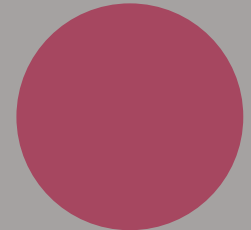

MIJLPALLEN VAN SOCIALE VOORUITGANG

Sociale en emancipatorische verworvenheden –
verschillende bronnen, eigen wegen en bijzondere vormen van vooruitgang
aan de hand van voorbeelden uit Europese landen: een leesboek.

European Federation
of Building
and Woodworkers

Brussel, 2019

EFBH
Europese Federatie van Bouw- en Houtarbeiders
Koningsstraat 45
1000 Brussel
België
Tel. +32 2 227 10 40
info@efbww.eu
www.efbww.eu

ISBN 978-0-903109-64-2 (print)
ISBN 978-0-903109-65-9 (e-version)

Met de financiële steun van de Europese Commissie.

Deze publicatie geeft alleen de standpunten van de auteurs weer en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor het gebruik van de informatie in deze publicatie.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze publicatie mag zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever in welke vorm en op welke wijze dan ook - zij het elektronisch, mechanisch, als fotokopie, opname of anderszids - worden vervaelvoudigd, in een consultatiesysteem ter beschikking worden gesteld of worden overgedragen. Ook al zijn de inlichtingen in de publicatie correct, toch zijn noch de uitgever, noch de auteurs op welke wijze dan ook aansprakelijk voor verliezen, schade of aansprakelijkheidsclaims van alle mogelijke aard door de gebruiker of andere personen die het gevolg zouden zijn van de inhoud van de onderhavige publicatie.

ONTWERP: Beryl Natalie Janssen
GEDRUKT DOOR: Drukkerij Schaubroeck

MIJLPALLEN VAN SOCIALE VOORUITGANG

Dit boekje is het resultaat van een EFBH-project.

De inhoud en de totstandkoming van dit boekje is het gezamenlijke werk van de projectstuurgroep en collega's van verschillende EFBH-leden die instonden voor de tekstcorrectie en een waaier van auteurs van de tijdslijnen en artikels in dit boekje, namelijk:

Boyko Atanasov (Sofia/Bulgarije), Pia Bang Jensen (Kopenhagen/Denemarken), Hans Baumann (Gockhausen/Zwitserland), Iwein Beirens (Dendermonde/België), Edith Bergmann (Hannover/Duitsland), Thomas Birg (Hattingen/Duitsland), Toon Boeckx (Antwerpen/België), Annick Cannaert (Brussel/België), Linda Clarke (Londen/Verenigd Koninkrijk), Eva Detscher (Karlsruhe/Duitsland), Martin Fochler (München/Duitsland), Rolf Gehring (Brussel/België), Paola Giaculli (Berlijn/Duitsland), Ulli Jäckel (Hamburg/Duitsland), Thorsten Jannoff (Gelsenkirchen/Duitsland), Jakub Kus (Warschau/Polen), Alfred Küstler (Stuttgart/Duitsland), Mercedes Landolfi (Rome/Italië), Bill Lawrence (Newcastle-upon-Tyne/ Verenigd Koninkrijk), Karl-Helmut Lechner (Norderstedt/Duitsland), Juhani Lohikoski (Helsinki/Finland), Pierre-Gaël Loréal (Parijs/Frankrijk), Jesmond Marshall, (Sliema/Malta), Gyula Pallagi (Boedapest/Hongarije), Matthias Paykowski (Karlsruhe/Duitsland), Hanne Reiner (Berlijn/Duitsland), Ida Ricci (Rome/Italië), María Ángeles Romero Cambra (Madrid/Spanje), Claus Seitz (San Sebastian/ Spanje), Jan Voets (Sint-Genesius-Rode/België), Laurent Vogel (Brussel/België).

Projectcoördinator

EFBH – Europese Federatie van Bouw- en Houtarbeiders

Redactieteam

Boyko Atanasov, Rolf Gehring, Mercedes Landolfi, Juhani Lohikoski, Ida Ricci, María Ángeles Romero Cambra

VELE VERSCHILLENDE TRAJECTEN NAAR MAATSCHAPPELIJKE VOORUITGANG

Als vakbonden worden wij in Europa geconfronteerd met vele verschillende vormen van industriële verhoudingen, collectieve loononderhandelingen, werknemersparticipatie en participatiepraktijken, beroepsopleidingsstelsels en verschillen in vele andere aspecten van werk en leven in het algemeen. Veel mensen en andere organisaties en instellingen ervaren deze diversiteit op een gelijkaardige manier.

D eze veelzijdigheid is in hoge mate een gevolg van lokale en historische situaties waarin de respectieve organen, instellingen en praktijken ontstonden en wat eraan voorafging. De specifieke vorm die ze aannamen, beïnvloedt bovendien hun verdere ontwikkeling in de tijd. Dit betekent onder meer dat organen die dezelfde naam delen, kunnen verschillen in hoe ze werken. Hierdoor wordt het moeilijker hen te vergelijken. De term die in dergelijke sociale interacties op een positieve manier alle ladingen dekt, is *culturele diversiteit*. De onderliggende gedachte is dat we zouden moeten kijken naar andere mensen en hun verschillende culturele gewoontes als een verrijkende factor in onze eigen levens en dat onze gewoontes een drijvende kracht kunnen zijn in het leven van anderen. Wanneer het erop aankomt gemeenschappelijke stappen te zetten om vorm te geven aan onze gemeenschappelijke toekomst, duiken echter onmiddellijk praktische problemen op. Hoe werkt een instelling met een identieke naam in een ander land? Begrijpen we elkaar echt? Wat bedoelt hij/zij met zijn/haar uitdrukkingen, verzoeken, beschouwingen en bekommernissen? Wat is het gevolg van een genomen maatregel voor individuele systemen die we bedenken om arbeidsrelaties, werknemersvertegenwoordiging of sociale zekerheidsstelsels te regelen?

In een commentaarstuk over de historische authenticiteit van onze sociale instellingen schreef de Franse socioloog Pierre Bourdieu: "De sociale wereld is geaccumuleerde geschiedenis". Deze beknopte stelling is een mooie samenvatting van het krachtige

effect dat de vervlogen tijd uitoefent op het heden. Bourdieu voegt er evenwel duidelijk aan toe dat deze geschiedenis tot op zekere hoogte ook in onze geest genesteld is, in hoe we de wereld zien en interpreteren. Wat één persoon perfect normaal vindt, kan volkomen onbegrijpelijk zijn voor iemand uit een ander land.

Wat ondernemingsraden kunnen en zouden moeten doen, hoe ze verkozene worden en welke werkwijzen zij ontwikkelen, is een voorbeeld waarmee wij als vakbonden keer op keer te maken krijgen.

Ook de verschillende tradities en vormen van sociale protesten die opborrelen in een specifiek land zijn niet altijd "vertaalbaar" naar andere landen.

Dit neemt echter niet weg dat de meer algemene doelstellingen van ons werk, zoals streven naar een sociaal en vredig Europa of ijveren voor burgerparticipatie in de democratie, relatief snel en makkelijk kunnen worden verwoord. Het betekent wel dat onze uitgangspunten verschillen en bijgevolg ook de trajecten naar de doelstellingen. Dit onderstreept hoe belangrijk het is, voor het succes van ons werk op Europees niveau en met het oog op het smeden van begrip tussen vakbonden of collega's in Europese Ondernemingsraden, om andere mensen te zien tegen de achtergrond van hun specifieke omstandigheden en om daarbij te trachten hen beter te begrijpen. Hiertoe is een veel stabielere basis nodig waarop we gemeenschappelijke doelstellingen kunnen bouwen en manieren om ze te bereiken.

H istorisch is gebleken dat ondanks alle nationale, culturele en maatschappelijke verschillen, algemene ideeën over emancipatie en praktische stappen zich over de grenzen verspreid hebben.

- De algemene menselijke omstandigheden en de samenleving van mensen hebben historisch geleid tot de gedachte van universele mensenrechten. Hierdoor ontstond een toetssteen voor de vrije organisatie van eenieders eigen leven.
- Werk, technische ontwikkeling, loondienst en de algemene arbeidsverdeling creëren vandaag algemene voorwaarden die als referentiepunt fungeren voor standaarden in de vormgeving van de samenleving en het beroepsleven, voor werk, voor bescherming tegen de risico's van het leven, enz.
- De meer recente emancipatiebewegingen van vrouwen zijn gericht op de domeinen werk en familie en dus op de volledige samenleving. Dit leidt tot de norm dat emancipatie niemand mag uitsluiten.

Zodoende worden essentiële bouwstenen vastgelegd voor de gedachte van emancipatie, die solidariteit niet alleen ziet als gebaseerd op verwezenlijking en return, maar de weg effent naar begrip en pluraliteit.

Deze beschouwingen waren het uitgangspunt voor en de idee achter ons EFBH-project *Mijlpalen in Sociale Vooruitgang* dat we eind 2017 lanceerden en dat in juli 2019 werd voltooid met dit boekje als resultaat. Onze benadering waarmee we willen komen tot een beter begrip van collega's uit andere landen heeft twee aspecten: enerzijds *tijdslijnen* verzamelen die inzichten bieden in de ontwikkeling van de betrokken landen en anderzijds *kalenderbladen* die voorbeelden tonen van concrete sociale conflicten en de gemaakte vooruitgang. Die bestaan telkens uit een hoofdartikel en een aantal begeleidende kortere teksten over specifieke aspecten of mensen, of die aangeven hoe gebeurtenissen cultureel werden geassimileerd.

De *tijdslijnen* en *kalenderbladen* werden samengesteld door niet-historici met verschillende politieke en confessionele achtergronden. Zodoende verschilt de inschatting van historische gebeurtenissen. Kortom, de bijdragen tot dit boekje zijn subjectief. Hetzelfde geldt voor de selectie van onderwerpen en gebeurtenissen voor de *tijdslijnen*.

We beschouwen dit niet als een zwakte. Integendeel, het was doelbewust, omdat de EFBH als organisatie open staat voor een ruime waaier van politieke, religieuze en andere visies op de wereld. Open uitwisseling en constructieve, hevige debatten zijn versterkingen voor onze organisatie. Ze

helpen om standpunten van mensen te verfijnen en hun zienswijze te doorgronden en te ontwikkelen. De fundamentele waarden die wij delen, betreffen de emancipatie van mensen op het werk en in de samenleving.

In die zin is dit boekje ook bedoeld als een soort uitnodiging. Uiteraard zijn de artikels en *tijdslijnen* bedoeld om lezers te informeren en vormen ze op zich een eindresultaat. Maar tegelijk hopen wij dat ze lezers zullen aanmoedigen om voort te bouwen op de behandelde thema's.

Zelfs na het einde van het project wil de stuurgroep haar werk op vrijwillige basis voortzetten en optreden als een soort belangengemeenschap. Onze bedoeling is dat dit boekje als aanknopingspunt dient om Europese Ondernemingsraden aan te moedigen om zich te verdiepen in de historische ontwikkelingen in de landen die ze vertegenwoordigen. We hopen ook dat de thema's zullen opgepikt worden in andere contexten, bij voorbeeld door andere vakbonden, beleidsmakers, academici, arbeiders en studenten.

Dankzij de financiële steun van onder meer de Europese Commissie konden we het boekje in acht talen uitgeven, wat de verspreiding zal bevorderen. De stuurgroep van het project wil het materiaal ook overnemen op de website van de EFBH, die als een open forum zal dienen om verdere *tijdslijnen* en *kalenderbladen* voor meer landen in te zamelen. Iedereen die belangstelling heeft om hierbij actief betrokken te worden, is van harte welkom.

Wij hopen dat de lezers aangenaam geprikkeld zullen worden door dit boekje en dat het zal bijdragen tot een beter wederzijds begrip in ons gemeenschappelijk Europees vakbondswerk en bij uitbreiding tot het streven naar een sociaal, rechtvaardig en vredig Europa.

Stuurgroep – 12/7/2019

2019

INHOUDSTAFEL

BELGIË

- 6 TIJDLIJN
- 10 1894: De basis leggen voor een socialezekerheidsstelsel

BULGARIJE

- 13 TIJDLIJN
- 15 1883: De geboorte van de arbeidersbeweging en vakbonden in Bulgarije

DENEMARKEN

- 18 TIJDLIJN
- 20 1899: Het 'Septembercompromis' - Verwerving van het recht op collectieve arbeidsovereenkomsten
- 23 1958: De hervorming van de Deense gemeentelijke basisschool en lagere middelbare school (*folkeskole*) – op weg naar een uniform schoolsysteem

FINLAND

- 26 TIJDLIJN
- 29 1905: De 'Rode Verklaring' versnelde de invoering van het algemeen kiesrecht
- 32 1973: Het recht op kinderopvang bevordert de gelijkheid op de arbeidsmarkt

FRANKRIJK

- 35 TIJDLIJN
- 39 1881: Persvrijheid – de wet van 1881 is vandaag nog steeds van kracht
- 42 1981: Afschaffing van de doodstraf in Frankrijk

DUITSLAND

- 45 TIJDLIJN
- 48 1848: Het belang van de vrijheid van vergadering

HONGARIJE

- 52 TIJDLIJN
- 55 1921: Hongaarse vakbonden tussen de Wereldoorlogen

ITALIË

- 58 TIJDLIJN
- 61 1961: De geboorte van preventieve gezondheids- en veiligheidsmaatregelen op het werk
- 64 1973: De '150 uren' – een unieke Italiaanse bijzonderheid

MALTA

- 66 TIJDLIJN
- 69 1943: De geboorte van de General Workers' Union

POLEN

- 72 TIJDLIJN
- 76 1919: 100 Jaar Poolse Arbeidsinspectiedienst (*Polska Inspekcja Pracy*)

SPANJE

- 78 TIJDLIJN
- 81 1919: Spanje was het eerste land ter wereld met een 8-urige werkdag

ZWITSERLAND

- 84 TIJDLIJN
- 87 1848: De eerste Zwitserse federale grondwet

GROOT-BRITTANNIË

- 91 TIJDLIJN
- 94 1842: Eerste openbare baden en wasplaatsen
- 97 1964: Eerste verkiezingen voor de *Greater London Council*

EUROPA

- 100 1994: De Europese Ondernemingsraad is wettelijk verankerd
- 103 2000: EU-antidiscriminatie-richtlijnen – wettelijke steun in de strijd tegen discriminatie
- 106 Beeldrechten

De staking (1886) van Robert Koehler

ONTSTAAN VAN BELGIË

België ontstaat in 1830 na een afsplitsing van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. De nieuwe staat was neutraal, een monarchie en een parlementaire democratie.

OPRICHTING VAN DE EERSTE MUTUALITEIT LA SOLIDARITÉ

De eerste socialistische maatschappij van onderlinge bijstand werd opgericht in 1869 te Fayt-lez-Manage onder de naam *La Solidarité*.

De eerste regionale socialistische ziekenfondsen (federaties) werden opgericht te Gent (1886) en te La Hestre (1891). In 1894 werden deze ziekenfondsen voor het eerst ook bij wet geregeld.

Tot op vandaag bestaat er in België een systeem van sterke mutualiteiten die instaan voor de ziekteverzekering.

ONTSTAAN ANTISOCIALISTISCHE KATOENWERKERSBOND

De Belgische vakbeweging betreedt het pad van de verzuiling met het ontstaan van de Antisocialistische Katoenwerkersbond. Dit was het katholieke antwoord op de strategie van klassenstrijd van de toenmalige vakbeweging. Uit de Antisocialistische Katoenwerkersbond zou later het ACV-CSC groeien, tot op vandaag de grootste vakbond van België.

1830

1857

1869

1885

1886

OPRICHTING 'BROEDERLIJKE MAATSCHAPPIJ DER WEVERS'

De eerste Belgische vakvereniging wordt opgericht op 4 maart 1857 te Gent. De 'Broederlijke Maatschappij der Wevers' was aanvankelijk gematigd en stond open voor alle levensbeschouwingen en overtuigingen. Een maand later werd ook de 'Maatschappij der Noodlijden- de Broeders' opgericht die de spinners vertegenwoordigde.

ONTSTAAN BELGISCHE WERKLIEDENPARTIJ

De stichting van de eerste socialistische partij na een vergadering van Brusselse arbeiders. Ze ijverden in de eerste plaats voor politieke vertegenwoordiging van de arbeidsklasse met als streefdoel het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht.

In 1898 werd in de schoot van de BWP de Syndicale Commissie opgericht, in 1937 wordt de Syndicale Commissie, koepel van socialistische beroepscentrales, onafhankelijk van de BWP en heet voortaan Belgisch Vakverbond. (BVV). In 1945 ontstond het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) als brede, interprofessionele eenheidsvakbond.

GROTE STAKINGEN VAN 1886

Traditioneel gezien als een scharnierjaar. Massale stakingen onttaarden in rellen in het zuiden van het land. In de nasleep van deze oproer kreeg de Belgische Werkliedenpartij de numerieke stootkracht om door te breken. Dit zou de grondslag zijn voor het ontstaan van de eerste sociale wetgeving in de daaropvolgende periode.

REGLEMENTERING VAN VROUW – EN KINDERARBEID

Invoeringen van beperkingen op arbeid voor kinderen en voor meisjes tot 21 jaar.

WET OP OUDERDOMSPENSIOEN

Op 10 mei 1900 werd de eerste wet op het ouderdomspensioen ondertekend. De staat kwam vanaf dan tussen in de pensioenen.

EERSTE COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMST

In het 'Mijnreglement' wordt de arbeiders de toestemming gegeven een arbeiderscommissie op te richten. Dit is de eerste wettelijke regeling aangaande medezeggenschap voor arbeiders.

WET POULLET

Leerplicht voor kinderen tussen 6 en 12 jaar. Deze leerplicht zou de hierop volgende jaren uitgebreid worden tot 14 jaar. Het onderwijs werd ook gratis.

ENKELVOUDIG ALGEMEEN STEMRECHT VOOR MANNEN

Sinds 1893 was er het algemeen meervoudig stemrecht voor mannen. Door de wet van 1919 werd de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd van 25 tot 21 jaar en had elke man één stem. Een Grondwetwijziging kwam er in 1921.

AFSCHAFFING STAKINGSVERBOD (WET VAN 24/05/1921)

Het artikel 310 (verbod op stakingsposten ingevoerd in 1866) wordt, onder druk van de arbeidersbeweging, uit het Strafwetboek gehaald en de nieuwe wet stelt dat de vrijheid van vereniging op elk gebied gewaarborgd is. Het stakingsverbod is hierdoor de facto afgeschaft. Het stakingsrecht was echter nog niet expliciet door de wetgever erkend.

STEMRECHT VROUWEN GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Vrouwen mochten vanaf nu stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Verdere politieke emancipatie werd tegengewerkt door liberalen en socialisten, die vreesden dat meer vrouwen voor de katholieke partij zouden stemmen.

1886

1886

1889

1890

1900

1905

1906

1914

1919

1921

1921

1921

Rerum Novarum:
De pauselijke encycliek
over de sociale kwestie

ONDERZOEKSCOMMISSIE ARBEID

De klachten van de arbeidersklasse kregen voor het eerst publieke erkenning na het oprichten van een parlementaire onderzoekscommissie.

OPRICHTING FONDS VOOR DE BIJSTAND VAN SLACHTOFFERS VAN ARBEIDSONGEVALLEN

De verzekering tegen arbeidsongevallen is een van de oudste takken van de sociale zekerheid in België. Al sinds de oprichting van de Steun- en Voorzorgkas in 1890 genieten de werknemers immers een vergoeding bij een ongeval. In 1903 wordt de 1e arbeidsongevallenwet uitgevaardigd.

VERPLICHTE ZONDAGSRUST

Na verschillende gefaalde wetsvoorstellen, werd in 1905 een wet op de verplichte zondagsrust ingevoerd. Deze verwezenlijking was mogelijk doordat dit voorstel zowel steun kreeg uit arbeidersmilieus en uit de katholieke, conservatieve hoek.

1921: Vakbondsactie
voor de achturige werkdag

WET TOT INVOERING VAN DE ACHTURENDAG EN VAN DE ACHTENVEERTIGURENWEEK

De wettelijke invoering van de achturedag en de achtenveertigurenweek kwam er na een algemene staking en vrees voor een revolutie.

WET OP DE KINDERBIJSLAG

Algemene invoering van het recht op bijslag tot 14/18 jaar. De aller-eerste vormen van kinderbijslag werden in 1915 betaald. Vanaf 1922 ontstonden kinderbijslagfondsen. In 1925 waren er al 12 fondsen waarbij 773 bedrijven waren aangesloten met samen meer dan 130.000 werknemers. Dat leidde dan tot de algemene invoering van de kinderbijslag langs wettelijke weg.

DE STAKING VAN 1936

Stakingsgolf gestart in de Antwerpse haven en snel uitgebreid naar gans België. Uit het verzoeningsproces kwam een samenwerking tussen staat, werknemers en werkgevers tot stand die uiteindelijk zou leiden tot de invoering van het betaald verlof voor alle sectoren en minimumlonen.

Staking in 1936

STEMRECHT VOOR VROUWEN

Vanaf nu kunnen ook vrouwen stemmen en opkomen voor de parlementsverkiezingen. De politieke participatie van vrouwen bracht in de daaropvolgende jaren tal van andere feministische strijdpunten op de agenda zoals bijvoorbeeld 'gelijk loon voor gelijk werk' en 'baas in eigen buik'.

GEZONDHEID EN VEILIGHEID

Wet betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen. Oprichting Comités voor Veiligheid, Gezondheid en Verfraaiing van Werkplaatsen.

INVOER VAN DE VIJFDAGENWEEK

Na een algemene staking werd het principe van de vijfdagenweek ingevoerd. Het zou echter nog tien jaar duren tot dit ook in de praktijk werd uitgevoerd.

INVOERING VERPLICHTE PENSIOENREGELING

In 1924 werd een verplichte pensioenregeling voor arbeiders ingevoerd. Een jaar later volgde een zelfde regeling voor de bedienden. Beide stelsels werden toevertrouwd aan de Algemene Spaar- en Lijfrentekas.

OPRICHTING NATIONALE DIENST VOOR ARBEIDSBEMIDDELING EN WERKLOOSHEID

Op 27 juli 1935 verscheen in het Belgisch Staatsblad een koninklijk besluit waarbij de Nationale Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid werd opgericht. Deze groeide in de loop der jaren uit tot de RVA, een belangrijke instelling in het Belgische socialezekerheidsstelsel.

ALGEMEEN RECHT OP BETAALD VERLOF

Reeds in 1936 gaat de Belgische regering na wilde stakingen akkoord met zes betaalde vakantiedagen voor dokwerkers per jaar. In 1938 wordt dit recht op betaald verlof uitgebreid naar alle Belgische werknemers. Dit recht op betaald verlof wordt de jaren daarna telkens verder uitgebreid naar onder andere 3 weken in 1963 en 4 weken in 1971. Stelselmatig wordt ook het dubbel vakantiegeld ingevoerd.

ONTSTAAN ACLVB

Naast een vakbond uit socialistische en katholieke hoek, kreeg nu ook de liberale zuil zijn eigen vakbond met de Algemene Centrale voor Liberale Vakbonden in België (ACLVB).

EERSTE SOCIAAL PACT

Elke werknemer had voortaan recht op een vervangingsinkomen bij werkloosheid, ziekte, invaliditeit en ouderdom. De salarissen werden vanaf nu in paritaire onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers bepaald. Regelingen omtrent pensioenen, kinderbijslag, jaarlijkse vakantie, ziekte- en invaliditeitsuitkeringen en werkloosheidsvergoeding worden onder één systeem gebracht.

INVOERING WET ORGANISATIE BEDRIJFSLEVEN

Oprichting van de ondernemingsraad.

Voor meer medezeggenschapsrechten op de werkplek

WET OP DE COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN EN DE PARITAIRE COMITÉS

Formele start van het driehoeksoverleg tussen de overheid, werkgevers en werknemers. Deze wet leidde tot de invoering van paritaire comités en de organisatie van collectieve onderhandelingen.

INVOERING CAO VAKBONDSAFGEVAARDIGDE

Cao nr.5 uit 1971 betekende de erkenning van vakbonden in de onderneming door de werkgevers. De vakbondsafgevaardigde vertegenwoordigt alleen werknemers die bij een vakbond aangesloten zijn. De afvaardiging kan onafhankelijk zijn beleid bepalen en eisen stellen aan de werkgever.

GEWAARBORGD MINIMUMINKOMEN

Het model van sociale bescherming dat de wet op het bestaansminimum van 1974 invoerde, voorziet in financiële bijstand voor burgers die niet door arbeid in hun eigen basisbehoeften kunnen voorzien.

LEERPlicht TOT 18 JAAR

Jongeren zijn verplicht onderwijs te volgen tot de leeftijd van 18 jaar.

GENDERWET

Wet ter bestrijding van discriminatie tussen mannen en vrouwen.

ANTIDISCRIMATIEWET

wet aangaande de bestrijding van discriminatie op basis van ras, geloof...

Antidiscriminatie biedt kansen...

1958

HERZIENING HUWELIJSRECHT

Tot dan was het huwelijksrecht nog gebaseerd op de Code Napoléon die uitging van de maritale macht van de man en de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw.

1958 - Vrouwen strijden voor gelijke rechten op het werk, in de samenleving en in het gezin

1971

1973

EINDE WET VERBOD OP ANTICONCEPTIE

Einde van de wetgeving die het geven van informatie over en verspreiding van anticonceptie verbiedt.

1974-

1975

1981

ANTIRACISMEWET

Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden.

1983

1996

WELZIJN VAN DE WERKNEMERS

De wet vormt de basis van een grondige hervorming van de wetgeving over veiligheid en gezondheid op het werk.

1999

2003

OPENSTELLEN VAN HUWELIJK VOOR PAREN VAN HETZELFDE GESLACHT

Het Belgische huwelijk wordt genderneutraal.

2003

2007

WET GENDER MAINSTREAMING

wet aangenomen die het integreren van de genderdimensie in alle Belgische federale beleidsstructuren verplicht, om gendergelijkheid te bevorderen.

DE BASIS LEGGEN VOOR EEN SOCIALEZEKERHEIDSSTELSEL

Op 23 juni 1894, het jaar waarin alle mannen van boven de 25 jaar in België voor het eerst mochten deelnemen aan de parlementsverkiezingen, werd een wet aangenomen tot oprichting van ziekenfondsen (*mutualiteiten/mutualités*). Daarmee kwam een einde aan een langdurig politiek getouwtrek. Het was de eerste keer dat instellingen die door werknemers waren opgericht, echte rechtspersoonlijkheid kregen, zodat zij deze organisaties zonder inmenging van buitenaf konden blijven leiden.

De genoemde wet veranderde het politieke landschap en maakte de weg vrij voor sociale vooruitgang. De leden van deze organisaties kozen hun raden van bestuur en ziekenfondsen die aan bepaalde voorwaarden voldeden, kregen ook overheidssubsidies. Als gevolg daarvan bleven hun aantal leden toenemen. Samen met de vakbonden en hun nauw verwante politieke partijen, verwierven deze ziekenfondsen een grote politieke invloed in openbare debatten over de vorm die sociale stelsels moesten aannemen en kregen ze de mogelijkheid om wetsvoorstellen in te dienen of te beïnvloeden. Ze werden een onderdeel van de 'verzuiling' van het Belgische socialezekerheidsstelsel, waarbij de socialistische,

christelijke en liberale zuil elk zijn eigen ziektekostenverzekering, vakbond, politieke partij en sociaal-culturele beweging had – en nog altijd heeft –.

ACHTERGROND – 1830: DE STICHTING VAN BELGIË

Technologisch geavanceerde mijnbouw- en machinebouwtechnologie (Wallonië) en traditioneel, voornamelijk door gilden gedomineerd vakmanschap (Vlaanderen), vormden de basis voor de stichting van België als land in 1830. De gilden, lokaal georganiseerd in beroepsgroepen, beïnvloedden sterk de economische en sociale ontwikkelingen in Europa. Het valt niet te ontkennen dat de gilden een positieve invloed hebben uitgeoefend door hun strenge productkwaliteitscontroles. Ze zorgden er ook voor dat de beroepsopleiding in

1894

België veeleisend en uitgebreid was. De gilden, en zeker hun inkomsten, leverden fondsen op die gebruikt konden worden om hun respectieve leden en hun gezin te ondersteunen bij een arbeidsongeval, ziekte of overlijden. Deze sociale bescherming verdween samen met de gilden.

In de ogen van de nieuwe industrie, die terrein won in steeds meer sectoren van economische bedrijvigheid, waren de gilden conservatieve instellingen die de economische ontwikkeling vertraagden. In gildestructuren zouden innovatieve ideeën nauwelijks een kans hebben gehad waardoor de modernisering van de productiemethoden werd uitgesteld. In sommige delen van West-Europa (waaronder Wallonië) leidde de afschaffing van de gilden tijdens de Franse overheersing aan het begin van de 19e eeuw tot een snelle industrialisatie en

Constantin Meunier (1831), *Mijnwerker met bijl*

BELGISCHE KUNSTENAARS DIE DE INDUSTRIALISATIE UITBEELDDEN

Schilders en beeldhouwers in wat nu België is, pakten snel de sociale veranderingen en omwentelingen, gekoppeld aan de industrialisatie, op. Dit veranderde hun manier van kijken naar de wereld ingrijpend en trok hun aandacht. CONSTANTIN MEUNIER was een vertegenwoordiger van deze beweging. Als schilder begon hij de omwentelingen in de wereld van de arbeid weer te geven, voordat hij zich meer richtte op het werken met sculpturen, die volgens hem stilistisch beter geschikt waren om de sociale realiteit onder de aandacht te brengen. Zijn beelden stralen niet

alleen realisme uit, maar idealiseren ook werk en arbeiders. Niet voor niets wordt hij beschouwd als een pionier van het socialistisch realisme in de kunst. De schilder ANTO CARTE koos een andere weg. Zijn *Pietà* (dit en andere werken zijn te bekijken op www.artnet.com) herinnert ons aan het lijden van Christus, waarbij de symbolische dimensie een andere vorm van arbeidersverheerlijking is. Het is een goed voorbeeld van de hervorming van de sociale kwesties en de interpersoonlijke relaties in een christelijk kader, dat kenmerkend is voor een groot deel van de arbeidersbeweging (niet alleen de christelijke vakbonden) en haar concept van solidariteit.

ROLF GEHRING

een snelle economische ontwikkeling. Uiteindelijk werden de gilden in het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden in 1818 definitief ontbonden. Dit liet ambachtsslieden en arbeiders aan hun lot over. Vakbonden werden beschouwd als 'verkapte gilden' en bleven verboden tot het begin van de 20e eeuw.

Dit maakte de weg vrij voor de eerste Industriële Revolutie en was een van de belangrijkste redenen waarom in de 19e eeuw sociale kwesties aan de orde werden gesteld. De Industriële Revolutie leidde ook een nieuwe manier van productieorganisatie in. Er werd gewerkt in ruil voor loon en de werknemers verloren hun onafhankelijkheid en invloed op de organisatie van de arbeid. Veel van het werk in de fabrieken vergde weinig kennis en vaardigheden, waardoor de werknemers uitwisselbaar werden. Zonder regels die dit verhinderden, werden mannen steeds meer vervangen door vrouwen en kinderen. Het meeste werk was ellendig, vies en ongezond, en de levensverwachting daalde dienovereenkomstig. Werknemers woonden in overbevolkte sloppenwijken zonder sanitaire voorzieningen; ze waren ondervoed en alcoholmisbruik kwam steeds vaker voor.

VAN VERBOD TOT WETTELIJKE ERKENNING – VAN VOORZORGFONDSEN TOT DE WETTELIJKE OPRICHTING VAN ZIEKTEKOSTENVERZEKERINGSFONDSEN

De Belgische industriële centra waren Gent, Verviers, Luik, Bergen en Charleroi. Om hun werk- en leefomstandigheden te verbeteren, sloten de werknemers zich aan bij een voorzorgfonds en organiseerden ze zich in socialistische, anarchistische of confessionele vakbonden en politieke partijen. Dit leidde tot de oprichting van verschillende lokale steun- en welzijnsfondsen voor elke sector. Deze fondsen werden meestal gefinancierd door bijdragen van de leden en in sommige sectoren (mijnbouw en scheepvaart) ook door de werkgevers. Een wet van 3 april 1851 zorgde voor de wettelijke erkenning van deze voorzorgfondsen.

In de jaren 1880 werden de eerste stappen gezet om verenigingen op te richten zoals

de 'Broederlijke Maatschappij der Wevers' en de 'Maatschappij der Noodlijdende Broeders'. Artikel 310 van het Belgische Strafwetboek verbood vakbondsactiviteiten. Het destijds geldende cijskiesrecht sloot werknemers uit van de parlementaire politiek. In de jaren 1870, tijdens de periode van grote conflicten en angst voor de verspreiding van het socialisme en het marxisme, verdedigde priester Adolf Daens de sociale belangen van de arbeiders op basis van de encycliek *Rerum Novarum*. Hij richtte onder meer de Christelijke Volkspartij (CVP) op. Die was betrokken bij het opstellen van een wet over de regulering van de kinder- en vrouwenarbeid (1889), bij de verdediging van het meervoudig algemeen kiesrecht (1893) en bij het opstellen van de eerste wet over de ziekenfondsen (1894), een wet over de loonbescherming (1896), een wet over arbeidsongevallen (1903) en een wet over de zondagsrust (1905).

STABILISATIE VAN HET SOCIALEZEKERHEIDSSYSTEEM NA 1944

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog, op 28 december 1944, werd een andere wet aangenomen die de basis legde voor het huidige socialezekerheidsstelsel en het in 1894 ingestelde zelfbeheer bevestigde. Tussen 1944 en 1948 vonden acht nationale arbeidsconferenties plaats. Daar werden de structuren van de Belgische welvaartsstaat vastgelegd. Dit leidde tot de oprichting van verschillende adviesorganen, waaronder de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB). Deze organen, waarin vakbonden en werkgevers zijn verenigd, speelden een belangrijke rol bij de verdere ontwikkeling van de socialezekerheidsstelsels.

De Belgische ziekenfondsen zijn nog steeds in eigen beheer en ze worden gefinancierd door werkgeversbijdragen, werknemersbijdragen en overheidssubsidies. Alle politieke plannen van de regering die van invloed zijn op deze fondsen, moeten met hen worden besproken. Intussen werd de groep mensen die onder een dergelijke verzekering valt, uitgebreid met de zelfstandigen.

JAN VOETS

FILM: DAENS – PRIESTER VAN DE KANSARMEN

De film vertelt het verhaal van de Belgische 'priester-arbeider' Adolf Daens, die op het einde van de 19e eeuw vocht tegen de sociale ontberingen en de omstandigheden in fabrieken. Het was 1890 en de Aalstenaren werkten in vervallen textiel-fabrieken, die grote winsten opleverden voor de rijke fabriekseigenaren. Mannen werden ontslagen, omdat vrouwen goedkoper waren. Kinderen werkten dag en nacht en werden zo moe dat ze in slaap vielen en verpletterd werden door de weefgetouwen. Met deze situatie werd Adolf Daens geconfronteerd na een conflict met bisschop Stillemaans bij zijn terugkeer naar zijn geboortestad Aalst. Fabrieksdirecteur Stéphane Borremans ontsloeg de helft van zijn werknemers, een maatregel die werd gesteund door de voorzitter van de katholieke partij.

Maar Daens verwierp dergelijke misstanden, eerst vanaf de preekstoel, later ook in het parlement, waarvoor hij na een bitterharde verkiezingsstrijd werd gekozen. In een artikel gepubliceerd in *Het Land Van Aelst* klaagde Daens over de misstanden in de fabrieken. Door partij te kiezen voor de armen kwam Daens in conflict met de rijke fabrieksdirecteurs en de katholieke kerk. De Kerk keek met ontzetting toe, hoe Daens het boegbeeld werd van de compromisloze vrijheidstrijd van de arbeiders. Toen de paus hem uiteindelijk politieke terughoudendheid oplegde, wierp hij zijn soutane af. De film is een perfect uitgewerkt sociaal drama waarvan de personages in al hun complexiteit worden afgebeeld, gekoppeld aan een duidelijk engagement voor de onderdrukten.

ROLF GEHRING

Het *Grand-Hornu*-complex: een van de eerste voorbeelden van arbeiderswijken die door bedrijven zijn opgericht. Ze zorgden voor betere levensomstandigheden, maar betekenden vaak ook sterke ingrepen in het sociale gedrag, de gewoontes en de gezindte van de arbeiders en hun gezinnen.

Ansichtkaart van toen met de industriële installaties in *Le Grand-Hornu*

Nu is *Le Grand-Hornu* een museum en werelderfgoed

HET INDUSTRIECOMPLEX VAN *GRAND-HORNU*

In de beginfase van de industrialisatie werd het leven van miljoenen mensen niet alleen gekenmerkt door ellendige arbeidsomstandigheden maar ook door miserabele leef- en woonomstandigheden. Waarschijnlijk is de eerste poging van een industrieel om een filantropisch concept toe te passen en humane leef- en werkomstandigheden te creëren, gedaan in Hornu, in Wallonië, vlakbij de Franse grens, in de buurt van Bergen. Henri De Gorge, een boerenzoon uit Noord-Frankrijk, maakte op innovatieve wijze gebruik van de technologie die in zijn tijd beschikbaar was om de mijnbouwtechnieken verder te ontwikkelen.

In 1810 nam hij de mijn van Hornu over. Vervolgens werden er nieuwe ertsrijke aders ontdekt, maar het personeel dat hij nodig had, was moeilijk te mobiliseren in de dunbevolkte regio. De Gorge kwam op het idee om een sociaal georiënteerde woonwijk te ontwerpen, met woningen dicht bij de werkplek, waardoor sociale vooruitgang wordt bewerkstelligd.

Het complex werd gebouwd tussen 1820 en 1830 volgens de plannen van Bruno Renard.

Grand-Hornu is een voorbeeld van functionele stedenbouw. In het hart van de fabriek ligt het

ovale industriële complex. Dit wordt omgeven door woningen voor arbeiders (425 huizen in een tuinstad), kantoren, winkels, hooischuren, stallen, werkplaatsen, een suikerfabriek en opslagruimte, allemaal onderdeel van het hele complex. Ook werd er al vroeg een school opgericht.

Neoklassieke elementen kenmerken de architectuur van het uit bakstenen opgetrokken complex. De arbeiderswoningen hadden een woonoppervlak van 23 m² en een keuken van 9 m². De huizen waren voorzien van afvoerleidingen en voorzien van warm water door een stoommachine. Elk huis had een kleine tuin en elk vierde huis kon een kroeg inrichten.

Na de sluiting van de mijnen in de Borinage-streek in de jaren 1950 raakte het complex in verval. Tegenwoordig is *Grand-Hornu* eigendom van de Belgische provincie Henegouwen. In 2012 werd het UNESCO-werelderfgoed en vandaag de dag is er een museum in gevestigd.

ROLF GEHRING

Bronnen: Yves Robert – *The Grand-Hornu Industrial Complex*; Editions Scala, Parijs, 2002

BEVRIJDING VAN BULGARIJE

De bevrijding van het Ottomaanse Rijk was een gevolg van de tiende Russisch-Turkse oorlog (1877-1878). Er werd een onafhankelijke Bulgaarse staat opgericht. Er werd een grondwetgevende vergadering bijeengeroepen, die op 16 april 1879 de eerste Bulgaarse grondwet aannam. Deze Tarnovo-grondwet was gebaseerd op de Belgische grondwet. De geleidelijke industrialisatie van het land begon en zo werden tussen 1879 en 1891 de eerste stappen gezet om de arbeiders te organiseren in vakbonden. De eersten die zich organiseerden waren de drukwerkers en de leerkrachten.

1 mei viering in Sjoemen

EERSTE ARBEIDSOVEREENKOMST

In 1905 werd de eerste collectieve arbeidsovereenkomst ondertekend – voor de typografen, met deelname van vertegenwoordigers van de hoofdkantoren van beide vakbonden en een werkgeversorganisatie. Opmerkelijk is het relatief goede niveau van de overeengekomen normen: voor werktijden, overwerk en nachtarbeid, rust- en vakantiedagen en de betaling van toeslagen.

BULGARIJE WORDT LID VAN DE IAO

In 1919 werd Bulgarije lid van de Volkenbond en nam het deel aan de werkzaamheden van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO).

1878

Afgevaardigden van het eerste (constituerende) congres van de Verenigde Arbeidersbond, Plovdiv, 21-22 juli 1904

1904

OPRICHTING VAN DE ALGEMENE VAKBOND VAN DE ARBEIDERS

Op 7 juli 1904 werd de Algemene Werkliedenvakbond (WGTU) opgericht. Datzelfde jaar werd ook de liberale WGTU gesticht. Deze verdeeldheid werd beïnvloed door de opdeling in de sociaal-democratische partij tussen de "smalle" en "brede" fracties. Sinds de oprichting van de vakbonden tot het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw zijn er veel stakingen geweest: van de typografen, de spoorwegarbeiders, de tabaks- en de textielarbeiders. De grootste staking was die van de tabakswerkers in 1929 (27.000 mensen).

1905

Jonge tabaksarbeidsters in de Zakaro-fabriek, Plovdiv, 1906

1919

1938

LOKALE VERKIEZINGEN

De lokale verkiezingen werden gehouden onder de voorwaarden van een onpartijdig regime – politieke partijen werden verboden, met kandidaten van slechts twee kanten: regering en oppositie. Voor het eerst mochten vrouwen stemmen, maar alleen zij die getrouwd, weduwe of gescheiden waren.

INDIVIDUALISERING EN VERTEGENWOORDIGING

In de loop van de jaren 1980 werden er pogingen ondernomen om de vakbeweging te hervormen, vooral door middel van besluiten van de "top": pogingen om meer aandacht te besteden aan individuele werknemers en groepen werknemers, niet alleen aan het "collectieve"; betrokkenheid van de vakbonden bij de campagne voor "zelfbestuur van de werknemers" in de periode 1986-1988 (die begin 1989 werd opgeschort).

VOORJAAR VAN EEN ONAFHANKELIJKE ARBEIDERSBEWEGING

In februari 1989 werd de Nationale Vakbond *Podkrepa* opgericht (later de Confederatie van de Arbeid *Podkrepa*), een vakbond die tot begin 1990 dissident was (zijn leiders werden gearresteerd).

HEROOPLEVING VAN DE VAKBONDSBEWEGING

In 1990 werd het Verbond van Onafhankelijke Vakverenigingen in Bulgarije (CITUB) opgericht, dat enkele leden van de oude vakbonden erfde. Sinds 1990 zijn de vakbonden actief in de IAO-structuren.

De Nationale Raad voor Tripartiete Samenwerking (NCTC) werd opgericht en er begon een heropleving van echte werkgeversorganisaties. Vanaf 1990 tot nu zijn er een aantal stakingen geweest – op sectorniveau (mijnwerkers, spoorwegarbeiders, leraren, enz.) en in bedrijven, voornamelijk in de industrie, het vervoer, sommige begrotingsorganisaties, enz. Er waren ook protestacties en betogingen, onder meer een aantal nationale betogingen en optochten.

De langste staking was die van de leraren in 2007, ze duurde ongeveer 45 dagen.

GEREVITALISEERDE COLLECTIEVE ARBEIDSONDERHANDELINGEN EN SOCIALE DIALOOG

Er werd een tripartiet samenwerkingssysteem op poten gezet. Er kwam een heropleving van de collectieve arbeidsonderhandelingen op verschillende niveaus en een tripartiete samenwerking per industrie en sector, evenals regionale samenwerking.

OPRICHTING VAN EEN SOCIALE RAAD

De Sociaal-Economische Raad van Bulgarije werd opgericht, met deelname van werkgeversorganisaties, vakbonden en organisaties die verschillende belangen vertegenwoordigen.

1944-

1989

Jaren
80

1989

1989

1990

1990-

1991

1992

1993

1995

2003

2007

PERIODE VAN ONDERDRUKKING MET EEN DUBBELZINNIG KARAKTER

In deze periode en in een totalitair (communistisch) bestel werden nieuwe, door de staat gecontroleerde vakbonden opgericht, die volledig ondergeschikt waren aan de Bulgaarse communistische partij en de staat. Ze kregen de extrinsieke rol van "tussenpersoon" tussen de BCP en de werknemers. Werken werd beschouwd als een verplichting en ook dwangarbeid werd ingevoerd. Er werden echter aanvaardbare normen voor het arbeids- en sociaal beleid vastgesteld, met inbegrip van de gelijkheid van mannen en vrouwen. Er was een cao in bedrijven, maar die was nogal formeel en stakingen waren vrijwel verboden. De vakbonden kregen een aantal sociale functies binnen de ondernemingen, sectoren en regio's. Op nationaal en regionaal niveau werden overheidstaken aan hen overgedragen, zoals de controle op gezondheid en veiligheid, arbeidswetgeving, beheer van de sociale zekerheid en beheer van de sociale zorg. In deze periode waren er af en toe stakingspogingen.

VRIJE BETOGINGEN

Op 10 november 1989 ontsloegen de leden van het Centraal Comité van de Bulgaarse Communistische Partij hun leider. Later werd hij ontzet uit zijn functie van voorzitter van de Raad van State. Hierna volgden de eerste vrije bijeenkomsten en betogingen, de start van een vrije pers en andere media, de oprichting van de Unie van Democratische Krachten, een alliantie van oppositieformaties.

NIEUWE GRONDWET VERSTERKT HET PLURALISME

Er werd een grote nationale vergadering gehouden, die een nieuwe grondwet goedkeurde. Die legde een nieuwe basis en biedt kansen voor democratische verandering. De tekst die de leiding van de BCP in de staat garandeert, werd geschrapt.

VERSTERKING VAN DE MENSENRECHTEN

In 1992 ratificeerde Bulgarije het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en werd het lid van de Raad van Europa. De Confederatie van de Arbeid *Podkrepa* werd lid van het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV).

BULGAARSE WERKNEMERS TREDEN TOE TOT DE INTERNATIONALE ARBEIDERSBEWEGING

In 1995 werden CITUB en de Confederatie van de Arbeid *Podkrepa* lid van het Europees Verbond van Vakverenigingen. CITUB werd lid van het IVVV.

BULGARIJE WERD EEN LIDSTAAT VAN DE EUROPESE UNIE

Sinds de toetreding van Bulgarije tot de EU zijn de vakbondsvertegenwoordigers betrokken bij de Europese structuren voor de sociale dialoog (intersectoraal en sectoraal) en bij het Europees Economisch en Sociaal Comité.

DE GEBOORTE VAN DE ARBEIDERSBEWEGING EN VAKBONDEN IN BULGARIJE

Bulgarije werd bevrijd van het Ottomaanse juk in 1878. Het was toen een arm land dat voornamelijk van landbouw leefde. Van industrie en een arbeidersklasse was er nauwelijks sprake. Om die reden moest de Bulgaarse vakbondsbeweging aan het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw nagenoeg uit het niets ontstaan en zich organiseren.

In dat proces keek de beweging naar de structuur van de Duitse vakverenigingen – vakbonden verenigden bepaalde beroepen, terwijl gewone arbeiders in fabrieken niet werden aanvaard als vakbondsleden. Vandaar dat de terminologie en de organisatorische principes gestoeld waren op uit het buitenland “geïmporteerde” ervaring, voornamelijk door Bulgaren die in het buitenland werkten.

Begin 1883 werden door Tsjechische en Duitse drukkerijarbeiders die in Bulgarije werkten, de eerste verenigingen van drukkerijarbeiders in Sofia en Plovdiv opgericht. Op 2 maart 1883 werd op initiatief van de Tsjechische drukkerijarbeider Yaroslav Sholba de Bulgaarse Vereniging van Typografen opgericht, die gebruik maakte van de ervaring van de arbeidersbeweging in Oos-

tenrijk-Hongarije en Duitsland. Aanvankelijk waren de vakbonden gestructureerd als organisaties waarbinnen geschoolde arbeiders elkaar steunden. De leden werden gecategoriseerd als: oprichtend lid, feitelijk lid, steunend lid en erelid. Ze hadden verschillende rechten, werkervaring en lidgeld. Op 1 maart 1883 werd in Plovdiv de Vereniging van Drukkerijarbeiders *Edinstvo* (Eenheid) opgericht.

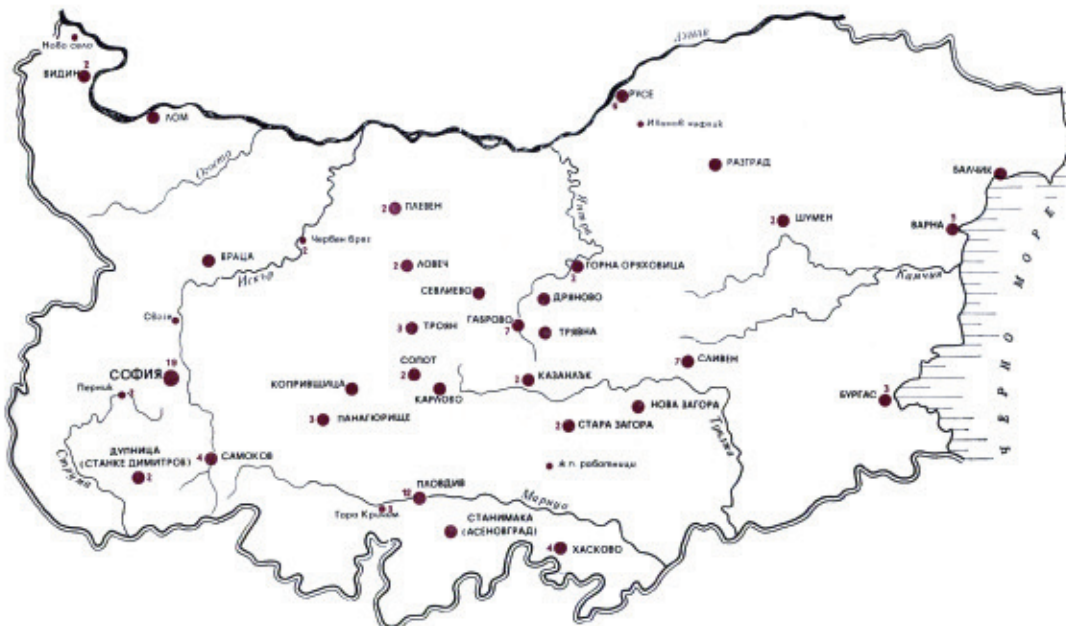
Tijdens de jaren 1880 werden de eerste pogingen ondernomen om een nationale lerarenorganisatie op te richten.

De vakbondsbeweging in Bulgarije ontstond en ontwikkelde zich later dan in andere Europese landen. Vandaar dat ze werd beïnvloed door hun ervaring en tradities.

1883

Geleidelijk werden de eerste nationale eigenheid en specifieke kenmerken zichtbaar. In Bulgarije ontwikkelde de vakbeweging zich in diverse vormen: vrije vakbeweging, vakbeweging gelinkt aan politieke partijen, anarchistisch syndicalisme, christelijke vakbeweging en door de staat georganiseerde vakbeweging.

In haar ontwikkeling was de Bulgaarse vakbondsbeweging in belangrijke mate een weerspiegeling van de trends in de wereldwijde vakbeweging, alsook van de verschillende maatschappelijke, politieke en ideologische krachtmetingen in het land. Het was altijd onder sterke invloed van politieke krachten of onder druk van andere politieke krachten die ijverden voor de onderwerping en vernietiging van vakbonden.

Vlag van de Tabaksarbeiders in Doepnitsa, 1885

Stakingen in Bulgarije (1901 – 1903)

Van 26 juli tot 6 december 1909 voerden de arbeiders van de luciferdoosfabriek in Kostenets een heroïsche strijd tegen het buitenlandse monopoliekapitaal, dat op grote schaal werd gesteund door de burgerlijke staat. Ze strenden voor de verdediging van hun recht op vakbondsorganisatie en tegen extreme vormen van uitbuiting. Toen de regering besloot luciferdoosjes uit Frankrijk te kopen en ze per schip naar Bulgarije te brengen, gingen de havenarbeiders in Marseille in solidariteit met de Bulgaarse arbeiders in staking en weigerden ze de luciferdoosjes te laden.

Een postzegel van de Bulgaarse Sociaal-democratische Arbeiderspartij om geld in te zamelen ter ondersteuning van stakende arbeiders in de suikerfabriek

Een belangrijk kenmerk van de Bulgaarse vakbondsbeweging in de periode voordat de communistische partij in 1944 aan de macht kwam was de *verdeeldheid op politiek vlak*. Van bij het ontstaan was zij gelinkt aan de sociaaldemocratische idee, maar na de sociaaldemocratische opdeling in Bulgarije in 1903, werden twee verschillende vakbondscentra gevormd. Ze stonden onder de ideologische en organisatorische invloed van de Bulgaarse Sociaaldemocratische Arbeiderspartij (BRSDP) – “strikte” socialisten van de Bolsjevistische vleugel, en de BRSDP – “brede” socialisten, de reformistische vleugel van de Bulgaarse sociaalde-

mocratie. In juli 1904 werd de Algemene Arbeidersvakbond (ORSS) opgericht. Die had nauwe banden met de “strikte” socialisten (de Bolsjevistische vleugel) en vond vooral aanhang bij het proletariaat in de fabrieken. De Vrije Algemene Arbeidersvakbond (SORSS), die werd opgericht in augustus 1904, had dan weer banden met de “brede” socialisten (reformisten) en werkte met het zogenaamde “proletariaat van de ambachtslieden”. Er werd veel energie verspild in de strijd tussen de opportunistische hervormers en de marxistisch-revolutionaire vleugel van de arbeidersbeweging. Het bestaan van twee vakbondscentra was een onvermijdelijk resultaat van de ontwikkeling van de socialistische beweging in het land.

Bij het begin van de 20e eeuw waren de twee sociaaldemocratische partijen in Bulgarije de meest actieve politieke formaties die vochten voor politieke macht en voor verandering in het sociaal-politieke en economische systeem. Ze hadden beide hun eigen traject uitgestippeld, waarbij ze de aan hen verbonden vakbonden gebruikten om massaal aanhangers te winnen en om hun strategische doelstellingen te bereiken. In die periode stonden de burgerlijke partijen in Bulgarije op enkele uitzonderingen na weigerachtig tegenover de oprichting of organisatie van vakbonden.

BOYKO ATANASOV

Arbeiders – Afgevaardigden op het 10e congres van de Verenigde Werknemersvakbond, mei 1914

WEDERGEBOORTE VAN DE VAKBEWEGING IN BULGARIJE IN 1989-1990

De nieuwe wind die door Oost-Europa waaide ging ook niet voorbij aan Bulgarije of de Bulgaarse vakbonden. Ongevoegen naar aanleiding van de sociale en economische ineenstorting van het systeem, de gedwongen verandering van moslimnamen en de daarop volgende internationale isolatie en de sterke invloed van *perestrojka* ideeën leidde tot het ontstaan van dissidente groepen en organisaties in Bulgarije.

Een daarvan was *Podkrepa*, opgericht door de aanhangers van Dr Konstantin Trenchev op 8 februari 1989, dat zich in tegenstelling tot andere dissidente groepen niet profileerde als politieke organisatie, maar veeleer als vakbond. Daarmee werd het *de jure* de enige legale oppositiegroep omdat het volgens de Arbeidswet niet formeel verboden was om een vakbond op te richten naast de officiële vakbond. Voor politieke organisaties was dit niet het geval. Maar *de facto* maalde niemand om deze legitimiteit. Tijdens de eerste jaren van haar bestaan was *Podkrepa* een parapolitieke organisatie die optrad als vakbond. Na 10 november 1989 werd *Podkrepa* een stichtend lid van de Unie van Democratische Krachten,

2007 – Lerarenstaking georganiseerd door de vakbonden CITUB en CL *Podkrepa*

maar omdat ze het spontane protest van arbeiders leidde, begon ze stilaan de essentie van de vakbondswerking te omarmen, namelijk opkomen voor de rechten van loonarbeiders.

Tegelijk werden de officiële Bulgaarse vakbonden getroffen door een waarden- en motivatiecrisis. Op 18 november 1989 werd de onafhankelijkheid van de Bulgaarse Communistische Partij afgekondigd en later, in december, nam de volledige leiding ontslag. Er werd een nieuw leiderschap van de Onafhankelijke Bulgaarse Vakbonden verkozen, met Prof. Krastyo Petkov aan het hoofd. Het belangrijkste doel was een buitengewoon congres voor te bereiden, maar het moest ook deelnemen aan tientallen stakingen, aan de Nationale Rondetafel, aan de eerste onderhandelingen met de regering en verschillende politieke machten en aan de vervanging van incompetente leiders van onderuit. Dit alles stopte niet alleen het uit-eenvallen van Bulgaarse Vakbonden, maar creëerde ook de atmosfeer waarin het buitengewone congres van 18 februari zou verlopen, het Oprichtende Congres van de Confederatie van de Onafhankelijke Vakbonden in Bulgarije. Hiermee ving een nieuw tijdperk van vakbondswerking in Bulgarije aan.

De ontwikkeling van het Bulgaarse systeem van arbeidsrelaties en de activiteit van de belangrijkste sociale partners werd in belangrijke mate beïnvloed door het effect van de transitie naar een markteconomie en demo-

cratie, alsook door de toetreding tot de EU. In feite ontstond de sociale dialoog in Bulgarije op een onbeschreven blad, zonder tradities en ervaring uit het verleden, en zonder legaal kader. Toch was een van de onmiskenbare verwezenlijkingen in de ontwikkeling van de democratie in het land de transformatie van een gecentraliseerde, door de staat geleide economie in de richting van arbeidsrelaties gebaseerd op de principes van moderne sociale dialoog en sociale samenwerking en opbouw van instellingen voor sociale dialoog op verschillende niveaus over een relatief korte periode.

Door de specifieke situatie in het land bij het begin van de transitie als gevolg van de liberalisering van de economie die gepaard ging met een stakingsgolf in de bedrijven, werd de aandacht gericht op de tripartite onderhandelingen en op de uitwerking van een legaal kader voor arbeidsrelaties.

BOYKO ATANASOV

2004 – Nationale waarschuwingsstaking van de vakbonden CITUB en CL *Podkrepa*

Het olieverfschilderij "De agitator" van Erik Henningsen toont een van de grote solidariteitsbijeenkomsten eind 1899.

HET SEPTEMBERAKKOORD

De nieuw opgerichte belangrijke organisaties (LO) en de Deense Werkgevers- en Technische Associatie (DA) stemden in met een schikking (Septemberforliget) na drie maanden van lock-out. De werkgevers benadrukten hun recht om het werk te beheren en te verdelen. In ruil daarvoor erkenden zij de vakbonden en het recht van de bonden om gezamenlijk de belangen van hun leden (de werknemers) te beschermen. Het akkoord was van fundamenteel belang voor de toekomstige regulering van de loon- en arbeidsvoorwaarden op de Deense arbeidsmarkt.

Cartoon over de onderhandelingen tussen werknemers en werkgevers tijdens de lock-out in 1899

GRONDWETSWIJZIGING

Vrouwen en bedienden kregen stemrecht en kunnen zo rechtstreeks invloed uitoefenen op toekomstige politieke beslissingen.

PAASCRISES

Er ontstond een parlementaire crisis, toen koning Christiaan X zich tegen de meerderheid van de parlementsleden uitsprak en de regering Zahle II ontsloeg, in de hoop een algemene verkiezing uit te lokken die een meerderheid zou kunnen opleveren om Flensburg bij Denemarken in te lijven.

Jaren
70

HET BEGIN VAN DE VAKBONDEN IN DENEMARKEN

Oprichting van een federatie van vakbonden (*De samvirkende Fagforbund*), nu LO genaamd, die zich aansloot bij een landelijke unie van wat vroeger onafhankelijke lokale vakbonden waren.

M.C. Lyngsie was de oprichter van de vakbond van ongeschoolde arbeiders (SID – *Specialarbejderforbundet*), vandaag 3F, de grootste vakbond in Denemarken.

1891

EERSTE PENSIOENWET IN DENEMARKEN

De wet was gebaseerd op fiscale financiering zonder verplichte bijdragen.

1898

WET OP DE ONGEVALLENVERZEKERING

De Wet op de ongevallenverzekering werd van kracht. Bovendien werd de financiële verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van de werkgevers voor arbeidsongevallen vastgelegd.

1899

1907

WET BETREFFENDE DOOR DE OVERHEID GOEDGEKEURDE WERKLOOSHEIDSVERZEKERINGSFONDSEN

Deze wet maakte het mogelijk om overheidssubsidies te verkrijgen voor de werkloosheidsuitkeringsfondsen, die de vakbonden hadden ingesteld om werkloze leden te helpen, zowel financieel als tijdens arbeidsconflicten.

Foto genomen tijdens de 2e Internationale Arbeidersconferentie in Denemarken, waaraan 100 socialisten uit de internationale gemeenschap deelnamen, 1910

1915

1920

Karl Kristian Steinke (1880 – 1963): sociaal-democraat die vooral bekend en gewaardeerd werd om zijn geëngageerde inzet bij de sociale hervormingen van 1933.

OVERHEIDSPENSIOEN

Deze wet garandeert dat alle burgers van 67 jaar en ouder recht hebben op pensioen. De wet zorgde ervoor dat alle burgers, ongeacht hun status en inkomen, van de staat een pensioen ontvangen.

WET TER VERZEKERING VAN DE OUDERSCHAPSUITKERING VOOR ALLE WERKENDE VROUWEN TIJDENS HET ZWANGERSCHAPSVERLOF

Er werd een nieuwe wet over het ziekengeld voor alle loontrekken in Denemarken aangenomen. Voor het eerst was er ook een ouderschapsuitkering voor alle vrouwen met betaald werk.

HERVORMING VAN DE WERKLOOSHEIDSUITKERINGEN EN VERANTWOORDELIJKHEID

De regering neemt het marginale risico van een stijging van de werkloosheid over en betaalt daarmee de extra kosten. De werkloosheidsuitkering bedraagt maximaal 90% van het vroegere inkomen.

DEENSE ONDERWIJSHULP, SU

Door de bezorgdheid over toekomstige tekorten op de arbeidsmarkt stelde de regering de SU (studentenuitkeringen) voor. Die hadden tot doel de sociale ongelijkheid te compenseren door jongeren met vaardigheden aan te bieden om hun opleiding met minimale onderbreking voort te zetten.

DE PARITAIRE VERKLARING

De Paritaire Verklaring was een tripartiete overeenkomst tussen de toenmalige regering en de centrale arbeidsmarktorganisaties (DA en LO en FTF en AC). De Paritaire Verklaring is het meest verstrekkende voorbeeld van samenwerking tussen de sociale partners en het politieke systeem.

Dit was het begin van de invoering van het bedrijfspensioen dat werd gerealiseerd via het systeem van collectieve onderhandelingen in de overheidssector (1989) en de particuliere sector (1991) en dat een centraal element is geworden in het Deense socialezekerheidsstelsel.

1933

DE SOCIALE HERVORMING

Een basisprincipe van rechten houdt in dat de burgers recht hebben op overheidssteun zonder verlies van bepaalde rechten. De hervorming omvatte verbeteringen van de ziekenfondsen, werkloosheidsfondsen en verbeterde voorwaarden voor ontvangers van invaliditeitspensioenen en overheidspensioenen. De hervorming wordt beschouwd als een cruciale stap in de ontwikkeling van het Deense welvaartsmodel.

1956

1958

HERVORMING VAN HET ONDERWIJS

De hervorming garandeert 7 jaar verplicht basisonderwijs en geeft de leerlingen de mogelijkheid om 1 tot 2 jaar verdere scholing te volgen.

1960

Arbeiders van Carlsberg betogen voor betere lonen en werkomstandigheden, 1960

1967-

1969

1970

GEMEENTELIJKE HERVORMING

De *Kommunalreformen* (de hervorming van de gemeenten) is de grootste uitgevoerde hervorming. Als gevolg van grote veranderingen in de verdeling van de beroepsbevolking en dus van de arbeidsmarkt in Denemarken nam het aantal inwoners in sommige steden toe, terwijl in andere steden het aantal burgers stagneerde of daalde. Er werd een oplossing gevonden door het aantal gemeenten en het aantal provincies drastisch te verminderen.

1970

1976

WET OP DE SOCIALE VOORDELEN

Het sociale stelsel werd door deze wet vereenvoudigd, aangezien de burgers zich niet langer tot meerdere instanties moesten wenden voor sociale uitkeringen, maar tot slechts één, namelijk het gemeentebestuur. De wet werd gekenmerkt als een overgang van een rechtsbeginsel naar een discretionaire aanpak door zich te richten op de werkelijke individuele behoeften.

1987

1998

ACTIVERINGSWET ALS COMPENSATIE VOOR SOCIALE UITKERINGEN

In de jaren 1990 een primaire eis aan de burgers als compensatie voor het ontvangen van overheidssteun. De Wet van 1998 vereist dat alle burgers, onafhankelijk van hun situatie en staat van geestelijke en lichamelijke gezondheid, actief compenseren door middel van verschillende activeringsprogramma's om sociale uitkeringen te kunnen ontvangen. Dit principe wordt tot op de dag van vandaag uitgevoerd en gehandhaafd.

HET 'SEPTEMBERCOMPROMIS' – VERWERFING VAN HET RECHT OP COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN

Op 5 september 1899, na een drie maanden durende lock-out, sloten het Deense Verbond van Vakverenigingen (DsF – *De samvirkende Fagforbund*) en het Verbond van Deense Werkgevers (DA – *Dansk Arbejdgiver- og Mesterforening*) het zogenaamde 'Septembercompromis'.

De regeling betekende het einde van het zwaarste arbeidsconflict in de Deense geschiedenis en werd overeengekomen tijdens een turbulente fase in de ontwikkeling van de jonge Deense vakbeweging. Het jaar daarvoor was DsF opgericht om een stakingsfonds in stand te houden en stakingsacties mogelijk te maken door middel van financiële steun van de gemeenschap. Het was een tijd van grote onrust op de arbeidsmarkt met een groot aantal kleine stakingen, een tijd waarin het socialistische idee van het oprichten van verenigingen, het tonen van solidariteit en het transformeren van de sociale orde stevig wortel begon te schieten bij de Deense arbeidersklasse. De werkgevers streden tegen de vakbonden en de DA botste met de werkgevers over een agressieve inschrijvingscampagne.

APRIL 1899: DE AANLOOP NAAR HET GROOTSCHALIGE CONFLICT

De grote lock-out begon met een reeks kleine stakingen door schrijnwerkers in zeven steden in Jutland, toen op 1 april 1899 400 leerlingen een bescheiden looneis indienden. Na een aantal mislukte onderhandelingsrondes ontsloeg de DA op 2 mei alle leerling-timmerlieden.

Voorwaarde voor de werkgevers om nieuwe gesprekken te kunnen voeren, was een lijst van acht punten die niet uitsluitend betrekking had op hun betrekkingen met de timmerlieden. Deze "acht punten" vormden ook het eerste voorstel van de werkgevers met betrekking tot de door hen beoogde grondslagen voor een kaderovereenkomst, waarbij DsF de hoofdverantwoordelijkheid zou dragen voor de naleving van alle gesloten overeenkomsten. Overeenkomsten tussen koepelorganisaties mochten niet onderworpen zijn aan stemmingen onder de leden van lokale afdelingen. Bovendien eisten de werkgevers het recht op het toezicht op en de verde-

ling van het werk in de bedrijven. Alle vorige overeenkomsten zouden samen op 1 januari verstrijken, na afloop van een opzeggingstermijn van drie maanden.

Deze eisen werden ronduit verworpen door de vakbond DsF, die beweerde dat dit neerkwam op "het voeren van een oorlog alleen maar omwille van de oorlog". Daarop reageerden de werkgevers door de lock-out uit te breiden naar vele andere sectoren. In totaal werden 40.000 werknemers getroffen, meer dan de helft van de bij de vakbond aangesloten werknemers. De hele onderbreking duurde 100 dagen, van mei tot begin september 1899.

HET COMPROMIS IN DETAIL

Het uiteindelijke compromis was een belangrijke stap in de algemene ontwikkeling van de Deense arbeidsmarkt, omdat het een aantal van de sindsdien geldende grondslagen van het arbeidsrecht heeft gelegd.

De werkgevers hoopten met de lock-outs het volgende te bereiken:

1899

Uitstap van uitgesloten arbeiders naar Ulvedalene, ten noorden van Kopenhagen, in 1899

Na het conflict, dat bijna vijf maanden duurde, nemen de metselaars weer het werk op.

- Veiligstelling van hun recht inzake het toezicht op en de verdeling van het werk;
- Het ondermijnen van de succesvolle strategie van de vakbond om verbeteringen te bewerkstelligen door gedecentraliseerde onderhandelingen te voeren en gebruik te maken van hun recht om lokaal, in individuele bedrijven te staken (selectieve, gerichte stakingen);
- Het opzetten van een gecentraliseerd overlegstelsel met de verplichting om de sociale vrede te bewaren en geïnstitutionaliseerde conflicten op te lossen, om te voorkomen dat bedrijven nog steeds tegen elkaar werden uitgespeeld;

De DA bereikte zijn belangrijkste doelstellingen: De werknemers erkenden het recht van de werkgevers om hen instructies te geven en ze accepteerden ook de volgende voorwaarden die van toepassing zijn op arbeidsconflicten:

- De verplichting om de sociale vrede te handhaven moest worden ingetrokken;
- De verplichte erkenning door de besluitvormingsorganen in de betrokken organisaties;
- Voorafgaande waarschuwing.

“Het Verbond van Deense Werkgevers (DA) en het Deense Verbond van Vakverenigingen (DsF) stemmen hierbij in met het recht van de andere partij om arbeidsgeschillen te regelen of goed te keuren. Geen van beide partijen mag echter een lock-out of staking aankondigen of goedkeuren, tenzij daartoe wordt besloten met ten minste driekwart van de stemmen die zijn uitgebracht in een door de betrokken organisatie overeenkomstig haar statuten bijeengeroepen gemachtigde vergadering”

Citaat uit het ‘Septembercompromis’ (p. 1, regels 4–8).

SØREN KIERKEGAARD: OF-OF

IN DE TEKSTEN van de Deense filosoof Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855) botsen de banaliteit van het alledaagse en het oneindig verhevene, de persoonlijke armoede en de absolute eis van hemel en hel met elkaar. Voor hem is alles wat er ‘tussenin’ zit niet de moeite waard om filosofisch over na te denken. Kierkegaard heeft dan ook geen conventioneel filosofisch werk geschreven. Voor hem ging het alleen maar over eenzame zielen voor hun God. Deze benadering maakte hem de pionier van het moderne christelijke individualisme. Hij vroeg niet “Wat moet ‘men’ doen?”, maar “Wat moet ‘ik’ doen?”. Kierkegaard bedacht de term “existentiële problemen”. Vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw beriepen zowel de dialectische theologie, zoals die onder meer door Karl Barth (1886-1968) werd vertolkt, en het atheïstische existentialisme van Jean-Paul Sartre zich op Kierkegaard. Het denken van beide mannen legde de spirituele basis voor het verzet tegen fascisme en bezetting.

Kierkegaard wilde ernstig werk maken van een strenge vorm van christendom, gewijd aan de vervulling van de leer van Jezus. Met humor en bittere ironie vocht hij tegen de huidige Evangelisch-Lutherse Kerk in Denemarken, waarbij hij haar ‘protestantse middelmatigheid’ en verval verweet en beweerde dat de Kerk en haar priesterschap het lijden en de dood van Christus hadden gereduceerd tot een excuus voor een lonend domineebestaan.

Kierkegaards lutheranisme is donker en melancholiek. Zo klaagt hij in zijn bekendste werk *Of-of* van 1843: “Wat gaat er gebeuren? Wat zal de toekomst brengen? Ik weet het niet, ik heb geen gevoelens. Wanneer een spin zich van een vast punt naar beneden gooit, ziet ze voortdurend een lege ruimte voor zich waarin ze geen voet aan de grond kan krijgen, hoezeer ze zich ook uitstrekt. Zo is het ook met mij; voor mij is het voortdurend een lege ruimte, en ik word gedreven door een consequentie die achter mij ligt. Dit leven is verkeerd en vreselijk, niet uit te houden.” “Als ik ‘s morgens opsta, ga ik meteen weer naar bed.”

Vilhelm Marstrand (1818–1873): Søren Kierkegaard

“Kom, laatste slaap. Kom, dood. Jij belooft niets, jij houdt alles vol.” Ook zijn andere geschriften hebben schokkend verontrustende titels zoals *Vrees en beven* (1843), *Het begrip angst* (1844) en *De ziekte tot de dood* (1849).

Kierkegaard verwierpt de Hegeliaanse dialectiek van de triade (thesis, antithese, synthese). Zijn dialectiek is een dubbele anti-logos die alleen “ja-nee” en “of-of” kent. Er is geen synthese. Kierkegaard vond het systeem van Hegel abstract omdat tegenstrijdigheden daarin altijd alleen op een abstract niveau worden opgelost, terwijl ze in het echte bestaan scherp gedefinieerd blijven. – Het lezen van Kierkegaard is fascinerend

KARL-HELMUT LECHNER

Het werd volledig overgelaten aan de kaderleden om zich al dan niet bij dezelfde organisaties als de werknemers aan te sluiten.

In ruil daarvoor erkenden de werkgevers de vakbonden en hun recht om de belangen van hun leden collectief te vertegenwoordigen. In het 'Septembercompromis' was de voorwaarde opgenomen dat de loon- en arbeidsvoorwaarden in collectieve overeenkomsten moesten worden geregeld, in een regeling die sindsdien "het Deense model" wordt genoemd. Collectieve vakbondsacties, zoals stakingen en lock-outs, werden nu geregeld.

In het compromis was ook afgesproken dat geschillen, indien mogelijk, moesten worden beslecht door middel van onderhandelingen en bemiddeling. Als er geen overeenstemming kon worden bereikt, moest het mogelijk zijn de zaak voor de rechter te brengen. Dit heeft de aanzet gegeven tot de

ontwikkeling van het sectorale rechtsstelsel dat momenteel in Denemarken van toepassing is, met inbegrip van een sectoraal arbitragehof en sectorale arbeidswetgeving. Beide partijen hadden dit gewenst. Daarnaast werd een centraal systeem van collectieve onderhandelingen opgezet.

NOG ALTIJD MET GROTE GEVOLGEN VOOR DE DEENSE ARBEIDSMARKT

Men kan deze ontwikkeling omschrijven als een institutionalisering van de klassenstrijd, waarbij de vakbonden hun plaats kregen in een bestaand maatschappelijk en economisch kader. Naar verluidt leidde het compromis tot ordelijke arbeidsverhoudingen en was het van groot belang voor de regulering van de lonen en arbeidsomstandigheden op de hele arbeidsmarkt. Aanvankelijk leek het 'Septembercompromis' direct

te voldoen aan de doelstellingen van de werkgevers, maar in feite bevorderde het de oprichting van vakbonden. Het nieuw gecreëerde, gereguleerde onderhandelingsstelsel werd een effectief instrument voor vakbonden om verbeteringen in de loon- en arbeidsomstandigheden te bewerkstelligen en hun politieke invloed veilig te stellen.

Het 'Septembercompromis' werd bekend als de grondwet van de arbeidsverhoudingen en fungeerde als zodanig gedurende meer dan een halve eeuw tot de eerste herziening in 1960. Zowel in het herziene kaderakkoord als in de latere wijzigingen zijn de basisbeginselen echter gehandhaafd.

PIA BANG JENSEN

DE SPROOKJES VAN HANS CHRISTIAN ANDERSEN, EEN SCHOOL VAN MEDELEVEN

WANNEER, zoals in het begin van de 19e eeuw, politieke en sociale nood in zoveel Europese landen van kritiek een existentiële bedreiging maken, biedt de vorm van het sprookje, zoals Hans Christian Andersen in Denemarken het zo kunstzinnig ontwikkelde, een uitweg. De toeschouwer wordt immers een achtergrondfiguur terwijl de plot wordt verschoven naar een denkbeeldige wereld, waar alles gezegd kan worden, maar niemand zich direct betrokken hoeft te voelen. Klassieke sprookjes confronteren kinderen met conventies en kritisch bedoelde sprookjes worden gebruikt om zich af te vragen hoe de wereld in elkaar zit, met een wijdverbreide harteloosheid: waarom moest het kleine meisje met de zwavelstokjes doodvriezen? Macht en

Het meisje met de zwavelstokjes, illustratie van Hans Tegner (1852–1932)

conventie zijn verbluffend en alleen de oprechte ogen van een kind zien dat de keizer in zijn nieuwe kleren eigenlijk naakt is. Is onbeantwoorde liefde zinloos? Wat gebeurt er met de kleine zee-meermin? In kunstig geschreven sprookjes kan alles ter sprake gebracht worden.

Als kinderen naar sprookjes luisteren, komen ze met vragen. De sprookjes van Hans Christian Andersen brengen de problemen van de moderne wereld in de intieme kring van het gezin en dwingen ons om ze onder ogen te zien. Ze voeden een debat over normen en standaarden dat medeleven bevordert en zo de weg vrijmaakt voor op solidariteit gebaseerde politieke bewegingen.

MARTIN FOCHLER

DE HERVORMING VAN DE DEENSE GEMEENTELIJKE BASISCHOOL EN LAGERE MIDDELBARE SCHOOL (*FOLKESKOLE*) – OP WEG NAAR EEN UNIFORM SCHOOLSYSTEEM

1958

Onderwijssituatie in een landelijke school in Thyborøn, Noord-Jutland, juni 1951

De Deense onderwijswet van 1958 hervormde de gemeentelijke basis-scholen en lagere middelbare scholen in het land en het debat over de leerplicht veroorzaakte grote opschudding. Het resultaat was de afschaffing van de 'middelbare school' (*mellemskole*) en de toewijzing van kinderen na hun zesde schooljaar aan een algemeen of een academisch traject, afhankelijk van hun individuele prestatieniveau. In 1960 stelde een leerplancommissie in een uitvoeringsbesluit een onderwijsrichtlijn op dat in een document met de naam 'Blauw Rapport' was opgenomen. Voortaan zouden de gemeentelijke lagere en lagere middelbare scholen tot doel hebben "harmonieuze, gelukkige mensen" voort te brengen.

HET POLITIEKE STRIJDTONEEL

De *Folkeskole*-wet van 1958 verving de wet uit 1937. Het debat over het onderwijsbeleid dat aan de wet voorafging, draaide rond de kwestie van een ongestructureerd schoolstelsel. Hierover bestonden er drie verschillende standpunten. Lerarenorganisaties en de Conservatieve Volkspartij (DKF) vertegenwoordigden een typisch conservatieve en elitaire visie, die de voortzetting van een gedifferentieerde schoolloopbaan nastreeft. Hun tegenstanders waren voorvechters van de algemeen vormende school (het schooltype dat alle onderwijsvormen in zich verenigt) en zij volgden de aanpak van een *folkeskole* zoals geformuleerd en uitgevoerd door N.F.S. Grundtvig (zie begeleidende artikelen). Voorstanders van deze politieke benadering waren onder meer Jørgen Jørgensen (1888-1974) en zijn Sociaal-Liberale Partij (SLP) en de meerderheid van de Liberale Partij. Sommige fracties bij de Sociaal-Democraten (SD) steunden het idee van algemeen vormend onderwijs, terwijl

deze politieke partij hard lobbyde voor een compromis. Voor Julius Bomholt (1896-1969), een sleutelfiguur in de Sociaal-Democratische Partij, was het hoofddoel het waarborgen van de sociale gelijkheid tussen stedelijke en landelijke gemeenschappen. Die kon volgens hem worden bereikt binnen het bestaande gestructureerde schoolstelsel of door de afschaffing ervan.

OP WEG NAAR DE INVOERING VAN SCHOLEN VOOR ALGEMEEN VORMEND ONDERWIJS

Deze politieke discussie eindigde in een akkoord tussen de Sociaal-Liberale Partij, de Sociaal-Democraten en de Liberale Partij. De *Folkeskole*-wet van 1958 was de aanleiding voor de afschaffing van de 'middenschoolen' en de convergentie van de normen van stedelijke en landelijke scholen. Het algemeen secundair onderwijs duurde nu zeven of acht jaar, gevolgd door een facultatief achtste of negende jaar of drie jaar hoger secundair onderwijs in de *realskole*. De bovengenoemde opsplitsing in een algemeen traject en een academisch traject vloeide voort uit een compromis tussen de verschillende partijen. Beide trajecten boden scholieren de mogelijkheid om toegang te krijgen tot drie jaar hoger secundair onderwijs in een talen- of wetenschapsgymnasium. Na het eerste jaar konden de leerlingen kiezen uit verschillende specialisaties.

"Het doel van de school is om de vaardigheden en talenten van de kinderen te stimuleren en te ontwikkelen, hun karakter te versterken en ze nuttige kennis te geven."

De preambule van de *Folkeskole*-wet

VOLKSHOGESCHOLEN IN DENEMARKEN – MAANDENLANG ONTSPANNEN LEREN

Het enige wat de Deense volkshogescholen met hun Duitse tegenhangers gemeen hebben, is hun naam: *folkehøjskole* (*Volkshochschule* in het Duits). De jongeren brengen er maanden door om samen te leren, op het platteland, in een ontspannen sfeer en zonder dat ze een diploma moeten behalen. De studenten brengen er vrijelijk hun tijd door, onbezwaard door specifieke doelstellingen, en op het eind krijgen ze geen getuigschrift. In Duitsland zou dit als een nogal rampzalige situatie worden beschouwd, maar in Denemarken is het een bewuste fase in de zoektocht naar de identiteit van het individu.

In Duitsland kunnen studenten in een cursus van 10 avondlessen een beetje Spaans of iets over fotografie leren. De Denen gaan echter radicaler te werk en houden vol dat de mensen een opleiding nodig hebben en het recht moeten krijgen om daarvoor de tijd te nemen. Iedereen in Denemarken die tijdens zijn studie of na het verlaten van de school een pauze wil inlassen, kan dat doen in zo een volkshogeschool. Elk jaar verblijven ongeveer 3.500 door de staat gesubsidieerde jonge volwassenen op het platteland om er iets te leren waar ze zin in hebben. De meeste vakken die er worden gedoceerd zijn artistiek en creatief. Terwijl veel jongeren in Duitsland zo snel mogelijk van de school naar de universiteit willen, zijn de Denen veel meer ontspannen:

“Na het verlaten van de school, heb ik veel gereisd. In Denemarken is het heel normaal dat je enkele jaren een sabbatical neemt. Ik heb mijn derde jaar in de *folkehøjskole* doorgebracht in een laatste poging om erachter te komen wat ik echt wilde doen.”

Vertaling van een radio-uitzending op de *Deutschlandfunk* op 01.08.2015

EVA DETSCHER

DE PREAMBULE VAN DE FOLKESKOLE-WET

De preambule werd rechtstreeks uit de *Folkeskole*-wet van 1937 overgenomen en luidde als volgt: “Het doel van de school is om de vaardigheden en talenten van de kinderen te stimuleren en te ontwikkelen, hun karakter te versterken en ze nuttige kennis te geven.” Deze preambule bleef van kracht tot de onderwijswet van 1975. De hervorming van 1958 leidde tot nieuwe leerplannen, de publicatie van een ‘Blauw Rapport’ (voor de *folkeskole*) en een ‘Rood Rapport’ (voor de gymnasiums) en de bouw van nieuwe scholen in Denemarken.

HET BLAUWE RAPPORT EN DE OPKOMST VAN DE HERVORMINGSGEZINDE ONDERWIJSTHEORIEËN

Het Blauwe Rapport werd gepubliceerd in 1960-61 en bevatte een reeks bepalingen, adviezen, instructies en onderwijsrichtlijnen voor scholen. Tot op zekere hoogte distantiëerde het zich van de preambule van de *Folkeskole*-wet en benadrukte het het doel van dit type school dat daarin wordt genoemd. Deze formulering was bedoeld als waarschuwing tegen het loslaten van overgeleverde ideeën en praktijken met betrekking tot het schoolonderwijs in Denemarken. Een speciaal nieuw onderwerp, ‘oriëntatie’ genoemd, werd in het leven geroepen om informatie te verstrekken over de sociale omgeving en kennis over te brengen over beroepen, ambachten en het beroeps- en gezinsleven. Op deze manier kwamen de behoeften en omstandigheden van kinderen centraler te staan in de pedagogische concepten. Zo werden het koesteren van sociale vaardigheden en het vermogen om met anderen samen te leven en respect te hebben voor anderen een nieuw scharnierpunt voor pedagogische overwegingen. Ook werd benadrukt dat scholen kinderen de mogelijkheid moesten bieden om deel te nemen aan het sociale leven en de wereld van de arbeid. Dit leverde meteen vragen op over toetsen en prestatie-evaluatie en leidde daarom tot nieuwe werk- en

onderwijsmethoden, nieuwe leerboeken, audiovisuele lesmethoden en de invoering van twee vooruitstrevende werkmethode: groepswork en interdisciplinaire methoden.

Na de hervorming werd het algemeen vormend onderwijs versterkt en werd de nadruk gelegd op democratische competentie.

In de jaren 1960 werd het gebruikelijk om de schoolklassen niet te splitsen, zelfs niet na het vijfde schooljaar. De meeste leerlingen kozen voor voortgezet onderwijs na het einde van hun leerplicht. Op basis van deze stabiele normaliteit werden in 1972 en 1975 nieuwe hervormingen gelanceerd: een uitbreiding van de leerplicht en een herziening van het leerplan. De *folkeskole* bestond nu uit 9 jaar onderwijs plus een vrijwillig tiende jaar en een vrijwillig jaar kleuterschool. Leerlingen konden hun eindexamen afleggen na de 8e, 9e of 10e klas. De hervorming van 1975 veranderde ook de preambule, waarbij onder andere de democratische competentie, de bevordering van de leerbereidheid, de samenwerking tussen school en thuis, maar zonder enige confessionele binding met de Nationale Kerk (ook wel de Kerk van Denemarken genoemd), in de preambule werd opgenomen. De wet stond de verdeling van studenten toe in een algemene (d.w.z. minder gevorderde) en een meer gevorderde tak in wiskunde, natuurkunde en vreemde talen. Een daaropvolgende hervorming in 1993 heeft deze verschillende takken afgeschaft. Men kan dus wel stellen dat de *folkeskole* een algemeen vormende school is geworden die is gebaseerd op het onderscheid tussen het onderwijs en de persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen, met als doel de leerervaring aan te passen aan de capaciteiten van de individuele leerling.

PIA BANG JENSEN

FICTIE GESCHREVEN TIJDENS DE JAREN VAN ONDERWIJSHERVORMING

Klaus Rifbjerg (1931-2015): Zijn eerste roman, *Den kroniske uskyld* (De chronische onschuld), verscheen in 1958.

Hij sloeg in als een bom. Een moeder die de verloofde van haar eigen dochter verleidt, waarna de dochter zelfmoord pleegt? Het was allemaal een beetje veel voor de Deense lezers. Er waren ruzies over het

luchthartige taalgebruik van de auteur, over moraliteit en immoraliteit, drama en melodrama. Het werk is duidelijk geïnspireerd op de Amerikaanse literatuur, met name J.D. Salingers *Catcher in the Rye* (De vanger in het graan) (Neue Zürcher Zeitung (NZZ), 27.04.2015). Een roman over psychologische ontwikkeling die op levendige wijze een inzicht biedt in de krappe leefomstandigheden van jongeren in Denemarken in de jaren vijftig van de vorige eeuw.

PIA BANG JENSEN, EVA DETSCHER

NICOLAI SEVERIN FREDERIK GRUNDTVIG heeft in de loop van de tijd zeker de meningen verdeeld.* Zelfs bij de nazi's kon hij aanvankelijk op sympathie rekenen, maar later distantieerden ze zich van hem en noemden ze hem een 'hater van de Duitsers'.

Grundtvig werd in 1783 geboren in Udby, Denemarken, en wordt naargelang van de bron onder andere beschreven als auteur, dichter, pedagoog en politicus. Waarschijnlijk is het eerlijk om te zeggen dat hij de intellectuele stromingen van zijn tijd, rationalisme en verlichting, heeft overgenomen en dat hij zijn opvattingen en praktijken tijdens zijn leven aanzienlijk wijzigde, niet in de laatste plaats na een reeks studiereizen naar Engeland.

Zijn politieke en pedagogische opvattingen hadden een sterke invloed op de ontwikkeling van Denemarken en de diepgewortelde Deense praktijken en standpunten. Toen hij nog predikant was, vatte hij zijn veranderde opvattingen samen in het adagium *Menneske først og kristen så* (Eerst mens, dan christen).

Daarom zette hij zich in voor de vrijheid van onderwijs en godsdienst en steunde hij de ontluikende vrouwenbeweging. Zijn belangrijkste zorg was echter de 'liberalisering van het sociale leven', waardoor hij iemand is die vandaag de dag kan worden omschreven als de voorvechter van een emancipatorische aanpak. De Deense nederlaag in de Tweede Duits-Deense Oorlog maakte de weg vrij voor een dergelijke aanpak in de daaropvolgende politieke conflicten.

NICOLAI SEVERIN
FREDERIK GRUNDTVIG,
1783-1845

Denemarken was destijds vooral een agrarisch land, want 97% van de Deense bevolking bestond uit boeren. Die hadden nauwelijks toegang tot onderwijs, omdat de staat dit niet ondersteunde. Grundtvigs onderwijsconcept was gebaseerd op de praktijkervaringen van mensen, die volgens hem als springplank naar zelfstandig denken gebruikt moesten worden. Hij zag het nut van punten niet in. De lesmethoden waren gebaseerd op dialoog, niet op het geven van lezingen. Zelfredzaamheid en historisch bewustzijn waren bedoeld om het zelfvertrouwen en het zelfbewustzijn te ondersteunen, een brede algemene opleiding was bedoeld om de deelname aan het politieke leven te bevorderen en internaten waren bedoeld om sociaal gedrag te stimuleren. In 1844 werd in Rødning de eerste *folkehøjskole* (volkshogeschool) geopend. Deze scholen verspreidden zich vervolgens over Denemarken en ze bestaan nu nog altijd.

De eerste van deze volkshogescholen leidden tot een duidelijke verbetering van de teelt- en veeteeltmethoden en tot de oprichting van coöperaties en een sterke stijging van de export naar Engeland. De Deense boeren werden aanzienlijk productiever dan hun Duitse collega's. Dit was waarschijnlijk ook een van de redenen voor de zuidelijke buur van Denemarken om naar de Deense volkshogescholen te kijken, die later vooral in Noord-Duitsland werden opgericht (en overigens nog altijd bestaan, in de meest uiteenlopende vormen).

ROLF GEHRING

* Norbert Vogel: Voor een Duitse visie op Grundtvigs ideeën over scholen, zie <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/grs/article/viewFile/16026/13868>

WET OP DE ECONOMISCHE VRIJHEID

De gilden werden afgeschaft en de economische vrijheid werd in 1868 bij wet uitgebreid en in 1879 aangevuld. Werknemers hadden wettelijk het recht om zelfstandig te werken en van het ene district naar het andere te verhuizen. Er was nu wel de verantwoordelijkheid om zichzelf in stand te houden.

WET OP DE ONGEVALLENVERZEKERING

De werkgever werd aansprakelijk voor ongevallen op het werk. De wet vereiste een ongevallenverzekering voor industriële arbeiders en bouwvakkers, met uitzondering van bepaalde gevallen. De wet voorzag de werknemer van een vergoeding voor blijvende invaliditeit als gevolg van een arbeidsongeval. In geval van overlijden hadden de weduwe en de kinderen recht op een kleine vergoeding. De belangrijkste tekortkoming van de wet was dat zij de verplichting om tijdelijke letsels te vergoeden niet uitbreidde.

De eerste vrouwelijke parlementsleden, 1907

STEMRECHT

De nederlaag van het Russische Rijk in de oorlog tegen Japan, leidde in 1905 tot een revolutie in Rusland en tsaar Nicolaas II stemde in met het Oktobermanifest. Dit manifest beloofde een wetgevend parlement in te stellen dat op basis van een breed algemeen kiesrecht zou worden gekozen. In Finland brak een grote staking uit, waarbij de arbeidersbeweging haar eisen voor stemrecht doordreef. Het in november voor Finland uitgevaardigde manifest van de tsaar, bevatte een mandaat voor de senaat om een constitutionele orde voor te bereiden op basis van algemeen en gelijkwaardig stemrecht. Het was een toegeving van de constitutionalist en de Russische autoriteiten aan de arbeidersbeweging en de massa. Deze uitzonderlijke situatie maakte het mogelijk om hervormingen uit te voeren die voorheen onmogelijk waren en anderzijds achtten de conservatieve partijen het noodzakelijk om toe te geven aan de radicale eisen.

Finland was het derde land ter wereld en het eerste land in Europa dat in 1906 vrouwen stemrecht gaf in het kader van het algemeen en gelijkwaardig stemrecht. Tegelijkertijd mochten ook vrouwen zich verkiesbaar stellen en in 1907 werden de eerste vrouwelijke parlementsleden in het parlement gekozen.

1868

1889

1895

1905

1906

1907

VERORDENING BETREFFENDE DE BESCHERMING VAN WERKNEMERS IN INDUSTRIËLE BEROEPEN

De snelle industrialisatie leidde tot een debat over de status van de werknemers en in februari 1880 voerde het Finse parlement een studie uit naar de arbeidsomstandigheden van industriële beroepen. De resultaten leidden tot de Verordening van 1889 betreffende de bescherming van werknemers in industriële beroepen. De minimumleeftijd om te werken was 12 jaar, de dagelijkse werktijd voor kinderen was 6,5 uur en 12 uur voor jongeren. Nachtarbeid voor kinderen en jongeren werd verboden, evenals werken in de mijnen voor kinderen en vrouwen. De staat huurde de eerste professionele inspecteurs in om de naleving hiervan te controleren.

ALGEMENE STAKING

De arbeidersklasse en de vakbonden kwamen in opstand tegen het regime van de Russische tsaar in Finland. Terwijl de hogere klasse onafhankelijkheid claimde, wilde de arbeidersklasse dat haar status en het stemrecht werd erkend. Het machtsvertoon van de arbeidersklasse startte het tijdperk waarin ze zich gingen organiseren. De acties van de vakbondsafgevaardigden, die startten aan het einde van de 19e eeuw, stabiliseerden zich in 1906-1907.

Stakingscomité in Tampere, 1905

OPRICHTING VAN ARBEIDSMARKTORGANISATIES

De eerste stappen op het gebied van collectieve arbeidsovereenkomsten werden gezet met de oprichting van de Finse Vakbonds-federatie en de Finse Werkgeversorganisatie. De eerste collectieve overeenkomst dateert van 1890 en gold voor de letterzetters en drukkers. Ze werd gesloten tussen "De Finse Vakbond van Boekdrukkers" en de "Federatie van Drukkerijen".

WET OP DE ACHTURIGE WERKDAG

In november werd in het parlement een nieuwe arbeidstijdenwet aangenomen. Volgens deze wet bedroeg de arbeidstijd niet meer dan 8 uur per dag en 47 uur per week. Op de achtergrond waren er grote betogingen en een algemene staking die Finland in november tot stilstand brachten en de angst bij de bourgeoisie-beleidsmakers dat er in Finland een soortgelijke revolutie zou plaatsvinden als in Rusland, toen de bolsjewieken onder leiding van Vladimir Lenin, eerder in november, aan de macht kwamen. Sinds het einde van de 19e eeuw was de achturige werkdag een van de hoofddoelen van de arbeidersbeweging.

Betoging voor de achturige werkdag, Helsinki, 1917

WET OP DE KINDERBIJSLAG

In de Finse wetgeving werden de kinderbijslagen in 1948 ingevoerd, naar het Scandinavische model. Het was de eerste uitgebreide vorm van inkomenszekerheid. Voordat deze kinderbijslag werd toegekend, werden al in de jaren 1920 kinderbijslagen betaald aan overheidspersoneel.

EERSTE OVEREENKOMSTEN OVER HET INKOMENSBELEID

De periode van overeenkomsten over het inkomensbeleid begon. Daarin werd de sleutelrol van werkgeversorganisaties en vakbonden als maatschappelijke hervormers benadrukt. De eerste overeenkomsten werden ondertekend in 1968, 1970, 1972 en 1974. De overeenkomsten hadden gevolgen voor het beroepsleven (verlenging van de Wet op de arbeidsovereenkomsten: vrijheid van vergadering, uitbreiding van het stakingsrecht, rechten van de vakbondsafgevaardigden, organisatie, non-discriminatie en gelijke beloning), voor de huisvesting en andere elementen van het sociaal beleid. Zij leidden ook tot verhoging van de kinderbijslag en tot zwangerschapsverlof.

Draag je helm – affiche uit 1967

1917

1922

WET OP DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN

De Wet op de arbeidsovereenkomsten omvatte voor het eerst ook een jaarlijkse vakantie. Op dat moment bedroeg die nog 4 tot 7 dagen, vrijwillig toe te staan door de werkgever. Tegen het einde van de jaren 1930 voorzag de Wet op de jaarlijkse vakantie in een wettelijk verlof voor vaste werknemers van 5 tot 12 dagen.

1943

1944

WETTELIJK VOORZIENE MAALTIJDEN OP SCHOOL EN WET OP DE KRAAMKLINIEKEN EN GEZONDHEIDSCENTRA VOOR KINDEREN

Wettelijk voorziene gratis schoolmaaltijden (in 1943) en de Wet op de kraamklinieken en gezondheidscentra voor kinderen (in 1944) creëerden gelijkheid en versterkten de positie van de vrouw in de samenleving.

Affiche voor de 40e verjaardag van het stemrecht voor vrouwen

1948

1965

40-URIGE WERKWEET IN 1965

De vakbonden (arbeidsorganisaties) en werkgeversorganisaties kwamen overeen om over te stappen op een 40-urige werkweek. Minder dan tien jaar eerder (1958) bedroeg de normale wekelijkse arbeidstijd 45 uur.

1968

1969

OVEREENKOMST OVER VAKBONDSAFGEVAARDIGDEN

Dankzij het definiëren van het lidmaatschap van de verschillende beroepen het eind van de jaren 1960 werd de positie van de vakbondsafgevaardigde versterkt. Ervoor was die trouwens al verbeterd door een protocol dat in 1955 door de arbeidsorganisaties was ondertekend. In 1969 werd tussen het verbond van vakverenigingen een overeenkomst over de vakbondsafgevaardigden gesloten. In de overgang van de jaren 1960 en 1970 werd een groot aantal overeenkomsten tussen werkgevers- en werknemersorganisaties gesloten over informatie, onderwijs, het gebruik van externe arbeidskrachten en rationalisatie.

1973

WET OP HET TOEZICHT OP VEILIGHEID EN GEZONDHEID OP HET WERK

De rol van de veiligheid op de werkplek werd versterkt door de Wet op het toezicht op de veiligheid en gezondheid op het werk. Er werd een bestuur voor veiligheid en gezondheid op het werk opgericht en vertegenwoordigers voor veiligheid op het werk gingen aan de slag.

WET OP DE KINDEROPVANG WORDT VAN KRACHT

Tegen de achtergrond van de toenemende verstedelijking verplichtte de Wet op de kinderopvang de gemeenten om de beschikbaarheid van dagverblijven te garanderen. In enkele jaren tijd is het aantal dagverblijven meer dan verdubbeld. In 1990 werd het recht op gemeentelijke dagopvang voor kinderen onder de 3 jaar van kracht.

WET OP DE STUDIEVERLOFREGELING

Het doel van de wet was het verbeteren van de opleidings- en leermogelijkheden van de beroepsbevolking door gebruik te maken van de verlofregeling.

DE WETGEVING OP HET GEBIED VAN GEZONDHEID EN VEILIGHEID OP HET WERK VERBETERDE EN DE GELIJKHEID WERD VERSTERKT

De wetgeving op het gebied van de veiligheid op het werk werd gewijzigd, zodat de Overheidsdienst voor Veiligheid en Gezondheid op het Werk het recht kreeg om gevaarlijke werkzaamheden op te schorten. De Wet op de arbeidsovereenkomsten verbood voortaan discriminatie bij de aanwerving en de Wet inzake gelijkheid trad in werking.

INTERNATIONALISERING

De Wet op de samenwerking werd gewijzigd, want de samenwerking op Europees niveau werd gerealiseerd. De arbeidsomstandigheden van buitenlandse werknemers werden verbeterd en er werd aandacht besteed aan de pensioenvoorziening bij atypische arbeidsverhoudingen.

WET INZAKE HET BURGERINITIATIEF

Het burgerinitiatief is een grondwettelijk recht dat in maart 2012 van kracht werd en waarbij Finse burgers met stemrecht een wetsvoorstel bij het parlement kunnen laten indienen, als ten minste 50.000 burgers of ongeveer 1,2% van de kiezers voor het initiatief zijn.

WET OP HET GENDERNEUTRAAL HUWELIJK

In december 2014 keurde het Finse parlement de wijziging van de huwelijkswet goed, zodat voortaan ook paren van hetzelfde geslacht kunnen trouwen. Het 'Burgerinitiatief voor Gelijke Huwelijken' om de wet te wijzigen, werd ondertekend door meer dan 166.000 mensen en bracht de zaak naar het parlement.

1973

1978

1979

1987

WET OP DE SAMENWERKING

Om het functioneren en de arbeidsomstandigheden in de bedrijven te verbeteren en de samenwerking tussen de werkgever en het personeel maar ook tussen de werknemers onderling te verbeteren, hadden de werknemersvertegenwoordigers dankzij de Samenwerkingswet meer invloed op hun werk en de werkplek. Oorspronkelijk betrof dit bedrijven met meer dan 30 werknemers. Later had het ook gevolgen voor bedrijven met meer dan 20 werknemers. De Wet op de samenwerkingsombudsman en het bureau van de ombudsman traden in 2010 in werking.

Staking van werknemers uit de horeca, 1991

1995

1996

2006

DE WET OP DE VERPLICHTINGEN EN AANSPRAKELIJKHEID VAN DE AANNEMER BIJ DE UITBESTEDING VAN WERKZAAMHEDEN

De wet op de meldingsplicht en aansprakelijkheid van een aanne-mer bij het gebruik van externe arbeidskrachten verplicht de aanne-mer om te certificeren dat zijn contractuele partners hun wettelijke verplichtingen als aannemer en werkgever nakomen. De wet heeft tot doel zwartwerk te bestrijden en is bedoeld om de eerlijke concurrentie tussen de bedrijven en de naleving van de arbeidsvoorwaarden te bevorderen. De regionale overheidsdienst van Zuid-Finland houdt toezicht op de naleving van deze wet in Finland. De wet werd in 2015 herzien en verbeterd.

2012

BELASTINGNUMMER OP BOUWPLAATSEN

Het belastingnummer werd ingevoerd in de bouwsector om de belastingwetgeving te combineren met de wetgeving inzake veiligheid en het arbeidsrecht en om de grijze economie tegen te gaan.

2015

DE 'RODE VERKLARING' VERSNELDE DE INVOERING VAN HET ALGEMEEN KIESRECHT

De algemene staking van oktober tot november 1905 was een ingrijpende, revolutionaire staking in het tsaristische Rusland en in het Groothertogdom Finland, dat onder Russische jurisdictie viel. In Finland was de staking zowel een algemene volksofstand van de Finnen tegen het Russische tsarenrijk als de eerste echte demonstratie van de sociale macht van de arbeidersklasse. De algemene staking maakte een einde aan de eerste fase van de 'russificatie' en leidde tot de omvorming van de standenmaatschappij tot een parlementaire civiele samenleving.

Opgeleide Finnen uit de middenklasse hadden geprobeerd petitie tegen de russificatie van de tsaar in te dienen, maar hun pogingen waren vruchteloos gebleven. Pas toen de werknemersorganisaties zich bij de staking aansloten, nam de nodige druk toe. In plaats van zich tevreden te stellen met nationale eisen, eiste de arbeidersklasse een betere positie in de samenleving.

De eisen van de arbeidersbeweging die in de 'Rode Verklaring' zijn opgenomen, werden op 1 november 1905, tijdens de algemene staking, voorgelezen op het balkon van het stadhuis van Tampere. De 40.000 arbeiders die opdaagden om naar de eisen te luisteren, juichten goedkeurend.

De verklaring omvatte vier punten. Ten eerste – en dat is het belangrijkste – riepen de werknemers de regering van het autonome Groothertogdom Finland op om af te

1905

treten. Ten tweede eisten zij algemeen en gelijkwaardig stemrecht. Ten derde eisten zij dat er een einde kwam aan de Russische onderdrukking. Ten vierde en tot slot riepen zij op tot een grotere vrijheid van vereniging, vergadering en meningsuiting.

Twee dagen later werd de verklaring aangenomen in Helsinki en een constituerende vergadering waarin vertegenwoordigers van de werknemers zitting hadden, koos een overgangsregering. De volgende dag tekende de tsaar een manifest dat was opgesteld door de overgangsregering die een 'Statenvergadering' bijeenriep en de nieuwe Senaat opdracht gaf het parlement te vernieuwen.

Op 20 juli 1906 bevestigde tsaar Nicolaas II de nieuwe kieswet en de nieuwe regeringsorde voor het groothertogdom, waardoor een modern eenkamerparlement in Finland werd gecreëerd.

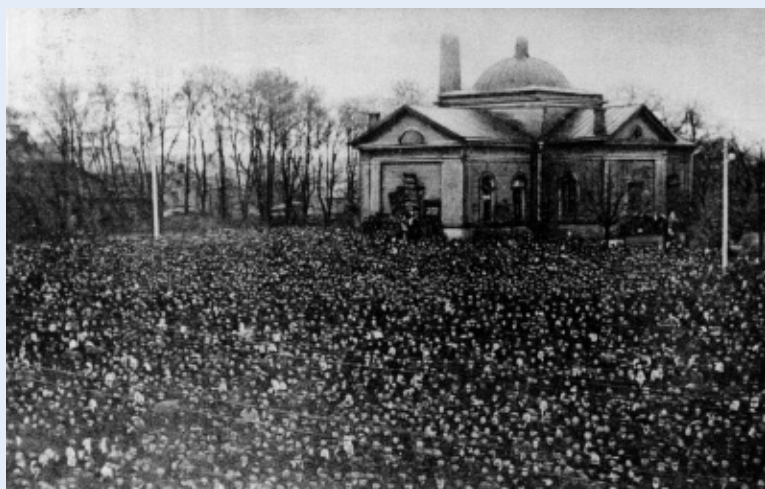
Van 15 tot 16 maart 1907 vonden de allereerste parlementsverkiezingen van het land plaats op basis van algemeen en gelijkwaardig kiesrecht. In vergelijking met het standensysteem steeg het aantal kiesgerechtigden in het nieuwe systeem van 126.000 Finse mannen tot 1.273.000 Finse mannen en vrouwen ouder dan 24 jaar. De Finse vrouwen verwierven als eersten in Europa het actief en passief kiesrecht. Bij de eerste verkiezingen werden 19 vrouwen in het Finse parlement gekozen.

"ALLEEN SAMEN KUNNEN WE ONZE RECHTEN DOEN GELDEN"

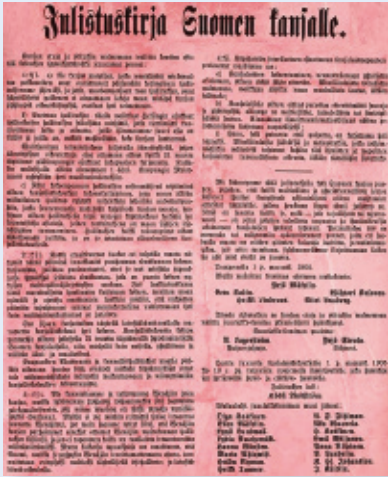
Voor de Finse arbeidersklasse botste de ervaring van het sociale ontwaken met de beperkte vrijheden die gepaard gingen met het vroege industriële kapitalisme in Finland. Vergeleken met andere West-Europese landen kwam de industrialisatie in Finland laat op gang en, hoewel relatief snel, slechts op bescheiden schaal. In de tweede helft van de 19e eeuw vertienvoudigde het aantal werknemers in de industrie en nam het jaarlijks met 5% toe.

HET SUCCES VAN DE INDUSTRIËLE BOURGEOISIE

De economische hervormingen die door de Senaat werden goedgekeurd om het ondernemerschap te liberaliseren, brachten het industrialisatieproces op gang. Deze hervormingen waren het resultaat van een lange, harde strijd van de stedelijke middenklasse tegen de aristocratische bourgeoisie, die zich vastklampte aan de traditionele waarden van het land en de zuiverheid van het Finse platteland hoog in het vaandel

De algemene staking van 1905

De zogenaamde 'Rode Verklaring' van Tampere (1905), geschreven door Yrjö Mäkelin, een gematigde Finse sociaal-democraat

voerde in de plaats van de schoorstenen van de fabrieken in stedelijke gebieden.

De opkomende industriële bourgeoisie streefde naar een nieuwe economische slagkracht door succesvolle, vaak buitenlandse, meesters en mecaniciens in te schakelen, die in hun hoofd de modernste technologie over de nationale grenzen heen smokkelden. James Finlayson, oprichter van de gelijknamige textielfabriek in Tampere, was een van de duizenden Britten die technische kennis uit Groot-Brittannië, het 'atelier van de wereld', overbracht naar het Europese vasteland. Er waren veel vergelijkbare voorbeelden van buitenlandse fabrieksoprichters van elders in Europa.

DE TRANSFORMATIE VAN DE PLATTELANDSBEVOLKING IN EEN WERKENDE KLASSE

De tweede belangrijke factor was de grotere mobiliteit van de afhankelijke klasse. Vroeger waren gewone mensen op lange termijn – vooral op het platteland – aan hun woonplaats gebonden en werden ze door de wet gedwongen om juridische bescherming te zoeken bij landeigenaren, werkgevers of parochies. Vaak betekende dit dat ze moesten werken voor een jaarloon en dat ze de instructies van de grondeigenaar moesten uitvoeren. Zo kon men de plattelandsbevolking als goedkope arbeidskrachten aan zich binden. De inwoners van de steden waren vrijer.

In de hongersjaren 1867 en 1868 kwamen 150.000 Finse staatsburgers om. Hoewel epidemieën ongetwijfeld ook hun tol eisten, was honger de belangrijkste oorzaak van deze overlijdens. Door de slechte oogsten gedurende een aantal jaren waren de graanvoorraden uitgeput geraakt. Wat alles nog op de spits dreef, was dat de eigenaren van de boerderijen wel voedsel hadden, maar de landarbeiders niet. Brood werd een teken van macht. Honger dreef veel mensen ertoe om werk te zoeken en om voedsel te bedelen.

De jaren van hongersnood waren voor de Senaat aanleiding om de wetgeving aan te passen en de toekenning van de vrijheid van ondernemerschap te versnellen en de belemmeringen voor de mobiliteit van arbeidskrachten uit de weg te ruimen. Op grond van een wet uit 1872 kwamen alleen minderjarigen, ouderen en zieken in aanmerking voor steun. Voortaan was het uitgangspunt dat iedereen het recht had – en dat ontwikkelde zich vervolgens tot een verplichting – om te werken om zichzelf te voeden.

Door de wijzigingen in de wetgeving werd een arbeidsverhouding een individuele arbeidsovereenkomst tussen een werkgever en een werknemer, die door beiden met een opzeggingstermijn van twee weken kon worden opgezegd. Hoewel de wet zijn patriarchale karakter behield, werd met de wijziging van de wet de 'vrije loontrekkende' wettelijk in het leven geroepen.

VRIJHEID EN BESTAANSMIDDELEN

De hoop op een beter inkomen en meer vrijheid dreef de plattelandsbevolking ertoe om in fabrieken te gaan werken. Aan het eind van de negentiende eeuw groeiden de fabriekssteden snel door een verviervoudiging van het aantal arbeiders.

Voor de werkende bevolking in deze steden betekende het kapitalistische economische systeem een verandering in de basis voor de financiering van hun kosten van levensonderhoud en een overgang naar hun eigen ruilhandel. Ondanks de tekorten bood loonarbeid veel mensen de kans om hun levensonderhoud te verbeteren. Tussen de hongersjaren en de Eerste Wereldoorlog zijn het nationaal inkomen (d.w.z. BBP) en de gemiddelde reële lonen van de beroepsbevolking naar schatting verdubbeld.

Door niet langer als dienstmeisje maar als fabrieksarbeider te werken, lukte het jonge vrouwen om hun levensstandaard als geen ander te verhogen. De werknemers wisten de industrialisatie te appreciëren, omdat die vrijheid en vooruitgang leek te bieden ten opzichte van de oude standenmaatschappij op het platteland.

De landarbeiders buiten de steden merkten niet veel van de vooruitgang. Alleen de honderdduizenden mensen die naar de industriecentra in Finland, Rusland en Amerika verhuisden, waren er beter aan toe.

DE POLITISERING VAN DE ARBEIDERSKLASSE

Hoe werd de arbeidersklasse een politieke klasse? De Finse arbeidersklasse lijkt zich volgens een zeer klassiek patroon te hebben ontwikkeld: ten eerste produceerde de kapitalistische industrialisatie loonarbeiders; ten tweede verzetten deze arbeiders zich – om hun status te behouden – tegen de machthebbers en vormden zij een klasse die zich bewust is van het socialistische doel. Volgens Pertti Haapala, professor geschiedenis, was dit model echter niet van toepassing in Finland.

De geschoolde middenklasse had gelezen over de opstanden van werknemers in Europa en deed een gezamenlijke inspanning om de beroepsbevolking te 'civilise-

Personeel van de textielfabrieken van Finlayson in 1896

ren'. Het basisidee was om onderwijsprogramma's te organiseren over waar het in Finland om ging, met het oog op het handhaven van de sociale vrede, het versterken van de eigen macht door het sluiten van een convenant met de bevolking, maar ook het bereiken van het werkelijk sterke ideaal van een democratische samenleving.

Het ideaal van samenwerking begon af te brokkelen, toen arbeiders die lid waren van werknemersverenigingen over het stemrecht in conflict kwamen met leden van de geschoolde klassen. De werknemers had-

den een voorproefje van vrijheid gekregen, maar ze hadden geen stemrecht bij de nationale verkiezingen. Zelfs op gemeentelijk niveau waren slechts enkelen van hen stemgerechtigd en dit recht was vaak afhankelijk van hun inkomen. De boodschap van gelijkheid en rechtvaardigheid was overgekomen, maar toen het ideaal van de werkende bevolking werd geconfronteerd met de harde realiteit, zag zij een onafhankelijke organisatie als de enige manier om haar situatie te verbeteren. Daarom organiseerde zij werknemers in beroepsverenigingen en richtte zij in 1899 de Finse Arbeider-

spartij (nu SDP) op. In 1905 culmineerde deze politisering van de arbeidersklasse in de algemene staking, waaruit zij als een krachtige sociale kracht naar voren kwam.

Het lijkt er ook op dat de loontrekkers van het kapitalistische systeem in de 19e eeuw het kapitalisme niet als een bedreiging voor hun bestaan beschouwden. Zo begon de arbeidersklasse zich te organiseren, zij het meer om deel te nemen aan de burgerlijke samenleving van die tijd dan om haar omver te werpen. Door deel te nemen aan de ontluikende burgermaatschappij probeerde de arbeidersklasse de ongelijkheden van de standenmaatschappij op te heffen. Volgens Haapala kan worden aangenomen dat de Finse arbeidersbeweging een weerspiegeling is van de manier waarop de Finse arbeidersbeweging het begrip nationaliteit in handen nam, en dit in een situatie waarin de klassengrenzen van de oude samenleving nog steeds zeer levendig waren en zowel de natiestaat als de bourgeoissamenleving in de Finse uithoek van het Russische Rijk in opkomst waren. Het is de combinatie van deze factoren die de kracht van de Finse arbeidersbeweging verklaart, niet de verandering als gevolg van de industrialisatie.

JUHANI LOHIKOSKI

AURA KIISKINEN: GELIJKE RECHTEN GARANDEREN

De Finse vakbondsfederatie (SAJ) werd in april 1907 opgericht. De belangrijkste drijfveer achter de oprichting was de algemene staking van 1905, die de arbeidersklasse in de schijnwerpers van de Finse samenleving zette, de standenmaatschappij afschafte en het algemene en gelijke stemrecht tot stand bracht. De Sociaal-Democraten kwamen na de verkiezingen van 1907 naar voren als de grootste partij, met 37% van de stemmen.

De toetreding tot vakbonden was de afgelopen jaren met sprongen gestegen, zodat er behoefte was aan degelijke organisatiestructuren. In de beginjaren dienden de vakbonden vooral om stakingen te organiseren. De openingsvergadering van de SAJ werd bijgewoond door bijna 400 afgevaardigden die de werknemersverenigingen en ad-hoccomités

vertegenwoordigden. Die vergadering keurde het beginsel van de gelijkheid van de politieke en vakbondsbeweging goed. In het eerste jaar van de SAJ kwamen er 25.000 leden bij.

Aura Kiiskinen was een van de drijvende krachten achter de SAJ. Ze maakte een tournee door het land, waarbij ze onder

Aura
Kiiskinen

andere sprak over het belang van vakbonden voor vrouwen. Kiiskinen ging naar de basisschool in Vyborg en werkte vanaf haar 16e als dienstmeisje in tal van huishoudens. Ze was lid van de vakbond van dienstmeisjes, die later de vakbond van dienstboden werd, en ze pleitte luidkeels voor de achturige werkdag voor het huishoudelijk personeel.

Tot de Finse Burgeroorlog was Aura Kiiskinen tijdens verschillende perioden parlamentslid. Ze was ook lid van het Finse Comité voor Werkloosheid. Kiiskinen vertegenwoordigde bovendien de belangen van de vrouwen door in 1910 naar het Vrouwencongres in Kopenhagen te gaan, waar de Internationale Vrouwen-dag begon.

JUHANI LOHIKOSKI

HET RECHT OP KINDEROPVANG BEVORDERT DE GELIJKHEID OP DE ARBEIDSMARKT

In Finland is de verstedelijking sinds 1960 in een stroomversnelling geraakt, terwijl in die tijd ook doelbewuste pogingen startten om de Finse welvaartsstaat te versterken. Een van de belangrijkste vernieuwingen in dit verband was de Wet op de kinderopvang die begin jaren 1970 werd aangenomen.

De jaren 1960 werden gekenmerkt door grote veranderingen in de Finse samenleving. Nog maar twee decennia ervoor was Finland een overwegend agrarisch land. Ongeveer de helft van alle Finnen werkte in de primaire productie en ongeveer driekwart van de Finse bevolking woonde op het platteland.

De belangrijkste industriële sectoren in Finland waren bosbouw, metaalbewerking en textiel. De verstedelijking heeft echter veel banen gecreëerd in

de bouwsector en de tertiaire sector had behoefte aan personeel in de sectoren transport, handel en administratie. In de publieke sector, die nog steeds bescheiden van omvang was, werkten leraren, artsen en politieagenten. De Finse spoorwegmaatschappij was destijds ook een zeer grote werkgever.

Door de mechanisatie van de land- en bosbouw nam de behoefte aan arbeidskrachten echter af en veel kleine bedrijven waren niet langer levensvatbaar. Tegelijkertijd begon de industrie plattelandsarbeiders naar de steden te trekken. Naarmate de positie van de kmo's verzwakte, begonnen jongeren van het platteland naar de steden te migreren om werk te vinden. Als gevolg hiervan is de Finse plattelandsbevolking tussen 1950 en 1960 met miljoenen verminderd. In 1970 woonde minder dan de helft van de Finse bevolking nog op het platteland.

1973

VROUWEN NAMEN EEN STERKERE POSITIE IN OP DE ARBEIDSMARKT

De Finse welvaartsstaat kreeg voornamelijk vorm tussen 1950 en 1970. In deze periode werden verplichte sociale bijdragen ingevoerd en werd het aanbod van sociale en gezondheidsdiensten aanzienlijk uitgebreid.

Na langdurige verdeeldheid werd de verjonging van het systeem mogelijk gemaakt toen de vakbeweging een consensus bereikte en de linkse partijen eind jaren 1960 de algemene verkiezingen wonnen.

Dit resulteerde in één van de belangrijkste innovaties in het gezinsbeleid van de jaren 1970: de Wet op de kinderopvang uit 1973.

Sinds het begin van het industrialisatieproces aan het einde van de 19e eeuw werkten vrouwen in loondienst. De door vrouwen gedomineerde beroepen omvatten de luciferindustrie en de textielindustrie. In de

Betoging in Helsinki voor lokale kinderopvang in 1968

beginfase van de industrialisatie trokken vrouwen zich echter meestal terug uit het beroepsleven toen ze een gezin begonnen. De sociale herstructurering en verstedelijking hebben geleid tot een groeiende vraag naar arbeidskrachten in de dienstensector en de economische sectoren waarin voornamelijk vrouwen werkzaam zijn, alsook in de publieke sector. Hierdoor ontstond de behoefte om een systeem van kinderopvang op te zetten, om de periode te verlengen waarin vrouwen beschikbaar waren voor het werk.

De verschillende politieke partijen hadden zeer uiteenlopende ideeën over de organisatie van deze kinderopvang. Er werd veel gediscussieerd over de vraag wie het recht moet hebben om gebruik te maken van de door de lokale overheden aangeboden kinderopvang. Sommigen vonden dat het inkomensniveau een rol moest spelen bij het bepalen of gezinnen een plaats in een lokaal kinderdagverblijf aangeboden moesten krijgen, terwijl anderen moeders weer aan de haard wilden krijgen. Zo waren de linkse partijen sterk voorstander van door de overheid gefinancierde kinderopvang, pleitte de Centruumpartij voor kinderopvang-toelagen voor moeders die thuis voor de kinderen zorgden en stelde de rechtse conservatieve partij belastingvoordelen voor om huishoudelijke hulp te financieren.

Het organiseren van kinderopvang was een prangend probleem voor arbeidersgezinnen waar beide ouders betaald werk hadden, maar niet genoeg verdienden om de kinderopvang te betalen. Vrouwen stonden onder druk om thuis te blijven en voor de kinderen te zorgen, als dat al mogelijk was. Verschillende beroeps- en burgerverenigingen vestigden de aandacht op deze ongelukkige situatie en organiseerden eind jaren 1960 een aantal petitieën en demonstraties.

Tegen deze sociale achtergrond is het Finse kinderopvangsysteem geboren. Het aanbod van kinderopvang werd één van de belangrijkste sociaal-politieke maatregelen voor het leggen van een meer zinvolle basis voor de samenleving van een snel verstedelijkend land. De ideologie achter de opkomst van de kinderopvang werd sterk beïnvloed door zowel het arbeids- als het sociale beleid, alsook door overwegingen met betrekking tot kinderbescherming.

De ontwikkeling van het kinderopvangsysteem, dat in de eerste plaats bedoeld was om tegemoet te komen aan de behoeften die door het werkgelegenheidsbeleid werden gedictieerd, was van invloed op de economische groei van de Finse samenleving en met name op de deelname van vrouwen aan het beroepsleven en het creëren van opleidingsmogelijkheden. Het systeem bevorderde de gelijkheid van mannen en vrouwen in de Finse samenleving.

Vóór de hervorming van de wetgeving was het aantal kinderopvangplaatsen beperkt, waardoor het voor vrouwen moeilijk was om de overgang naar betaald werk te maken. De Wet op de kinderopvang, die in 1973 in werking trad, verplichtte de lokale overheden om de beschikbaarheid van kinderopvangplaatsen te garanderen. Door deze maatregel is het aantal beschikbare kinderopvangplaatsen binnen enkele jaren meer dan verdubbeld.

Protest voor voldoende kleuterschoolplaatsen, 1972

De hervorming van de wetgeving leidde tot het nieuwe idee dat vrouwen ook recht hebben op een carrière en dat kinderen ook recht hebben op goede, voedzame en hoogwaardige zorg buiten hun eigen omgeving.

De Wet op de kinderopvang maakte ook een einde aan een andere fase in de geschiedenis van het kleuteronderwijs in Finland: de traditionele namen van de dagverblijven voor verschillende leeftijdsgroepen, zoals de kleuterschool of de crèche, werden vervangen door de term *päiväkoti*, die ruwweg overeenkomt met de term 'kinderdagverblijf'. Tegelijkertijd zijn ook de omstandigheden van de zorgverlening, die lange tijd niet meer uniform geregeld was en qua kwaliteit sterk verschilde, verbeterd. Zo had geen enkele officiële instantie de kwaliteit van de particuliere zorg die 'opvangouders' de zogenoemde *perhepäiväkoti*, hadden. Vroeger was in de wet op de Kinderbescherming alleen bepaald dat de lokale autoriteiten een verplichting hadden om de kinderopvang te regelen om aan de behoeften te voldoen.

JUHANI LOHIKOSKI

YHDISTYS 9 EIST EEN DEBAT OVER GENDERGELIJKHEID

In Finland zijn de jaren 1960 nauw verbonden met het levendige debat over gendergelijkheid.

"In de zomer van 1965 waren Kati Peltola en Ritva Majuri van plan om voor een biertje naar restaurant Vanha te gaan. De portier kende echter zijn instructies: geen enkele vrouw zonder man toelaten! In die tijd hadden talloze groepen vrouwen systematisch de zenuwen van dergelijke 'uitsmijters' op de proef gesteld, zich tot in de puntjes gekleed en uitgebreid en krachtig met hen in discussie gegaan. In dit geval schreeuwde de portier ook tegen hen terug, totdat de vrouwen eindelijk toegaven. Maar Kati besloot dat ze er genoeg van had. Er moest iets gedaan worden. – 'We moesten een vereniging oprichten!'"

In zijn memoires* beschrijft Johan van Bonsdorff op levendige wijze hoe alledaags de vooroordelen tegen vrouwen in de jaren zestig van de vorige eeuw waren. Hoewel de wereld in veel opzichten aan het veranderen was, overleefden veel verouderde ideeën en bleven ze in het hoofd van de mensen en in het bijzonder in de gangen van de macht de boventoon voeren. De persoonlijke ervaringen

van vrouwen zetten hen ertoe aan een nieuwe sociaal-politieke organisatie te vormen.

In de kranten en tijdschriften van de nieuwe linkse beweging werden levendige discussies gevoerd over genderrollen en in februari 1966 werd Yhdistys 9 opgericht in een volle zaal in Helsinki.

Yhdistys 9 riep op tot volledige sociale gelijkheid tussen mannen en vrouwen. De vereniging verwierp niet alleen de ondergeschiktheid van vrouwen, maar ook speciale uitzonderingen en voorrechten, en verwierp met kracht het idee van de politieke organisaties van vrouwen dat er specifieke "vrouwenzaken" in de politiek zouden moeten zijn. De traditionele vrouwenorganisaties tolereerden echter geen enkele afbouw van de traditionele moederfiguur. Volgens hen was het voorrecht van een moeder in de opvoeding van kinderen onbetwistbaar.

Terwijl het debat over de gelijkheid van vrouwen en mannen in volle gang was,

lieten de vrouwenorganisaties die zowel in de arbeidersbeweging als in het maatschappelijk middenveld opgericht waren, hun stem horen, zodat zij zich konden inzetten voor de verbetering van de gelijkheid van vrouwen en mannen.

In de nieuwe linkse beweging werd lang gediscussieerd over de vraag of het bestaan van verschillende vrouwenorganisaties een goede zaak was. De vraag hoe mannen die ook voor gelijkheid wilden pleiten, konden deelnemen, werd als problematisch beschouwd.

Yhdistys 9 hield vanaf het begin aan het principe vast om ook mannen toe te laten. In feite wilden ze mannelijke leden en daarom werden verzoeken van mannen altijd positief ontvangen. Als gevolg daarvan was een derde van de leden van de vereniging man. Mannen hadden ook zitting in het bestuur en namen soms zelfs de rol van voorzitter op zich.

Yhdistys 9 richtte zich ook op het beroepsleven. Zij waren van plan nauwer samen te werken met de vakbonden om banden met de georganiseerde arbeid aan te knopen. Het doel was om de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt en in de vakbeweging te versterken.

Gendergelijkheid en het beroepsleven stonden centraal tijdens een betoging in Helsinki aan het eind van de jaren 1960, waarbij de activisten van Yhdistys 9 een beroep deden op lokale dagopvang voor het gezin.

Yhdistys 9 verschoepelde toen bleek dat hun maatregelen resultaten opleverden en hun eisen werden opgenomen in partijprogramma's en sociale besluitvormingsprocessen. Veel van de activisten van de beweging raakten toen betrokken bij de partijpolitiek. Tegelijkertijd werd in 1972 de door de staat geleide Raad voor Gendergelijkheid (TANE) opgericht om gelijke rechten verder te bevorderen.

JUHANI LOHIKOSKI

Op de titelpagina van de Finse sociaal-democraten wordt op 15 februari 1966 Yhdistys 9 voorgesteld. Kimmo Leppo, Kati Peltola, Ritva Turunen, Klaus Mäkelä en Margaretha Mickwitz vertegenwoordigen de vereniging tijdens de eerste persconferentie.

* Bonsdorff, Johan: *Kun Vanha vallattiin*. Tammi, Helsinki 1986, S. 166

Eugène Delacroix:
De Vrijheid leidt het volk, 1830

DE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS EN VAN DE BURGER

Ze legde de grote grondrechten vast die de geest van de wetten in Frankrijk tot op de dag van vandaag inspireren: vrijheid, gelijkheid voor de wet, saamhorigheid, respect voor eigendom...

Volgens de Verklaring van 1789 kon de eerbiediging van deze rechten alleen worden gewaarborgd door een scheiding der machten (wetgevende, uitvoerende, rechterlijke macht).

WET OP DE ZONDAGSRUST

Na deze wet werd de zondagsrust in 1880 ingetrokken en in 1906 opnieuw ingevoerd.

DECREET BETREFFENDE DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ IN DE FRANSE KOLONIËN

Het verbod op slavernij werd pas in 1870 volledig van kracht, als gevolg van wijzigingen in het decreet of de onjuiste toepassing ervan.

DE WET OLLIVIER BETREFFENDE DE AFSCHAFFING VAN HET DELICT VAN VERENIGING

Sinds de Wet Le Chapelier van 1791, die elke vorm van vereniging verbood, was elke vorm van vereniging op het gebied van arbeid onwettig (stakingen, gilden, vakbonden, ...). De Wet Ollivier erkende slechts tijdelijke verenigingen zoals bij stakingen, maar in de praktijk werden de beroepsorganisaties nu getolereerd en begonnen ze zich te ontwikkelen. Deze wet was daardoor een eerste stap in de verwerving van het recht van vereniging.

WET FERRY BETREFFENDE DE LEERPLICHT

Hij voorzag in gratis seculier onderwijs, verplicht tot de leeftijd van 13 jaar voor zowel meisjes als jongens. Deze leeftijd werd opgetrokken tot 14 jaar (1936) en vervolgens tot 16 jaar (1959).

OPRICHTING VAN DE ARBEIDSINSPECTIE

Dankzij deze wet nam de Arbeidsinspectie de vorm aan die we vandaag de dag kennen, met een korps van inspecteurs die staatsambtenaar zijn. De Arbeidsinspectie werd al in 1874 opgericht, maar de wet van 1874 stond niet toe dat er een echt korps van inspecteurs werd opgericht.

BURGERLIJK WETBOEK VAN 1804

Het regelt het burgerlijk recht in Frankrijk tot op de dag van vandaag. Het werd uitgevaardigd door Napoleon Bonaparte (en wordt daarom soms ook de *Code Napoleon* genoemd) en inspireerde het rechtssysteem van veel landen (Beide Siciliën, Nederland, Roemenië, Italië, Portugal, Spanje...).

OPRICHTING VAN HET EERSTE ARBEIDSTRIBUNAAL IN LYON

Het werd opgericht om geschillen tussen zijdeproducenten en zijdevevers te beslechten. Pas in 1845 werd een tweede arbeidsrechtbank opgericht (metaalnijverheid) en in 1847 werd deze uitgebreid tot alle industrietakken.

VERBOD OP ARBEID VOOR KINDEREN JONGER DAN 8 JAAR

Deze wet werd aangenomen naar aanleiding van dr. Villermé's *Tableau de l'état physique et moral des ouvriers* ("Overzicht van de lichamelijke en mentale toestand van de arbeiders"), een afschuwwekkend rapport over de arbeidsomstandigheden van kinderen. Deze wet beperkte voor kinderen tussen 8 en 12 jaar het werk tot maximaal 8 uren per dag en beperkte ook de nachtarbeid voor hen. Andere wetten beperkten in de loop van de 19e eeuw geleidelijk verder het werk van kinderen en vrouwen (bijv. de wet van 1892 die de werkdag van een vrouw tot 11 uren beperkte en haar verbood 's nachts te werken). Daarnaast werd een korps van kinderarbeidsinspecteurs opgericht om de toepassing van deze wet van 1841 (ontstaan van de arbeidsinspectie) te controleren.

WET BETREFFENDE DE PERSVRIJHEID

Hij erkende de persvrijheid maar stelde wel enkele grenzen aan die persvrijheid. Het was trouwens de eerste keer dat het aanzetten tot rassenhaat verboden en veroordeeld werd.

WET WALDECK-ROUSSEAU BETREFFENDE DE VAKBONDSVERENIGINGEN

De vakbonden waren nu officieel toegelaten.

Pierre
Waldeck-Rousseau

WET WALDECK-ROUSSEAU OVER DE VERENIGINGEN

Hij legt de vrijheid van vereniging vast en erkent verenigingen als rechtspersoon.

ERKENNING VAN HET RECHT VAN GEHUWDE VROUWEN OM OVER HUN LOON TE BESCHIKKEN

Interieur van een
fabriek, naaiatelier,
eind 19e eeuw

WET OP DE ACHTURIGE WERKDAG

De dagelijkse arbeidsduur wordt beperkt tot 8 werkuren.

ERKENNING VAN HET STEMRECHT VAN VROUWEN

De vrouwen oefenden dit recht voor het eerst uit in 1945, ter gelegenheid van de gemeenteraadsverkiezingen, en vervolgens in hetzelfde jaar, bij de verkiezingen voor de Grondwetgevende Vergadering (deze Vergadering was belast met de voorbereiding van de grondwet van de Vierde Republiek, die bij referendum werd aangenomen).

DE GRONDWET VAN DE VIERDE REPUBLIEK

De preambule van de Grondwet van de Vierde Republiek zal worden opgenomen in de Grondwet van de Vijfde Republiek in 1958. De grondwettelijke status ervan zal echter pas op 16 juli 1971 wettelijk worden vastgelegd. Ze erkent een aantal rechten: het stakingsrecht; gelijke rechten voor mannen en vrouwen; het asielrecht voor vreemdelingen; het recht op deelname aan het arbeidsproces (en de plicht om te werken); het recht om van de gemeenschap voldoende bestaansmiddelen te ontvangen; gelijke toegang tot onderwijs, opleiding, beroepsopleiding en cultuur; het recht op bescherming van de gezondheid; het recht op medezeggenschap en gezamenlijke vastlegging van de arbeidsvoorwaarden en het beheer van bedrijven; het recht op rust en vakantie; enz.

GRONDWET VIJFDE REPUBLIEK

Deze weerspiegelde de preambule van de Grondwet van 1946 en de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger van 1789. Deze grondwet versterkte de uitvoerende macht (de President van de Republiek wordt gekozen door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen) om de instabiliteit van de regeringen in de Derde en Vierde Republiek op te heffen.

1898

WET BETREFFENDE DE VERGOEDINGEN BIJ ARBEIDSONGEVALLEN

Hij werd in 1919 aangevuld met een wet over de vergoedingen bij beroepsziekten en met de opstelling van de lijsten betreffende ziekten die verband houden met blootstelling aan lood en kwik.

1901

1905

WET BETREFFENDE DE SCHEIDING VAN KERK EN STAAT

Hij garandeerde het beginsel van gewetensvrijheid en de vrije uitoefening van de eredienst. In ruil daarvoor stond dat de Republiek "geen enkele religie erkent, betaalt of subsidieert". Alleen in de Elzas-Moezel geldt deze wet momenteel nog altijd niet. Daar blijft het stelsel van het Concordaat van 1801 van kracht.

1907

1909

WET ENGERAND TOT INVOERING VAN HET ZWANGERSCHAPSVERLOF

Het recht op acht weken zwangerschapsverlof voor vrouwen wordt ingevoerd. Deze wet voorziet echter niet in financiële steun tijdens het zwangerschapsverlof. Pas in 1929 wordt de vergoeding voor zwangerschapsverlof voor alle werknemers in alle economische sectoren wettelijk geregeld.

1919

1936

MATIGNON-AKKOORDEN NA DE OVERWINNING VAN HET VOLKSFRONT BIJ DE PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Zij voerden de 40-urige werkweek en het principe van betaald verlof in. Op dat moment was dat twee weken betaald verlof. In 1956 werd een derde week betaald verlof bij wet toegekend, vervolgens een vierde week in 1963 en ten slotte een vijfde week in 1982. Tot slot voerden de Matignon-akkoorden ook de collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) in.

1944

1945

VERORDENINGEN BETREFFENDE DE OPRICHTING VAN DE SOCIALE ZEKERHEID

Zij riepen het stelsel van sociale bescherming in Frankrijk in het leven. De sociale zekerheid was onderverdeeld in vier takken, die elk een welbepaald risico dekken: de tak ziekte (dekking van de zorgen, ziektekosten en vergoedingen voor ziekteverlof), de tak arbeidsongevallen en beroepsziekten, de tak ouderdom (pensioenrechten) en de gezinstak (gezinsteolagen, huursubsidies enz.).

1946

1950

INVOERING VAN HET GEGARANDEERD INTERPROFESSIEEL MINIMUMLOON (SMIG)

Dat werd op 2 januari 1970 omgedoopt tot "minimumloon voor interprofessionele groei" of SMIC, maar het doel bleef hetzelfde: het garanderen van een minimumloon voor alle werknemers.

1958

1965

DE HERVORMING VAN HET HUWELIJKSVERMOGENSSTELSEL

De man was niet langer het "gezinshoofd". De vrouw kon nu een beroep uitoefenen en een bankrekening openen zonder toestemming van haar man.

DE WET VEIL

Deze wet stond de vrijwillige zwangerschapsafbreking (abortus) onder bepaalde voorwaarden toe. Sinds 1982 wordt abortus vergoed door de sociale zekerheid.

HERVORMING VAN DE ECHTSCEIDING

Invoering van de echtscheiding met wederzijdse instemming. Vroeger was een echtscheiding alleen mogelijk in het geval van de schuld van een van de echtgenoten.

Dat je van werken niet mag ziek worden of sterven, was en blijft een kerntaak van de vakbonden. Het geschil hierover leidde in 1982 in Frankrijk tot de oprichting van een Comité voor arbeid, gezondheid en hygiëne met medezeggenschap van de werknemers.

AUROUX-WETTEN

Dit waren vier wetten uit 1982 over de rechten van werknemers in bedrijven. Ze realiseerden de volgende zaken: de instelling van het recht op vrije meningsuiting voor werknemers over hun arbeidsomstandigheden; de jaarlijkse verplichting om te onderhandelen over lonen, arbeidstijd en werkorganisatie; de instelling van het recht van een werknemer om zich in veiligheid te brengen in geval van ernstig en dreigend gevaar; het verbod om een werknemer te sanctioneren of te ontslaan voor zijn of haar politieke opvattingen, vakbondsactiviteiten of religieuze overtuigingen; de toewijzing van middelen voor de ondernemingsraad; de oprichting van het CHSCT (Comité voor gezondheid, veiligheid en arbeidsomstandigheden).

ONGEWENSTE INTIMITEITEN OF SEKSUELE INTIMIDATIE WORDEN STRAFBAAR

De wet wordt op 2 november 1992 aangevuld met een wet die seksuele intimidatie op het werk verbiedt. De wet van 22 juli 1992 maakt ook geweld binnen het huwelijk strafbaar en wanneer de feiten gepleegd worden door de partner of echtgenote of samenwonende van het slachtoffer geldt dit als verzwarende omstandigheid in geval van "schending van de integriteit van de persoon".

HERVORMING VAN HET ERFRECHT

Krachtens het erfrecht geniet een buitenechtelijk kind voortaan dezelfde rechten als een natuurlijk of wettig kind.

1975

1975

WET HABY OVER HET ALGEMEEN GELDENDE GEMENGDE ONDERWIJS

Het gemengde onderwijs van meisjes en jongens in scholen en klassen wordt verplicht op alle niveaus van het onderwijsstelsel.

1975

1980

VERKRACHTING KRIJGT DE WETTELIJKE KWALIFICATIE VAN ZWAAR MISDRIJF

De wet voorziet voortaan in een gevangenisstraf van maximaal 15 jaar.

1981

WET BADINTER BETREFFENDE DE AFSCHAFFING VAN DE DOODSTRAF

De laatste terdoodveroordeelde werd in september 1977 geëxecuteerd (onthoofd). Levenslange gevangenisstraf werd de maximale straf volgens het Franse strafrecht.

1982

VERORDENING OVER DE INVOERING VAN DE 39-URIGE WERKWEERK

(en een vijfde week betaalde vakantie)

1982

VASTSTELLING VAN DE WETTELIJKE PENSIOENLEEFTIJD OP 60 JAAR

Voorheen, en sinds de oprichting van de sociale zekerheid in 1945, was de wettelijke pensioenleeftijd 65 jaar. Een wet uit 2010 verminderde deze leeftijd echter geleidelijk tot 62 jaar.

1982

1983

WET ROUDY BETREFFENDE DE PROFESSIONELE GELIJKHEID TUSSEN VROUWEN EN MANNEN

Hij verbiedt elke professionele discriminatie op grond van het geslacht.

1988

INVOERING VAN HET MINIMUMINKOMEN VOOR WERKLOZEN (RMI)

Deze wet stelt elke burger in staat om een bestaansinkomen te genieten bij gebrek aan werk en inkomen. Vanaf 2007-2009 zal de RMI worden vervangen door het RSA (actief solidariteitsinkomen) om mensen zonder werk aan te moedigen weer aan het werk te gaan.

1992

2000

WET AUBRY II

De wettelijke arbeidstijd daalt tot 35 uur per week. Diverse wetten zullen de bedrijven dan wat meer flexibiliteit geven (bijv.: de TEPA-wet van 2007 vergemakkelijkt het gebruik van overwerk, d.w.z. meer dan 35 uur).

2001

2013

HUWELIJK VOOR IEDEREEN

Deze wet staat toe dat stellen van hetzelfde geslacht kunnen trouwen.

PERSVRIJHEID – DE WET VAN 1881 IS VANDAAG NOG STEEDS VAN KRACHT

Tijdens de eerste helft van de 19e eeuw werd men heen en weer geslingerd tussen censuur en de strijd om de persvrijheid te waarborgen. De conflicten hierover gingen tot ver in de tweede helft van die eeuw door. Tot slot werd in 1881 een vergaande wet uitgevaardigd die vandaag de dag nog steeds van kracht is.

In het Tweede Keizerrijk was het klimaat overwegend autoritair, omdat de heersers de pers wantrouwden. Daarom werden er opnieuw beperkingen opgelegd. De betaling van een waarborg door uitgevers werd opnieuw ingevoerd als disciplinaire maatregel en er werd een administratief systeem opgezet om toezicht te houden op producten van de pers. Een formele waarschuwings- of berispingprocedure voorzag in drie sanctioneringsfasen: de eerste was een vermaning, de tweede leidde tot een tijdelijke opschorting van de publicatie en de derde legde een definitief publicatieverbod op (vaak gebruikt om journalisten tot zelfcensuur te dwingen).

De overwinning van het Franse leger onder het bevel van Napoleon III tijdens de Tweede Italiaanse Onafhankelijkheidsoorlog in 1859 luidde echter een meer ontspannen houding in, waardoor in 1860 een nieuwe bloeiperiode kon beginnen en de Franse pers zich kon uitbreiden en diversifiëren. Het tempo van de innovatie – met name betere machines en technologie, maar ook de ontwikkeling van de spoorwegen, de verbetering van de postdiensten en de invoering van de telegraaf – droegen bij tot een snellere verspreiding van de informatie. Ook de vermindering van het analfabetisme speelde een belangrijke rol. Er werden enkele – later beroemde – kranten gesticht, waaronder *Le Monde* (1860), dat vandaag de dag nog steeds wordt gepubliceerd, en *Le Temps* (1861). Deze periode vond haar hoogtepunt in de Wet van 11 mei 1868, die de voorafgaande goedkeuring van de publicatie verving door een eenvoudige verklaring en het systeem van opeenvolgende sancties afschafte.

De gebeurtenissen rond de Parijse Commune, een radicaal-socialistische regering die van 18 maart tot 28 mei 1871 de Franse hoofdstad regeerde, waren gericht tegen

zowel de hogere klassen in het westen van Parijs, die pleitten voor vrede met Pruisen en erkenning van de overwinning van Pruisen (bekend als 'Versailles'), als tegen de volksklassen in Oost-Parijs, die hun wapens niet wilden inleveren. De Commune werd gekenmerkt door de oprichting van een autonome politieke organisatie en een

enorme toename van het aantal gepubliceerde kranten en tijdschriften. In de korte tijd van haar bestaan verschenen er veel nieuwe kranten, maar sommige bleken van korte duur te zijn. De bekendste kranten die onder de Parijse Commune verschenen, waren onder meer *Le Cri du Peuple* (De schreeuw van het volk), waarschijnlijk de bekendste publicatie, en *Le Père Duchêne*, dat de ondertitel *La République ou la mort* (De Republiek of de dood) kreeg.

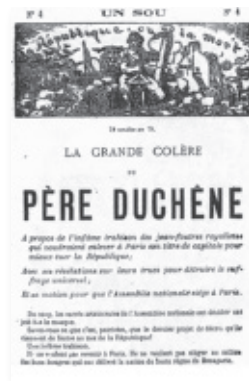
De Parijse Commune werd gevolgd door een terugkeer naar een zekere juridische en morele orde onder de regering van Adolphe Thiers. De gevreesde terugkeer naar de monarchie door een machtsovername door de Franse generaal en politicus Patrice de MacMahon in 1873 gebeurde niet.

De Derde Republiek werd geconsolideerd door de goedkeuring van grondwettelijke wetten in 1875. De Republikeinen werden invloedrijker en wonnen de parlementsverkiezingen in 1876. Na de verkiezingen van 1879 werd Jules Ferry de dominante figuur in alle volgende regeringen tot 1885. Hij voerde een reeks hervormingen door in het onderwijs en justitie en rond de belangrijkste republikeinse vrijheden, waaronder de persvrijheid. Het was in deze periode (1877-1883) dat *l'Égalité* werd gepubliceerd, de eerste arbeiderskrant die na het uiteenvallen van de Parijse Commune onder redactie van Jules Guesde opnieuw werd uitgegeven. Ze wordt vaak beschouwd als de eerste marxistische krant van Frankrijk.

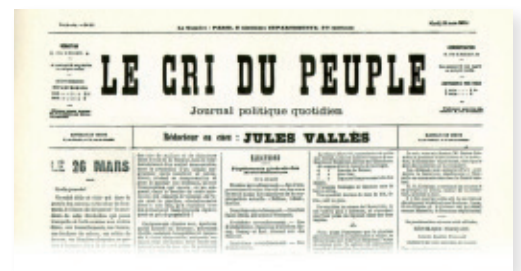
DE WET VAN 29 JULI 1881

Op 29 juli 1881, bijna een eeuw na de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger in 1789, werd de wet op de persvrijheid aangenomen, die vandaag nog steeds van kracht is in Frankrijk. Deze wet heeft uiteindelijk het systeem van voorafgaande toestemming afgeschaft ten gunste van

1881

Le Père Duchêne, 10 maart 1871

Le Cri du Peuple, 28 maart 1871

Persvrijheid –
De wet van 29 juli 1881

controles na publicatie. Alleen een verklaring van publicatie was vereist, zoals reeds voorzien in de wet van 1868 tijdens het Tweede Keizerrijk. De verplichting om een waarborgsom te betalen voor de publicatie van een krant werd eveneens afgeschaft. Het belangrijkste is dat de journalistieke vrijheid sindsdien door talrijke procedurele waarborgen is beschermd: de verjaaringstermijnen voor schendingen van de wet door de pers zijn verkort (tussen drie maanden en een jaar, afhankelijk van de ernst van de overtreding) en in een eventuele dagvaarding moest de aard van de overtreding nauwkeurig worden gespecificeerd en gedetailleerd worden beschreven. Het was verboden om beschuldigde daders in afwachting van hun proces in hechtenis te nemen en huiszoekingen waren slechts in beperkte mate toegestaan. Ten slotte moest een slachtoffer van bepaalde strafbare feiten, zoals smaad of laster, een klacht indienen voordat een gerechtelijke procedure kon worden ingeleid.

Tegelijkertijd werden de strafbare feiten die door de pers worden gepleegd, nauwkeurig gedefinieerd. Het eerste had betrekking op het aanzetten tot misdaden en misdrijven. Er werd een onderscheid gemaakt tussen misdrijven in verband met openbare aangelegenheden, waaronder de publicatie van valse rapporten, en misdaden tegen de president van de republiek (werd in 2015 ingetrokken) enerzijds en misdaden tegen

mensen – tegen de eer of integriteit van een burger, zoals laster of smaad – anderzijds. Het is interessant op te merken dat de Wet op de persvrijheid van 1881 racisme al als een misdrijf behandelde door elke smaad of laster tegen een persoon of groep personen “op grond van hun lidmaatschap van een bepaalde etnische groep, natie, ras of religie” als onwettig te bestempelen. Ten slotte is in de wet van 29 juli 1881 de keten van verantwoordelijkheid bij persdelicten duidelijk vastgelegd: eerst de zaakvoerders en uitgevers, dan de auteurs en drukkers en tenslotte de verkopers en distributeurs.

De wet van 29 juli 1881 lijkt een hoogtepunt te zijn in een eeuw van verandering en sociale strijd en blijft zelfs van invloed in de 21e eeuw, maar heeft niet kunnen voorkomen dat de censuur van tijd tot tijd terugkeerde in bepaalde min of meer kritieke tijden in de geschiedenis. Een voorbeeld

hiervan zijn de *lois scélérates* ('Schurkenwetten') die in 1893 en 1894 werden aangenomen als reactie op een reeks anarchistische aanslagen. Ze leidden een tijdje tot het verdwijnen van bijna alle libertaire perspublicaties. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog leidde tot de goedkeuring van een wet op 5 augustus 1914, die alles verbood wat “de mentaliteit van het leger en de bevolking ongunstig zou kunnen beïnvloeden” en die de persvrijheid op navenante wijze beperkte. Tijdens de Duitse bezetting en in Vichy-Frankrijk (1940-1944) werd de preventieve censuur opnieuw ingevoerd. En tijdens de Algerijnse Oorlog (1954-1962) aarzelde de regering niet om kranten in beslag te nemen onder het voorwendsel van ‘morele schade aan het leger’, vooral wanneer er melding werd gemaakt van folteringen.

PIERRE-GAEL LOREAL

DE ONTWIKKELING VAN DE LITERATUUR, DE PERS EN DE JOURNALISTIEK IN HET 19E-EEUWSE FRANKRIJK

In het begin van de 19e eeuw maakte de ambachtelijke boekproductie steeds meer plaats voor industriële processen. Deze industrialisatie van de boekproductie droeg ook bij tot de doorbraak van een nieuw medium: de dagbladders. De populariteit van kranten groeide. De oplagen van de Parijse dagbladen stegen van ongeveer 36.000 exemplaren aan het begin van de 19e eeuw tot 1.000.000 exemplaren aan het eind.

In 1800 werd in het *Journal des débats* een deel van de onderste helft van de pagina gescheiden van de rest door een scheidinglijn en gereserveerd voor artikelen over theater en letterkunde. Dit markeerde de geboorte van de culturele bladzijde van de krant, die door bijna alle grote kranten werd overgenomen en zich ontwikkelde tot een spiegel van de meest uiteenlopende facetten van het culturele en sociale leven. Ook hier kon kritiek worden onttrokken aan de censuur en kon de politieke oppositie aan het woord komen.

Twee nieuwe publicaties, *La Presse* en *Le Siècle*, die in 1836 werden opgericht, halveerden de abonnementsprijzen en leidden tot de beproefde Engelse praktijk om de ruimte voor reclame en publiciteit uit te breiden met het oog op de uitbreiding van het lezerspubliek. Belangrijker is echter dat de dagbladen begonnen met het drukken van romans in de culturele

Beroemde uitvindingen:
De drukmachine

J'ACCUSE! – IK BESCHULDIG!

De open brief van Émile Zola aan de Franse president Félix Faure wordt nog steeds beschouwd als een van de grootste journalistieke sensaties van de 19e eeuw.

Het artikel werd gepubliceerd op 13 januari 1898 in een nieuw literair tijdschrift genaamd *L'Aurore*, maar was slechts het laatste van een hele reeks artikelen over de Dreyfusaffaire gepubliceerd in kranten en brochures.¹ Daarin keerde Zola zich tegen het gerechtelijk schandaal en het toenevende antisemitisme. Binnen enkele uren waren er 200.000 exemplaren van de krant verkocht. En in slechts twee dagen tijd was dat cijfer gestegen tot 300.000.

In zijn lange artikel beschrijft Zola in detail de mensen, de gebruikte methoden en de

betrokkenheid van het Ministerie van Oorlog en de krijgsraad die geleid hebben tot de veroordeling van Alfred Dreyfus en zijn verbanning naar Duivelseiland. Hij behandelt ook de perversie van het recht in de vrijspraak van de rechtse majoor Ferdinand Walsin-Esterházy. Zola's nauwgezet onderzoek leidde tot moedige beschuldigingen, waarvan enkele hieronder worden geciteerd:

"Ik beschuldig generaal Billot [...], waarmee hij zich schuldig maakte aan dit misdrijf tegen de menselijkheid en de gerechtigheid [...]"

"Ik beschuldig het Ministerie van Oorlog ervan in de pers een afschuwelijke campagne te hebben gevoerd om de publieke opinie te misleiden en zijn eigen fouten te verdoezelen".

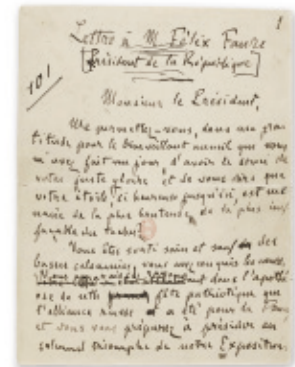
"Ik beschuldig tenslotte de eerste krijgsraad wegens verkrachting van het recht, omdat hij een verdachte veroordeelde op grond van geheim gebleven documenten, en ik beschuldig de tweede krijgsraad omdat hij deze onwettigheid heeft bedekt, op bevel, waarmee deze krijgsraad op zijn beurt een misdrijf beging door een schuldige willens en wetens vrij te spreken."

Hij sloot de brief af met deze woorden: *"Met deze beschuldigingen ben ik mij bewust van het feit dat ik mij schuldig maak aan overtreding van de artikelen 30 en 31 van de wet op de pers van 29 juli 1881 [...]"*.² Daardoor werd een rechtszaak aangespannen tegen zowel Zola als de uitgever, Georges Clemenceau, die eindigde met een veroordeling. Zola vluchtte naar Londen, maar keerde iets minder dan een jaar later terug, na gratie te hebben gekregen.

De aanhangers van Dreyfus waren niet de enigen die gebruik maakten van de uitgesproken persvrijheid in Frankrijk. Ook anti-

Uitgave van *L'Aurore* van 13 januari 1898

Eerste van 32 pagina's uit het manuscript van *J'Accuse...!*, januari 1898

katern. Bijna alle bekende Franse auteurs uit die tijd schreven vervolgmans in de kunstrubrieken van de dagbladen, wat leidde tot forse verhogingen van hun oplage! In Frankrijk is er een speciale band tussen de geschiedenis van de pers en de geschiedenis van de literatuur. De introductie van een culturele katern en de publicatie van vervolgmans door de kranten intensiverde en beïnvloedde de relaties tussen literatuur en de pers.

Dagbladen werden een karakteristiek printproduct in Frankrijk en de regelmaat van de dagelijkse publicatie zorgde niet alleen voor discipline bij de journalisten en de schrijvers, maar veranderde ook het levensritme in het hele land, omdat de dagelijkse krant nu het ritme bepaalde in plaats van de seizoenen en de kerkelijke kalender. Het dagelijks lezen van vervolgmans in de culturele katern van de kranten werd een sociale gebeurtenis, die zelfs de minder welgestelde klassen de kans gaf om te lezen.

MATTHIAS PAYKOWSKI

semitische, klerikale, monarchistische en militaristische krachten gebruikten ze voor bewuste laster, waarbij sensationele berichten werden gedrukt ten koste van de waarheid. Destijds werden de Franse kranten slechts gedeeltelijk gefinancierd door middel van reclame en sensatieberichten zorgden voor een aanzienlijke toename van hun oplage. Zola's artikel veroorzaakte ook sensatie, maar die was wel gebaseerd op feiten.

Tegenwoordig beweren de meeste historici dat de pers een centrale rol speelde in zowel het begin als het einde van de affaire.³

HANNE REINER

Opmerkingen en bronnen:

1 De Dreyfus-affaire is de naam die wordt gebruikt om te verwijzen naar de veroordeling door een krijgsraad in 1894 in Parijs van de Franse artillerieofficier kapitein Alfred Dreyfus wegens vermeend verraad (spionage voor het Duitse Rijk) en de daaruit voortvloeiende gerechtelijke procedure die jarenlang aansleepte en die een felle openbare discussie op gang bracht. De veroordeling van de Joodse officier uit de Elzas was gebaseerd op illegaal (en deels vervalst) bewijs en dubieuze handschriftanalyses door deskundigen. De affaire "eindigde" pas op 19 september 1899, toen Dreyfus gratie werd verleend. Het werd een referentiepunt voor filosofen en literaire figuren, waaronder Anatole France, Marcel Proust, Franz Kafka, Hannah Arendt en natuurlijk Émile Zola zelf (1840-1902).

2 Zie: Pirntke, Gunter: *Justice oder J'accuse!, Gerechtigkeit oder Ich klage an!*, Brokatbook Verlag 2015.

3 Zie: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Dreyfusaffaire>

AFSCHAFFING VAN DE DOODSTRAF IN FRANKRIJK

De afschaffing van de doodstraf na de goedkeuring van de Franse wet nr. 81.908 op 9 oktober 1981 betekende het succesvolle einde van een 190-jarige strijd tegen de doodstraf in Frankrijk.

Nadat François Mitterrand in mei 1981 tot president was gekozen met het verklaarde doel om de doodstraf af te schaffen, werd in september, na sensationele debatten in de Nationale Assemblee (met een driekwart-meerderheid) en de Senaat, besloten om deze belofte na te komen. De hoofdrolspeler en drijvende kracht hierachter was de Grootzegelbewaarder minister van Justitie Robert Badinter, die eerder al vele jaren als advocaat tegen de doodstraf gestreden had.

De kritiek op de doodstraf ontstond naar aanleiding van de onmenselijke praktijk van de doodstraf die in de 18e eeuw werd beschreven in geschriften van de Italiaanse criminoloog Cesare Beccaria. Die geschriften werden onder andere door Jean le Rond d'Alembert en Voltaire gelezen en commentariseerd.

In een debat in de Nationale Grondwetgevende Assemblee in 1791 was Maximilien Robespierre een van de tegenstanders van de doodstraf:

“Een wetgever die de voorkeur geeft aan de dood en wrede straffen boven zachtere straffen, beledigt de publieke opinie en verzwakt het morele sentiment bij het volk.”

Toch besloot een grote meerderheid van de Assemblee de doodstraf te handhaven, zij het voortaan alleen nog door middel van onthoofding, en een einde te maken aan marteling. De executie van Lodewijk XVI (ook wel 'Burger Louis Capet' genoemd), die ook door Robespierre werd goedgekeurd, volgde op het Schrikbewind van 1793-94, waarbij meer dan 35.000 mensen werden geëxecuteerd. Zowel Robespierre als Louis Antoine de St. Just ondergingen uiteindelijk hetzelfde lot. In 1795 schafte de Nationale Conventie vervolgens voor het eerst de doodstraf af, zij het pas “op de dag

dat de algemene vrede wordt afgekondigd”. Deze voorwaardelijke afschaffing werd in 1810 onder het Napoleontische recht opgeheven, hoewel de doodstraf onder dat regime nooit werd voltrokken.

Na talrijke vruchteloze parlementaire initiatieven en petitieën tegen de doodstraf tijdens de monarchie van juli 1830-48, werd in 1848 de doodstraf voor politieke misdrijven afgeschaft door de voorlopige regering van de Tweede Republiek. In de herfst van datzelfde jaar werd een door Victor Hugo verdedigd initiatief voor volledige afschaffing van de doodstraf door de Grondwetgevende Assemblee verworpen. Zijn oproep aan de Assemblee luidde:

“U hebt zojuist het principe erkend dat de privéwoning van een man onschendbaar moet zijn. Wij vragen u nu een veel hoger en heiliger principe te erkennen: de onschendbaarheid van het menselijk leven. (...) Sinds februari hebben de mensen maar één ding aan hun hoofd: de dag na het verbranden van de troon, willen ze ook het schavot verbranden.”

De Spaanse politicus en katholieke koningsgezinde Juan Donoso Cortés, die eerst ambassadeur was in Berlijn en vervolgens in Parijs, vat de standpunten over de reactie op de doodstraf als volgt samen:

“Waar de doodstraf is afgeschaft, zweette de maatschappij bloed uit elke porie. De afschaffing ervan in het koninkrijk Saksen werd in mei gevolgd door grootschalige, bittere gevechten die de staat op de rand van de dood brachten, tot het punt waarop een externe interventie nodig was om hem te redden”. [Opmerking van de auteur: Dit is een verwijzing naar de opstand in Dresden in mei 1848, die door Pruisische troepen werd onderdrukt.]

“De afschaffing ervan door de voorlopige regering van de Franse Republiek werd gevolgd door die verschrikkelijke dagen in juni, die in al hun verschrikkingen in de hoofden van het volk voor altijd zullen voortleven [dit is een verwijzing naar de bloedig onderdrukte massale opstand in Parijs in 1848]. (...) Welnu, als één ding voor mij duidelijk is, is het dat de afschaf-

1981

Théodore Géricault verafschuwde de doodstraf. Zijn portretten van de afgehakte hoofden van geëxecuteerde veroordeelden leggen het onwerkelijke moment tussen leven en dood vast.

www.schirn.de/magazin/kontext/die_koepfe_rollen/

Cesare Beccaria, *Dei delitti e delle pene* (Over misdaden en straffen), 1764, cover

“Ik neem graag een bijl om de inkeping te verbreden die Beccaria 66 jaar geleden in het schandelijke schavot maakte.”

Victor Hugo

VICTOR HUGO'S ROMAN LE DERNIER JOUR D'UN CONDAMNÉ (DE LAATSTE DAG VAN EEN VEROORDEELDE)

Victor Hugo's *De Laatste dag van een veroordeelde man* verscheen in 1829. Het bestaat uit een voorwoord, door de auteur toegevoegd aan de op 15 maart 1832 gepubliceerde editie, en het verhaal in de ik-persoon van de veroordeelde man.

De lezer komt niets te weten over de naam of de daad van deze veroordeelde, die meer dan vijf weken in Bicêtre, een gevangenis in de buurt van Parijs, was opgesloten en alle besef van tijd had verloren. In overeenstemming met de regels werd zijn executie gepland voor de zesde week. De aangrijpende en boeiende beschrijving en de gedachten van de veroordeelde man leveren dramatische lectuur op, vol met de altijd terugkerende hoop op de intrekking van het vonnis en op gratie. In zijn cel wordt hij gekweld door dromen en herinneringen.

In het voorwoord van 1832 schrijft Victor Hugo: “*De laatste dag van een veroordeelde* is slechts een pleidooi voor de afschaffing van de doodstraf. ... Ik ken geen eervollere, nobelere bedoeling dan dit, de afschaffing van de doodstraf.” Hij betreurt het ten zeerste dat de julirevolutie van 1830 er niet in slaagde de afschaffing van de guillotine af te dwingen. “Het sociale bouwwerk rustte vroeger op drie zuilen: de priester, de koning en de beul. Het is lang geleden dat een stem uitriep: ‘De goden vertrekken’. De laatste tijd riep men: ‘De koningen vertrekken’. Het is nu de hoogste tijd om een derde stem te verheffen en te zeggen: “De beul moet vertrekken!”. Het duurde bijna 150 jaar aan argumenten voordat de doodstraf in Frankrijk werd afgeschaft.

MATTHIAS PAYKOWSKI

fing van één doodstraf [voor politieke delicten] vrij snel gevolgd zal worden door de afschaffing ervan. (...) Wie de doodstraf afschaft als te extreem in beide gevallen, schaft ook de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor minder ernstige misdrijven af.”

Tijdens het tweede Franse Rijk onder het bewind van Napoleon Bonaparte werden alle initiatieven en petities tegen de doodstraf afgewezen, maar de afschaffing ervan voor politieke delicten werd bevestigd. Tijdens de Derde Republiek (1870-1940) bleven de wetgevingsinitiatieven zonder succes. In het eerste jaar van zijn ambtstermijn (1906-1913) verleende president Armand Fallières echter systematisch gratie aan alle terdoodveroordeelden. Een spectaculaire moordzaak en een felle perscampagne dwarsboomden het succes van het wetgevingsinitiatief van minister van Justitie Aristide Briand, dat door de socialisti-

sche leider Jean Jaurès werd gesteund. De belangrijkste tegenstander was de nationalistische politicus en schrijver Maurice Barrès, die een hoofdrolspeler was in de campagne tegen Dreyfus. In 1909 werden de executies hervat. Na het guillotineeren van de Duitse moordenaar Eugen Weidmann in juni 1939 werd, gezien het buitensporige gedrag van toeschouwers en de pers, een einde gemaakt aan de praktijk van openbare terechtstellingen.

In Vichy-Frankrijk werden vrouwen voor het eerst sinds 1887 opnieuw geëxecuteerd – onder meer enkele plegers van abortus – omdat generaal Pétain hen geen gratie wilde verlenen. Een van deze cases vormde de basis voor de film *Une affaire de femmes* van Claude Chabrol uit 1988. Tijdens de Vierde Republiek (1946-1958) waren acht wetgevingsinitiatieven voor de afschaffing van de doodstraf onsuccesvol. In de Vijfde

Republiek (sinds 1958) nam de kritiek op de doodstraf toe, maar het lukte niet om de meerderheid van de Gaullistische en conservatieve partijen te overtuigen. Een invloedrijke tekst was *Réflexions sur la guillotine* (Reflecties over de guillotine), een essay van Albert Camus waarin hij de doodstraf bekritiseert.

“Vergelding is iets van natuur en instinct, niet van de wet. De wet kan per definitie niet aan dezelfde regels voldoen als de natuur. Als moord de aard van de mens is, is de wet niet bedoeld om die aard na te bootsen. De wet is bedoeld om die aard te corrigeren. Vergelding doet niet meer dan een regeling van de natuur te bevestigen en er de status van een wet aan te geven.”

In 1972, toen Roger Bontems werd geëxecuteerd, ondanks het feit dat hij en zijn handlangers niet de moorden hadden gepleegd waarvan hij en zijn handlangers beschuldigd waren, werd zijn advocaat Robert Badinter een fervent tegenstander

Robert Badinter bij een toespraak in het parlement

van de doodstraf. In een sensationeel proces in 1977 slaagde hij erin de jury ervan te overtuigen het lot van de veroordeelde kindermoordenaar Patrick Henry niet door de guillotine te laten bezegelen. Maar nadat hij andere verdachten van de doodstraf had

gered, werd hij geconfronteerd met een groeiende – ook antisemitische – vijandigheid. [Tijdens de nazi-bezetting werd zijn vader gedeporteerd en uiteindelijk in 1944 in het concentratiekamp van Sobibor vermoord. De rest van zijn familie wist te ontsnappen.] Pas in 1981, na de verkiezing van Mitterrand, kon hij eindelijk de doodstraf ‘afschaffen’, toen hij werd benoemd tot minister van Justitie in de socialistische regering onder leiding van premier Pierre Mauroy. Na de val van het Franco-regime in Spanje was Frankrijk destijds het laatste land in West-Europa waar de doodstraf nog bestond. In 2002 ondertekende Frankrijk Protocol 13 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens over de afschaffing van de doodstraf onder alle omstandigheden. In 2005 werd het verbod op de doodstraf in de Franse grondwet vastgelegd.

ULLI JÄCKEL

EUROPEES VERDRAG TOT BESCHERMING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS EN DE FUNDAMENTELE VRIJHEDEN.

EUROPEES MENSENRECHTENCONVENTIE

Op 4 november 1950 nam de Raad van Europa, onder uitdrukkelijke verwijzing naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, afgekondigd door de Algemene Vergadering van de VN op 10 december 1948, het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden aan. Artikel 2 beschermt het recht op leven en verbiedt sinds 2002, met de nodige wijzigingen, uitdrukkelijk de doodstraf.

“Het verhaal van de afschaffing van de doodstraf dient als een verhaal over de pijnlijke wedergeboorte van Europa, dat zijn morele leiderschapsrol heeft herwonnen en nooit meer het inzicht dat het zo pijnlijk heeft verworven, mag prijsgeven”, schrijft Armin Heinen in een studie. “De werkelijke betekenis van de overeenkomst kwam in 1989 met de omwentelingen in Oost-Europa. Geen enkele andere wetstekst kan het

begin van een nieuw tijdperk en de voorrang van het individu boven de straffeloosheid van de staat tot uitdrukking brengen, zoals het afzien van de doodstraf”. “Naar buiten toe symboliseerde het afzien van de doodstraf een breuk met het totalitaire verleden, de beperkte macht van de staat. Voortaan aanvaardde het gerechtelijk apparaat de feilbaarheid van de mens, of het nu gaat om criminelen of rechtbanken, en het verbod op de doodstraf vertegenwoordigde de wil om tot Europa te behoren”.

EVA DETSCHER

Bron: Armin Heinen: *Das “neue Europa” und das “alte Amerika”. Die Geschichte der Todesstrafe in Deutschland, Frankreich und den USA und die Erfindung der zivilisatorischen Tradition Europas* [Het “nieuwe Europa” en het “oude Amerika”. De geschiedenis van de doodstraf in Duitsland, Frankrijk en de VS en de uitvinding van de Europese beschavingstraditie]. Zie het thematisch Europees historisch portaal (2006), URL: <http://www.europa.clio-online.de/essay/id/artikel-3313clio-online.de/essay/id/artikel-3313>

Uit Protocol nr. 13 betreffende de volledige afschaffing van de doodstraf (2002):

De Lid-Staten van de Raad van Europa die dit Protocol (...) hebben ondertekend, Zijn het volgende overeengekomen:

Artikel 1 – Afschaffing van de doodstraf

De doodstraf is afgeschaft. Niemand wordt tot een dergelijke straf veroordeeld of terechtgesteld.

Artikel 2 – Verbod op afwijking

Afwijking van de bepalingen van dit Protocol krachtens artikel 15 van het Verdrag is niet toegestaan.

Artikel 3 – Verbod op voorbehouden

Het maken van enig voorbehoud met betrekking tot de bepalingen van dit Protocol krachtens artikel 57 van het Verdrag is niet toegestaan.”

https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_NLD.pdf

GEBOORTE VAN DE MODERNE COÖPERATIEVE BEWEGING

In Duitsland werden in 1847 zowel de *Raiffeisenkassen* opgericht ter ondersteuning van de plattelandsbevolking als de liberale Schulze-Delitzschen Selbsthilfegenossenschaften (in 1847 de eerste inkoopcoöperatie van de timmerlieden en schoenmakers), die zich richtten op zelfhulp en zelfbeheer in productiebedrijven. Tegelijkertijd werden er consumentencoöperaties opgericht, waarvan sommige nu nog altijd bestaan. De beweging werd deels euforisch en deels zeer kritisch ontvangen door de opkomende socialistische arbeidersbeweging. Coöperaties hielden het midden tussen particulier en overheidsinitiatief. Ze spelen vandaag de dag nog steeds een vaak belangrijke rol in het economische leven.

VRIJHEID VAN VERGADERING

Na de Maartrevolutie in Duitsland in 1848 verkondigde de Nationale Vergadering van Frankfurt in de Verklaring van de grondrechten van het Duitse volk: "De Duitsers hebben het recht om vreedzaam en zonder wapens bijeen te komen; er is geen speciale toestemming vereist. Massabijeenkomsten in de open lucht kunnen worden verboden in geval van dreigend gevaar voor de openbare orde en veiligheid." In 1849 werd dit weliswaar weer ongedaan gemaakt, maar de geest was uit de fles.

Ferdinand Lassalle
(1825–1864)

OPRICHTING VAN DE ADAV

De Allgemeine Deutsche Arbeiterverein (Algemene Duitse Arbeidersvereniging) werd op 23 mei 1863 in Leipzig mede door Ferdinand Lassalle opgericht. Het was de eerste massaorganisatie van de arbeidersbeweging.

COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMST VOOR BOEKDRUKKERS AFGESLOTEN

In 1873 werd deze eerste voor het hele Duitse Rijk geldende cao gesloten. In 1913 waren er 10.885 cao's voor bijna 1,4 miljoen werknemers.

PARTIJENMAKINGSCONGRES VAN GOTHA (OPRICHTING VAN DE SAP)

Op het eenwordingscongres in Gotha in mei 1875 verenigden de Sociaal-democratische Arbeiderspartij (SDAP) en de Algemene Duitse Arbeidersvereniging (ADAV) zich in de Sozialistische Arbeiterpartei (Socialistische Arbeiderspartij, SAP).

1847

Opbaring van de gevallen van de opstanden in maart, olieverfschilderij van Adolph Menzel, 1848

1848

MAARTREVOLUTIE IN DE DUITSE LANDEN

Tussen maart 1848 en juli 1849 vonden er in de staten van de Duitse Bond opstanden tegen de aristocratische dynastieën plaats. De opstanden maakten deel uit van de liberale, burgerlijk-democratische en nationale eenheids- en onafhankelijkheidsrevoluties in grote delen van Midden-Europa. De eisen omvatten persvrijheid, mensen- en burgerrechten, en een Duitse natiestaat met een grondwet en een nationaal parlement. De revolutie werd in juli 1848 onderdrukt door Pruisische en Oostenrijkse troepen.

1848

1849

EERSTE INVOERING VAN DE PERSVRIJHEID

In 1774 verscheen de term "persvrijheid" uit verontwaardiging over de Britse perspraktijken. Voor de eerste keer werd de persvrijheid gewaarborgd door de Bondsakte van 8 juni 1815, een verdrag naar internationaal recht tot oprichting van de Duitse Bond. In 1819 werd de algemene perscensuur met de Besluiten van Karlsbad opnieuw ingevoerd. Tijdens de Revolutie van 1848-49 in Duitsland werd de persvrijheid opnieuw met klem geëist en werd de censuur voorlopig niet opnieuw ingevoerd. In 1854 werd de eerste federale wet op de persvrijheid – met beperkingen – van kracht. De Rijksperswet van 1874 garandeerde in Duitsland voor het eerst de persvrijheid op uniforme wijze.

1863

1869

OPRICHTING VAN DE SDAP

De Sozialdemokratische Arbeiterpartei (Sociaal-democratische Arbeiderspartij) werd op 8 augustus 1869 in Eisenach opgericht op initiatief van August Bebel en Wilhelm Liebknecht.

1873

1875

August Bebel
(1840–1913)

MÜNCHEN LANCEERT “VERPLICHTE TECHNISCHE SCHOLEN VOOR VOORTGEZETTE OPLEIDING”

Het college van burgemeester en schepenen of wethouders van de Beierse deelstaathoofdstad München besloot unaniem om “de huidige algemene school voor voortgezet onderwijs te vervangen door de technische school voor voortgezet onderwijs”. Dit kan worden opgevat als het begin van de beroepsopleiding met de nadruk op het aanleren van praktische vaardigheden.

ACTIEF EN PASSIEF KIESRECHT VOOR VROUWEN IN DUITSLAND

Na een lange strijd van zowel de sociaal-democratische als de burgerlijke vrouwenbeweging konden vrouwen op 19 januari 1919 in Duitsland voor het eerst stemmen en gekozen worden voor de grondwetgevende Duitse Nationale Vergadering. 300 vrouwen stelden zich kandidaat. 37 vrouwen van de in totaal 423 parlementsleden werden gekozen, de meesten behoorden tot de SPD.

“Gelijke rechten – gelijke plichten.
Stem sociaaldemocraat”,
SPD-verkiezingsaffiche, 1919

ZELFBEVRIJDING VAN HET CONCENTRATIEKAMP VAN BUCHENWALD

Kort voor het einde van de Tweede Wereldoorlog zaten er nog ongeveer 40.000 mensen gevangen in Buchenwald bij Weimar, een van de grootste concentratiekampen van de nazi's. Wetende dat de Amerikaanse troepen in aantocht waren, kon het Illegale Internationale Kampcomité de door de SS geplande evacuatie saboteren en een gewapende opstand uitvoeren, de wachttorens bezetten en bewakers gevangennemen. Toen de Amerikaanse troepen arriveerden, was het kamp bevrijd.

V-DAG (IN DUITSLAND BEKEND ALS DE DAG VAN BEVRIJDING VAN HET FACISME)

Op 8 mei 1945 capituleerde de Duitse Wehrmacht. De Tweede Wereldoorlog en het naziregime met meer dan 55 miljoen door de naziterreur vermoorde mensen, de Holocaust en de vernietigingsoorlog waren voorbij.

GOEDKEURING VAN DE WET OP DE COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMST

De Cao-wet regelt de autonomie in de collectieve arbeidsonderhandelingen en versterkt de rol van de vakbonden in de samenleving en in de bedrijven.

1900

1918

1919

1920

1920

1945

1945

1945

1949

BEIERSE RADENREPUBLIEK

In het keizerlijke Duitsland waren democratische ideeën en doelstellingen een zaak van de oppositie. Ze werden pas beslissend door de ondergang van het Rijk, die plotseling kwam en snelle politieke reacties vereiste. Er werden parlementsverkiezingen gehouden. De vrijheid van vereniging en de rechten van de vrouw werden gewaarborgd.

EERSTE WET OP DE ONDERNEMINGSRAAD IN DUITSLAND

Na de Novemberrevolutie van 1918 en de nederlagen van de arbeiders- en soldatenraden ontpopte zich in het voorjaar van 1919 in het Ruhrgebied en Midden-Duitsland een stakingsbeweging die de regering ertoe aanzette een wetsontwerp over de instelling van ondernemingsraden in te dienen: Bedrijven met meer dan twintig werknemers moesten een ondernemingsraad laten kiezen. Het medezeggenschapsrecht bleef beperkt tot sociale aangelegenheden.

KAPP-LÜTTWITZ-PUTSCH EN RUHROPSTAND

De staatsgreep van generaal Walther von Lüttwitz en de Oost-Pruisische jurist en ambtenaar Wolfgang Kapp moest de democratische verworvenheden van de Weimar-republiek tenietdoen. De arbeiders reageerden met een algemene staking. In het Ruhrgebied werden onder andere een 50.000 man sterk Rode Ruhrleger en arbeidersraden opgericht, die in delen van het Ruhrgebied de macht overnamen. In april werd de opstand onderdrukt door de Reichswehr en vonden er massaschietpartijen plaats.

Gewapende mannen van het Rode Ruhrleger in Dortmund, 1920

PROCES VAN NEURENBERG – OPENING VAN HET PROCES TEGEN DE NAZIKOPSTUKKEN

Voor het eerst in de wereldgeschiedenis werden vooraanstaande vertegenwoordigers van een staat die zich persoonlijk schuldig hadden gemaakt, berecht: Het eerste van dertien Neurenbergse Processen werd geleid door de vier grote geallieerde zegevierende mogendheden. De andere processen werden voor Amerikaanse militaire rechtbanken gevoerd. 209 personen uit het leger, het bestuur, de politiek en het bedrijfsleven werden beschuldigd en veroordeeld. De processen voor het Internationale Militaire Tribunaal van de grote vier mogendheden worden beschouwd als doorslaggevend voor de ontwikkeling van het moderne internationale strafrecht en voor de oprichting van het Internationaal Strafhof in Den Haag.

GRONDWET VAN DE BONDSREPUBLIEK DUITSLAND

In de drie westelijke bezettingszones beraadslaagde de Parlementaire Raad in Bonn negen maanden lang over een soort grondwet voor deze nieuwe Duitse staatsstructuur. Het *Grundgesetz* (Basiswet), die op 8 mei 1949 werd aangenomen, trok lessen uit het Duitse fascisme, versterkte de rol van het parlement ten opzichte van de president en voerde federalistische en constitutionele structuren in. De nadruk ligt op de menselijke waardigheid en individuele vrijheids- en fundamentele rechten.

ERKENNING VAN DE DENEN ALS MINDERHEID

Na het einde van de Tweede Wereldoorlog legden de "Verklaring van Kiel van 1949" van de Landdag van Sleeswijk-Holstein en de "Verklaringen van Bonn-Kopenhagen" van 1955 de basis voor een voortdurende verbetering van de Duits-Deense betrekkingen. Ze bevatten het beginsel van "vrijheid loyaliteit", d.w.z. het recht om trouw te belijden aan een nationale minderheid, zonder dat dit ambtshalve moet worden gecontroleerd.

EERSTE PAASMARS

De eerste Paasmars in de Duitse Bondsrepubliek vond plaats in 1960 en sloot daarmee aan bij een internationale beweging. Hoogtepunten waren de jaren 1960 en 1980, toen honderdduizenden mensen aan de marsen deelnamen.

Paasmars in Hamburg, 1960

HOMOSEKSUALITEIT UIT DE STRAFWET

Volgens artikel 175 van het Duitse federale wetboek van strafrecht was homoseksuele liefde een strafbaar feit, waarop gevangenisstraf stond met ontzegging uit de burgerlijke en politieke rechten (het stemrecht). In de periode 1950-1965 werden in de Bondsrepubliek ongeveer 45.000 personen op grond van artikel 175 veroordeeld. Onder meer met de hulp van de internationale beweging werd deze paragraaf in 1994 geschrapt.

1949

Hans Böckler was de eerste voorzitter van de in 1949 opgerichte eenheidsvakbond DGB en zette zich intensief in om ervoor te zorgen dat de medezeggenschap van werknemers in bedrijven wettelijk werd verankerd.

1955

1956

DOORBETALING VAN HET LOON BIJ ZIEKTE

18.000 Metaalarbeiders in 15 bedrijven in Sleeswijk-Holstein stakten in de scheepswerven en machinefabrieken, waar de vakbonden veel aanhang hadden. Terwijl de bedienden al sinds 1861 recht hadden op doorbetaling van hun salaris in geval van ziekte, moesten de metaalarbeiders 114 dagen staken om in de cao's een gelijkstelling met de bedienden te bereiken. In 1957 nam de Bondsraad de "Wet ter verbetering van de inkomenszekerheid van werknemers bij ziekte" aan. Maar pas in 1970 werd de "Wet op de doorbetaling van het werkloon in geval van ziekte" aangenomen. Daarin werd de 6 weken durende periode van doorbetaling van het loon en de volledige gelijkheid van alle werknemers gerealiseerd.

"Ziekte kent geen verschil, daarom doorbetaling van loon bij ziekte voor alle werknemers", campagneposter uit 1956

1960

1990

ERKENNING VAN DE SORBEN ALS MINDERHEID

Door het eenmakingsverdrag tussen de DDR en de Bondsrepubliek werden de Sorben in 1990 als minderheid erkend. De Sorben zijn een Slavisch volk dat in de Lausitz woont. Hoewel de Sorben niet het doelwit waren van het nationaal-socialistische regime, voerden de nazi's toch een duidelijk assimilatiebeleid, waarbij het gebruik van de Sorbische taal en de beoefening van de Sorbische cultuur werd verboden en Sorbische verenigingen en organisaties werden verboden.

1994

2000

AFSCHAFFING VAN DE LIJFSTRAF - RECHT OP NIET-GEWELDDADIGE OPVOEDING

Het "tuchtigingsrecht" van de man tegen zijn vrouw werd al in 1928 in Duitsland afgeschaft. In 1949 werden in de DDR en in 1973 in de BRD het "tuchtigingsrecht" van de ouders tegen hun kinderen en de lijfstraffen in de scholen afgeschaft en pas in 2000 wettelijk verboden en werd het expliciete "recht op niet-gewelddadige opvoeding" aan kinderen toegekend. Citaat: "Lichamelijke straffen, geestelijk geweld en andere vernederende maatregelen zijn niet toegelaten."

Optocht naar het Hambacher Festival. De vlaggen tonen de toen gekozen Duitse nationale kleuren goud-rood-zwart.

HET BELANG VAN DE VRIJHEID VAN VERGADERING

Geëist in 1848, afgewezen in 1849: De Duitse burgers kregen het recht op vreedzame en ongewapende vereniging. Er was geen speciale toestemming nodig.

Op conceptueel niveau zijn moderne grondwetten fundamentele wetteksten waarop het rechtsstelsel van een staat is gebaseerd. Historisch gezien is het idee achter dergelijke grondwetten in de predemocratische tijd ontstaan als recht op bescherming tegen heersers die boven de wet stonden. Deze mogelijke willekeur kon alleen worden beperkt door een wet die ook bindend was voor de heersers.

Voor het ontstaan van de grondwetten moesten de onderdanen van een heerser de wet overtreden, omdat de heersers niet altijd het recht van vereniging toestonden. Om een politieke mening te vormen en hun mening te uiten, werden burgers gedwongen om elkaar illegaal en in het geheim te ontmoeten.

Dat was in een tijd waarin een groot deel van de bevolking streefde naar politieke en sociale verandering. Voor zij – met name de machtelozen – die van politieke betrokkenheid werden uitgesloten, dienden de bijeenkomsten als mogelijkheid om op interactie-

ve wijze gemeenschappelijke standpunten te vormen. Zij waren de motor van verandering, waardoor ze een bedreiging vormden vanuit het perspectief van een heerser.

Tijdens de Verlichting verspreidden de concepten van een *grondwet* en *democratie* en de *strijd voor de grondrechten* zich over heel Europa met de Franse Revolutie van 1789 en de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger. In 1792 brachten de Franse revolutionaire krachten bijvoorbeeld niet alleen politieke ideeën maar ook symbolische daden zoals het planten van vrijheidsbomen naar Duitsland.

1848

Net als in andere stelsels van sociale orde waren er ook in Duitsland al lang voor de politieke strijd voor de vrijheid van vereniging en de wettelijke erkenning ervan mogelijkheden voor zelf bijeengeroepen bijeenkomsten. Zo stond het middeleeuwse recht al toe dat gilden zelf de leiding hadden en hun eigen bijeenkomsten hielden. Hieraan werd echter geen algemene vrijheid van vereniging ontleend. Als er toch bijeenkomsten werden gehouden, reageerden de heersers door syndicat en verenigingen te verbieden. De keizerlijke ordonnantie van 1555 legde de behandeling van dergelijke zaken voor aan de bevoegde regionale politiediensten, zoals ook nu nog het geval is.

HET HAMBACHER FEST

Het Hambacher Fest, waar de nieuwe sociale klassen de openbare ruimte en de symbolische pleinen bezetten, was tot op zekere hoogte een centraal punt in de strijd om de openbare ruimte, of meer specifiek de herbezetting ervan in een situatie van dynamische sociale onrust.

Burgerlijke vrijheden, de vorming van natiestaten en het idee van een verenigd Europa waren destijds de belangrijkste ideeën en doelstellingen, maar de eerste tekenen van intellectuele en sociale differentiatie binnen de burgerlijke samenlevingen riepen ook op tot vormen van expressie en nieuwe praktijken die alleen konden worden gewaarborgd door middel van individuele rechten, d.w.z. burgerlijke vrijheden.

Tussen 20.000 en 30.000 mannen en vrouwen uit heel Duitsland en andere landen kwamen op 27 mei 1832 naar Neustadt om het feest te vieren.

ROLF GEHRING

J. W. von Goethe (1792): Vrijheidsboom met Jakobijnse kap in het Moezellandschap

DE TRADITIE VAN DE VRIJHEIDSBOM ALS LEVEND SYMBOOL VAN INDIVIDUELE VRIJHEID EN TEGEN DE TIRANNIE (...)

gaat terug op een iep in Boston die diende als ontmoetingsplaats voor het groeiende verzet tegen de Engelse overheersing kort voor de Amerikaanse Revolutie. Vervolgens werd de traditie naar Europa gebracht en door de autoriteiten bestraft als teken van protest en betrokkenheid bij de idealen van de revolutie. Het was tot op zekere hoogte het symbool van de bezetting van wat (nu) de openbare ruimte is, het ontstaan van een sociale groep en de publieke uiting van sociale belangen.

THOMAS BIRG

Buiten gesloten verenigingen werden in de 18e en 19e eeuw bijeenkomsten steeds belangrijker als gelegenheid om over publieke aangelegenheden te discussiëren. Dit ging hand in hand met het streven naar sociale verandering en politieke emancipatie tegen de achtergrond van de vervanging van middeleeuwse sociale organisaties en steeds duidelijker wordende sociale conflicten.

De autoriteiten, die nog steeds grotendeels absolutistisch waren, probeerden zich hiertegen te verzetten met politiewetgeving, als middel van autoritair verzet, door te bepalen dat elke samenkomst van personen op ongebruikelijke tijdstippen en op ongebruikelijke plaatsen – vooral 's nachts – en de verstoring van de rust van de bewoners van een plaats onder controle moeten worden gehouden door middel van ernstige maatregelen van de autoriteiten.

De zogenaamde 'demagogenvervolging' in de daaropvolgende Duitse Confederatie diende ook ter onderdrukking van de pogingen om de vrijheden te waarborgen. De Besluiten van Karlsbad van 1819 versterkten het toezicht op en de bestrijding van nationale en liberale tendensen en weerspiegelden de vrees voor revolutie binnen een aantal koninklijke hoven in Duitsland.

Dit verklaart ook de reactie van de Beierse regering, die in 1832 de eerste grote politieke gebeurtenis in de geschiedenis van de Duitse democratie wilde verbieden.

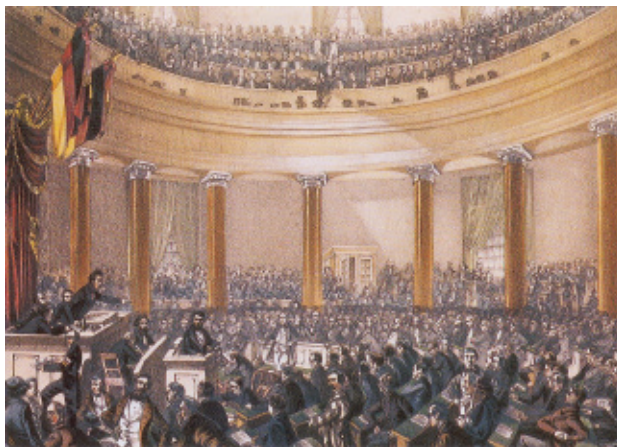
De autoriteiten waren van mening dat de uitnodiging voor het Hambacher Fest iets

opruimends had. Een grote storm van protest dwong de regering echter haar verbod in te trekken.

In Zuid-Duitsland en in een aantal Midde-Duitse deelstaten werden vervolgens de eerste grondwetten aangenomen, die tegelijkertijd bedoeld waren om de burgers warm te maken voor de nieuwe bondsstaat. Ook de afzonderlijke grondwetten bevatten fundamentele rechten, zoals bijvoorbeeld de grondwet van Baden in 1833. Over het geheel genomen hebben de autoriteiten echter te traag en te eigenwijs gehandeld, waardoor de weg werd vrijgemaakt voor een revolutie in de vorm van gewelddadige omverwerpingen en bevrijding van de onderdrukking in heel Europa.

Na de Maartrevolutie in Duitsland in 1848 kondigde het Frankfurter Parlement in de Verklaring van de grondrechten van het Duitse volk aan dat Duitse burgers het recht hadden om vreedzaam en zonder wapens bijeen te komen. Er was geen speciale toestemming nodig. Bijeenkomsten in de open lucht konden echter worden verboden als de openbare orde en veiligheid dringend in gevaar kwamen.

In 1849 mislukten de Duitse revoluties en de goedkeuring van de ontwerpgrondwet van het Duitse Rijk werd door de Pruisische koning en andere vorsten afgewezen. De politieke strijd en de praktische uitoefening van het recht van vereniging bleven echter op de agenda staan. Pas toen in 1919 de Grondwet van Weimar werd aangenomen, werd er in Duitsland een wet geschreven

DE NATIONALE VERGADERING VAN FRANKFURT in de Sint-Paulskerk ijverde voor een toekomstige grondwet voor Duitsland maar leidde ook tot politieke geschillen tussen de verschillende politieke stromingen die zich vormden over de concrete uitwerking van democratische structuren. De grondwet werd door de landsvorsten getorpedeerd en niet uitgevoerd.

waarin de grondrechten eindelijk ten uitvoer werden gelegd. Toen de Nationaal-socialisten aan de macht kwamen en de Rijksdagbrandverordening van 1933 van kracht werd, werd deze wet echter afgeschaft.

De bevrijding van het nationaal-socialisme op 8 mei 1945 was nodig om de weg vrij te maken voor de hernieuwde bescherming van de Duitse bevolking. Op 23 mei 1949 nam de Parlementaire Raad de zogenoemde Basiswet (*Grundgesetz*, afgekort GG) voor de Bondsrepubliek Duitsland voor de drie westelijke bezettingszones aan, waarmee een opdeling werd gecementeerd die na 40 jaar van bijeenkomsten eindigde.

In een arrest uit 1985 dat bekend werd als het 'Brokdorf-arrest', bevestigde het *Bundesverfassungsgericht* (BVG, Federaal Constitutioneel Hof) het belang van deze burgerlijke vrijheid. Het BVG erkende dat het democratische besluitvormingsproces in het licht van de sociaaleconomische omstandigheden verstoord was. De burgers werden in verschillende mate betrokken bij de besluitvorming. Machteloze burgers werden geconfronteerd met de superieure kracht van grote verenigingen, machtige financiers of massamedia. De enige manier waarop zij collectieve invloed konden uitoefenen, behalve via georganiseerde deelname aan partijen en verenigingen, bleef bestaan door hun vrijheid van vereniging te gebruiken voor het houden van betogingen.

Door het fundamentele recht op vrijheid van vereniging als essentieel onderdeel van een goed functionerende democratische gemeenschap te rechtvaardigen, bepaalde het BVG dat de wetgever deze burgerlijke vrijheid in acht moet nemen, wanneer hij voorschriften uitvaardigt die de grondrechten beperken. Deze bepaling verwees ook naar de interpretatie en toepassing van de bepalingen door de overheden en de rechterlijke instanties, die voorzien in een benadering ten gunste van vereniging en bijeenkomst.

Vooralsnog is het de moeite waard om daar nog eens op te wijzen. De discussies over het evenwicht tussen het recht op bescherming en verdediging van een rechtspersoon enerzijds en de beschermingsplicht van de overheid anderzijds blijven voortduren.

THOMAS BIRG

ROBERT BLUM

Robert Blum werd geboren in Keulen op 10 november 1807. Hoogbegaafd, maar uit een arme familie, zette hij zijn formele opleiding voort door zelfstudie. Na zijn eindexamen aan de middelbare school nam hij verschillende tijdelijke banen aan.

Als rondreizend koperslager en arbeider in dienst van de lantaarnfabriek *Schmitz* verhuisde hij uiteindelijk naar Berlijn. Hoewel hij geen student was, bezocht hij colleges tot hij werd opgeroepen voor de militaire dienstplicht. Door een aangeboren slecht gezichtsvermogen werd hij snel weer ontslagen, maar door de economische situatie verloor hij zijn baan en verhuisde hij terug naar Keulen.

In 1832 verhuisde hij naar Leipzig als theatersecretaris en ging hij ook werken als journalist en uitgever. Voor de Maartrevolutie werd hij politiek actief in liberaal-democratische verenigingen en in het begin van de jaren 1840 verscheen de oppositiekrant *Sächsische Vaterlands-Blätter*. Toen die krant werd verboden, publiceerde hij de *Constitutionelle Staatsbürgerzeitung*, waarin hij openlijk kritiek uitte op de kleine staten en de onderdrukkende maatregelen van de autoriteiten. Hoewel hij aanvankelijk nog steeds een voorstander van het liberalisme was, ontwikkelde hij zich tot een republikein en democraat, en in 1845 was hij medeoprichter van de Duits-katholieke Beweging.

In 1848 werd hij als lid van het voorlopige parlement in Frankfurt en van de Duitse Nationale Vergadering de belangrijkste woordvoerder van de linkse parlementsleden en leider van de democratische vleugel van de politieke fractie *Deutscher Hof*.

Zijn politieke activiteit (verwerping van de constitutionele monarchie, emancipatie van de arbeidersklasse door middel van onderwijs en deelname aan politieke beslissingen, zijn verzet tegen de suprematie van de naties en zijn steun voor een vrij Europa) leidde tot aanvallen van liberale en conservatieve krachten, maar Blum, die tegen geweld was, zocht altijd naar politieke compromissen.

Robert Blum, schilderij van August Hunger (tussen 1845 en 1848)

"Het christendom, de Reformatie, geen nationale revolutie, inderdaad, niets goeds en groots zou ooit zijn gebeurd, als iedereen altijd had nagedacht: Je kunt er toch niets aan veranderen!"

Brief aan zijn zus, 1844

De Weense Oktoberopstand op 6 oktober 1848 bracht Blum als delegatieleider naar de stad en hij nam deel aan de verdediging van Wenen. Na de overwinning van de keizerlijke troepen werd hij gearresteerd. Blum werd op 8 november ter dood veroordeeld, ondanks zijn immuniteit. Het vonnis werd meteen de dag erna voltrokken.

"Het idee van de bevrijding en verlossing van volkeren.... Het doel van verbroedering met het vrije of binnenkort bevrijde Westen, daar leen ik mijn stem aan. Als dit doel eenmaal is bereikt, zullen vrijheid en vrede in Europa gewaarborgd zijn. Het bereiken van dit doel zal de grootste en meest intelligente groep van de Europese familie van naties in een onoverwinnelijke unie verankeren [...]".

22 juli 1848, Sint-Pauluskerk, Frankfurt-am-Main

THOMAS BIRG

ARBEIDERSVERENIGING

Eerste geschreven documenten over de Bijstandsvereniging voor Steenhouders in Pest, een van de oudste arbeidersverenigingen in Hongarije.

EERSTE COLLECTIEVE OVEREENKOMST IN HONGARIJE

De "prijsregeling" voor drukkers kan beschouwd worden als de eerste collectieve overeenkomst, onderhandeld met de eigenaars en de regering.

HET OOSTENRIJKS-HONGAARS COMPROMIS

In het tijdperk van de Dubbelmonarchie nam de zware industrie een hoge vlucht. In 1872 bedroeg het aantal industriële arbeiders ongeveer 560.000, in 1900 was dat aantal opgelopen tot 700.000. Het maximum aantal werkuren per dag was 16, de gemiddelde werkdag duurde 12 uur en ook op zondagen werd er vaak gewerkt. De huisvestingsomstandigheden waren bijzonder slecht.

AFSCHAFFING VAN DE GILDEN

MSZDP-CONGRES

Het eerste congres van de MSZDP (Hongaarse Sociaaldemocratische Partij). De partij en de vakbondsbeweging hadden zeer sterke banden. Bijna al hun parlementsleden waren vakbondsleders.

BOUWVAKKERSVAKBOND

Oprichting van MÉMOSZ (de Nationale Vereniging van Hongaarse Bouwvakkers), de voorganger van ÉFÉDOSZSZ.

HONGAARSE ARBEIDSTERSVERENIGING

Een abonnement op het nieuwe Arbeidstersmagazine bevestigt het lidmaatschap.

1818

1848-

1849

1848

1862

1867

1868

1869

1872

1874

1890

1899

1903

1903

1904

REVOLUTIE EN ONAFHANKELIJKHEIDSOORLOG

De revolutie leidde tot de eerste republiek in Hongarije. Dit ging gepaard met maatschappelijke hervormingen en de invoering van een eenmalig verkiezingssysteem op basis van een relatieve meerderheid met stemrecht alleen voor Hongaarse mannen van boven de 20 en met een specifiek cijnsstelsel (ongeveer 6% van de bevolking). De revolutie werd met Russische steun onderdrukt door de Habsburgers en de monarchie werd hersteld.

GEBORTE VAN DE VAKBONDSBEWEGING

Eerste Hongaarse vakbond, de Drukkersvakbond.

ARBEIDERSVERENIGING

De oprichting van de Algemene Arbeidersvereniging, de eerste sociaaldemocratische organisatie van Hongaarse arbeiders.

EERSTE ARBEIDSPUBLICATIE

Typographia, de eerste vakbondskrant van de Drukkersvakbond, wordt nog steeds gepubliceerd.

STEMRECHT

Het verkiezingssysteem verandert met de invoering van een cijns kiesrecht en een open stemming, wat zo bleef tot 1938.

EERSTE NATIONALE VAKBONDSCONGRES

Industrieel bedrijf in het begin van de jaren 1900

STAKINGEN WORDEN LEGAAL

UNIVERSEEL STEMRECHT

De "Bloedrode Donderdag", een massademonstratie voor universeel stemrecht en betere levensomstandigheden.

OOSTENRIJKS-HONGAARSE KWESTIES EN ULTIMATUM AAN SERVIË, BEGIN VAN DE EERSTE WERELDOORLOG

ASTERREVOLUTIE

Een opstand van soldaten en burgers die ontevreden waren met de voortzetting van de Eerste Wereldoorlog begon met straatbetogingen, marsen en stakingen in Boedapest en de grote steden. Met de overwinning van de revolutie scheurde Hongarije zich af van de Oostenrijks-Hongaarse Monarchie en werd het een republiek.

SOCIALISTISCHE REPUBLIEK

Naar aanleiding van de territoriale eisen van de Entente geeft de burgerregering haar ontslag. De communisten grijpen de macht, wat leidt tot 133 dagen Sovjetrepubliek, gekend als de "Rode Terreur", belangrijke sociale hervormingen en een internationale gewapende tussenkomst.

CONTRAREVOLUTIE

Miklós Horthy bezet Boedapest, de contrarevolutie wint. De "Witte Terreur" begint en gaat gepaard met vergeldingen tegen socialisten, vakbonden en liberalen. Hongarije is een koninkrijk zonder koning, Horthy is regent.

VERDRAG VAN TRIANON

Het grondgebied van Hongarije krimpt van 288.000 tot 93.000 km² en de bevolking van 18,2 tot 7,6 miljoen. Dit Verdrag heeft nog steeds een belangrijke impact op de interne en buitenlandse politiek van het land.

MIJNWERKERSSTAKING

Een negen weken durende mijnwerkersstaking voor een 8-uren werkdag.

GROTE DEMONSTRATIE

Confrontatie met de politie wanneer een bouwvakker dodelijk gewond raakt.

Betoging en oproer op 1 september 1930

1912

1914

1918

1919

1919

1919

1920

1920

1921

1925

1930

1937

Het dagblad Népszava was het orgaan van de sociaaldemocratische partij. Dit nummer is een eerbetoon aan het uitroepen van de republiek in 1918.

VAKBONDSREGERING

Een kortstondige sociaaldemocratische regering tracht de republiek te consolideren, maar dit wordt verhinderd door een buitenlandse gewapende tussenkomst.

VROUWENSTEMRECHT

De eerste maal dat vrouwen stemden bij parlamentsverkiezingen.

VAKBONDEN ERKEND ALS MAATSCHAPPELIJKE PROTAGONISTEN

Bethlen-Peyer-pact tussen de regering en de vakbonden. MSZDP en de vakbonden mogen geen overheids-, spoor- en postpersoneel organiseren, ze mogen geen grote stakingen organiseren en mogen geen republikeinse propaganda voeren. Op die basis wordt de partij gelegaliseerd en de vakbonden kunnen zich opnieuw organiseren. MSZDP kan deelnemen aan nationale en lokale verkiezingen, maar hun zetels in het parlement worden geplafonneerd op 10 procent.

NIEUWE WETGEVING die de wekelijkse arbeidstijd vastlegt op 48 uur en betaald overwerk, betaalde vakantie, een lunchtijd van 15 minuten en kinderbijslag invoert.

HORTHY ONDERNEEMT EEN VERGEEFSE POGING OM UIT DE OORLOG TE STAPPEN,

Duitsland dwingt hem tot ontslag en brengt een fascistische marionettenregering aan de macht.

“BEVRIJDING” VAN HET LAND DOOR DE SOVJETUNIE.

Sovjettroepen blijven “tijdelijk” in Hongarije.

NATIONALISERING VAN BEDRIJVEN

Activisten van de opstanden van 1956 in de straten van Boedapest

REVOLUTIE EN ONAFHANKELIJKHEIDSOORLOG

De revolutie en onafhankelijkheidsoorlog voor de democratisering van de binnenlandse politiek en voor nationale onafhankelijkheid is een conflict tussen verschillende benaderingen van de maatschappelijke en economische ontwikkeling van het land. Op 1 november kondigt Imre Nagy aan dat Hongarije zich terugtrekt uit het Warschaupact. Op 4 november roept János Kádár de Revolutionaire Arbeiders-Boerenregering uit en nodigt Sovjettroepen uit in het land. De revolutie wordt onderdrukt en er volgen nooit geziene en bloedige vergeldingen.

HONGARIJE IS OPNIEUW EEN REPUBLIEK

DE SOVJETTROEPEN VERLATEN HET LAND

EERSTE VRIJE VERKIEZINGEN

Van 25 maart tot 8 april vonden de eerste vrije verkiezingen plaats.

HONGARIJE TREEDT TOE TOT DE EU

1941

HONGARIJE WORDT BETROKKEN BIJ DE TWEEDE WERELDOORLOG MET DE OORLOGSVERKLARING AAN DE SOVJETUNIE.

1944

Manifestatie op 1 mei 1950

1945

1948

EENPARTIJSYSTEEM EN COMMUNISTISCHE DICTATUUR

Het “jaar van de ommekeer”, de communistische en sociaaldemocratische partijen fuseren, begin van de Stalinistische regeringen. De vakbonden worden genationaliseerd en verliezen hun politieke rol, lidmaatschap wordt quasi verplicht. Er is een zeer sterke centralisering en in plaats van de belangen van arbeiders te behartigen, is het belangrijkste doel de nationale economische belangen te dienen.

1948

1950

CENTRALE CONTROLE OP VAKBONDEN

In overeenstemming met de centraliseringsinspanningen moet MÉMOSZ fuseren met de Houtbewerksvakbond en het presidium van de nationale confederatie (SZOT) beslist de naam te veranderen in *Építő-, Fa- és Építőanyagipari Dolgozók Szakszervezete* (ÉFÉDOSZ).

1956

1981

MINDER WERKUREN

Vrije zaterdagen en een vijfdaagse werkweek van 42 uur, verminderd tot 40 in 1984.

1984

1987

NIEUWE IMPULS VOOR DE VAKBONDSBEWEGING

In dit jaar begint de organisatie van nieuwe onafhankelijke vakbonden. De vakbonden eisen volwaardige onafhankelijkheid en bescherming van de echte belangen van hun leden. Dit begon met de academische werknemers en de beweging van onderuit kon niet worden genegeerd door de oude vakbondsleiders. De daaropvolgende jaren werden nieuwe vakbonden, federaties en confederaties gevormd, wat leidde tot de huidige gefragmenteerde structuur.

1989

1990

1990

Optocht op 1 mei 1983

2004

Oogstfestival van de bouwvakkers in Debrecen, 1923

HONGAARSE VAKBONDEN TUSSEN DE WERELDOORLOGEN

De Hongaarse vakbonden en de arbeidersbeweging bevonden zich bij het begin van de jaren 1920 in een uitzichtloze situatie. Het tragische verlies van de Grote Oorlog, het vernederende vredesdictaat gevolgd door de buitenlandse invasie die het einde betekende van de republikeinse revolutie, en de daarop volgende Sovjetrepubliek van het proletariaat vestigde een nieuwe regering onder leiding van Miklós Horthy, de regent van een koninkrijk zonder koning. Zelf bestempelde hij zijn regime als 'contra-revolutie', de oppositie bestempelde het als 'witte terreur'. De linkse politieke partijen, zowel sociaaldemocraten als communisten, werden gebannen en voor de arbeidersbeweging kwam er een einde aan de legale organisatie, aangezien veel vakbonden, voornamelijk van ambtenaren, werden opgeheven.

De economie van het land lag in puin en de meeste natuurlijke hulpbronnen van het land vloeiden weg naar de buurlanden. De werkloosheid en inflatie namen dramati-

sche proporties aan. In juli 1923 piekte de inflatie tot 98% per maand.

Vakbonden stelden dat hun bestaan een "historische noodzaak" was en zij verschoven hun aandacht naar de bijstand. In de jaren 1920 bereikten de werkloosheid en de verarming van de arbeidsbevolking een ongeziene omvang. Voor veel gezinnen was deze bijstand de enige bron van inkomsten. Het versterkte de solidariteit en gaf hen een gevoel van samenhang. Hiermee groeide de populariteit van de arbeidersbeweging onder de armere bevolking.

Pogingen om de MSZDP – de Hongaarse Sociaaldemocratische Partij – het zwijgen op te leggen, mislukten omdat de partij zeer populair was bij de fabrieksarbeiders, de vakbonden en ambtenaren zoals postmannen en spoorwegpersoneel. Deze sociale laag verschaftte een permanent draagvlak voor de Sociaaldemocraten. Met hun groeiende macht binnen de partij, veranderde ook de rol van de vakbonden. Zeven van de elf leden van het leiderschap

van de MSZDP waren vakbondsleiders. Ondanks de intimidaties daalde het aantal leden niet en het leiderschap voerde een pragmatische, constructieve strijd met een stapsgewijze tactiek van stakingen en betogingen.

Op deze situatie werd toezicht gehouden door eerste minister Graaf István Bethlen, een "verzoener" die in april 1921 aan de macht kwam en die als gevolg van zijn conservatieve partijambities werd gedwongen in een tweestrijd tussen uiterst rechts en de sociaaldemocraten en liberalen in de oppositie.

Op 8 december 1921 begonnen geheime gesprekken tussen de regering en de vakbondsleiders en twee weken later, op 22 december, ondertekenden zij een geheim verzoeningsdocument, het zogenaamde Bethlen-Peyer-pact. De MSZDP en de vakbonden werden gelegaliseerd en de vakbonden konden zich opnieuw organiseren. De MSZDP nam deel aan de nationale en lokale verkiezingen, maar hun zetels in het parlement werden geplafonneerd op tien procent.

1921

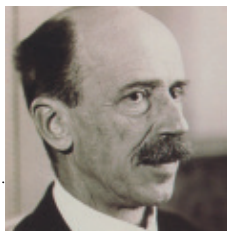

Zelfbewuste arbeiders en burgers
– Stem voor de Sociaaldemocraten!

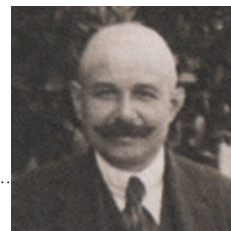
Tegelijk betaalden de vakbonden een zeer hoge prijs voor dit pact: de vakbondsbeweging moest afzien van de organisatie van ambtenaren en werknemers in de landbouw, wat betekende dat de slagkracht van de vakbonden en het belangrijkste wapen van de partij, staking, eveneens fors aan banden werd gelegd. Ze moesten zich ertoe verbinden geen nieuwe organisaties op te richten onder de werknemers in de landbouw, af te zien van radicale republikeinse propaganda tegen de regering en te stoppen met kritiek op het officiële buitenlandbeleid. In ruil creëerde de regering-Bethlen de mogelijkheid voor de partij om ten volle deel te nemen aan het Hongaarse politieke leven. Zodoende waren de Sociaaldemocraten in staat om zichzelf te testen bij de verkiezingen van 1922 en krachtens het pact waren ze vertegenwoordigd in de legislatuur tot 1944 hoewel hun aantal parlementszetels werd afgetopt op tien

procent. In de rest van de conventie werd het recht van vergadering hersteld, de bankdeposito's van vakbonden werden vrijgegeven en de officiële supervisie over de Sociaaldemocratische partij werd afgebouwd. Belangrijk was ook dat de eerste minister beloofde om stabiele levensomstandigheden te garanderen voor arbeiders en om een wet uit te vaardigen voor zorgverlening ten behoeve van ouderen, weduwen en wezen en voor invaliditeitsverzekering. De inhoud van de conventie bleef geheim tot eind 1923.

De Sociaaldemocraten beschouwden het pact als een groot tactisch succes, waardoor ze vertegenwoordigd waren in het Parlement vanaf de verkiezingen van 1922 tot 1944 en konden werken in een rustige, ordentelijke en legale omgeving. De communisten, die uitgesloten en illegaal bleven, wezen het pact met de vinger als een ver-

István Bethlen

Károly Peyer

BETHLEN EN PEYER

Als gevolg van de Grote Depressie stortte alles wat Bethlen gedurende tien jaar had opgebouwd, in elkaar. De economie lag in puin, de eengemaakte regeringspartij viel uit elkaar en Bethlen werd in 1931 tot ontslag gedwongen, hoewel hij een belangrijke politieke rol bleef spelen als leider van de regeringspartij en later als adviseur van Horthy. Na het verdrag van Wenen bleef hij zich verzetten tegen de unilaterale Duitse oriëntatie en de breuk in de relaties met de Angelsaksische landen. Hij beschouwde het als een vergissing om deel te nemen aan de Tweede Wereldoorlog en veroordeelde de Joodse wetten. In 1943-44 ondersteunde hij de uitstap uit de oorlog en organiseerde hij verschillende experimenten in de richting van een afzonderlijke vredesovereenkomst met Groot-Brittannië en de VS.

Tijdens de Duitse bezetting werd hij in de illegaliteit gedwongen en kreeg hij tweemaal een beroerte in zijn schuilplaats. In december 1944 namen de Russen hem gevangen en werd hij naar de Sovjetunie gebracht om te verhinderen dat hij zou trachten de anticomunistische krachten te verenigen. Hij stierf op 5 oktober 1945 aan een hartstilstand. In juni 1994 werden zijn symbolische resten begraven op de Kerepesi begraafplaats in Boedapest.

Károly Peyer was parlements lid van 1922 tot 1944, leider van de Sociaaldemocratische fractie vanaf 1931 en vanaf 1927 de secretaris-generaal van de Vakbondsraad en een afgevaardigde van de Internationale Arbeidsconferentie.

Na de Tweede Wereldoorlog voerde hij oppositie tegen de alliantie met de Hongaar-

se Communistische Partij, die opnieuw werd opgericht in het najaar van 1944. Daarop werd hij in de zomer van 1947 uitgesloten uit de Sociaaldemocratische Partij. Hij trad toe tot de Hongaarse Radicale Partij en emigreerde kort daarop naar de VS. In zijn afwezigheid, op 16 februari 1948, veroordeelde de volksrechtbank hem tot acht jaar opsluiting voor spionage, een beslissing die op 14 december 1989, 33 jaar na zijn dood, werd opgeheven door het Voorzitterschap van het Hooggerechtshof omdat er geen sprake was van een strafbaar feit.

Op 25 oktober 1956, twee dagen na het uitbreken van de revolutie, stierf hij aan een hartaanval terwijl hij naar het nieuws op de radio luisterde.

GYULA PALLAGI

zoening tussen de "aristocratie van de arbeiders" en kapitalisten en catalogeerden de vakbondsleiders als verraders.

In de tweede helft van de jaren 1920 had de stijgende werkloosheid zelfs gevolgen voor zij die nog een baan hadden, doordat de werkgevers de lonen wilden verlagen en de bestaande arbeidersrechten wilden fnuiken. Als gevolg van de dramatische werkloosheid nam het aantal stakingen en looneisen opvallend af. De economische crisis aan het einde van het decennium dwong de leiders van de vakbonden en de sociaaldemocratische partij om hun aandacht toe te spitsen op de strijd tegen de werkloosheid. Zij vroegen werkloosheidsuitkeringen, de regulering van de arbeidstijd om meer jobs te creëren, de vrijheid van vereniging voor iedereen en het einde van de intimidaties door de politie. Deze eisen werden kracht bijgezet door stakingen, hongermarsen en betogingen. De belangrijkste slogan was: Werk! Brood!, ofwel de meest fundamentele doelstellingen van de arbeidersbeweging.

In de lente en zomer van 1930 deden de regering en de autoriteiten niets om de werkloosheid te verminderen. Begin augustus werd begonnen met de voorbereidingen van een algemene staking en betogingen in Boedapest en de rest van het land. Op 11 augustus 1930 besliste het Vakbondscomité om een betoging te houden op 1 september. Op die maandag gingen de fabriekspoorten dicht. De GYOSZ (Nationale vereniging van Hongaarse Industriëlen) vaardigde een vakantiedag uit, zodat niet kon worden

Schermschietingen tussen demonstranten en politie tijdens de opstand van 1 september 1930

Het stakingshoofdkwartier van de bouwvakkers in 1935

bepaald hoeveel mensen ingingen op de oproep van de vakbonden. Dit was geen goed idee. Rond 10 uur begon de massa aan te zwellen in de richting van de Nagykörút richting András-syłaan tot het Heldenplein tegen de middag, waar politie te paard op de massa afstormde.

Iemand begon en de volgende seconden werd de politie bestookt met kasseien. Tegenover het Vajdahunyad Kasteel, trokken de betogers de agenten van hun paarden. "Richt op de massa! Vuur!" was het bevel van Károly Nagy, de chef van de politie te paard. János Darnyik, een werkloze bouwvakker, lag dood onder de standbeelden van de koningen. Dertien personen werden afgevoerd naar het ziekenhuis. Ongeveer 150.000 betogers namen deel aan de gebeurtenissen. Buiten de hoofdstad vonden betogingen, confrontaties en arrestaties plaats in landelijke industriële centra en grote steden.

Het jaar daarop hield de Vakbondsraad een buitengewoon congres, waar Peyer aangaf dat meer dan een miljoen mensen in armoede leven als gevolg van het mislukte economisch programma van de regering. De uitzichtloze economische situatie leidde tot wanhoop en een reeks hongermarsen. Tijdens deze demonstraties klonk de stem van de Communistische Partij luider en luider. Een aantal sectorale vakbonden van mijnwerkers, bouwvakkers en schoenmakers schaarden zich achter hun meer radicale methodes. Dit zorgde voor toenemende spanning binnen de beweging.

Vanaf 1933 nam de werkloosheid af en de industriële productie groeide. Deze gestage economische ontwikkeling had ook een positief effect op het lidmaatschap van de vakbonden. De vakbonden verschoven hun aandacht in overeenstemming met de veranderde omstandigheden. Looneisen stonden centraal, maar ook de vrijheid van vereniging en de uitbreiding van het stakingsrecht werden benadrukt. De stakingsbeweging van de bouwvakkers bereikte een hoogtepunt in 1935. De regering moest toegevingen doen en vaardigde in 1937 een reglementering uit betreffende de arbeidsverhoudingen, wat een grote overwinning betekende voor de vakbonden. Doordat de regering echter steeds meer naar uiterst rechts verschoof, stapte ze nooit af van de idee om de vakbonden te elimineren via een corporatistisch systeem van door de staat gecontroleerde arbeiderskamers en sport- en vrijetijdsorganisaties voor arbeiders. Zover kwam het niet door de oorlog. Destijds vertoonde de Hongaarse arbeidersbeweging en de arbeidersrechten veel gelijkheid met de West-Europese situatie, maar deelname aan de Tweede Wereldoorlog en de daaropvolgende Sovjetbezetting veranderden het lot van ons land en de vakbonden kwamen op een ander ontwikkelingstraject terecht.

GYULA PALLAGI

VERSPREIDING VAN WAARBORGMAATSCHAPPIJEN VAN WERKNEMERS

Na de ontbinding van de voormalige gilden of verenigingen van ambachtslieden (*corporazioni di arti e mestieri*), bundelen de arbeiders hun krachten om een grote solidariteitsbeweging op te richten die zich richt op de onderlinge hulporganisaties voor arbeiders (*società operaie di mutuo soccorso* [SOMS]). Het belangrijkste doel van deze organisaties, die in de loop van dit decennium in aantal zijn gegroeid, is het verlenen van financiële steun aan hun zieke, gehandicapte of werkloze leden.

OPKOMST VAN DE "VERZETSLIGA'S" EN DE SECTORALE FEDERATIES

Aan het begin van dit decennium worden twee belangrijke fora voor de organisatie en vertegenwoordiging van werknemers op beroepsmatige basis opgericht: de (aanvankelijk op territoriaal niveau gestructureerde) verzetsliga's, die aandringen op een verbetering van de lonen, werktijden en wetgeving – zo nodig door middel van stakingen – en de sectorale federaties (te beginnen met bijvoorbeeld de bouwsector, de grafische sector en de textielsector), die aandringen op standaardisering van de arbeidsvoorwaarden door het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten voor alle werknemers in de betreffende sector.

AFSCHAFFING VAN DE DOODSTRAF

Het nieuwe wetboek van strafrecht, dat de doodstraf in het hele Koninkrijk Italië afschaft (het fascistische regime zal ze in 1926 opnieuw invoeren voor burgers, alvorens ze in 1947 definitief wordt ingetrokken voor alle militaire en civiele misdaden die in vredetijd zijn begaan), wordt door het Italiaanse parlement aangenomen.

INVOERING VAN EEN VERPLICHT ARBEIDSONGEVALLENVERZEKERING

De eerste wet die voorziet in een verplichte arbeidsongevallenverzekering, hoewel beperkt tot slechts enkele productiesectoren, voorziet in een basismechanisme voor de sociale zekerheid om de groeiende plaag van dit soort ongevallen aan te pakken.

VASTSTELLING VAN WETGEVING TER BESCHERMING VAN ITALIAANSE EMIGRANTEN

De eerste organieke wet ter bescherming van emigranten wordt aangenomen, waarbij één enkel controleorgaan wordt ingesteld voor alle kwesties die betrekking hebben op de Italiaanse emigratie, commissies voor de naleving van de gezondheidsnormen op schepen en arbitragecommissies in geval van geschillen met het land van bestemming. Het hele wetgevingskader zou later worden gereorganiseerd door de geconsolideerde wetgeving van 1919, waarmee officieel het einde werd ingeluid van de massale emigratie die begon na de eenmaking van Italië, toen miljoenen Italianen naar andere landen vertrokken op zoek naar betere leef- en werkomstandigheden.

Jaren
40

Herinneringsfoto van een afdeling van de Milanese "Mutualiteit van metselaars, mijnwerkers, dagloners en bouwvakkers", opgericht in 1886 om de arbeidsomstandigheden te verbeteren

1866

AFKONDIGING VAN WETGEVING DIE WAARBORGEN BIEDT TEGEN KINDERARBEID

De eerste organieke wet van de Italiaanse staat die garanties tegen kinderarbeid vastlegt, waarbij de minimumleeftijd van 9 jaar nog eens wordt herhaald, met een verhoging tot 10 jaar voor werk in steengroeven en mijnen en tot 15 jaar voor ongezonde of gevaarlijke banen, treedt in werking.

Jaren
70

1877

VASTSTELLING VAN WETGEVING INZAKE VERPLICHT ONDERWIJS

De Wet Coppino trekt de duur van de lagere school op tot vijf jaar en introduceert de leerplicht voor de eerste drie jaar van die periode. In 1904 verlengt de Wet Orlando de leerplicht tot de leeftijd van 12 jaar door de invoering van een 'volkskursus' of *corso popolare* (bestaande uit het vijfde en zesde schooljaar, geïntegreerd in het onderwijsstelsel onmiddellijk na de basisschool), waardoor leerlingen een waardevolle basisberoepsopleiding krijgen.

1889

1891

OPRICHTING VAN DE EERSTE 'KAMERS VAN ARBEID' EN OPKOMST VAN DE KATHOLIEKE VAKBONDSBEWEGING

De eerste Kamers van Arbeid worden opgericht. Dit zijn territoriale en intersectorale organisaties die de werkgelegenheid beheren, opleiding en ondersteuning bieden en als scheidsrechter bij geschillen optreden. Dit is ook het jaar waarin de encycliek *Rerum Novarum* oproept tot de ontwikkeling van de katholieke beweging en de oprichting van verenigingen voor de bescherming van werknemers, zoals de 'blanke' liga's (die vooral op het platteland actief zijn) en sociale ondersteuningsmechanismen zoals plattelandsbanken.

1898

1901

De spreker van de staking, Emilio Longoni, 1891

OPROEP TOT DE EERSTE ALGEMENE STAKING

Er wordt opgeroepen tot de eerste algemene staking van Italiaanse werknemers om te protesteren tegen de onderdrukking van en de moord op werknemers dat jaar tijdens de opstanden van de werknemers en om te demonstrenen voor betere arbeidsomstandigheden en hogere lonen.

EERSTE VERKIEZINGEN MET BIJNA ALGEMEEN STEMRECHT VOOR MANNEN

De eerste verkiezingen worden gehouden waarbij alle mannen ouder dan 30 jaar en ook mannen ouder dan 21 jaar met een bepaald opleidingsniveau of kapitaal mogen stemmen. Het stemrecht wordt in 1918 uitgebreid tot alle volwassen mannen.

HEROPELVING VAN DEMOCRATISCHE VAKBONDEN

Na twee decennia van fascistische overheersing zijn de democratische vakbonden weer opgericht en de belangrijkste vakbondsbewegingen (communistische, christendemocratische en socialistische) vormen één enkele confederatie die de werknemers vertegenwoordigt. De Italiaanse Algemene Confederatie van de Arbeid (*Confederazione Generale Italiana del Lavoro* of CGIL) zal vier jaar later uiteenvallen in het klimaat van de Koude Oorlog en de daaruit voortvloeiende politieke kloof in Italië. In 1950 worden het Italiaanse Verbond van Vakverenigingen (*Confederazione Italiana Sindacati Lavoratori* of CISL) en het Italiaanse Vakverbond (*Unione Italiana del Lavoro* of UIL) opgericht.

INVOERING VAN DE GRONDWET VAN DE ITALIAANSE REPUBLIEK

De grondwet van de Italiaanse Republiek treedt in werking, waarin de gelijkheid van burgers voor de wet is vastgelegd, zonder onderscheid naar geslacht, ras, taal, godsdienst, politieke overtuiging of persoonlijke en sociale omstandigheden. Werk vormt het fundament van de nieuwe republiek. De grondwet bevat de beginselen van vakbondsvrijheid en van arbeidsverhoudingen die worden geregeld in collectieve arbeidsovereenkomsten die door de vakbonden worden vastgesteld.

BESCHERMING VAN WERKENDE MOEDERS

De eerste systematische wettelijke maatregel om werkende moeders fysieke en economische bescherming te bieden, heeft een ruimer toepassingsgebied dan de oorspronkelijke wetgeving van 1902 en 1934 en breidt het verbod op het verrichten van zware arbeid tijdens de borstvoedingsperiode en op het ontslag van werknemers tijdens de zwangerschap of het verplichte zwangerschapsverlof uit.

AFSCHAFFING VAN DE 'CELIBAATSCLAUSULES' EN TOEGANG VOOR VROUWEN TOT ALLE BEROEPEN

Wet nr. 7 strekt ertoe dat het huwelijk niet langer een aanvaardbare reden is om vrouwelijke werknemers te ontslaan. In datzelfde jaar wordt ook Wet nr. 66 ingevoerd, die vrouwen toegang geeft tot alle openbare functies en beroepen en tot de werkgelegenheid in de publieke sector (inclusief de rechterlijke macht) in verschillende functies, loopbaantrajecten en categorieën.

1904

1906

1918

1913

1919

1944

1946

1948

1950

1955-

1956

1963

OPKOMST VAN SOCIALISTISCHE EN CHRISTELIJKE VAKBONDSFEDERATIES

De proliferatie en ontwikkeling van representatieve, unitaire structuren leiden tot de oprichting van een vakbondsfederatie die uitgaat van het hervormingsgezinde socialisme: het Italiaanse Algemeen Arbeidersverbond (*Confederazione Generale del Lavoro* of CGdL). Met de ontwikkeling van katholieke vakbonden wordt dit in 1918 gevolgd door de oprichting van een confederatie met christelijke wortels: de Italiaanse Confederatie van Werknemers (*Confederazione Italiana dei Lavoratori* of CIL).

INVOERING VAN EEN VERPLICHT ARBEIDSONGESCHIKTHEIDS- EN OUDERDOMSPENSIOENVERZEKERING

Een arbeidsongeschiktheids- en ouderdomspensioenverzekering wordt verplicht voor alle werknemers en een invaliditeits- en ouderdomspensioenregeling wordt ingevoerd voor 65-plussers die ten minste 12 jaar hebben gewerkt.

INVOERING VAN HET VROUWENSTEMRECHT

Vrouwen nemen voor het eerst deel aan verkiezingen (te beginnen met administratieve en politieke verkiezingen en vervolgens aan de verkiezingen die naast het referendum worden gehouden over het behoud van de monarchie of de oprichting van een republiek). Ongeveer 2.000 vrouwelijke kandidaten worden verkozen in gemeenteraden en 21 in de Grondwetgevende Vergadering van de pas opgerichte Italiaanse Republiek.

Affiche voor een betere arbeidsbescherming en een betere preventiecultuur

WETGEVING INZAKE GEZONDHEID EN VEILIGHEID OP HET WERK

Het eerste organieke kader voor gezondheid en veiligheid op het werk wordt gepubliceerd, want er worden normen en kenmerken van de relevante werkomgevingen en diverse basisverplichtingen voor de werkgevers vastgesteld, met name de tenuitvoerlegging van gezondheids- en veiligheidsmaatregelen, de verplichting om werknemers te informeren over risico's, de verstrekking van beschermingsmiddelen en de verplichting om te controleren of de individuele werknemers de beoogde gezondheids- en veiligheidsmaatregelen naleven. Dit blijft van toepassing tot 2008, wanneer de geconsolideerde wetgeving inzake gezondheid en veiligheid op het werk de eerdere regelgeving op dit gebied aanpast aan de technologische ontwikkelingen en veranderingen in de werkorganisatie.

WETGEVING DIE WAARBORGEN BIEDT VOOR HET WERK VAN KINDEREN EN ADOLESCENTEN

De nieuwe wetgeving die voor werkende kinderen en adolescenten een minimumarbeidsleeftijd van 15 jaar voorschrijft en een wettelijk onderscheid maakt tussen het werk van minderjarigen en dat van vrouwen (tot nu toe door de wetgeving als gelijkwaardig beschouwd).

INVOERING VAN DE 40-URIGE WERKWEEK

Na een harde strijd van de werknemers en de vakbonden hebben de vernieuwingen van de nationale cao's in 1969 en 1970 geleid tot een verkorting van de arbeidstijd tot een 40-urige werkweek in vrijwel alle sectoren.

INVOERING VAN ECHTSCHIEDINGS- EN VROUWENRECHTEN

Na een lange strijd tussen radicale en seculiere figuren wordt de Wet inzake echtscheiding in Italië van kracht. Dit decennium wordt ook gekenmerkt door grote verwezenlijkingen als gevolg van de strijd voor de emancipatie van de vrouw: de bescherming van werkende moeders (1971) met de invoering van wettelijke, economische en sociale oplossingen die werkende vrouwen in staat stellen de kinderopvang niet in gevaar te brengen; de oprichting van gemeentelijke kleuterscholen (1971); de hervorming van het familierecht (1975), waardoor de Italiaanse samenleving haar hiërarchische conceptualisering van het gezin kan laten varen en een einde kan maken aan het oneerlijke onderscheid tussen natuurlijke en wettige kinderen; de gelijke behandeling op het werk (1977). Bovendien wordt abortus in 1978 *gelegaliseerd*.

"De dood op de bouwplaatsen moet ophouden."
Betoging voor een betere arbeidsbescherming op 15 april 1973

WETGEVING INZAKE IMMIGRATIE UIT HET BUITENLAND

De Wet Turco-Napolitano regelt de kwestie van de immigratie uit het buitenland, bevordert legale immigratie en ontmoedigt de illegale immigratie door de verwerving van het staatsburgerschap, gezinsrechten en medische behandeling en door het recht op onderwijs te bevorderen. Deze wet (opgenomen in de geconsolideerde tekst van de bepalingen betreffende de immigratieregels en de regels inzake de rechtspositie van vreemdelingen) komt in de plaats van de Wet Martelli van 1990, die, gedreven door de dringende behoeften van die tijd, de eerste was die een juridisch kader voor de vluchtelingenproblematiek vaststelde.

1967

1969

1970

Jaren
70

1973

1978

1998

2016

Bouwvakkers staken vier dagen lang voor een nationale cao. Het gaat om arbeidstijden, constructieve onderhandelingen, erkenning van kwalificaties en vakbondsrechten, september 1969.

WERKNEMERSSTATUUT

De 'Hete herfst' van 1969, waarin wordt opgeroepen tot vernieuwing van de collectieve arbeidsovereenkomsten, de eisen van de werknemers op de werkplek en andere eisen van algemene aard die een enorme participatiegraad opleveren, wordt gevolgd door de publicatie van de "regels voor de bescherming van de vrijheid en waardigheid van de werknemers, de vakbondsvrijheid en de vakbondsactiviteit op de werkplek, en de regels voor de openbare dienst voor arbeidsbemiddeling", bekend als het 'Werknemersstatuut'. Het Statuut verankert een aantal fundamentele rechten van de werknemers (waaronder de vrijheid van meningsuiting, regulering van de toezichhoudende en disciplinaire bevoegdheden, taken en overdrachten) en ondersteunt en bevordert de activiteiten van de vakbond op de werkplek.

RECHT VAN WERKNEMERS OP 150 UUR BETAALD VERLOF VOOR STUDIEDOELEINDEN

De nationale collectieve arbeidsovereenkomst voor metaalarbeiders biedt werknemers 150 uur betaald verlof om een beroepsopleiding te volgen of zelfs cursussen die niet rechtstreeks verband houden met hun werk, met het oog op het behalen van een diploma. Dankzij de collectieve arbeidsonderhandelingen zal het recht op studeren zich snel uitbreiden naar andere sectoren.

OPRICHTING VAN DE ITALIAANSE NATIONALE GEZONDHEIDSDIENST

Goedkeuring van de wetgeving tot hervorming van de gezondheidszorg waarbij de Italiaanse Nationale Gezondheidsdienst wordt opgericht. Deze laatste heeft tot taak de preventie van ziekten bij de burgers en hun behandeling en herstel te waarborgen. De hervorming voert een systeem in dat gebaseerd is op de beginselen van gelijkheid en universaliteit in de zorg voor de hele bevolking.

WET VOOR DE AANPAK VAN KOPPELBAZEN

De wet ter bestrijding van de plegers van de illegale tewerkstelling van arbeiders en de uitbuiting van arbeiders (of koppelbazen), misdaden die zeer wijdverbreid zijn, vooral in de landbouw en de bouw, wordt ingevoerd en toegevoegd aan de feiten die in 2011 in het Strafwetboek strafbaar zijn gesteld. Wet nr. 199/2016 breidt de aansprakelijkheid en sancties uit van koppelbazen tot werkgevers die gebruik maken van de illegale terbeschikkingstelling van werknemers. Er worden nieuwe strafrechtelijke maatregelen ingevoerd, zoals de inbeslagname van goederen en de arrestatie van burgers (ook in het geval van de herhaalde niet-naleving van nationale collectieve arbeidsovereenkomsten).

DE GEBOORTE VAN PREVENTIEVE GEZONDHEIDS- EN VEILIGHEIDSMATREGELEN OP HET WERK

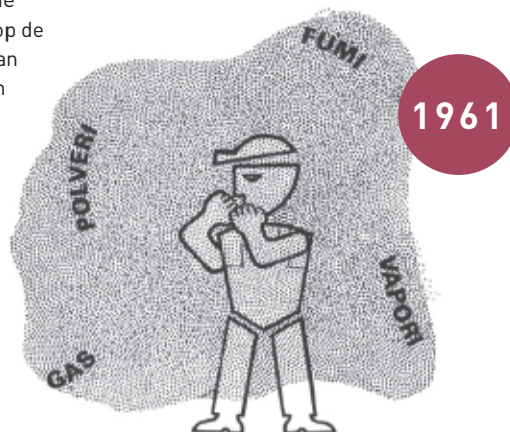
In de jaren 1960 probeerden werknemers, gezondheidswerkers, activisten en vakbondsmensen in Italië allemaal een nieuwe aanpak te ontwikkelen en te implementeren in bedrijven, gericht op het verbeteren van de arbeidsomstandigheden in plaats van bedrijven toe te staan compensatie te bieden in ruil voor het tolereren van slechte arbeidsomstandigheden.

De verregaande industrialisatie, vooral in de regio's rond Milaan en Turijn, leidde tot een massale toestroom van werknemers, die voor een groot deel afkomstig waren van het platteland in Zuid-Italië, naar fabrieken die zich richtten op massaproductie voor de automobielsector en andere industrieën. Dit leidde tot het ontstaan van personeelsbestanden die in veel opzichten zeer heterogeen waren. Van oudsher hadden met name werknemers uit het zuiden geen vakbondsbanden en toonden zij vaak weinig belangstelling voor een vakbondslidmaatschap. Ze waren ook niet gebonden aan specifieke banen, laat staan aan bedrijven. Hun sterke verzetspotentieel was ongetwijfeld ook een van de redenen waarom er in Italië destijds zoveel autonome, niet-vakbondsstructuren (de zogenaamde 'achterbancomités') ontstonden, vaak gekleurd door de 'Beweging van 1968'.

In het begin van de jaren 1960 braken hevige conflicten uit over de werkomstandigheden, met name over de blootstelling aan gevaarlijke stoffen, bij *Farmitalia* in Settimo Torinese, nabij Turijn, een fabriek die farmaceutische producten produceerde. Dit was voor werknemers, bedrijfsartsen en vakbonden aanleiding om een onderzoek te starten naar de specifieke risico's, een lijst op te stellen van de gevaarlijke stoffen die in omloop waren en te eisen dat deze werden vervangen door onschadelijke vervangingsmiddelen. Deze specifieke aandacht voor de arbeidsomstandigheden leidde echter ook tot de vraag naar invloed op de risicobeoordeling en de organisatie van de arbeidsomstandigheden. Voorheen was de risicobeoordeling een zaak voor werkgevers of overheidsinstanties. Maar nu eisten de werknemers dat ze betrokken zouden worden bij de beoordeling van de gevaren op het werk en bij het bepalen van de werkorganisatie, die zij als de oorzaak van de stress en de gevaren

beschouwden. De nieuwe aanpak werd overgenomen door andere werknemers, onder meer bij Fiat-Mirafiori in Turijn, en al snel werd deze nieuwe aanpak ook in veel andere regio's van Italië toegepast. In september 1961 werd een conferentie gehouden in Settimo Torinese, een deelgemeente van de stad Turijn, om de eisen van de werknemers van *Farmitalia* en hun onderzoek te presenteren. In zekere zin was dit de geboorte van de preventieve veiligheid en gezondheid op het werk. Het model begon aan te slaan en kreeg ook sterke morele en praktische steun van hooggewaardeerde leden van de samenleving, zoals de bedrijfsarts en psycholoog Ivar Oddone, die er actief zijn steun aan verleende. Het werd ook in andere landen overgenomen, waar het de basis legde en als uitgangspunt diende voor het formuleren van eisen die specifiek zijn voor de respectieve situaties daar. De eerste slogan *La salute non si vende* (Gezondheid is niet te koop!) werd bekend in bijna elk land in Europa.

De conflicten bij Fiat leidden tot de opstelling van een handboek over de studie van de arbeidsomstandigheden, dat bedoeld was om werknemers in staat te stellen hun eigen werksituatie te beoordelen zonder veel voorkennis van hun kant. Elk risico werd geïllustreerd omdat een deel van de werknemers uit Zuid-Italië vrijwel analfabeet was. Het bovengenoemde handboek werd voor het eerst gepubliceerd in 1969

Handboek van de sectorale federaties van de drie gevestigde vakcentrales in Italië (FIM - FIOM - UILM) - Uitleg: "Het arbeidsmilieu mag geen factor zijn die schadelijk is voor de gezondheid".

"Risico's van groep 1 – temperatuur, geluid, verlichting, luchtvochtigheid, binnenlucht" (fysische factoren).

"Risico's van groep 4 – uitputtend werktempo, eentonigheid, repetitieve taken, beangstigende verantwoordelijkheid, andere vermoeiende effecten".

door de Italiaanse Algemene Confederatie van de Arbeid en de Italiaanse Federatie van Metaalbewerkers (CGIL-FIOM), maar twee jaar later werd het gebruikt als een gedeeld document door de drie gevestigde vakbondsfederaties, met meer dan 130.000 exemplaren, die vervolgens werden verspreid. In 1972 kwamen 3.000 mensen in Rimini bijeen om de werksituatie in de fabriek, de beroepsrisico's en de manieren voor de verbetering van de arbeidsomstandigheden te bespreken. Alleen al in 1971 sloten 4.567 bedrijven overeenkomsten die betrekking hadden op ongeveer 50 % van de industriële werknemers. Het feit dat werknemers hun eigen werkomstandigheden beoordeelden, was van cruciaal belang en maakte de weg vrij voor een 'emancipatorische strijd'. De tweede slogan was "Gezondheid kan niet worden gedelegeerd!".

Deze beweging had ongetwijfeld rechtstreeks invloed op een nieuwe arbeidswet, het zogenaamde Werknemersstatuut, dat het parlement op 20 mei 1970 goedkeurde. Artikel 9 geeft de werknemer het recht om na te gaan of zijn werkplek voldoet aan de voorschriften inzake veiligheid en gezondheid op het werk. Artikel 18 biedt de werknemers een uitgebreide bescherming tegen ontslag. Bovendien waarborgt de nieuwe wet ook de vrijheid van meningsuiting. Discriminatie van werknemers op grond van hun religieuze of politieke opvattingen was verboden bij een aanwerving of de toewijzing van werktaken. Het jaar daarop werd een wet aangenomen om aanstaande moeders te beschermen. Die wet verbood onder meer het ontslag van vrouwen tijdens de zwangerschap en omvatte de toekenning van zwangerschapsverlof, namelijk twee maanden voor en drie maanden na de bevalling.

Uiteindelijk zijn de begrippen preventie en directe participatie van de werknemers de afgelopen decennia in vrijwel alle Europese landen op duurzame wijze veranderd in de praktijk van gezondheid en veiligheid op het werk.

ROLF GEHRING, LAURENT VOGEL

Engelstalig materiaal over dit onderwerp is te vinden op de volgende link (materiaal van een seminar in februari 2016): <https://www.etui.org/Topics/Health-Safety-working-conditions/News-list/The-struggle-for-health-at-work-the-Italian-workers-model-of-the-1970s-as-a-source-of-inspiration>

In 1982 leidde de kritiek op de meedogenloze uitbuiting en de veiligheidstekortkomingen in industriële werkprocessen tot een van de eerste initiatieven van de EU op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk, de zogenaamde Seveso I-Richtlijn (82/501/EEG), die normen voor de preventie van zware ongevallen vastlegt.

ENKELE VAN DE ERGSTE CHEMISCHE RAMPEN

21 september 1921. Duitsland: Explosie in een stikstofhoudende kunstmestfabriek in Oppau, waarbij ten minste 561 mensen om het leven komen.

28 juli 1948. Duitsland: Explosie van een tankauto in een BASF-fabriek, waarbij minstens 207 doden vielen.

10 juli 1976. Italië: Seveso-ramp – Door een ongecontroleerde chemische reactie kwamen grote hoeveelheden dioxinen in de atmosfeer vrij.

19 november 1984. Mexico: Net buiten Mexico-Stad stierven meer dan 400 mensen (volgens sommige schattingen tussen

de 500 en 600) na een reeks gasexplosies (de San Juanico-ramp). Een exploderende tanker veroorzaakte een reeks explosies. Duizenden mensen liepen brandwonden op.

3 december 1984. India: De ramp in Bhopal – Bij een op hol geslagen chemische reactie kwam giftig methyylisocynaat in de atmosfeer vrij, waardoor ten minste 3.800 mensen om het leven kwamen.

23 oktober 1989. USA: In een chemisch complex van Phillips dichtbij het Houston Ship Channel in Pasadena (Texas) kwam polyethyleen vrij na een explosie en een brand, een ramp die minstens 23 doden en 314 gewonden eiste.

21 september 2001. Frankrijk: 31 mensen stierven na een explosie in een kunstmest-

TUTA BLU – HET DAGBOEK VAN EEN ZUID-ITALIAANSE BOERENZOON DIE BETROKKEN RAAKT BIJ DE STRIJD VAN DE ARBEIDERS!

In 1978 bracht Tommaso di Ciaula (geboren in Adelfia bij Bari in Apulië in 1941) *Tuta blu* (Arbeider Thomas) uit, het dagboek van een Zuid-Italiaanse boerenzoon die met de arbeiders in de problemen kwam. – De Duitse titel, *Der Fabrikaffe und die Bäume* (De fabrieksaap en de bomen) verwijst naar een opmerking uit het boek: "Waar wachten we nog op? Waarom halen we geen apen om de machines te bedienen? Dat is wat ik de familie Agnelli zou voorstellen: breng apen naar de fabriek en laat de arbeiders in de bomen kruipen. Soms krijg ik de indruk dat we nog dommer zijn dan apen". Het zware werk, het cynisme van het management van de fabriek, de stakingen en algemene stakingen van die tijd, de reflecties over de vakbonden en politieke bewegingen, de herinneringen aan de grootvader, het leven op het platteland, het licht, de zee en de lucht buiten de fabriek geven een levendig beeld van de tijd en het leven in de regio van Calabrië. Iedereen die de betonnen oerwouden daar ooit heeft gezien, voelt zich daarheen verplaatst door Ciaula's beschrijving. Boeren moeten gaan werken in fabriek-

fabriek in Toulouse, waar vloeibaar ammoniakgas vrijkwam.

25 december 2003. Volksrepubliek China:

In Chuangdonbei kwamen aardgas en waterstofsulfide na een gasexplosie in de atmosfeer vrij, waarbij ten minste 191 mensen om het leven kwamen.

12 augustus 2015. Volksrepubliek China:

Bij twee explosies in Tianjin kwamen natriumcyanide, calciumcarbide en mogelijk andere stoffen vrij. Daarbij kwamen ten minste 173 mensen om en raakten 797 mensen gewond.

5 november 2015. Brazilië: De ramp met de dam van Bento Rodrigues: Een catastrofale breuk in een dam met ijzerertsresiduen veroorzaakte een modderstroom die een vloedgolf van giftig afval naar de plaatselijke rivieren stuurde. Daarbij kwamen ten minste 16 mensen om het leven en werd de visstand in de Doce-rivier gedecimeerd.

ROLF GEHRING

ken, vreemde gebouwen die het landschap ontsieren, waar mensen te maken hebben met mensonterende werkomstandigheden. Maar Ciaula laat meer zien dan dat, namelijk hoe mensen hun dagelijks leven leiden en zichzelf niet alleen als arbeiders zien: ze zijn meer dan dat!

Ciaula zelf is de dagboek schrijvende arbeider, de kleinzoon van boeren en zoon van een carabinieri (lid van de militaire politie). In *Tuta blu* beschrijft Ciaula meer dan alleen het dagelijks leven. Elke regel van het boek schreeuwt om verandering. Ciaula's woede, over zoveel dingen, komt recht uit de ziel, maar geeft de lezers ook een duidelijk inzicht in de sociale situatie in Zuid-Italië. Claudius Seidl zei in *Die Zeit* over de film, nadat deze in 1987 door Florian Furtwängler was gemaakt en waarbij Alessandro Haber de titelrol speelde: "Tommaso Blu gaat niet alleen over de vrijheid, hij geeft ook vrijheid aan de kijkers, de vrijheid om zich zelf een beeld te vormen". Hetzelfde geldt voor het boek.

EVA DETSCHER

GEEN TOESTEMMING NODIG

(ORIGINELE ITALIAANSE TITEL: *SENZA CHIEDERE PERMESSO!*)

Eind januari 2017 werd de documentaire *Geen Toestemming Nodig!* over de arbeidsconflicten bij Fiat in verschillende steden in Duitsland getoond. In 1969 was Fiat-Mirafiori met 60.000 werknemers de grootste fabriek van Europa.

De filmvertoningen werden bijgewoond door de makers van de film, Pier Milanese en Pietro Perroti. Tussen 1969 en 1985 werkte Perroti als verwarmings- en ventilatie-ingenieur bij Fiat, waardoor hij toegang had tot alle fabrieksgebouwen van de autofabrikant, verspreid over een terrein van 32 km².

De film vertelt het ontroerende verhaal van de sociale strijd rond de Fiat-fabriek in Italië van 1969 tot het einde van de 35-daagse staking bij het bedrijf in 1980, die een meer dan 10 jaar durende strijd tot een einde bracht. De staking was gericht tegen het opleggen van Fiats technische werkloosheid voor nul uren voor 24.000 werknemers. De staking eindigde met een compromis waarover de vakbond had onderhandeld en dat door de werknemers als een grote nederlaag werd betruurd.

De film toont creatieve, felle communicatiemiddelen, strijd en spontane stakingsacties.

De hoofdpersoon van de film is Pietro Perroti, die als jongeman naar Turijn verhuist om voor Fiat te werken en politiek actief te worden. Hij koopt een kleine video-

camera, die hij de fabriek binnensmokkelt om de beelden en geluiden van het dagelijks werk vast te leggen. Perroti produceerde krachtige beelden van de demonstraties, stakingen en piketlijnen voor de fabriekspoorten. Het produceren van deze creatieve, artistieke output was zijn manier om de strijd te ondersteunen. – Deze documentaire geeft een beeld van het klimaat in die jaren; massaparticipatie in de fabriek, steun voor de arbeidersstrijd van de studentenbeweging en de impact van de strijd op de maatschappij en het dagelijks leven. Maar het toont ook de conflicten met verschillende instellingen en onderdelen van de pers.

EDITH BERGMANN

DE '150 UREN' – EEN UNIEKE ITALIAANSE BIJZONDERHEID

Een van de grootste verworvenheden van de Italiaanse arbeidersbeweging aan het eind van de jaren 1960 en 1970 was het verkrijgen van de zogenaamde '150 uren' regeling, die voorziet in verlof voor (voortgezette) opleiding. In het kapitalistische Westen was Italië destijds het enige land waar die mogelijkheid bestond.

De 150 uren waren echter niet alleen een zwaarbevochten werknemersrecht, maar ook een buitengewone doorbraak van de arbeidersbeweging, waardoor de werknemers zich opnieuw bewust werden van hun rol in de kapitalistische samenleving en die een duurzame verandering in de samenleving teweegbracht. De 150 uren hebben ook geleid tot een grondige hervorming van de opleidingsinstellingen en de rol die zij spelen bij de tenuitvoerlegging van de in de Italiaanse grondwet verankerde grondrechten.

Op 19 april 1973 dwongen de Italiaanse vakbonden CGIL, CISL en UIL het recht op opleiding voor alle werknemers af in overeenstemming met de intersectorale collectieve arbeidsovereenkomst – aanvankelijk voor de metaalverwerkende sector en daarna voor alle sectoren (tussen juni 1973 en oktober 1974). Het resulterende recht bestond uit 150 betaalde uren opleiding over drie jaar (ook opeisbaar in één jaar), gecombineerd met 150 uren vrije tijd voor de werknemers zelf. Meer dan twee derde van de werknemers beschikte destijds zelfs niet eens over een einddiploma en zelfs niet eens over een getuigschrift van het secundair onderwijs (verplichte school tot en met de 8e klas). Wat aanvankelijk een eis van secundair belang leek, bleek een echte doorbraak te zijn, waartegen de werkgeversorganisaties zich heftig maar uiteindelijk tevergeefs verzetten. Tot dan toe waren alleen 'faciliteiten' voorzien voor werkende scholieren en studenten. Deze faciliteiten bestonden uitsluitend uit verlof om hen in staat te stellen zich voor te bereiden op tentamens of examens.

"Voor het eerst in de geschiedenis van de vakbonden werden de bedrijven en het staatsschoolsysteem gemeenschappelijke doelen voor dezelfde vakbondsstrategie."¹ Met andere woorden, voor het eerst werden de ambities van de ondergeschikte klassen

1973

met betrekking tot culturele hegemonie in een kapitalistische samenleving vastgelegd in een collectieve arbeidsovereenkomst. De bedoeling was ervoor te zorgen dat de opleiding van werknemers op deze manier niet langer zou worden bepaald door de belangen van de ondernemingen of de "productielogica van het kapitaal", maar veeleer door hun eigen belangen. Het ging hier om het recht op zelfstandig leren, dat erkend werd en in de cao verankerd. De werkgevers probeerden tevergeefs te wijzen op de 'absurditeit' van de eis door zich af te vragen of werknemers nu ook het recht hadden om klavecimbellessen te nemen (zie afbeelding). "Natuurlijk!", antwoordden de bonden.²

Honderdduizenden werknemers maakten gebruik van dit recht op opleiding. Zoals een van de werknemers het uitdrukte, was

Hun vraag "Moeten we nu ook betalen voor de klavecimbellessen van de werknemers" werd een metafoor voor de succesvolle invoering van één aspect van het recht op toegang tot opleiding.

(Coverfoto van een speciale uitgave van de tijdschriften *Inchiesta* en *Fabbrica e Stato* van juli/augustus 1973)

*Più polvere in casa –
Meno polvere nel cervello.
(Meer stof thuis,
minder stof in het hoofd.)*

Slogan van een huisvrouw in een folder

het hoofddoel, afgezien van het feit dat hij nooit een schooldiploma had behaald, de bevordering van de "culturele groei van de arbeidersklasse en haar cohesie". "Mijn doel bij het behalen van een schooldiploma was niet om meer te verdienen of afdelingshoofd te worden, maar om te voorzien in een culturele behoefte die ik niet kon bevredigen, omdat ik uit een arbeidersgezin kom". Zoals een leraar graag opmerkte, begrepen de werknemers toen dat zij zelf actief deelnamen aan het opleidingsproces, omdat het traditionele onderwijs de heersende klasse vertegenwoordigde. Vertrekend vanuit hun eigen feitelijke ervaring, streefden ze ernaar om te begrijpen hoe de werkelijkheid respectievelijk de kapitalistische samenleving werkt. Hierdoor ontstond een wederzijdse relatie met docenten en opleidingsinstellingen van wie respectievelijk de rol en de leerplannen in twijfel werden getrokken. "De fabriek en de kapitalistische organisatie werden een schoolvak voor de arbeiders, die door het verwerven van kennis de band verbraken tussen wetenschap en technische arbeidsverdeling.

Opleidingsinstellingen en lokale overheden waren verplicht om in samenwerking met de vakbonden cursussen te organiseren in voor het publiek toegankelijke schoolgebouwen. Er werden extra leraren in dienst genomen. De deelnemers hadden inspraak in het bepalen van de inhoud van de cursussen. Zij vonden het belangrijk om onder andere meer te leren over de gezondheidsrisico's op het werk. En ze wilden medici als bondgenoten winnen in hun strijd om hun rechten te doen gelden.

Het recht op deze 150 uren diende als brug tussen werk en school. Dit leidde tot een nieuwe manier van kijken naar kennis en stelde werknemers in staat om de barrières tussen officieel en onofficieel verworven kennis te doorbreken. De democratisering van de toegang tot het onderwijs veranderde de samenleving. Ook intellectuelen en universiteitsprofessoren stelden hun cursussen open voor werknemers en gaven ook opleiding aan vakbonden. Oud-studenten die vroeger tijdens demonstraties samen met de arbeiders marcheerden, werden zelf leraar van de 150 uur durende cursussen. "De 150 uren waren een opleiding voor arbeiders, waarbij de eerste hoofdrolspelers de arbeiders waren, gevolgd door vrouwen, samen met de voorhoeden van studenten en feministen (...). Het was niet zoals het volwassenenonder-

wijs in de Engelstalige wereld. Het was een cultureel experiment van de voorhoede van de vakbonden."³

De belangrijkste voorwaarden voor de 150 uur waren enerzijds het uniforme tariefindelingssysteem (*inquadramento unico*) dat in 1972 door de metaalbonden werd uitgewerkt en het opheffen van de strikte scheiding tussen arbeiders en bedienden (en zogenaamde technici) en anderzijds de gedecentraliseerde collectieve onderhandelingen. De eerste stelde de hiërarchische organisatie van het werk ter discussie, terwijl de tweede de vakbondsmensen en bedrijven de mogelijkheid bood om gezamenlijk de lokale arbeidsorganisatie (ploegen, enz.) te plannen en zo het recht van individuele werknemers op de 150-urige opleiding te waarborgen.

PAOLA GIACULLI

DE FEMINISTE LEA MELANDRI (zelf lerares van de 150 uren) vertelt over haar verbazing, toen ze in een buitenwijk van Milaan voor een klas met alleen maar vrouwen – huisvrouwen! – stond! Technisch gezien was het recht op toegang tot dergelijke opleidingen voorbehouden aan werknemers, maar omdat de cursussen voor iedereen toegankelijk waren, kwamen er plotseling ook huisvrouwen opdagen. Foto's van een 150 uur durende cursus (Lea Melandri).

1 Citaten uit de documentaire *Le 150 ore* (1974) over collectieve onderhandelingen, met dialogen en interviews met vakbondsleden en werknemers en uitwisseling van ervaringen (in het Italiaans): <http://patrimonio.aamod.it/aamod-web/film/detail/IL8600001490/22/le-150-ore.html?startPage=0&idFondo=>.

2 De uitgave van juli-augustus 1973 van de tijdschriften *Fabbrica e Stato – Inchiesta*, ironisch genoeg getiteld *150 ore suonata per i padroni*, een woordspeling in het Italiaans die 'een pak slaag voor de bazen' betekent.

3 Paola Melchiori, *Le 150 ore, un esperimento di vita e di cultura* (De 150 uren, een experiment van leven en cultuur), http://www.universitadelledonne.it/le_150_ore.htm.

OPENSTELLING VAN HET THEATER

PIER PAOLO PASOLINI liet een uitgebreid oeuvre na, dat vooral geassocieerd werd met zijn films. Zijn literaire werken, films en toneelstukken analyseren allemaal de structuren van de burgerlijke samenleving, haar personages, de desintegratie van sociale structuren die hij in Italië in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw zag, en fascistische tendensen, een nieuwe vorm van expressie die volgens hem gericht is op het uitbannen van het anders-zijn en van de culturele verschillen. Bovenal weerspiegelt zijn oeuvre echter zijn observatie van het harde leven van mensen in de marge van de samenleving.

Eind jaren 1960 schreef hij een hele reeks toneelstukken en zette hij een aanpak uit voor een nieuwe vorm van theater die, in tegenstelling tot boeken of films, niet kon worden toegeëigend door de massamedia. In 1968 stelde hij een 43 punten tellend manifest voor een nieuw soort theater voor.

Interessant is dat hij het theater daarin zijn (bij uitstek elitaire) functie in de samenleving liet behouden, maar ook opnieuw interpreteerde. Theater kon volgens hem dienen voor een uitwisseling tussen intellectuelen en de arbeidersklasse. De toneelstukken konden worden opgevoerd in fabrieken, scholen of culturele kringen. Hij zag een behoefte aan een theater van woorden (*teatro di parola*) dat geen oplossingen bood, maar problemen in de verf zette. De encensering van de toneelstukken moest een achtergrond zijn, waarbij pro en contra en bijgevolg de analyse in de schijnwerpers bleven staan. Didactisch gezien beschouwde hij theater als een discussieforum of in ieder geval als een middel om het verdere denken van een individu te stimuleren, vanuit diens eigen standpunt.

Ongeacht of men ervoor kiest om Pasolini's theoretische conclusies te begrijpen, opende hij een andere deur die de toegang tot on-

Pier Paolo Pasolini (geboren op 5 maart 1922 in Bologna, vermoord op 2 november 1975 in Ostia)

derwijs mogelijk maakte voor sociale thema's die voorheen eerder afgesloten bleven. Zonder het theater als het ware af te schaffen, moest dit medium ook toegankelijk zijn voor de gewone burger. In zekere zin werd de collectieve overeenkomst van 150 uur een van de goedkoopste entreekaartjes.

ROLF GEHRING

Bron: Individuele interpretaties van het Italiaanse theater van de 20e eeuw. Berlijn, 2008.

LEERPLICHT

Onderwijs in feite verplicht tot de leeftijd van 14 jaar. In elk dorp werden scholen geopend en er werd gratis onderwijs naar Brits model verstrekt.

OPRICHTING VAN HET ARBEIDSBUREAU

Het ontbreken van een wettelijk kader voor collectieve arbeidsonderhandelingen en de werkloosheid zetten het Ministerie van post, landbouw, arbeid en emigratie ertoe aan een vergelijkend onderzoek te verrichten. Deze studie leidde tot de oprichting van het Arbeidsbureau.

WET OP DE WERKNEMERSCOMPENSATIE

Deze wet kende een schadevergoeding toe aan de werknemers die tijdens het werk gewond raakten. De bijdragen aan deze regeling waren verplicht en werden op tripartiete basis geleverd, waarbij de werkgevers, de werknemers en de overheid elk een gelijk aandeel in het fonds stortten, zodat de regeling levensvatbaar zou blijven. Op die manier werd voor de eerste keer het concept van sociale verzekering in Malta ingevoerd.

De eerste grote openluchtbijeenkomst van de GWU

ALGEMENE WERKNEMERSBOND

De oprichting van de Algemene Werknemersbond (GWU) met ongeveer 22.000 leden, die binnen het jaar tot de GWU toetraden. Reggie Miller, een bediende in de droogdokken van de Admiraliteit, overtuigde met succes een kleine groep arbeiders om een sterke algemene vakbond op te richten. Die zou zijn stempel drukken op de recente geschiedenis van het land.

1846

1885

1920

1927

1929

1929

1933

1940

1943

1945

ALLEREERSTE SOCIALE OVERHEIDSUITKERING

De eerste begunstigden waren de leden van de Maltese politie, voor wie een pensioenregeling in het leven werd geroepen. De volgende op de lijst waren de Maltese ambtenaren.

STEUN VOOR WEDUWEN EN WEZEN

Een nieuwe wet voorzag in de toekenning van pensioenen aan weduwen en kinderen van overleden ambtenaren.

GEBRUIK VAN DE MALTESE TAAL

Deze nieuwe wet zorgde ervoor dat men zowel in burgerlijke als in strafzaken kon vragen om de zaak in het Maltees te laten behandelen.

ARBEIDSBUREAU WORDT ARBEIDSDIENST

Het was via de Arbeidsdienst dat arbeidswetten zoals de Wet van 1933 op de wekelijkse rusttijd (bakkers en kappers), de Arbeidstijdenverordening van 1936, de Verordening van 1939 inzake stuwadoors en havenarbeiders en de Fabrieksverordening van 1940 van kracht werden.

FABRIEKSVERORDENING

Op basis van de *British Factories Act* van 1937 introduceerde deze wet veiligheid en gezondheid in de fabrieken, maar verschillende werkplekken werden jammer genoeg uitgesloten, omdat ze niet onder de strikte interpretaties van de begrippen "fabriek" en "werkplek" vielen.

VERORDENING INZAKE VAKBONDEN EN ARBEIDSCONFLICTEN

Deze wet is op verzoek van Reggie Miller, de secretaris van de GWU, tot stand gekomen. Dit was een belangrijke prestatie voor de mechanismen van de arbeidsverhoudingen op Malta, aangezien de vakbonden op Malta immuniteit genieten voor alle strafbare feiten die zijn gepleegd bij het overwegen of starten van een arbeidsconflict.

VERORDENING INZAKE VERPLICHT ONDERWIJS

De Verordening inzake verplicht onderwijs voerde de leerplicht in voor kinderen tussen 6 en 14 jaar.

WET OP DE OUDERDOMSPENSIOENEN

De Wet op de ouderdomspensioenen werd van kracht en voorzag in de uitbetaling van pensioenen aan personen ouder dan 60 jaar. In tegenstelling tot de Wet op de werknemerscompensatie was deze wet niet gebaseerd op premies, maar op een onderzoek naar de financiële middelen van de persoon die een dergelijk pensioen aanvraagt. Samen met deze wet voerde de Labourregering een inkomstenbelasting in om deze pensioenen te financieren.

INVOERING VAN BIJZONDER ONDERWIJS

De eerste speciale scholen voor blinden, doven en mensen met een verstandelijke beperking werden in 1956 geopend. Tot 1955 hield men de gehandicapten thuis verstopt en waagden ze zich nooit buiten.

ALGEMENE STAKING EN RELLEN

De *General Workers Union* riep op tot een nationale staking die eindigde in rellen en botsingen tussen arbeiders, politie en Britse soldaten. De werknemers waren boos over de manier waarop de Britse koloniale regering met het land en het werk omging. De dreiging van ontslag van bedienden en de sluiting van de scheepswerf, die meer dan 12.000 mensen in dienst had, was voldoende om de werknemers samen te brengen en de arrogantie van de heersers onder ogen te zien. Na de algemene staking nam Dom Mintoff ontslag als premier en dr. Giorgio Borg Olivier weigerde een alternatieve regering te vormen. De koloniale gouverneur nam het directe beheer over onder Brits bestuur. Zo startte de Beweging voor Vrijheid uit het Britse Rijk.

AFSCHAFFING VAN DE DOODSTRAF

De doodstraf voor moord werd in Malta afgeschaft, maar bleef in het Militair Wetboek van het land staan, totdat deze op 21 maart 2000 volledig werd afgeschaft.

ARBEIDSONGESCHIKTHEIDSPENSIOENREGELING

Er werd een premievrije arbeidsongeschiktheids-pensioenregeling ingevoerd.

1945

1946

1948

1952

1956

1956

1958

1964

1971

1973

1974

STEMRECHT VOOR VROUWEN EN AFSCHAFFING VAN HET MEERVOUDIG STEMRECHT

Het meervoudig stemrecht werd afgeschaft en het concept van één burger één stem werd ingevoerd. In 1945 kregen vrouwen met de hulp van de Arbeidersbeweging het recht om te stemmen. De eerste verkiezingen, waarbij vrouwen mochten stemmen, vonden plaats in oktober 1947. Bij deze verkiezingen werd Agatha Barbara als eerste vrouw in het Maltese parlement gekozen. In 1982 werd Agatha Barbara de eerste vrouwelijke president van de Republiek Malta.

Agatha Barbara, de eerste vrouw die in 1982 tot president van Malta werd verkozen

WET INZAKE DE ARBEIDSVOORWAARDEN

De inwerkingtreding van de Wet inzake de arbeidsvoorwaarden van 1952 (CERA), die de Verordening inzake vakbonden en arbeidsconflicten van 1945 verving. De CERA-wet voorzag onder andere in de bescherming van lonen, in vakantie en in bescherming tegen oneerlijk ontslag. De CERA-wet voorzag ook in de oprichting van Looncomités.

NATIONALE BIJSTANDSWET

De Nationale bijstandswet werd in het leven geroepen. Het betrof sociale en medische bijstand (zowel in geld als in natura) aan werkloze gezinshoofden die op zoek waren naar werk of geen werk konden verrichten wegens een specifieke ziekte, op voorwaarde dat de financiële middelen van hun gezin onder een bepaald niveau bleven.

Vieringen Onafhankelijkheidsdag, 1964

ONAFHANKELIJKHEIDSDAG

De onafhankelijkheid werd verleend aan Malta. Na de onafhankelijkheid diende Malta nog altijd als militaire basis voor Britse en NAVO-strijdkrachten. De Britse koningin bleef het staatshoofd.

DECRIMINALISATIE VAN GESLACHTSVERKEER TUSSEN MENSEN VAN HETZELFDE GESLACHT

De decriminalisering van seks tussen mensen van hetzelfde geslacht markeerde het begin van de lange weg van holebi-rechten.

MINIMUMLOON

Het minimumloon van 23,29 euro per week werd ingevoerd krachtens de Wet inzake arbeidsvoorwaarden (Verordening). Tegenwoordig bedraagt het minimumloon 175,84 euro per week.

WET OP DE ARBEIDSVERHOUDINGEN

Deze wet voorzag in de vrijheid van vereniging, collectieve onderhandelingen en arbeidsverhoudingen. Deze wet voorzag ook in het stakingsrecht.

GELIJK LOON VOOR VROUWEN

In het parlement werd wetgeving aangenomen die de loonongelijkheid op grond van het geslacht afschafte. Met deze wet kregen mannen en vrouwen gelijk loon voor gelijk werk.

HET TWEEDERDEPENSIËN

Invoering van een nieuwe premiegebonden regeling voor de betaling van een loon/inkomensgerelateerd ouderdomspensioen. Invoering van een pensioenregeling voor weduwen berekend op het loon/inkomen van hun overleden echtgenoot en een nationaal minimumpensioen.

Met de invoering van sociale uitkeringen winnen ouderen aan levenskwaliteit voor hun late jaren.

INVOERING VAN EEN MOEDERSCHAPSUITKERING

Zwangere vrouwen krijgen 13 weken betaald verlof. Dit voordeel werd uitgekeerd aan alle zwangere vrouwen en de uitkering dekte de laatste 8 weken voor de bevalling en de eerste 5 weken na de bevalling.

OPRICHTING VAN DE MALTESE RAAD VOOR ECONOMISCHE EN SOCIALE ONTWIKKELING

De Maltese Raad voor Economische en Sociale Ontwikkeling (MCESD) is een paritair orgaan, met vertegenwoordigers van de regering, de vakbonden en de werkgeversorganisaties. De MCESD streefde voortdurend naar een verbetering van de sociale en civiele dialoog in Malta.

WET OP HET WETTELIJK SAMENLEVEN

Door deze wet werd het wettelijk samenleven mogelijk voor stellen van hetzelfde geslacht en van verschillend geslacht, waardoor zij dezelfde rechten, verantwoordelijkheden en verplichtingen kregen, waaronder het recht op gezamenlijke adoptie.

1974

1974

1976

1976

1979

1979

Jaren
80

1981

2001

2011

2014

2017

REPUBLIEK MALTA

Malta werd een Republiek. De Britse koningin was niet langer het staatshoofd van de Maltese eilanden. Voor het eerst in zijn geschiedenis heeft Malta een Maltees staatshoofd. Sir Anthony Mamo werd benoemd tot eerste president van de Republiek Malta.

Dag van de Republiek, 13 december 1974, met vicepremier Anton Buttigieg, eerste president van Malta, zijn excellentie Sir Anthony Mamo en eerste minister Duminku Mintoff (van links naar rechts)

VRIJHEIDSDAG

De laatste Britse strijdkrachten verlaten Malta. Dit was de eerste keer in de geschiedenis van Malta dat er geen buitenlanders op de eilanden in een gezaghebbende positie zaten.

NATIONALE GEZONDHEIDSDIENST

De Maltese Nationale Gezondheidsdienst in zijn huidige vorm werd begin jaren 1980 opgericht en is een alomvattende gezondheidsdienst die wordt gefinancierd met belastinggeld en die gratis is voor Maltese en EU-onderdanen.

Persconferentie voor het recht om te scheiden tijdens het referendum

INVOERING VAN DE ECHTSCHIEDING

In Malta werd de echtscheiding ingevoerd, nadat een overgrote meerderheid in mei 2011 in een referendum voor de echtscheiding stemde. Malta was een van slechts drie landen in de wereld waar een echtscheiding niet was toegestaan.

WET OP HUWELIJKEN TUSSEN MENSEN VAN HETZELFDE GESLACHT

Het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht wordt legaal na de goedkeuring van de navenante wetgeving in het Maltese parlement.

DE GEBOORTE VAN DE GENERAL WORKERS' UNION

Na het einde van de belegering van Malta tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen de Maltezen in 1942 te maken met hoge kosten van levensonderhoud en voedseltekorten. Veel levensmiddelen bleven schaars of waren van mindere kwaliteit. De vrede zorgde voor werkloosheid op de scheepswerven. Maltese werknemers kregen niet eens hetzelfde loon betaald als hun Britse collega's voor hetzelfde werk op de scheepswerf of bij de Britse diensten. Dit alles zorgde voor grote ontevredenheid onder de Maltezen. Terwijl de Britten een fatsoenlijk leven konden leiden, leefden de Maltezen in armoede in hun eigen land, nadat ze tijdens de oorlog dezelfde ontberingen hadden geleden als de Britten. Malta werd sinds 1800 geregeerd door de Britten en was vanaf 1814 een kolonie van het Britse Rijk.

Tegen het einde van 1942 overtuigde Reggie Miller, een ambtenaar op de Britse Marine-scheepswerf, een kleine groep arbeiders om een sterke algemene vakbond op te richten. De eerste vergadering van deze vakbond werd gehouden in maart 1943. Tijdens deze druk bezochte vergadering werd Reggie Miller benoemd tot secretaris-generaal. Voor het opstellen van de statuten van de nieuwe vakbond werd ook een interim-comité gekozen, dat enkele dagen later de statuten goedkeurde. Overal in Malta werden andere bijeenkomsten gehouden om meer werknemers over te halen tot deze vakbond toe te treden. De eerste leden schreven zich op 1 juli 1943 in. In het eerste jaar van het bestaan van de vakbond waren 22.000 leden toegetreden. De General Workers' Union (GWU) werd officieel gelanceerd op 5 oktober 1943. Dit moment in de Maltese geschiedenis zorgde voor een eenwording van werknemers als nooit tevoren. Door hun eenheid binnen de GWU begonnen de werknemers rechten te verwerven waar ze alleen maar konden van dromen en op konden hopen.

De GWU riep op tot het aannemen van vakbondswetgeving. Deze eis werd in maart

1943

Monument in het Huis van het Algemeen Maltees Verbond van Vakverenigingen

1945 ingewilligd met het aannemen van de Verordening inzake vakbonden en arbeidsconflicten. Deze wet voorzag in de verplichte registratie van vakbonden en de benoeming van een griffier van de vakbonden. Het was een belangrijke prestatie voor de mechanismen van de arbeidsverhoudingen op Malta, aangezien de vakbonden in Malta

immuniteit genieten voor alle strafbare feiten die bij een arbeidsconflict worden gepleegd.

De vakbond speelde ook een belangrijke rol bij de uitvaardiging van de Wet van 1952 betreffende de arbeidsvoorwaarden (CERA). Krachtens deze wet werden looncomités opgericht, die de werknemers die hetzelfde werk presteerden, op voet van gelijkheid behandelden. Er werden maatregelen ingevoerd die ouderen en gehandicapten op het werk beschermden. De Maltese werknemer zag zijn werkomstandigheden dichterbij in de buurt van die van de meer ontwikkelde landen komen en van de rechten die de Internationale Arbeidsorganisatie vastlegde. Deze wet was zeer gunstig voor de werknemers in de particuliere sector. Werknemers in deze sector hadden te lijden onder ongunstige werkomstandigheden door een gebrek aan aangepaste wetgeving. Ordonnantie VII van 1868 gold nog altijd voor de werknemers uit de particuliere sector.

Helaas kwam de CERA-wet van 1952 niet tegemoet aan de eisen van vrouwelijke werknemers. Vrouwen kregen niet hetzelfde loon zoals mannen; het recht om te trouwen en te blijven werken werd niet toegekend en er was geen bescherming tijdens de zwangerschap. Deze onrechtvaardigheid werd uiteindelijk aangepakt in 1976, toen vrouwelijke werknemers gelijke beloning en rechten kregen als hun mannelijke collega's. De vakbond bracht in praktijk wat zij predikte: de eerste vrouwelijke werknemers die in 1945 bij de vakbond in dienst waren, kregen dezelfde rechten en beloning als hun mannelijke collega's. Deze dames werden niet verplicht ontslag te nemen, toen ze trouwden.

De Algemene Werknemersbond nam via Reggie Miller, de secretaris-generaal, tussen januari 1945 en 3 maart 1947 een prominente rol op zich in de Nationale Vergadering. Reggie Miller werd later verkozen tot secretaris van deze Vergadering.

REGGIE MILLER 1898 – 1970

Reggie Miller werd geboren in de badplaats Sliema op 1 november 1898. Op 16-jarige leeftijd ging Miller naar de universiteit, maar door financiële problemen in zijn familie rondde hij zijn universitaire studies niet af. In februari 1917 begon hij als bediende te werken op de Marinescheepswerf van de Admiraliteit. Miller was aanwezig bij de rellen van 7 juni 1919. Op die dag schoten Britse troepen op de menigte en daarbij kwamen vier Maltezen om.

In 1930 woonde Miller zijn eerste vakbondsvergadering bij. Die werd georganiseerd door de *Civil Service Clerical Association*. In 1931 werd hij gekozen tot secretaris van deze vakbond. Miller vond dat voor betere arbeidsomstandigheden alle categorieën werknemers zich moesten verenigen.

De hoge kosten van levensonderhoud als gevolg van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog dwongen de Maltese vakbonden om een oorlogsbonus te vragen. Miller werd gekozen om als secretaris van het comité te fungeren om deze oorlogsvergoeding te bespreken. Het was in die tijd dat Miller op het idee kwam van een Algemene Werknemersbond. Zijn droom kwam uit op 5 oktober 1943 met de oprichting van de *General Workers' Union*. Na zijn terugtrekking uit de GWU verhuisde Miller naar Engeland, waar hij op 21 juli 1970 overleed.

JESMOND MARSHALL

Tijdens de besprekingen over een nieuwe grondwet stelde de GWU samen met de Maltese Arbeiderspartij voor om het meervoudig stemrecht af te schaffen. De praktijk van één man of vrouw – één stem moest worden ingevoerd. Een meerderheid in de Vergadering werd het erover eens dat het stemrecht werd toegekend aan alle mannen van 21 en ouder. De Kerk en andere conservatieve personen waren tegen het vrouwenstemrecht. Ten slotte besloot de Nationale Vergadering in 1945 dat vrouwen stemrecht en passief kiesrecht kregen voor een openbaar ambt. Vrouwen stemden voor het eerst in 1947.

De vakbond hechtte vanaf het begin veel belang aan het probleem van de levenskosten en de levensstandaard. Tijdens de eerste ontmoetingen die ooit met de autoriteiten plaatsvonden, eiste de vakbond loonsverhogingen, zodat de werknemers een fatsoenlijk leven konden leiden. De GWU wilde ervoor zorgen dat de werknemers bij gebrek aan adequate sociale diensten voldoende geld zouden verdienen voor noodsituaties, zoals in het geval van ziekte, pensionering of werkloosheid.

Op 5 januari 1946, nadat de besprekingen over loonsverhogingen en andere hangende kwesties zoals het recht op arbitrage waren mislukt, riep de vakbond op tot een nationaal protest, dat uitmondde in een algemene staking. Deze staking legde het hele land lam. De winkels bleven gesloten, het openbaar vervoer stopte en iedereen, van professionele werknemers tot arbeiders, bleef thuis na de oproep van de GWU om niet naar het werk te gaan. Er waren geen meldingen van incidenten gedurende de

dag. Deze dag van protest in opdracht van de GWU wordt beschouwd als de eerste algemene staking in de Maltese geschiedenis, uitgeroepen door een vakbond. De vakbond riep in de loop van haar geschiedenis nog eens twee algemene stakingen uit, een op 28 april 1958 en een andere op 25 oktober 1994.

Na verscheidene vergaderingen en de algemene staking van januari 1946 gaven de Britse autoriteiten toe en aanvaardden ze de loonsverhoging zoals voorgesteld door de General Workers' Union. Het minimumloon voor de werknemers van de Britse diensten en scheepswerven moest drie Maltese lire (7,00 euro) per week bedragen. Destijds baseerde de privésector zijn loonsverhoging op de lonen die aan de werknemers van de Britse diensten en scheepswerven werden betaald. De vrouwelijke werknemers ontvingen slechts 75 % van dit salaris, wat voor de vakbond onaanvaardbaar was.

Tijdens een bijeenkomst van de GWU in 1943 zei Reggie Miller dat de enige oplossing voor Maltese werknemers om dezelfde omstandigheden en levensstandaard te krijgen als Britse werknemers, de integratie in Groot-Brittannië was. Malta stond sinds 1800 onder Britse heerschappij. De Arbeiderspartij stelde in haar verkiezingsprogramma van 1955 twee alternatieven voor de relatie van Malta met Groot-Brittannië voor: integratie of zelfbeschikking (onafhankelijkheid). De GWU moedigde haar leden aan om de Arbeiderspartij bij deze verkiezing te steunen. Na het winnen van de verkiezingen schreef de Labourregering een referendum uit, waarbij de Maltese regering de Maltese bevolking

Schermutselingen op 28 april 1958

kon laten beslissen of zij integratie in Groot-Brittannië wilde. De GWU ondersteunde de oproep tot integratie. 75% stemde voor integratie in het Verenigd Koninkrijk, maar het plan van de Maltese regering viel in duigen, omdat de Britse regering nooit van plan was geweest om de Maltezen dezelfde rechten te geven als de Britten. Nadat het integratieplan was mislukt, startte de GWU samen met de Maltese Arbeiderspartij de Vrijheidsbeweging. Malta werd onafhankelijk op 21 september 1964, het werd een republiek op 14 december 1974 en het werd volledig vrij en soeverein op 31 maart 1979. Tijdens de officiële viering van 31 maart 1979 staken premier Dom Mintoff en George Agius, de secretaris-generaal van de GWU, samen de fakkel van de vrijheid aan.

Wat in het begin van de jaren veertig begon als een droom voor een paar scheepswerf-arbeiders, veranderde in de belangrijkste vakbondsbeweging van Malta. Met meer dan 40.000 leden is 10% van de Maltese bevolking lid van de GWU. Met deze vakbeweging hebben de Maltezen grote vooruitgang geboekt, niet alleen op het gebied van de arbeidsvoorwaarden, maar ook op het gebied van de burgerlijke vrijheden. De GWU nam altijd het voortouw als het ging om de rechten van minderheden. In 2018 vierde de GWU het 75e jaar van de oprichting onder het motto 'De toekomst is nu'.

JESMOND MARSHALL

31 MAART 1979, DE DAG VAN DE VRIJHEID

In 1979 was Malta sterk genoeg geworden om het alleen te redden zonder zijn land aan buitenlandse mogendheden te verhuuren als militaire basis. De Britse militaire basis werd gesloten, nadat de Britse regering in 1979 weigerde de aan Malta verschuldigde huur te betalen. Op 31 maart 1979 werd om middernacht een herdenking gehouden bij het monument dat speciaal voor deze gelegenheid op de zeedijk van Vittoriosa werd opgericht. De Britse vlag werd gestreken en de Maltese vlag werd gehesen. Premier Duminku Mintoff en George Agius, de secretaris-generaal van de GWU, staken de Fakkel van de Vrijheid aan. Overal in Malta en Gozo werden grote festiviteiten gehouden. Op 1 april groette de president van de Republiek, dr. Anton Buttigieg, in de haven van Valletta de HMS

Londen, het laatste Britse oorlogsschip dat de Grand Harbour verliet. De eeuwenlange droom van Maltese patriotten was werkelijkheid geworden. Na eeuwenlang de ene buitenlandse mogendheid na de andere te hebben gediend, hadden de Maltezen nu de volledige soevereiniteit in eigen land. Vrijheidsdag is één van de vijf officiële feestdagen die in Malta worden gevierd. De andere dagen zijn Onafhankelijkheidsdag, 7 juni ter herdenking van de rellen van 1919, de Dag van de Overwinning en de Dag van de Republiek.

JESMOND MARSHALL

Premier Mintoff en GWU-secretaris Agius steken de fakkel van de vrijheid aan

1 april 1979: Het laatste Britse oorlogsschip verlaat Malta

Het schilderij van Jan Matejko uit 1891 toont een processie op 3 mei 1791 van de afgevaardigden van het koninklijk kasteel waar het Poolse parlement net met de koning de grondwet aangenomen heeft.

DE GRONDWET VAN 3 MEI

was de eerste grondwet in Europa en de tweede grondwet in de wereld (na de Grondwet van de Verenigde Staten van 1787). De tekst verleende het gewone volk en de adel gelijke rechten en nam boeren op onder de bescherming van de Staat. In werkelijkheid werd de Grondwet van 3 mei nooit van kracht doordat het grondgebied van Polen werd bezet door Rusland, Pruisen en Oostenrijk.

DE PRUISISCHE DELING

schaftte de herendienst af in 1811 overeenkomstig de edicten van de periode 1811-1850.

DE OOSTENRIJKSE DELING

schaftte de herendienst af in 1848 overeenkomstig een akte van 17 april 1848.

DE RUSSISCHE DELING

schaftte de herendienst op het grondgebied van het Koninkrijk Polen af in 1861. Het probleem van de landeigendom werd pas opgelost in 1944.

8-UREN WERKDAG

Het decreet betreffende de 8-uren werkdag en de 46-uren werkweek met een 6-uren zaterdag. In 1933 werd de werkweek verlengd tot 48 uur.

STEMRECHT VOOR VROUWEN

Passief en actief stemrecht voor vrouwen werd ingevoerd met het decreet van het tijdelijke staatshoofd Józef Pitsudski.

1791

1808

DE CODE NAPOLÉON werd van kracht in het Hertogdom Warschau en het Koninkrijk Polen (officieel vrij, afhankelijk van het Eerste Franse Keizerrijk in de periode 1807-1815) in 1808 en bleef ook later van kracht. De laatste bepalingen van de Code Napoléon verdwenen in 1946.

1811

AFSCHAFFING VAN DE HERENDIENST

Herendienst is een vorm van feodale rente die bestaat uit onbetaalde en gedwongen arbeid voor een landeigenaar; de facto een vorm van slavernij. De herendienst werd afgeschaft door de regering van de landen die deelnamen aan de Poolse Delingen.

1848

1861

1918

HERWONNEN ONAFHANKELIJKHEID

Het onafhankelijke Polen richtte volledig nieuwe democratische instellingen en structuren op op basis van de wettelijke systemen van de drie verschillende staten die deelnamen aan de Poolse Delingen. Aanvankelijk voerde de Poolse regering een aantal progressieve hervormingen door. Na de Sanacja in 1926 werd de democratie aan banden gelegd. Conflicten tussen leden van verschillende sociale klassen en naties volgden elkaar op in Polen, dat destijds een multinationale staat was.

1918

1918

DE NATIONALE ARBEIDSINSPECTIEDIENST (PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY)

werd opgericht bij decreet van staatshoofd Józef Piłsudski. Het decreet verleende de Inspectiedienst uitgebreide controlebevoegdheden.

COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN

Twee wetten betreffende de afhandeling van collectieve geschillen tussen werkgevers en landarbeiders, ingevoerd in 1919. De kwestie van collectieve overeenkomsten werd uitvoerig geregeld op 14 april 1937.

SOCIALE ZEKERHEID

Op 19 mei 1920 werd de Wet betreffende de verplichte ziekteverzekering gepubliceerd. In 1934 werd de Wet betreffende de sociale zekerheid van kracht, waarmee ook een algemene pensioenverzekering werd geregeld.

VAKANTIEDAGEN

Wet betreffende vakantiedagen voor werknemers in de industrie en de handel. Een maand vakantie voor bedienden, van 8 tot 15 dagen voor arbeiders. In 1933 werd het recht op vakantiedagen beperkt.

SOCIALE RECHTEN VOOR VROUWEN

De Wet van 1924, die van toepassing was voor werknemers in de industrie en de handel, verbood de tewerkstelling van vrouwen voor ondergronds, gevaarlijk of schadelijk werk. Ook nachtdiensten voor vrouwen werden verboden. Het verbod op nachtdiensten en ondergronds werk voor vrouwen werd afgevoerd in 1951. Bescherming van werkgelegenheidsstabiliteit van zwangere vrouwen en verbod op ontslag zonder opzegging van de arbeidsovereenkomst.

ARBEIDSRECHTBANKEN

Op 22 maart 1928 werden arbeidsrechtbanken opgericht in Polen. De beslissingen van de rechtbanken werden genomen door een beroepsrechter en twee lekenrechters – de vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers.

Activisten op de betoging van midden-links in 1930. De democratische partijen demonstreerden tegen de "sanering" door het autoritaire bewind van Józef Piłsudski. In het midden Justyna Budzińska-Tylicka, Poolse socialistische en feministische activiste, lid van de Poolse Socialistische Partij en lid van de Stadsraad van Warschau.

1919

DECREET VAN HET STAATSHOOFD "BETREFFENDE DE TIJDELIJKE VERORDENINGEN OP VAKBONDEN"

De eerste vakbonden op het grondgebied van Polen (de grondgebieden van de landen die deelnamen aan de Poolse Delingen) werden opgericht aan het einde van de 19e eeuw. Het Verbond van Bouwvakkers van Galicië en Cieszyn Silezië, de voorloper van de huidige vakbond *Budowlani*, opgericht in 1892, was er daar een van.

1919

1919

Begin van de georganiseerde vakbondsbeweging van bouwvakkers

1920

1921

GRONDWET VAN MAART (DE WET VAN 17 MAART 1921 – GRONDWET VAN DE REPUBLIEK POLEN) van kracht tot 23 april 1935. De eerste moderne Poolse grondwet introduceerde een egalitair bestuursstelsel van een republiek met parlementaire democratie. Burgers werd gelijkheid gewaarborgd voor de wet, onschendbaarheid van eigendom, bescherming van het leven, vrijheid, vertrouwelijkheid van de correspondentie, alsook afschaffing van censuur.

1922

1924

VERBOD OP KINDERARBEID

Sinds 1918 was kinderarbeid bij wet verboden in Polen. De Wet van 1924 voerde een verbod in op de tewerkstelling van tieners jonger dan 15.

1924

1928

1928

ARBEIDSOVEREENKOMSTEN IN DE TWEEDE POOLSE REPUBLIEK

Twee verordeningen betreffende arbeidsovereenkomsten voor arbeiders en bedienden kenden uitgebreide beschermingsrechten toe. Deze rechten waren niet van toepassing voor landarbeiders, leerkrachten en opvoeders of huishoudelijk personeel.

1932

RECHT OP ABORTUS

Tot 1932 werd abortus altijd bestraft. Het Strafwetboek van 1923 vermeldde twee uitzonderingen op deze strafbaarheid – abortus op medische aanbeveling en abortus bij zwangerschap als gevolg van verkrachting, incest of betrekkingen met een minderjarig meisje onder de 15.

HET ARBEIDSFONDS

Het Arbeidsfonds organiseerde grootschalige openbare werken. De werklozen kregen voordelen en bijstand van bevoegde instellingen binnen de sociale zekerheid.

BEPERKING VAN DE PERSVRIJHEID

Er werd een preventieve censuur ingevoerd.

POOLS COMITÉ VAN NATIONALE BEVRIJDING (PKWN) MANIFESTO

Afkondiging van de tijdelijke regering die verbonden was met de USSR. Het Manifesto betekende de invoering van een minimumloonstelsel, de ontwikkeling van een sociale zekerheidsstelsel op basis van zelfbeschikking en de oplossing van het huisvestingsprobleem. Er kwam een belofte van vrij, universeel onderwijs op alle niveaus.

PREVENTIEVE CENSUUR

Het decreet betreffende de oprichting van de Centrale Dienst voor pers, publicatie en podiumkunsten. In 1990 werd de preventieve censuur afgeschaft.

OPRICHTING VAN DE VOLKSREPUBLIEK POLEN – 22 JULI 1952

Op 31 december 1989 werd deze omgevormd tot de Republiek Polen. Officieel werden alle fundamentele vrijheden en rechten van “werkende mensen van steden en dorpen” opgenomen in de Grondwet. Maar in werkelijkheid was het enkel de manier waarop de autoriteiten deze bepalingen interpreteerden die van belang was.

“DE DOOI”

Het einde van het Stalinisme; er werden een aantal democratische vrijheden ingevoerd, inclusief een soort van vrijheid van meningsuiting. Aan de periode van “democratisering” kwam snel een einde.

1934

POOLSE CODE VAN VERPLICHTINGEN

Allesomvattende verordening betreffende werkgelegenheidsrelaties, bepalingen inzake de verplichtingen van beide partijen en de principes van verloning en het verbod op onbetaald werk.

1934

1935

GRONDWET VAN APRIL

In Polen werd een autoritair presidentieel systeem ingevoerd.

1938

1939-

1944

OORLOG EN BEZETTING

Liquidatie van alle instellingen van de Poolse Staat, inclusief sociale, culturele en onderwijsinfrastructuur. Uitroeiing van de bevolking (voornamelijk Joden) door de Nazi's.

1944-

1948

MACHTSSTRIJD

Systematische eliminatie van oppositie door Stalinisten. Het begin van de heropbouw van de sociale structuur met de bedoeling de steun van arbeiders en boeren te verzekeren voor de regeringsautoriteiten.

Landhervorming na de Tweede Wereldoorlog

1944

1944

LANDBOUWHERVORMING

Het decreet betreffende de Implementatie van de Landbouwhervorming. De landbouwhervorming zorgde voor een radicale verbetering in de economische en sociale situatie van de behoeftige landbouwers, wat een kritische factor was in het winnen van hun steun voor de nieuwe Poolse regeringsautoriteiten onder de vleugels van de USSR.

1946

1948-

1956

DE STALINISTISCHE PERIODE

Een periode van totalitair regime op basis van repressie, waarbij de politieke oppositie genadeloos werd geëlimineerd. Tegelijk was het een periode waarin de centraal geleide economie werd ingevoerd, met grootschalige industriële investeringen, sociale vooruitgang voor arbeiders en boeren en het ontstaan van een “nieuwe socialistische intelligentsia”.

1952

1956

UITGEBREID RECHT OP ABORTUS

Met de Wet van 27 april 1956 betreffende de Voorwaarden voor Aanvaardbaarheid van Zwangerschapsbeëindiging werd de mogelijkheid van een abortus op verzoek ingevoerd. De Wet werd geamendeerd in 1993; de aanvaardbaarheid van abortus werd beperkt tot gevallen waarbij de gezondheid en het leven van de vrouw in gevaar is, waarbij er een hoge waarschijnlijkheid van foetale afwijkingen bestaat of wanneer de zwangerschap het resultaat is van een verboden handeling. Wat abortus betreft, is de Poolse wetgeving een van de meest restrictieve in Europa.

1956-

1958

1968

Verslechterende economische situatie, machtsstrijd in de Poolse Eengemaakte Arbeidspartij (PZPR); de intelligentsia is teleurgesteld dat de autoriteiten de democratisering afremmen en beginnen te protesteren. De regering reageerde op deze gebeurtenissen met een campagne tegen intellectuelen en Joden. Het jaar 1968 wordt beschouwd als het moment dat de eerste oppositiegroepen tot stand kwamen in Polen.

ARBEIDSCODE

De Arbeidscode werd van kracht op 1 januari 1975 en voerde een aantal kleine regelgevingen in ten gunste van de werknemers.

Na 1989 werd de Code aangepast aan de markteconomie; sindsdien werd ze bijna 80 keer geamendeerd. Na het jaar 2000 werden een aantal verordeningen ingevoerd die de rechten van werknemers beperkten.

KRIJGSWET

Een noodtoestand die op 13 december 1981 werd uitgeroepen. De burgerrechten werden opgeheven, inclusief de activiteiten van alle vakbonden en hun eigendom werd overgenomen.

Krijgswet 1981

HET PLAN BALCEROWICZ maakte de transitie van een centraal geleide economie naar een markteconomie mogelijk. Dankzij het plan kwam de crisis onder controle; een ander resultaat was evenwel de toenemende sociale ongelijkheid.

40-UREN WERKWEER

De Wet tot wijziging van de Arbeidscode van 1 maart 2001 bracht de gemiddelde werkweek terug tot 40 uur en vijf werkdagen.

MINDERHEIDSRECHTEN

Wet van 6 januari 2005 betreffende nationale en etnische minderheden en regionaal taalgebruik.

1968

1971-

1980

HET DECENNIOUM GIEREK

Een politieke groep (een onderdeel van de PZPR) schaarde zich achter Edward Gierek en verdrijft Władysław Gomułka van de macht. Vanaf dit moment was het Poolse investeringsbeleid fors, maar risicovol. In deze periode kwamen grote migratiestromen van het platteland naar de steden op gang als resultaat van het gevoerde industriële en huisvestingsbeleid.

1974

1980

EEN ONAFHANKELIJKE VAKBOND

Na talrijke arbeidersstakingen stemden de autoriteiten in met de legalisering van de Onafhankelijke en Autonome Vakbond *Solidarność* (*Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność*). Het was een vakbond én een sociale beweging, een van de grootste (om en bij de 10 miljoen leden) massaorganisaties ooit in de Republiek Polen.

1981-

1983

1989

DE POOLSE RONDETAFLGESPREKKEN

Onderhandelingen tussen regeringsvertegenwoordigers, de democratische oppositie en de Kerk. Deze leidden tot gedeeltelijk vrije parlementsverkiezingen in juni 1989 en een verandering in het politieke systeem van Polen.

Rondetafelconferentie en wijziging van het staatsbestel in 1989

1990

1997

DE GRONDWET VAN DE REPUBLIEK POLEN

Polen is een rechtstaat waar de principes van sociale rechtvaardigheid en sociale markteconomie van toepassing zijn.

2001

2003

UITGEBREID VERBOD OP DISCRIMINATIE IN ARBEIDSRELATIES

Amendement aan de Arbeidscode van november 2003. Verbod op discriminatie op grond van raciale of etnische afkomst, religie, geloof, handicap, leeftijd, seksuele geaardheid. Verbod op pesten.

2005

2015

RAAD VOOR SOCIALE DIALOOG

Een tripartite instelling met als opdracht het organiseren van de sociale dialoog en de implementatie van het principe van burgerparticipatie en maatschappelijke solidariteit in het kader van werkgelegenheidsrelaties. De Raad verving de voormalige Tripartite Commissie voor Sociale en Economische Aangelegenheden, die actief was sinds 1994 en werd bekritiseerd door vakbonden en werknemers.

100 JAAR POOLSE ARBEIDSINSPECTIEDIENST

(POLSKA INSPEKCJA PRACY)

In Polen is de Arbeidsinspectie altijd al een belangrijke instelling geweest. Op 3 januari 1919, slechts enkele maanden nadat Polen na 120 jaar annexatie zijn onafhankelijkheid terugwon, ondertekende staatshoofd Józef Piłsudski het "Voorlopig decreet betreffende de oprichting en werking van de Arbeidsinspectiedienst". De aldus opgerichte Arbeidsinspectie had behoorlijk ruime bevoegdheden en opereerde binnen de regeringsadministratie.

Józef Piłsudski, aanvankelijk een radicale socialist, hield er opvallend progressieve standpunten op na tijdens zijn eerste ambtsperiode. Daarin kwam verandering tijdens de tweede helft van de jaren 1920, toen hij na zijn militaire staatsgreep van 1926 een autoritair systeem in Polen begon uit te bouwen. Toch is Józef Piłsudski de Arbeidsinspectiedienst altijd blijven steunen. Tijdens het interbellum droeg de Inspectiedienst in belangrijke mate bij aan de totstandkoming van een markt waarin arbeiders beschermd werden. De Inspectiedienst was een territoriale instelling. Op 14 juli 1927 werd een Presidenciële verordening van de Republiek Polen betreffende de Arbeidsinspectie uitgevaardigd. Het document verruimde het actieterrein van de Inspectiedienst.

De Inspectiedienst functioneerde tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1939. Later werden een aantal inspecteurs omgebracht naar aanleiding van de eliminatie van overheidspersoneel door de Nazi's. Halina Krahelska was een legende van de Poolse Arbeidsinspectiedienst. Kort voor haar dood in het Naziconcentratiekamp Ravensbrück schreef Krahelska "Richtlijnen voor de organisatie van een Arbeidsinspectiedienst in het onafhankelijke Polen na de Tweede Wereldoorlog." Veel van haar standpunten werden overgenomen tijdens de heropbouw van de Arbeidsinspectiedienst na de oorlog. Vandaag is de Halina Krahelska-prijs de hoogste onderscheiding op het vlak van arbeidsbescherming.

Na de Tweede Wereldoorlog, in 1946, kreeg het Ministerie van Arbeid en Maatschappelijk Welzijn de opdracht voor de supervisie van alle aangelegenheden met betrekking tot veiligheid en gezondheid op het werk en arbeidsbescherming. De Centrale Interministeriële Commissie voor Veiligheid en

Józef Piłsudski, het staatshoofd, ondertekent het decreet over de aanstelling van arbeidsinspecteurs in 1919.

Gezondheid op het Werk, alsook de tegenhangers in 20 verschillende economische sectoren werden opgericht. De Commissie kreeg onder meer de opdracht om inspecties uit te voeren in arbeidsomgevingen met het hoogste risiconiveau. Krachtens de Wet van 20 maart 1950 betreffende de lokale organen van het uniforme staatsgezag, kregen de nationale raden de autoriteit over de Inspectiedienst. In 1950 werd het opleidingscentrum van de Nationale Arbeidsinspectie opgericht in Wrocław. Dit centrum zou uitgroeien tot een belangrijke organisatie die opleiding verstrekt, maar zich ook toelegt op onderzoek en standaardisering van de activiteiten van de Inspectiedienst. Het stalinisme in Polen legde de werking van de Inspectiedienst aan banden. Verhoogde productie, de wederopbouw van het land en de competitie op de arbeidsmarkt waren de prioriteiten van de stalinistische regering – vaak ten koste van de gezondheid en veiligheid van de arbeiders. Hoewel de Arbeidsinspectiedienst ruime bevoegdheden behield, kon hij die slechts in beperkte mate uitoefenen.

Op 10 november 1953 begon, krachtens het "Decreet betreffende de uitvoering van taken door de vakbonden op het vlak van de implementatie van de wetten betreffende arbeidsbescherming, gezondheid en veiligheid op het werk en de organisatie van de arbeidsinspectie", de arbeidsinspectie te functioneren binnen de structuren van vakbonden. De voormalige arbeidsinspectie werd omgevormd tot een technische arbeidsinspectie op basis van het principe van een industriële sector. Op het eerste gezicht werd de graad van inspectie verminderd, maar in feite werden de kansen om een impact uit te oefenen verhoogd. Vakbonden, politiek onafhankelijk van de regering, kregen een hoge werkingsautonomie op de werkplaats, wat bijdroeg tot de efficiëntie van de Inspectiedienst. Naar aanleiding van de stakingen van 1980 en de oprichting van de onafhankelijke vakbondsbeweging werd op 6 maart 1981 de Wet betreffende de Nationale Inspectiedienst aangenomen, een orgaan dat werd opgericht om toe te zien op de naleving van de arbeidswet, in het bijzonder de regels inzake gezondheid en veiligheid op het werk. De bedoeling van de regering was de Arbeidsinspectiedienst over te nemen en de onafhankelijke vakbonden elke invloed op zijn werking te ontnemen. Vanaf dat moment stond de Inspectiedienst onder toezicht van de Raad van State. Tijdens de periode van politieke veranderingen werd, op 29 mei 1989, de Nationale Arbeidsinspectiedienst afhankelijk van de *Sejm*. Deze unieke oplossing die de arbeidsinspectie onderwierp aan het parlement is nog steeds van kracht, ondanks pogingen van de regering om de controle over de Inspectiedienst terug naar zich toe te trekken.

In 1990 werd de Arbeidsinspectieraad opgericht om toe te zien op de arbeidsomstandigheden en de werking van de Nationale

Arbeidsinspectiedienst. Het is een advies-structuur van de Voorzitter van de *Sejm*. De Raad is samengesteld uit parlementsleden, regeringsvertegenwoordigers, vakbonden en werknemersorganisaties, alsook andere sociale organisaties die zich bezighouden met arbeidsbeschermingskwesaties. Ook experts en vertegenwoordigers uit de wetenschappelijke wereld worden aangeduid als leden van de Raad.

Sinds 1 mei 2004, toen Polen lid werd van de Europese Unie, is de Nationale Arbeidsinspectiedienst een volwaardig lid van het Comité van de hoge ambtenaren van de arbeidsinspectie (SLIC).

Op 13 april 2007 werd een nieuwe Wet betreffende de Nationale Arbeidsinspectiedienst aangenomen die onder meer de bevoegdheden van de Inspectiedienst verruimde met de mogelijkheid de legitimiteit van werkgelegenheid te inspecteren. In Polen beschikt de Nationale Arbeidsinspectiedienst over ruime bevoegdheden. Hij inspecteert de breed gedefinieerde arbeidsomstandigheden (inclusief, maar niet beperkt tot gezondheid en veiligheid); het is een verbindingsorgaan in aangelegenheden van detachering, het controleert deels het gebruik van gevaarlijke stoffen in de economie en ziet toe op de legitimiteit van de indienstneming van migranten. Ondanks het feit dat de autoriteiten invloed kunnen hebben op het benoemingsproces van de Hoofdinspecteur, is de Inspectiedienst in belangrijke mate onafhankelijk van de regering. In Polen, waar het systeem van collectieve arbeidsovereenkomsten vrij zwak is, is de Inspectiedienst een natuurlijk bondgenoot van de vakbonden – en hij vervult meestal ook die rol. Op centraal en districtsniveau richt de Inspectiedienst sectorale Arbeidsveiligheidsraden op (onder meer in de bouw en de landbouw), die fungeren als forums voor sociale dialoog. Medewerkers dienen zelden bezwaren in betreffende de autonomie van de werking van de Inspectiedienst.

Afgezien van stakingen, is een tussenkomst van de Arbeidsinspectiedienst voor vakbonden het enige effectieve instrument om te reageren in acute conflictsituaties tussen werkgevers en werknemers.

JAKUB KUS

ARBEIDSWET OF COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN? HET DILEMMA VAN DE ARBEIDSVERHOUDINGEN IN POLEN

JARENLANG hinkte Polen achterop bij de rest van Europa als het aankwam op industriewijde collectieve arbeidsovereenkomsten. De bestaande overeenkomsten dekken slechts beperkte groepen van werknemers. Sectorale collectieve arbeidsovereenkomsten gelden bij voorbeeld voor lokale ambtenaren, personeel betaald door overheidsorganisaties (leger, bosbouw of scheepsbouw), werknemers in de energiesector of de bruinkoolmijnbouw.

Waarom zo weinig groepen? Daarvoor bestaan verschillende redenen. Een daarvan is het feit dat beroepsverenigingen slechts een beperkt aantal leden tellen en dat de werkgeversorganisaties niet sterk ontwikkeld zijn. Dit is gedeeltelijk te wijten aan het gebrek aan effectieve actie door beroepsverenigingen in kleine bedrijven en aan het feit dat het samengaan met werkgeversorganisaties niet aantrekkelijk is. Bovendien is een representatieve werkgeversorganisatie in vele sectoren onbestaand. De Poolse wet moedigt het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten als basis voor industriële relaties overigens niet aan. Bijgevolg daalt het aantal collectieve arbeidsovereenkomsten stelselmatig, zelfs op het niveau van de bedrijven zelf. Collectieve arbeidsovereenkomsten zijn moeilijk te realiseren en kunnen zeer makkelijk worden opgezegd. Dit komt doordat elke collectieve arbeidsovereenkomst gunstigere voorwaarden voor werknemers moeten inhouden dan de (reeds zeer gedetailleerde) Arbeidswet.

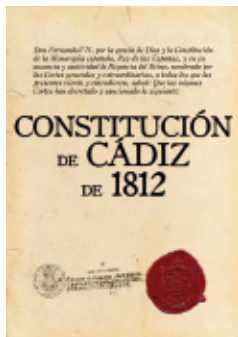
Deze Arbeidswet is een interessant stuk wetgeving. Deze wet kwam er in 1974, in het tijdperk van het zogenaamde 'real-socialisme', en bewees zijn deugdelijkheid in die mate dat hij later gewoon werd aangepast aan de nieuwe samenlevingsvorm en de markteconomie die na 1989 tot stand kwam. Toch werd hij in de loop der jaren zowat 80 keer geamendeerd. Recentelijk werd de voorbereiding van een nieuwe Arbeidswet opgeschort. De nieuwe sociale partners raakten het niet eens over de inhoud en de regering wou het risico niet lopen om een dergelijk wetgevend initiatief

door te drukken zonder hun instemming. Toen de beroepsverenigingen verregaande invloed uitoefenden op de totstandkoming van de wetgeving in de jaren 1990, maakten ze blijkbaar de fout zich te concentreren op zeer gedetailleerde en voor de werknemers zeer gunstige wettelijke bepalingen, veeleer dan oplossingen uit te werken die een autonome en tripartiete dialoog in een stroomversnelling zouden brengen. Het resultaat was een voor beroepsorganisaties en werkgeversorganisaties ongunstige wetgeving die een rem plaatste op de totstandkoming van collectieve arbeidsovereenkomsten. Of dit effectief het geval was, is moeilijk te zeggen.

In werkelijkheid verschillen de huidige ondernemings-cao's nauwelijks van de bepalingen van de Arbeidswet en omvatten ze vaak geen loonvoorwaarden. Vandaag leggen beroepsorganisaties in de bedrijven zich meer toe op het onderhandelen van arbeidsreglementen (een vereiste voor werkgevers in bedrijven met meer dan 50 werknemers) dan op het uitwerken van collectieve arbeidsovereenkomsten. De werkgever zal de initiële arbeidsreglementen invoeren na overleg met de beroepsorganisaties. Deze organisaties moeten echter ook instemmen met de latere aanpassingen in deze reglementen. Dit opent de mogelijkheid van onderhandelingen. Veeleer dan collectieve arbeidsovereenkomsten, treffen de beroepsverenigingen en werkgeversorganisaties in Polen andere regelingen, die meer weg hebben van aanbevelingen, voor de sectorale arbeidsmarkten.

De hoop bestaat dat de oprichting van raden inzake sectorvaardigheden dankzij de sectorale kwalificatiekaders zal bijdragen tot de ontwikkeling van sectorale loonschalen voor loonakkoorden. Dit zou de aanzet kunnen geven voor een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de sectorale sociale dialoog, maar er moet nog een lange weg afgelegd worden voor er echte veranderingen zichtbaar zullen zijn.

JAKUB KUS

De Spaanse grondwet van 1812, bekend als *La Pepa*

EERSTE SPAANSE GRONDWET

Deze grondwet werd afgekondigd door de grondwetgevende vergadering in Cádiz, waar de nationale soevereiniteit voor het eerst officieel werd opgeëist in Spanje. Het was een van de meest liberale grondwetten van die tijd met vrijheid van drukpers en onafhankelijkheid van de rechtbanken.

EERSTE ALGEMENE STAKING IN SPANJE

Er werd gestaakt tegen het onwettig maken van arbeidersverenigingen. Ze vond voornamelijk plaats in Catalonië en eindigde met een wet waarin de eisen van de werknemers niet waren opgenomen.

WET BENOT

Hij betekende het begin van de arbeidswetgeving in Spanje. Deze wet beschermde kinderen tegen misbruik van werkomstandigheden en betekende het begin van de regelgeving inzake veiligheid en gezondheid op het werk.

Kinderarbeid

WET INZAKE VERENIGINGEN

Voor de eerste keer werd het verenigingsrecht wettelijk vastgelegd. Deze wet erkende religieuze, politieke, wetenschappelijke, werkgevers- en werknemersorganisaties.

WET OP DE ARBEIDSONGEVALLEN

De belangrijkste bijdrage van dit stuk wetgeving (Wet Dato) was de vaststelling van de doctrine van het beroepsrisico, die nauw verbonden is met de arbeidsongevallenverzekering.

1812

Foto van de arbeiders en de eigenaars van de spoorlijn Barcelona-Mataró, 1848

1844

KONINKLIJKE VERORDENING OVER DE OPRICHTING VAN DE SPOORWEGEN

De eerste spoorlijn kwam er tussen Barcelona en Mataró in 1848 (later volgden Madrid-Aranjuez en Gijón-Langreo.) De ontwikkeling van deze spoorlijnen betekende niet alleen een verbetering van het goederenvervoer en de groei van de gebieden waardoor de spoorlijn liep, maar ze legde ook de basis om de verschillende regio's van het land per spoor met elkaar te verbinden.

1855

1857

EERSTE WET OVER HET OPENBAAR ONDERWIJS

Deze nieuwe wet (Wet Moyano) betekende de eenmaking van de niveaus van het onderwijssysteem, de regularisatie van het publieke en private onderwijs en de toegang tot de openbare onderwijsmaterialen.

1873

Claudio Moyano, minister van Onderwijs

1876

VRIJE INSTELLING VOOR ONDERWIJS

Deze nieuwe instelling (*Institución Libre de Enseñanza*) werd opgericht door een groep van professoren die op de universiteit waren ontslagen, omdat ze de academische vrijheid verdedigden en weigerden om hun onderwijs aan te passen aan officiële dogma's in religieuze, politieke of morele zaken.

1887

1890

INSTELLING VAN HET ALGEMEEN KIESRECHT VOOR MANNEN

Vanuit juridisch en theoretisch oogpunt werd Spanje een democratische monarchie.

1900

Het "Bulletin van de moderne school" (*Boletín de la Escuela Moderna*) van 31 december 1905. Het verscheen voor het eerst in oktober 1901 en werd uitgegeven door Francisco Ferrer.

MODERNE SCHOOL IN BARCELONA

Deze nieuwe school (*Escuela Moderna*), opgericht door Ferrer Guardia, beoefent onderwijs geïnspireerd door de vrije gedachte, door middel van de praktijk van co-educatie van seksen en sociale klassen. Het was een revolutionaire breuk met de traditionele methoden.

1901

1918

OPRICHTING VAN DE NATIONALE VERENIGING VAN SPAANSE VROUWEN

Het doel was de bevordering van de rechten van vrouwen, met name het stemrecht, hoewel zij ook juridische, educatieve en sociale initiatieven bevorderde.

1919

STAKING VAN LA CANADIENSE

Een elektriciteitsbedrijf dat deel uitmaakte van de Tractie-, Verlichtings- en Elektriciteitsmaatschappij van Barcelona. Ze duurde 44 dagen en mondde uit in een algemene staking. De staking resulteerde na lange en harde conflicten in de juridische vastlegging van de 8-urige werkdag.

1926

ARBEIDSWETBOEK

Studie, compilatie en herschikking van de wettelijke bepalingen inzake werk, door middel van een systematische groepering van onderwerpen.

1929

INVOERING VAN EEN VERPLICHT ZWANGERSCHAPSVERZEKERING

Deze verzekering trad in 1931 in werking en leidde tot de ontwikkeling van socialeverzekeringsregelingen of de oprichting van openbare liefdadigheidsfondsen, waardoor de Spaanse wetgeving ingrijpend moest worden gewijzigd.

1931

SPAANSE GRONDWET

Deze betekende een stap voorwaarts in de verdediging van de mensenrechten: erkenning van het kiesrecht voor vrouwen, formele erkenning van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen, de wetgevende macht kwam toe aan het volk en het leiderschap van de natie zou niet toebehoren aan de monarchie.

1931

WET INZAKE DE ARBEIDSOVEREENKOMST

Hij stelde verplichte normen vast voor arbeidscontracten en regelde de collectieve arbeidsovereenkomsten.

1932

ECHTSCHIDINGSWET

Aangenomen tijdens de Tweede Spaanse Republiek en de eerste wet die de echtscheiding in Spanje regelde.

1976

WET OP DE ARBEIDSVERHOUDINGEN

Hij waarborgde een zeer hoog niveau van individuele arbeidsrechten (aanwerving, ontslag...). (Een verbetering van de collectieve rechten was niet mogelijk, zolang er geen vrijheid van vereniging was).

1977

WET OP DE VAKBONDSORGANISATIES

Hij erkende het recht van de beroepsvereniging van werknemers en werkgevers in elke sector.

1977

KONINKLIJK BESLUIT INZAKE DE ARBEIDSVERHOUDINGEN

Dit erkende duidelijk het stakingsrecht en regelde dit net als de lock-out.

1977

EERSTE VRIJE VERKIEZINGEN SINDE DE TWEDE REPUBLIEK

Het doel was het proces van politieke hervorming af te ronden met de opstelling van een grondwet, die uiteindelijk in 1978 het levenslicht zag.

Stembureau in Toledo op 15 juni 1977

LEGALISATIE VAN VAKBONDEN EN LINKSE PARTIJEN

De PSOE (*Spaanse Socialistische Arbeiderspartij*), PCE (*Spaanse Communistische Partij*), UGT (*Algemene Unie van Werknemers*) en CC00 (*Comisiones Obreras*) werden gelegaliseerd.

Sluitingsceremonie van het eerste feest van de Spaanse Communistische partij, gehouden in het Casa de Campo in Madrid in 1977

WERKNEMERSSTATUUT

Het regelde de individuele arbeidsverhoudingen, het recht van vergadering en het recht op vertegenwoordiging in de onderneming, evenals de onderhandelingen over collectieve arbeidsovereenkomsten.

ECHTSCHIDINGSWET

De eerste echtscheidingswet werd in 1939 opgeschort en sindsdien is deze wet van kracht.

Steunbetoging van feministen voor leden van de Democratische Vrouwenbond (ADM)

ALGEMENE GEZONDHEIDSWET

Alle Spaanse burgers en buitenlandse ingezetenen hebben recht op volksgezondheid.

ORGANIEKE WET INZAKE DE ALGEMENE BESCHERMING TEGEN GENDERGEWELD

Legde integrale beschermingsmaatregelen vast die tot doel hebben gendergeweld te voorkomen, te bestraffen en uit te roeien en bijstand te verlenen aan de slachtoffers ervan. Op de werkplek omvat hij een reeks arbeidsrechten en socialezekerheidsvoorzieningen.

WET INZAKE DE VOORWAARDEN (MET BETREKKING TOT ABORTUS)

Decriminalisering van de praktijk van vrijwillige zwangerschapsafbreking tijdens de eerste 14 weken van de zwangerschap.

1977

1977

PACTEN VAN MONCLOA

Akkoord tussen de belangrijkste politieke partijen met parlementaire vertegenwoordiging, bedrijfsorganisaties en vakbonden, dat een proces van sociaal akkoord omvatte. Deze pacten stelden Spanje in staat de weg van de modernisering in te slaan die tot de toetreding tot de Europese Unie zou leiden.

1978

SPAANSE GRONDWET

Een nieuw rechtssysteem dat leidde tot de erkenning van verschillende rechten en vrijheden: onderwijs, gezondheid, stelsels van sociale bescherming, enz. Op het gebied van arbeid betekende dit de erkenning van het recht op collectieve arbeidsonderhandelingen, de vrijheid van vereniging en het stakingsrecht.

Eerste bladzijde van de Spaanse grondwet van 1978

1980

1981

1985

NIEUWE ABORTUSWET

Decriminalisering van abortus in drie gevallen: verkrachting, risico voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de moeder en misvorming van de foetus.

1985

ORGANIEKE WET OP DE VRIJHEID VAN VERENIGING

Hij regelde en beschermde de vrijheid van vereniging, naast de vakbondsacties.

1986

2004

In maart 2005 worden de Pride Day en de nieuwe wet inzake de erkenning van het huwelijk tussen mensen van hetzelfde geslacht gevierd

2005

ERKENNING VAN HET RECHT OM TE TROUWEN VOOR KOPPELS VAN HETZELFDE GESLACHT

De wet werd met absolute meerderheid van stemmen goedgekeurd en is zeer vooruitstrevend, want hij laat ook de adoptie van kinderen toe.

2007

WET VOOR DAADWERKELIJKE GELIJKHEID VAN VROUWEN EN MANNEN

Het doel ervan is alle vormen van directe of indirecte discriminatie op grond van geslacht te bestrijden en de daadwerkelijke gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen. Deze wet legt de verplichting op om te onderhandelen over gelijkheidsplannen in bedrijven met 250 werknemers of meer.

2010

SPANJE WAS HET EERSTE LAND TER WERELD MET EEN 8-URIGE WERKDAG

In 1919 werd in de strijd van de arbeiders van *La Canadiense* (De Canadese) de 8-urige werkdag ingesteld. Spanje was daarmee het eerste land ter wereld dat dit recht bij wet vastlegde.

Spanje beleefde een sterke economische crisis aan het einde van de Grote Oorlog, die kan worden samengevat als: daling van de vraag, gepaard gaand met de sluiting van bedrijven, toename van de werkloosheid en loonsverlagingen. Deze situatie veroorzaakte een toename van de sociale conflicten, midden in de Russische Revolutie. Door het einde van de Eerste Wereldoorlog in 1918 daalde de productie drastisch en verslechterden de sociale en arbeidsomstandigheden van de arbeiders. Er was minder werk, navenant lage lonen en uitputtende werkdagen, maar er heerste ook een sfeer van enthousiasme door de Europese bewegingen en de consolidatie van de bolsjewistische overwinning. De ontevredenheid van de werknemers werd geleid door de vakbonden, die in volle expansie waren: UGT en CNT. Het vakbondsoptreden op het platteland, in de industriegebieden en de grote steden werd opgedreven.

In Barcelona was de meest gewelddadige periode die tussen 1919 en 1923, als gevolg van de macht van de CNT en de keiharde reactie van de werkgevers. De werkgevers waren verdeeld in twee sectoren: de textielindustrie, die meer geneigd was om met de vakbonden te onderhandelen en openstond voor arbeidshervormingen, en de bouwsector, die de kracht van het geweld ondersteunde. Voorafgaand aan de toenemende aanvallen en stakingen in de industrie,

1919

In de rij staan voor kolen tijdens de stakingen bij *La Canadiense*, waardoor leveringen uitvielen

ontmoetten de leiders van beide sectoren in Madrid graaf de Romanones, het hoofd van de regering. Hoewel hij er de voorkeur aan gaf om aan de zijlijn te blijven staan, gaf hij toe aan de verzoeken van Milans del Bosch, luitenant-generaal in Catalonië, en van González Rothwos, de burgerlijke gouverneur, die om de opschorting van de grondwettelijke garanties in de stad verzochten, totdat de spanningen waren verholpen en de echo's van de Duitse Spartacusopstand weggeëbd waren. Op 16 januari 1919 werd

de maatregel uitgevoerd. Aangezien het niet nodig was om een aanhouding te rechtvaardigen, werden er veel werknemers gearresteerd en werkplaatsen gesloten.

Het grote conflict van Barcelona was in dit stadium dat van *La Canadiense*. De Irrigatie- en Elektriciteitsmaatschappij van de Ebro behoorde tot *La Canadiense*, zo genoemd omdat de belangrijkste aandeelhouder van de onderneming de Canadian Bank of Commerce of Toronto was. *La Canadiense*

Foto van de *Somatén*, de gewapende organisatie van de werkgevers

Schermselingsen tijdens de staking bij *La Canadiense*

De militairen steken de straatverlichting aan op de Ramblas tijdens de staking

zorgde voor de elektriciteitsvoorziening van Barcelona. Het conflict ontstond toen de arbeiders besloten zich te organiseren, wat de reactie uitlokte van de bedrijfsleider van het bedrijf, die de arbeiders probeerde uit te sluiten. De confrontatie werd nog aange-wakkerd door het ontslag van zij die de vakbond hadden georganiseerd.

De staking begon op 5 februari 1919, in solidariteit met 8 ontslagen van drie dagen eerder. Al snel ging het hele personeel in staking. De personeelsleden gingen de straat op, spraken met de gouverneur, die beloofde in te grijpen, en toen ze teruggin-gen naar het werk, botsten ze op de politie die hen de toegang tot het bedrijf belette. Deze gebeurtenissen veroorzaakten een kettingreactie in Barcelona.

Op 21 februari werd de staking gesteund door alle bedrijven van de groep en op 27 februari sloten werknemers uit de hele elektriciteitssector en een groot aantal andere sectoren zich bij de staking aan, waardoor 70 % van de bedrijven in Catalonië lamgelegd werd. De staking duurde 44

dagen en er waren geen trams, kranten, watervdeling, enz.

Luitenant-generaal Milans del Bosch be-sloot tot militarisering van de fabrieken om de bevoorrading te herstellen. Toen die opdracht werd gegeven, besloot niet één van de gemilitariseerde arbeiders en be-dienden om het werk op te nemen. Tussen 800 en 5000 van hen werden gearresteerd en 3000 arbeiders werden gevangengezet. Medio maart werd de staat van beleg en de controle over de media uitgeroepen.

De staking eindigde na een akkoord over de vrijlating van de gevangenen, de herin-dienstneming van de ontslagenen, de acht-urige werkdag, de verhoging van de lonen en de betaling van de helft van de tijdens de staking verloren dagen, uit angst voor een algemene staking in het hele land als het conflict van Barcelona niet werd opgelost. Het akkoord werd aanvaard, zodra alle gevangen arbeiders waren vrijgelaten en na de toelichting van dit akkoord aan 20.000 werknemers door vakbondsleider Salvador Seguí (*Noi del Sucre*) op 19 maart.

Het Canadiense-complex met de kenmerkende drie schoorstenen

Op 3 april 1919 ondertekende graaf de Romanones, de premier van de centrale regering, het decreet dat vanaf oktober 1919 de achturige werkdag voor alle Spaan-se werknemers afkondigde. Hij nam ontslag nadat hij zijn handtekening had gezet.

De staking van *La Canadiense* wordt herin-nerd als een grote triomf van de arbeiders-klasse en als een model voor de organisatie van de vakbeweging. Spanje was daardoor het eerste land ter wereld dat de achturige werkdag bij wet invoerde.

BARCELONA NA DE STAKING BIJ LA CANADIENSE

HET CONFLICT bij *La Canadiense* zorgde voor een polarisering van de sociale rela-ties: er waren geen gematigde standpunten. De Patronale Federatie van Barcelona, die de industriële elite vertegenwoordigde, had een bondgenootschap gesloten met de meest extremistische elementen van het leger in de regio. Bovendien weigerde de toenmalige luitenant-generaal van Barcelona, Joaquín Milans del Bosch, die door de werkgeversfe-

Het leger controleert het werk van de elektriciteitsdienst.

deratie was opgehitst, om de zich in militaire hechtenis bevindende leden van de CNT vrij te laten, in een poging om het akkoord van *La Canadiense* te kelderen en een confronta-tie met de vakbonden uit te lokken.

Het jaar 1919 was dan ook het voorbeeld van hoe arbeidsvraagstukken door een groot deel van de overheid als een probleem van de openbare orde werden opgevat. Hoewel republikeinen en socialisten probeerden om de ontevredenheid over de internationale overeenkomsten die in de Internationale Arbeidsorganisatie waren verzegeld te kanaliseren, kelderden de afwijzende hou-ding van de zakenlieden tegen de inmenging van de staat in het bedrijfsleven en de ver-harding van de autoritaire standpunten van de meest reactionaire groepen in de Spaanse samenleving, elke poging.

In deze context werd de stad gemilitari-seerd. De avondklok na 23.00 uur werd ingesteld en in de straten patrouilleerden bijna 10.000 mannen gewapend met gewe-ren, de *Somatén*, die vakbondsmensen vervolgd. Het begon als de grootste sta-

king in de geschiedenis van de stad – van trambestuurders tot dokwerkers, fabrieks-arbeiders, begrafenisondernemers, kooplie-den en hotelkellners, maar het eindigde met moegestreden arbeiders en de terugkeer naar hun baan.

Vervolgens voelden de werkgevers zich gelegitimeerd om de druk te verdubbelen en verschillende lock-outs uit te voeren, dat wil zeggen, bedrijven te sluiten om de werkne-mers schade toe te brengen. Tussen 150.000 en 300.000 werknemers werden wekenlang werkloos door die tactiek van de werkgevers in december 1919. De botsing tussen de twee groepen zou in de daaropvolgende jaren leiden tot schietpartijen, met aanvallen van beide kanten die tot 1923, het jaar van het begin van de dictatuur van Primo de Rivera in Spanje, meer dan 250 doden eisten.

MARÍA ÁNGELES ROMERO CAMBRA

Bron alleen in het Spaans:
La efectividad de la acción directa: la huelga de La Canadiense y sus consecuencias. Downloadbaar via:
<https://www.elsaltodiario.com/anarcosindicalismo/efectividad-accion-directa-huelga-canadiense>

Maar hoe is de achturige werkdag geëvolueerd?

Het bereiken van de achturige werkdag in Spanje (dat in 1919 in een decreet de 48-urige werkweek, dat wil zeggen zes werkdagen, in het vooruitzicht stelde) was het hoogtepunt van een wereldwijde beweging die zich decennialang had ontwikkeld. De herdenking van 1 mei als Dag van de Arbeid werd aan het eind van de 19e eeuw ingevoerd in de strijd voor de achturige werkdag van de arbeiders van Chicago in 1886. In hetzelfde jaar dat Spanje de maatregel aannam, kreeg de Internationale Organisatie van de Arbeid (IAO), die dit als een van haar doelstellingen had, vorm.

Maar werd de werkdag daadwerkelijk in de praktijk toegepast? En bleef hij tot vandaag onveranderd? Op papier, ja, antwoordt Antonio Rivera, professor geschiedenis aan de Universiteit van Baskenland. Noch tijdens de dictatuur van Primo de Rivera, noch tijdens die van Franco werd deze afgeschaft. Wat werd besproken naar aanleiding van de goedkeuring van het besluit was welke de bedrijven en sectoren waren die konden profiteren van de uitzonderingen en hoe de overuren werden beheerd. Uiteindelijk hing de vervulling van de dagtaak uiteindelijk af van het vermogen van de vakbonden om druk uit te oefenen. Volgens de professor: "Het was hetzelfde als nu. Het hangt van de sterkte van de organisatie af of de werknemers uiteindelijk niet toch 10 of 12 uren presteren tijdens een werkdag die op papier maar 8 uur duurde".

MARÍA ÁNGELES ROMERO CAMBRA

Bronnen alleen in het Spaans:

http://escuelasindical.ccoo.es/noticia:359933--Lucha_por_las_8_horas_de_trabajo

https://www.elconfidencial.com/cultura/2019-01-19/jornada-ocho-horas-huelga-canadiense-centenario_1767114/

<https://www.nuevatribuna.es/articulo/historia/huelga-canadiense/20160216195450125464.html>

https://www.eldiario.es/catalunya/huelga-Canadiense-consiguio-jornada-laboral_0_863014014.html

<https://anarquismoanarcosindicalismoyotrotemas.wordpress.com/2015/07/06/el-pistolismo-y-el-terrorismo-patronal-en-la-rosa-de-foc/>

Video van de staking (in het Spaans):

<https://www.youtube.com/watch?v=xDTeR93w8kU>

SALVADOR SEGUÍ

Salvador Seguí Rubinat (geboren in Tornabous op 23 december 1886, vermoord in Barcelona op 10 maart 1923) was een van de belangrijkste leiders van de Nationale Confederatie van de anarchosindicalistische vakbond in Catalonië bij het begin van de 20e eeuw.

Seguí was zowel een van de beste exponenten van het eindresultaat van de staking bij *La Canadiense* als een van de meest prominente spelers.

Salvador Seguí werd in 1886 geboren in een boerenfamilie in de provincie Lleida, die het jaar daarop naar Barcelona emigreerde. De *noi del sucre* (suikerjongen) verliet op 12-jarige leeftijd de school om het vak van schilder te leren, waarmee hij tot het einde van zijn tijd zijn brood verdiende. Hij werd echter cultureel geschoold in het uitgebreide netwerk van libertaire bibliotheken en atheneums die in die jaren overal in Barcelona te vinden waren. Hij werd zelfs een begenadigd spreker, polemicus en schrijver van verschillende werken over de vakbondsbeweging, een korte roman – *School van de rebellie* – en talloze artikelen over verschillende onderwerpen.

De twee ideeën – cultuur als hefboom voor persoonlijke bevrijding en de vakbond als instrument voor collectieve bevrijding

– vormden de ideologie van Seguí en de vruchten van zijn werk lieten niet lang op zich wachten. Hij stelde de afschaffing van de beroepsfederaties en de oprichting van aangemaakte vakbonden voor om alle werknemers van één enkele productiesector te groeperen. Dit stelde het geheel van de arbeiders in staat om van een strategie van verzet te evolueren naar een samenleving die uitsluitend gebaseerd is op vakbonden die in staat zijn om alle aspecten van de economische productie en het sociale leven te organiseren.

Seguí speelde een hoofdrol in vele belangrijke episodes in Barcelona toen en in de door enkele huurmoordenaars in 1923 op hem gepleegde moord op aangeven van de werkgeversvereniging *Fomento del Trabajo Nacional* (Promotie van de Nationale Arbeid). De belangrijkste erfenis van Seguí was echter wellicht het vakbondnetwerk dat hij had gestimuleerd.

MARÍA ÁNGELES ROMERO CAMBRA

Bronnen alleen in het Spaans:

¿Sabes por qué trabajas 8 horas? Los 44 días que cambiaron la historia de España. Downloadbaar via: https://www.elconfidencial.com/cultura/2019-01-19/jornada-ocho-horas-huelga-canadiense-centenario_1767114/

Salvador Seguí, el chico que hizo madurar al sindicalismo. Downloadbaar via: <https://www.elsaltodiario.com/anarcosindicalismo/quien-fue-salvador-segui-noi-sucre>

STICHTING VAN DE ZWITSERSE FEDERALE STAAT

Zwitserland krijgt de eerste federale grondwet waarin de fundamentele waarden van de Franse Revolutie, zoals gelijkheid van rechten, scheiding der machten en burgerlijke vrijheden, zijn opgenomen.

Daardoor was er in het hart van een Europa van monarchieën en mislukte revoluties een democratische staat met stemrecht, een parlement met twee kamers en fundamentele rechten. Pas met de herziening van 1874 ontstond echter de huidige "moderne" Zwitserse grondwet met een uitbreiding van de grondrechten, waaronder het recht op een grondwettelijk initiatief (volksreferendum).

EERSTE FABRIEKSWET DOOR REFERENDUM

Na 1848 volgden een aantal andere kantons het voorbeeld van het kanton Glarus tot het moment dat de veiligheid op het werk uiteindelijk op nationaal niveau wettelijk werd vastgelegd. In een referendum werd de eerste federale fabriekswet (arbeidswet) met een krappe meerderheid en ondanks het verzet van de industrie aangenomen. Hij verbiedt onder andere de tewerkstelling van kinderen onder de 14 jaar en van vrouwen voor en na de bevalling. Hij voorziet ook in de 11-urige werkdag en verbiedt nacht- en zondagsarbeid.

OPRICHTING VAN DE SOCIAAL-DEMOCRATISCHE PARTIJ VAN ZWITSERLAND

Voor de oprichting van de Nationale Sociaal-Democratische Partij werden in de 19e eeuw verschillende arbeidersorganisaties opgericht, zoals de Grütliverein, de Zwitserse Vakbondsfederatie en verschillende regionale sociaal-democratische partijen in Zwitserland. Deze werknemerspartijen hielden het echter meestal maar kort vol. Het partijprogramma sprak steun uit voor de democratie, verwierp revolutionaire aspiraties en zocht naar democratische oplossingen om de sociale omstandigheden te verbeteren.

CONGRES VAN BAZEL VAN DE TWEDE INTERNATIONALE (VREDESCONGRES)

Het buitengewone congres van de socialisten in Basel in 1912 had tot doel om met alle mogelijke middelen oorlog te voorkomen en dit publiekelijk duidelijk te maken. Het congres vond plaats tegen de achtergrond van de Balkanoorlogen van 1912-1913 en de groeiende angst voor een militair conflict tussen de grootmachten in Europa.

Affiche voor het Vredescongres

Origineel van de federale grondwet, 1848

VERBOD OP KINDERARBEID VOOR KINDEREN JONGER DAN 12 JAAR

In het kanton Glarus hebben textielbedrijven zich al vroeg gevestigd, met de typische problemen van vroege industrialisatie, zoals kinderarbeid, te lange werktijden en het risico op ongevallen. In dat jaar treedt een van de eerste Europese wetten op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk in werking, die niet alleen de tewerkstelling van kinderen onder de twaalf jaar verbiedt, maar ook de maximale arbeidstijd voor dag- en ploegenarbeid vastlegt.

OPRICHTING VAN HET ZWITSERS VERBOND VAN VAKVERENIGINGEN

Omdat de bestaande confederatie van verschillende werknemersorganisaties, de Arbeidersbond, dreigde te desintegreren na een succesvolle strijd voor de Arbeidswet, werd in Olten het nieuwe Zwitserse Verbond van Vakverenigingen (SGB) opgericht. In 1907 fuseerden de christelijk geïntendeerde vakbonden tot het Christelijk-sociale Verbond van Vakverenigingen. In 1920 was ongeveer 10 procent van de beroepsbevolking bij een vakbond aangesloten.

ONGEVALLEN- EN ZIEKTEKOSTENVERZEKERING

Het creëren van een constitutionele basis voor ongevallen- en ziektekostenverzekeringen. De uitbreiding van de loonarbeid vergrootte ook de daarmee gepaard gaande risico's op loonverlies, die vooral in Zwitserland door verzekeringen worden gedekt. Het duurde echter nog meer dan 20 jaar voordat een navenante wet werd aangenomen (1912).

Algemene staking, betoging in Winterthur op 31 augustus 1918

NATIONALE STAKING

Op 11 november kondigt het zogenaamde Olten-comité, de schakel tussen de SPS en de vakbonden, de algemene staking aan. De eisen: evenredige vertegenwoordiging, vrouwenstemrecht, maximale wekelijkse werktijden, ouderdoms- en invaliditeitsverzekering. Onder enorme druk wordt de staking na drie dagen afgebroken. Het aflazen van de staking was enerzijds een nederlaag, maar had anderzijds een succesvol effect door de invoering van het recht op evenredige vertegenwoordiging voor de Nationale Raad in 1919 en het leggen van de grondwettelijke basis voor de ouderdoms- en invaliditeitsverzekering in 1925.

VREDESAKKOORD IN DE METAAL-, MACHINE- EN HORLOGE-INDUSTRIE

Deze eerste, landelijke cao is nog steeds een soort standstill-overeenkomst zonder stakingsacties, zonder normatieve regelingen zoals cao-lonen. In 1938 volgde de eerste landelijke cao voor de bouwsector met een minimumloon- en arbeidstijdenregeling. Tot het begin van de jaren 1950 waren er grote stakingen, vooral in de bouw en de chemische industrie. Als gevolg hiervan ontstaan er tal van nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten.

EERSTE BETALING VAN WETTELIJKE OUDERDOMSPENSIOENEN

Nadat in 1925 de grondwettelijke basis voor een systeem van ouderdomspensioenen was gelegd, mislukte het wetsvoorstel in 1931; pas bij de tweede poging werd het in 1947 door de meerderheid van de stemgerechtigde mannen aangenomen. In diverse herzieningen zijn de voordelen uitgebreid, zodat de Ouderdoms- en Nabestaandenverzekering de basis vormt voor het veiligstellen van het levensonderhoud na afloop van een betaalde beroepsbezigheid. In 1966 wordt een verbetering van het levensonderhoud gerealiseerd: Om de armoede onder ouderen te verminderen, werd het recht op aanvullende uitkeringen toegekend.

XENOFOBISCHE TEGENSLAG OP HET NIPPERTJE VOORKOMEN

Na de jaren 1960 met almaar meer stemmingmakerij tegen de immigranten werd een rechtse, nationale alliantie gevormd, die over een volksinitiatief liet stemmen. Dit eerste xenofobe initiatief, genoemd naar de initiatiefnemer James Schwarzenbach, werd door 54 procent afgewezen. Een goedkeuring zou de verplichte uitzetting van enkele honderdduizenden mensen hebben betekend.

EEN NIEUWE GOLF VAN STAKINGEN

Stakingen nemen toe in het kielzog van een economische recessie. Met uitzondering van de staking van 1963 werden er in Zwitserland tijdens de decennia van naoorlogse economische activiteit vrijwel geen stakingen meer gehouden. In 1976, als gevolg van de eerste grote economische terugval, waren er voor het eerst weer grote stakingen in bedrijven. Het bleek dat met dit ultieme protest kritiek kan worden uitgeoefend en dat veranderingen kunnen worden afgedwongen.

ARTIKEL OVER DE GELIJKHEID IN DE FEDERALE GRONDWET

Na het kies- en stemrecht voor vrouwen werd een andere, dringend noodzakelijke stap in het grondwettelijk recht gezet. Er bestaat daardoor een individueel recht op gelijk loon voor gelijk of gelijkwaardig werk. Maar zelfs met dit beginsel (en de latere wet) is gelijke beloning nog lang niet bereikt.

1937

1938

1948

1968

1970

1971

1976

1981

1981

RETO-ROMAANS WORDT VIERDE LANDSTAAL

Op 20 februari neemt het Zwitserse volk met 91,6% van de stemmen het Reto-Romaans als vierde landstaal in de grondwet aan. In de context van het Duitse en Italiaanse fascisme was dit een indrukwekkende bevestiging van het democratische model van Zwitserland met zijn verscheidenheid aan talen en culturen.

SOCIO-CULTURELE OVERGANG

De jaren rond en na 1968 symboliseren ook een uitbarsting van conservatieve waarden en een overgang naar een andere sociale orde in Zwitserland. In de grotere steden vonden rockconcerten en vele betogingen plaats. Er ontstond een "Nieuw Links", dat deels werd bestreden met massale politieacties. Er ontstonden nieuwe partijen en sociale bewegingen werden steeds populairder.

INVOERING VAN HET VROUWENKIES- EN -STEMRECHT

Zwitserland is een van de laatste landen die het vrouwenkiesrecht heeft ingevoerd. De lange strijd van de vrouwenbeweging heeft uiteindelijk de goedkeuring van de mannelijke kiezers voor deze fundamentele democratische rechten van de vrouwelijke burgers opgeleverd.

"Wil je zulke vrouwen? Vrouwenkiesrecht NEEN." Een jubileumposter citeert een campagne tegen vrouwenkiesrecht uit de jaren 1920.

INVOERING VAN EEN VERPLICHTE ONGEVALLENVERZEKERING

De hele beroepsbevolking is eindelijk gedekt door de verplichte verzekering tegen arbeidsongevallen en beroepsziekten. Wie meer dan acht uur per week werkt, is ook verzekerd tegen niet-arbeidsongevallen. Meestal worden de premies voor niet-beroepsongevallen in rekening gebracht aan de werknemers, de ongevallenverzekering wordt gedragen door de werkgever.

VROUWEN OEFENEN DRUK UIT

Door de uiterst aarzelande uitvoering van het gelijkheidsartikel nemen meer dan een half miljoen vrouwen deel aan een landelijke protest- en stakingsdag. Hun motto was: "Als de vrouw wil, staat alles stil". Als gevolg van deze gedenkwaardige dag boekte men met de Gelijkheidswet sneller vooruitgang. Deze trad op 01.01.1996 in werking en verbiedt met name elke vorm van discriminatie van mannen en vrouwen.

RECHT OP BESTAANSZEKERHEID

Dit kan nu worden beschouwd als de kerninhoud van de Zwitserse grondrechten. Artikel 12 bepaalt dat mensen die niet voor zichzelf kunnen zorgen of in nood verkeren, "recht hebben op hulp en zorg en op de middelen die onmisbaar zijn voor een menswaardig bestaan". Het is duidelijk dat dit betrekking heeft op alle mensen die op Zwitsers grondgebied verblijven.

BILATERALE OVEREENKOMST MET DE EU

De Bilaterale Overeenkomst I met de EU is duidelijk aangenomen in een referendum en treedt in 2002 in werking. Naast andere domeinen omvat het vooral ook het vrije verkeer van personen. Als maatregel tegen discriminatie en loononderbieding wordt een wet ontwikkeld over de detachering van werknemers om de controle op de minimumarbeidsvoorschriften te verbeteren. Hierdoor kon men het hoge loonniveau in Zwitserland in vergelijking met andere Europese landen handhaven. In de komende jaren zal de bilaterale overeenkomst worden verlengd en ook voor de Midden- en Oost-Europese EU-landen worden aangenomen.

FUSIE VAN DRIE GROTE VAKBONDEN

De vakbonden van de SGB in de machine- en metaalsector (SMUV), in de bouw- en chemiesector (GBI) en in de dienstensector (VHTL) fuseren met een aantal kleinere bonden om de nieuwe grote vakbond UNIA te vormen. Dit is bedoeld om de invloed van de vakbonden te versterken, met name in de dienstensector, niet alleen op het gebied van collectieve overeenkomsten, maar ook op politiek vlak.

Meer dan 500.000 vrouwen nemen deel aan de vrouwenstaking in 2019, hier een betoging met kindwagens in Bern

VROUWENSTAKING OP 14 JUNI

Na de jaarlijkse protestdagen van de vrouwenbeweging werd geprobeerd nog een stap verder te gaan en een echte stakingsdag te organiseren, naar het voorbeeld van andere Europese landen. De mobilisaties waren succesvol en het is gebleken dat de sociale beweging van vrouwen steeds belangrijker wordt en successen kan boeken.

1991

1992

BILATERALE OVEREENKOMST MET DE EU

De toetreding tot de Europese Economische Ruimte (EER) wordt in een referendum met een krappe meerderheid verworpen. Zwitserland begint onderhandelingen over een eigen bilaterale overeenkomst met de EU. In het zogenaamde *Swisslex*-voorstel worden vervolgens verschillende EU-richtlijnen en -verordeningen "autonoom" geïmplementeerd. De Arbeidswet wordt verbeterd op het gebied van informatie/raadpleging van werknemers en gezondheid en veiligheid op het werk en wordt aangepast aan de (toenmalige) EU-norm.

Stand van de rechts-nationale SVP tegen de toetreding tot de EER, 1992

2000

2003

HANDHAVING VAN HET PENSIOEN OP DE LEEFTIJD VAN 60 JAAR IN DE BOUW

Flexibele pensionering vanaf de leeftijd van 60 jaar overeenkomstig de cao voor de bouwsector. Dit is waarschijnlijk het grootste vakbondsucces van de naoorlogse periode. Na moeizame onderhandelingen en een landelijke staking op bouwplaatsen en wegblokkades kwamen werkgevers en vakbonden overeen om de pensioengerechtigde leeftijd voor alle bouwvakkers te verlagen. Gegarandeerd is 65 procent van het laatste basisloon met een maximum van 5.688,- CHF (stand 2019).

2004

2005

BETAALD ZWANGERSCHAPSVERLOF

Invoering van 14 weken zwangerschapsverlof tegen 80 procent van het vorige loon. De bescherming van het moederschap gaat terug tot de fabriekswetgeving in de 19e eeuw en een eerste petitie werd gelanceerd in 1904. In 1945 slaagde de vrouwenbeweging erin om dit in de grondwet te laten opnemen. Een langer ouderschapsverlof of een met de EU vergelijkbaar vaderschapsverlof is nog steeds niet wettelijk gewaarborgd.

2019

Voorstelling ter herdenking van de inwerkingtreding van de eerste federale grondwet op 12 september 1848

DE EERSTE ZWITSERSE FEDERALE GRONDWET

Met de goedkeuring van de Zwitserse federale grondwet in 1848 werd een voorheen losse confederatie van staten omgevormd tot één enkele, democratische federale staat en zo ontstond het moderne Zwitserland. Dit was niet alleen een mijlpaal voor de Zwitserse Bondsstaat, het was ook een opmerkelijke prestatie in de internationale en Europese context.

Het 'revolutionaire' aspect van de grondwet van 1848 was dat deze aanleiding gaf tot een werkelijk democratische staat met stemrecht, een parlement, vrij verkeer van personen en vrijheid van vestiging, enz. in het midden van een Europa dat toen gedomineerd werd door monarchieën en in de nasleep van de onderdrukte revolutie in Duitsland. Vandaag de dag zijn de historici het erover eens dat Zwitserland in 1848 als staat werd gesticht, niet door de eed van

Rütli in 1291, een nationale mythe die tot op de dag van vandaag in sommige schoolboeken staat.

Onder invloed van de Franse bezetting, die tot 1803 duurde en waarbij de kantons waren gegroepeerd in een gecentraliseerde 'Helvetische Republiek', vonden de fundamentele waarden van de Franse Revolutie – zoals de gelijkheid voor de wet, de scheiding der machten en burgerlijke vrijheden – hun weg naar de grondwet. Het parlementair tweekamerstelsel was ontleend aan de Amerikaanse grondwet. De Zwitserse federale grondwet was echter een compromis dat rekening moest houden met de

1848

conservatieve kantons. Want hoewel de liberale en progressieve kantons in de Sonderbund-oorlog hadden gewonnen van de conservatieve krachten op het platteland, moest de tekst van de grondwet zorgvuldig worden geformuleerd, zodat een meerderheid van de kantons er uiteindelijk achter kon staan. De Zwitserse historicus Peter Dürrenmatt zegt over de krappe stemming over de grondwet: "Hardvochtige radicalen vonden dat de inhoud niet ver genoeg ging, terwijl de conservatieven vonden dat de grondwet te ver ging". Zo kregen bijvoorbeeld alleen christenen de vrijheid van vestiging. De Joodse bevolking mocht slechts in bepaalde gebieden wonen

"Artikel 2. Het doel van de Confederatie is het behoud van de externe onafhankelijkheid van het vaderland, de handhaving van de interne vrede en orde, de bescherming van de vrijheid en de rechten van de eedgenoten en de bevordering van hun gemeenschappelijke welvaart".

Uit de federale grondwet van 1848

“Artikel 90. De Bondsraad [...] legt aan de Bondsvergadering rekenschap af van zijn activiteiten, brengt verslag uit over de interne en externe toestand van de Confederatie en vestigt de aandacht van de Bondsvergadering op de maatregelen die hij nuttig acht voor de bevordering van de gemeenschappelijke welvaart”.

Uit de federale grondwet van 1848

en werken. Alleen in de herziene grondwet van 1874 werden deze burgerlijke vrijheden uitgebreid tot alle Zwitserse burgers.

Robert Grimm, die in 1915 de beroemde Zimmerwaldconferentie organiseerde en de algemene staking van 1918 leidde, beschreef de grondwet van 1848 als “een grote stap voorwaarts in vergelijking met de toestand ervoor”, maar “in wezen een voorzichtige, conservatieve grondwet”. Vervolgens zei hij dat de nieuwe federale grondwet hooguit de meest dringende behoeften dekte, terwijl andere grondwetten uit revolutionaire tijden de historische ontwikkeling voor de komende decennia aangaven en moedig het kader voor zowel het staatsgebeuren als het sociale leven neerzetten.

Hoewel de grondwet de grondrechten garandeerde, was “de bevordering van het gemeenschappelijk welzijn” de enige socia-

le doelstelling – in de nauwe betekenis van het woord – die door de federale regering werd genoemd.

Alleen artikel 41 van de herziene grondwet van 1874 herdefinieerde de grondrechten en gaf de federale regering de bevoegdheid om op te treden op het gebied van de veiligheid en het sociaal beleid op het werk. Sommige liberale kantons waren al voor 1874 nog verder gegaan. In 1848, het jaar van de oprichting van de federale staat, werd in het kanton Glarus sociale geschiedenis geschreven. Textielbedrijven hadden zich vroeg in deze regio gevestigd, wat aanleiding gaf tot de typische problemen van een vroege industrialisatie zoals kinderarbeid, te lange werktijden en risico’s op arbeidsongevallen. In 1848 werd een fabriekswet aangenomen, een van de eerste in Europa, die niet alleen de tewerkstelling van kinde-

ren onder de 12 jaar verbood, maar ook maximale werktijden voor dag- en ploegenarbeid oplegde. In de decennia daarna volgden enkele andere kantons dit voorbeeld, totdat uiteindelijk ook de gezondheid en veiligheid op het werk in de federale grondwet werd verankerd.

Een groot voorstander van een onafhankelijk, democratisch Zwitserland in zijn tijd was de dichter Gottfried Keller, wiens literaire werken (bijv. *Het vendel van de zeven rechtvaardigen*) en politieke geschriften, zoals het Meimanifest van 1848, het debat over de grondwet beïnvloedden. Keller was zelfs tweede secretaris van de Constitutionele Raad en kon daardoor rechtstreeks deelnemen aan de discussies over de grondwetsteksten. Hij speelde ook een belangrijke rol bij de daaropvolgende herziening van de grondwet, waarbij hij zich sterk maakte voor directe democratie als tegenwicht voor de groeiende invloed van de industrie en de banken.

Het in 1838 opgerichte Grütli-verbond, een voorloper van de latere Sociaal-Democratische Partij van Zwitserland (SP), lijkt pas vanaf 1848 een grote invloed te hebben uitgeoefend op het constitutionele debat. Destijds was het Grütli-verbond een tamme, nogal kleine bourgeoisorganisatie met ideeën over sociale hervormingen. Het lidmaatschap was beperkt tot Zwitserse burgers. In de jaren 1840 waren de Duitse arbeiders- en onderwijsverenigingen, geleid door migranten die als revolutionairen gedwongen waren Duitsland te ontvluchten, veeleer militante organisaties die in feite de voorgangers van de vakbonden waren. Deze vroege werknemersorganisaties lijken pas na 1848 invloed te hebben gehad op het constitutionele debat, maar ze hebben wel het ontwerp van de kantonale gezondheids- en veiligheidswetgeving beïnvloed.

De grondwet van 1848 bevat nog niets over de directe democratie van referenda, die men nu zo typisch voor Zwitserland vindt, ook al stelt hij in een bepaald punt dat de grondwet ook door het volk kan worden herzien. De directe democratie was wel verankerd in de meeste kantonale grondwetten. In de jaren daarna hebben de politieke krachten die zich ook op federaal niveau op de rechten van de mensen hebben gericht, de overhand gekregen op dege-

De federale grondwet van 1848

nen die in plaats daarvan een representatieve democratie voorstonden. Kritiek op het Escher-systeem speelde daarbij een belangrijke rol. Alfred Escher, die later een belangrijke industrieel werd, nam al vroeg deel aan het constitutionele debat en werd bij de eerste parlementsverkiezingen in 1848 gekozen tot lid van de nieuwe Nationale Raad. Na zijn economische opgang (aanleg van spoorwegen, oprichting van de *Schweizerische Kreditanstalt* (nu bekend als *Crédit Suisse*) kreeg hij de bijnaam 'Koning Alfred I' of 'Princeps', omdat hij zijn economische macht op plutocratische wijze koppelde aan de politieke macht. De kritiek op zijn aanpak leidde tot een aanzienlijke uitbreiding van de directe democratie in de herziene grondwet van 1874.

HANS BAUMANN

Bibliografie:

Peter Dürrenmatt: *Schweizer Geschichte*, Zürich 1963

Werkgroep voor de geschiedenis van de Zwitserse arbeidersbeweging, Zürich 1975

Robert Grimm: *Geschichte der Schweiz in Klassenkämpfen*, Zürich 1976

Ulrich Häfelin, Walter Haller, Helen Keller: *Schweizerisches Bundesstaatsrecht*, Zürich-Basel-Genève 2008.

DE VOLGENDE SELECTIE VAN CITATEN uit documenten, literatuur en archieven moet een aantal aspecten van de periode vóór de goedkeuring van de Zwitserse grondwet (*de Tagsatzung* [= de wetgevende en uitvoerende raad van de Oude Zwitserse Confederatie van de middeleeuwen tot aan de stichting van de Bondsrepubliek Zwitserland in 1848] na het Congres van Wenen) en de gevolgen ervan (sociale rechten in de grondwet van Glarus, vluchtelingenasiel) toegankelijk maken en verdere lezing stimuleren.

ROLF GEHRING

DE TAGSATZUNG (1814-1848)

“De *Tagsatzung* bezweek onder de druk van de zegevierende Europese mogendheden en maakte op 29 december 1813 een einde aan de bemiddeling. Het Congres van Wenen erkende een confederaal bondgenootschap, dat op 7 augustus 1815 werd opgericht, en de neutraliteit van Zwitserland. Het Federaal Verdrag zorgde voor de terugkeer van de kantons naar het zelfbestuur; het kantonale staatsburgerschap werd opnieuw ingevoerd. De enige centralistische staatsstructuur was de vergadering van kantonale vertegenwoordigers, de zogenaamde *Tagsatzung*, die besluiten nam over militaire zaken en buitenlands beleid.”

Bron: Zwitserse Federaal Archief – <https://www.bar.admin.ch/bar/en/home/research/searching/topics/die-moderne-schweiz/epoche-des-wandels--die-schweiz-zwischen-1798-und-1848.html> – Deze archieven bieden toegang tot een uitgebreide collectie documenten over de Zwitserse geschiedenis.

UIT DE GRONDWET VAN GLARUS

(In tegenstelling tot de federale grondwet is in de grondwet van het kanton Glarus van 1842 de vrijheid van beroepsuitoefening vastgelegd – R.G.)

§3. Alle burgers zijn onderworpen aan dezelfde wetten en kunnen dezelfde politieke rechten uitoefenen, met uitzondering van de in artikel 25 genoemde uitzonderingen. Er zijn in het kanton bijgevolg geen voorrechten met betrekking tot geloofsovertuiging, plaats, geboorte, stand, gezin en vermogen.

§9. De handel en de ambachten zijn vrij, met inachtneming van de soevereine wetten en wettelijke bepalingen die het algemeen belang dienen. Dezelfde vrijheid van handelen genieten ook de onderdanen van andere kantons en andere staten waar de burgers van Glarus dezelfde rechten genieten.

www.verfassungen.de/ch/glarus/verf42-i.htm

“Door opleiding naar de vrijheid”, vlag van het Grütli-verbond in Arosa, 1897

“Het primaire doel van het Grütli-verbond is echter een ontwikkeling die de Zwitserse burgers in staat stelt om krachtig en welverwend deel te nemen aan het openbare leven...”

Uit de statuten van het Grütli-verbond

„HET VLUCHTELINGENBELEID VAN ZWITSERLAND was genereus na de algemene mislukking van de revolutie van 1848 (in Europa, R.G.). Duizenden Duitse en Italiaanse nationale liberalen of republikeinse Fransen stroomden het land binnen. De buurlanden daarentegen oefenden druk uit, onder meer door het inzetten van troepen aan de grens. De Bondsraad verdedigde mondeling fel de liberale asielwetgeving, maar wees vluchtelingen uit naar Engeland of Amerika, als ze de politieke strijd tegen de regering in hun eigen land vanuit Zwitserland wilden voortzetten en zo een bedreiging vormden voor de ‘interne of externe veiligheid van de Confederatie’.”

Thomas Maissen: *Geschiedenis van Zwitserland*

AANBEVOLEN LECTUUR

Er is een schat aan literatuur over de Zwitserse geschiedenis. De werken die we over de jaren rond 1848 aanbevelen, zijn *Uli, de knecht* en *Uli, de pachter* van de conservatieve sympathisant en protestantse dominee Jeremias Gotthelf en *Het vendel van de zeven rechtvaardigen* uit de *Zürcher Novellen* van de vrijzinnig-liberale schrijver en politicus Gottfried Keller.

EEN PRIJS VOOR BAZEN
EN HUN DIENSTVERLENERS

Uitgerekend Gotthelf, de conservatieve predikant, schreef over de wereldse vooruitzichten van een hopeloze man, want Uli, de knecht, heeft niets: geen land, geen geld en geen erfenis. Zijn enige onderwijs bestaat uit het af en toe lezen van drukwerk, optellen en aftrekken en religieuze geboden. Maar Uli is wel gezond, gewend aan hard werken en zeer praktisch ingesteld. Hij slaagt erin om werk te vinden bij een landeigenaar, bij wie hij goed kan werken en iets kan leren. Zijn meester heeft naast de boerderij ook zakelijke belangen. Een scherpzinnige knecht zou hem goed van pas komen. Zo verandert de premoderne relatie van "meester" en "knecht" in een vrijere contractuele en onderhandelde situatie tussen "baas" en "dienstverlener". In het huishouden komen de draden van het plattelandsleven samen: het dagelijkse werk, business, menselijke zaken, geboorte en dood. De huisvrouw weet alles en ze maakt zich over

alles zorgen. De vrouw van de meester begint het verhaal met te zeggen dat Uli, de havenot, geen nietsnut mag worden en dat er met hem gesproken moet worden. Uiteindelijk kan ook een "arme drommel" iets worden, als hij leert te werken, leert werkprocessen te leiden en goede bedrijfspraktijken en persoonlijke omgangsvormen cultiveert. In de erfopvolging van landgoederen treden verschuivingen op. Een goed denkende en vlijtige man en een goede, wijze vrouw kunnen zich van pachter tot "baas" opwerken, eigenaar en rijk worden, maar alleen als er een wonder plaatsvindt.

VRIENDSCHAP IN VRIJHEID

In het *Vendel van de zeven rechtvaardigen* schildert Gottfried Keller een beeld van heel Zwitserland. De nadruk ligt op de stedelijke samenleving, waarvan de bewoners – of ze nu onvermogen of rijk zijn – verenigd zijn door het feit dat de vlijtige individuen in de nieuwe federale staat hun geluk zullen zoeken en moeten vinden door te werken, te presteren en actief betrokken te zijn bij het openbare leven. Het "vendel" bestond uit partijsympathisanten die onvermoeibaar voor een liberale grondwet ijverden en bereid waren dag en nacht voor de partij klussen uit te voeren of werk te doen dat niet kon worden toevertrouwd aan betaald personeel, maar alleen aan volstrekt betrouwbare personen. Ondertussen stond in menig Zwitserse kleerkast een geweer. Meester-kleermaker Hediger wilde met zijn handen de kost verdienen en als mens en burger beschouwd worden, terwijl Frymann, de ex-

Het vendel van de
zeven echtvaardigen

ploitant van een zagerij en aannemer, almaar rijker wilde worden door middel van vastgoedprojecten. Tussen deze twee tegengestelde blauwdrukken voor het leven, zoekt – en vindt – de volgende generatie zichzelf door in te gaan tegen de wil en de plannen van de oude generatie. Net als bij Gotthelf combineren slimme vrouwen – door na te denken over het goede – bekwaamheid met eigendom. Door hun wereldse wijsheid hebben ze oog voor wat reëel is om het doctrinaire en de drang naar verrijking te doorbreken. Het verhaal eindigt bij de schietwedstrijd, waar Karl Hediger zowel bekwaam als welsprekend blijkt en de vaders eindelijk instemmen met een huwelijk. De dialoog aan het eind wordt gekenmerkt door een gebroken optimisme. Karl vraagt Hermine: "...en hoe zit het met het huwelijksstelsel? Wil je me echt onder de pantoffel krijgen?" Waarop zij antwoordt: "Zoveel mogelijk! Een soort wet en een grondwet zullen vorm krijgen tussen ons, en hoe dan ook, het zal allemaal goed komen!".

Hoewel het om verschillende milieus ging en ze het product van verschillende filosofische opvattingen zijn, hebben beide werken een begrip van het 'goede leven' gemeen, waarvan de apotheose niet de realisatie van een ideaal en het nastreven van leiderschap of dominantie is. De ontwikkeling van de personages vindt zijn hoogtepunt in het respecteren van de medeburgers. In moderne termen zou dit het menselijk vermogen worden genoemd om samen te werken en overeenstemming te bereiken in een eerlijke overeenkomst.

MARTIN FOCHLER, ALFRED KÜSTLER

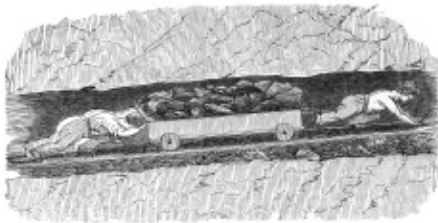
Hans Bachmann
(1852–1917):
Illustratie
Uli, de knecht

WET OP DE GEZONDHEID EN HET MOREEL VAN LEERLINGEN IN HET LEERLINGWEZEN

Deze wet legde een deel van de kinderarbeid in de katoenindustrie aan banden. Er werden zeer beperkte normen vastgelegd voor warmte, licht en ventilatie. De arbeidsduur werd beperkt tot 12 uur per dag. Slaapruimtes voor jongens en meisjes moesten gescheiden zijn en er moest voor een vorm van onderwijs worden gezorgd.

ONDERZOEK NAAR KINDERARBEID

De Koninklijke Commissie stelde een onderzoek in naar kinderarbeid in fabrieken. Ze was opgericht als gevolg van de eisen van de hervormers. De eerste vier fabrieksinspecteurs werden aangesteld, omdat de magistraten er niet in waren geslaagd de vroegere wetten af te dwingen en de werktijden van de jongeren te controleren. De 10-urige werkdag werd ingevoerd voor de 13- tot 18-jarigen. Nu waren de wetten van toepassing op zowel wol-, linnen- als katoenfabrieken. De wetgeving gold niet voor fabrieken buiten de textielindustrie.

TRADES UNION CONGRESS (TUC) OPGERICHT

In de jaren 1860 waren er in veel industriesteden lokale vakbondsraden opgericht, waarvan de leiders in Manchester bijeenkwamen om te praten over het idee van een organisatie die de vakbondsrechten met één stem zou verdedigen. De 34 afgevaardigden kwamen overeen om de TUC op te richten en jaarlijks een conferentie te houden om kwesties te bespreken die van belang zijn voor de arbeidersbeweging.

AANSPRAKELIJKHEID VAN WERKGEVERS

De Wet op de aansprakelijkheid van werkgevers en het gewoonterecht zorgden ervoor dat een gewonde werknemer zijn zaak voor de burgerlijke rechter kon bewijzen. Daarbij vormde de nalatigheid van zijn werkgever het basisbewijs waarop zijn vordering berustte. Dit werd gevolgd door de verschillende wetten van 1897 tot 1945 inzake de vergoeding van arbeiders.

1802

1832

VERRUIMD STEMRECHT

De hervormingswet had tot doel het electoraat uit te breiden, maar het stemrecht werd beperkt tot mannen met eigendom, zodat slechts één op de zeven volwassen mannen kon stemmen. Met slechts 650.000 kiezers op een bevolking van 14 miljoen mensen waren zij een kleine minderheid.

1833

1842

MIJNENWET

Eigenaren mochten nu geen vrouwen en kinderen meer ondergronds laten werken.

1848

VERMINDERING VAN DE ARBEIDSTIJD

De werkuren voor zowel vrouwen als jongeren werden beperkt tot 10 uur per dag.

1867

WET OVER MEESTERS EN DIENAREN

De vakbonden waren niet gelukkig met de nauw omschreven rechten om over lonen en arbeidsvoorwaarden te onderhandelen. Op grond van deze wet konden werknemers nu alleen nog maar worden vervolgd wegens contractbreuk.

1868

1871

RECHTSVORM VAN DE VAKBONDEN

De Vakbondswet gaf de vakbonden een wettelijke status. Het bundelen van de krachten was niet langer een samenzwering, het gewoonterecht inzake beperking van de handel door middel van vakbondsacties werd ingetrokken en de vakbonden kregen volledige bescherming van hun geldelijke en andere eigendommen.

1880

Embleem en lidmaatschaps-certificaat van de *National Amalgamated Union of Labour*, 1895

BETERE VEILIGHEID EN GEZONDHEID

Consolidatiewet voor fabrieken en ateliers. Voor het eerst was er een uitgebreide codex voor veiligheid en gezondheid. Het pleit werd gewonnen door vakbonden, met name van mijnwerkers en katoenwerkers, in combinatie met radicale hervormers en in het licht van voorstellen van de regering die de wettelijke controles zouden hebben verzwakt.

VERGOEDING VAN BEROEPSZIEKTEN

De Wet op de schadeloosstelling van werknemers omvatte nu ook een aantal beroepsziekten en letsels door arbeidsongevallen.

ALGEMEEN KIESRECHT

Nu konden alle vrouwen vanaf 21 jaar stemmen. Vrouwen maakten voortaan deel uit van het electoraat. Bij de verkiezingen van 1929 waren zij met 52% van het totale kiezerspubliek in de meerderheid, ook al omdat in de Grote Oorlog veel mannen waren omgekomen.

INDUSTRIEBELEID VOOR SOCIALE BEHOEFTE

In 1946 kwam de Bank of England door het Nationaliserings- en Planningprogramma van de pas verkozen Labourregering onder staatscontrole. De kolen-, gas- en elektriciteitsindustrie werd in 1947 genationaliseerd, waardoor ongeveer 20% van de nationale economie werd genationaliseerd en 2 miljoen werknemers onder overheidstoezicht kwamen.

GEZONDHEIDSZORG

De Wet op de *National Health Service* – een uitgebreide gezondheidszorg voor alle burgers, gratis op het moment dat het nodig is, inzake het verstrekken van alle medische en chirurgische zorgen en behandeling, en een aantal tandheelkundige en optische zorgen. Dit was het langetermijndoel van de Labourpartij en het *Trades Union Congress* (TUC), om sociale voorzieningen voor iedereen te waarborgen, van de “wie tot het graf”. Het is nog altijd de hoeksteen van het sociaal beleid in Groot-Brittannië.

Brochure, 1948

WET OP DE ONTSLAGVERGOEDINGEN

Deze zorgde ervoor dat de vakbonden geraadpleegd moesten worden, voordat de arbeidscontracten werden opgezegd. De werknemers kregen recht op betekening van de opzegging en een financiële compensatie voor het verlies van hun baan.

1901

1906

WET INZAKE ARBEIDSCONFLICTEN

Na de algemene verkiezingen van 1906 nam de nieuwe regering de wet aan die de vakbonden niet langer aansprakelijk stelde voor verliezen als gevolg van de stakingsacties van hun leden.

1907

1918

KWALIFICATIE VAN VROUWEN

Deze wet gaf eerst enkele vrouwen de mogelijkheid om te stemmen, maar alleen vrouwen ouder dan 30 jaar of die gezinshoofd waren of getrouwd waren met een gezinshoofd of bewoners van dure huurwoningen of afgestudeerden van een Britse universiteit.

1928

Annie Kenney en Christabel Pankhurst voeren campagne voor het vrouwenstemrecht, 1905

1945

1946

LETSELS WORDEN VERGOED

De Nationale Wet op de arbeidsongevallenverzekering actualiseerde de Wet van 1907. Hij omvatte een volledig nieuw concept voor de schadeloosstelling van personen die gewond raakten bij arbeidsongevallen en werknemers die aan een reeks beroepsziekten leden. Nu werden voor het eerst ook vrouwen opgenomen in de wet. De nieuwe verzekering werd door de staat beheerd. De vergoeding in de vorm van een arbeidsongeschiktheidsuitkering moest worden betaald uit de “belasting” die werd geïnd via een nationale verzekeringsheffing die door de werknemers en hun werkgevers werd betaald.

1947

1963

WET OP DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN

Deze nieuwe wetgeving gaf de werknemers het recht op schriftelijke arbeidsvoorwaarden en een minimale opzeggingstermijn na de beëindiging van hun dienstverband.

1965

1968

WET OP DE RASSENVERHOUDINGEN

Met deze nieuwe wet en de latere Wet op de seksdiscriminatie (1975) werd een basis gelegd voor positieve rechten voor mannen en vrouwen van alle etnische groepen, zodat zij op het werk gelijk worden behandeld.

"Welkom aan de minirokjes, maar niet aan de minilonen", affiche, 1968

GELIJK LOON VOOR GELIJK WERK

De Wet op gelijke beloning verplichtte de werkgevers om vrouwen hetzelfde loon te betalen als mannen voor hetzelfde werk.

GROOT-BRITANNIË TREEDT TOE TOT DE EUROPESE ECONOMISCHE GEMEENSCHAP

Vervolgens werd Europa in plaats van de Britse regering de bron van de meeste arbeidsrechten.

LIDMAATSCHAP VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAP

In 1975 vond in het Verenigd Koninkrijk een referendum plaats over de voortzetting van het lidmaatschap van de EEG. De kiezers stemden met 67,2% tegen 32,8% om in Europa te blijven.

VEILIGHEIDSVERTEGENWOORDIGERS VAN DE VAKBONDEN

De Verordeningen over de veiligheidsvertegenwoordigers en veiligheidscomités maakten een groot verschil op het gebied van veiligheid en gezondheid op het werk via vakbondsveiligheidsvertegenwoordigers en paritaire veiligheidscomités. In de twee jaar voorafgaand aan de implementatie in oktober 1978 leidden de vijf

TUC aangesloten vakbonden 70.000 nieuwe werknemersvertegenwoordigers op.

NATIONALE WET INZAKE MINIMUMLOON

De wet was het vlaggenschip van de nieuw verkozen Labourregering, die voor ten minste 1,5 miljoen laagbetaalde werknemers winst opleverde. Jaarlijks herzien – momenteel in 2019 vastgesteld op 8,21 GBP (9,50 EUR). Jongeren onder de 25 jaar worden tegen lagere tarieven betaald.

ANTIDISCRIMINATIE

De Gelijkheidswet bracht meer dan 116 afzonderlijke wetten samen in één wet. Er kwam nu een nieuw wettelijk kader voor gelijkheid, discriminatie op grond van geslacht, ras of handicap en gelijke kansen op werk, ongeacht godsdienst of overtuiging of seksuele geaardheid.

VRIJHEID VAN HUWELIJK VOOR KOPPELS VAN HETZELFDE GESLACHT

De Freedom of Marriage Act stond in Engeland, Wales en Schotland het huwelijk van koppels van hetzelfde geslacht toe vanaf 2014, maar aangezien de invoering van de wet een "gedeconcentreerd parlementair vraagstuk" is, moet hij nog worden ingevoerd in Noord-Ierland.

STEMRECHT VOOR JONGVOLWASSENEN

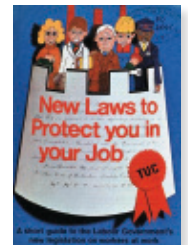
De Wet op de volksvertegenwoordiging verlaagde de kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18 jaar.

VAKBONDSRECHTEN

De Wet op de arbeidsverhoudingen legde juridische beperkingen op voor vakbondsactiviteiten, maar voerde wel het recht in om niet ten onrechte te worden ontslagen.

WET OP DE GEZONDHEID EN VEILIGHEID OP HET WERK

Dit stuk wetgeving bracht grote veranderingen teweeg in vergelijking met eerdere wetgeving. Alle industrieën en diensten waren nu onderworpen aan dezelfde regels, inclusief 5 miljoen werknemers die voorheen niet onder de wetgeving vielen. Tot de nieuwe bepalingen behoorden de bevoegdheid van de inspecteurs om verbeteringsberichten te publiceren indien men van mening was dat een onveilige situatie moest worden rechtgezet, en de mogelijkheid om onmiddellijk een verbodsbericht uit te vaardigen om het gevaar onmiddellijk te stoppen indien de werkzaamheden geacht werden ernstig letsel te kunnen veroorzaken. Voorziening voor vakbondsveiligheidsvertegenwoordigers onder de werknemers.

"Nieuwe arbeidsbeschermingswetten" – TUC-brochure, 1976

ARBEIDSDUURREGELING

De nieuwe verordening legde een maximale werkweek vast van 48 uren per week als gemiddelde over 17 weken en een minimale dagelijkse rusttijd buiten het werk en rustpauzes tijdens de werkuren. Er kwam extra bescherming voor werknemers jonger dan 18 jaar.

WET OP HET BURGERLIJK PARTNERSCHAP

Deze wet geeft koppels van hetzelfde geslacht dezelfde rechten en verantwoordelijkheden als burgerlijke huwelijken. Burgerlijke partners hebben nu recht op dezelfde eigendomsrechten als gehuwde paren en dezelfde vrijstellingen van successierechten, sociale zekerheid en pensioenuitkeringen; en de mogelijkheid om de ouderlijke verantwoordelijkheid voor de kinderen van een partner te verkrijgen, evenals de verantwoordelijkheid voor een redelijk onderhoud van zijn/haar partner en hun kinderen. Er is een formeel proces van ontbinding van het partnerschap gelijkend op de echtscheiding.

1969

1970

1971

1973

1974

1975

1978

1998

1998

2004

2010

2013

EERSTE OPENBARE BADEN EN WASPLAATSEN

In 1832 bereikte de cholera-epidemie, die over de hele wereld woedde, Liverpool. In dat jaar werd de Ierse migrante en 'arbeidersvrouw' Catherine "Kitty" Wilkinson de 'Heilige van de Sloppenwijken'.

Kitty was in haar buurt de enige met een warmwaterboiler, daarom nodigde ze mensen met besmette kleding of linnengoed uit om hem te gebruiken. Zo redde ze veel levens. Dit was de eerste openbare wasplaats van de stad. Tien jaar later resulteerden haar inspanningen – met de hulp van publieke middelen – in de opening van de eerste openbare bad- en wasplaats in het Verenigd Koninkrijk.

Nu, meer dan 175 jaar later, richtte een groep vrouwen in Liverpool een coöperatieve wasserette op als eerbetoon aan Kitty. *Kitty's Launderette* zal het eerste niet-commerciële washuis in de stad sinds vele decennia zijn en zal zich richten op een van Europa's meest achtergestelde gemeenschappen: Everton.

PANDEMIE IN DE 19e EEUW

In 1826 breidde een cholera-epidemie zich uit van Bengalen en India, naar Perzië (het huidige Iran) en Afghanistan, en vervolgens langs de oude karavaanroutes naar Zuid-Rusland. In 1830 werd heel Oost-Europa getroffen. In augustus 1831 verspreidde de ziekte zich van Polen naar Pruisen, met uitbraken in Berlijn en de Oostzeehavens.

Passagiers die in september 1831 van de Oostzee naar Sunderland in het noordoosten van Engeland reisden, brachten de ziekte in september 1831 naar Groot-Brit-

1842

tannië, waar ze zich snel verspreidde en binnen een jaar 431 steden bereikte. In totaal raakten 82.528 Britten met de ziekte besmet en 31.376 van hen stierven eraan.

In het begin van de jaren 1830 was Liverpool een belangrijke havenstad. Omdat in Ierland zware hongersnood heerste, trokken veel Ieren naar Liverpool op zoek naar werk. In de overvolle sloppenwijken van de stad, waar slechte sanitaire voorzieningen en een gebrek aan gemeenschapshygiëne heersten, was het slechts een kwestie van tijd voordat de ziekte zich verspreidde.

Het eerste geval van cholera in de stad werd bevestigd in mei 1832. De autoriteiten moesten ziekenhuizen opzetten waar de slachtoffers gratis behandeld konden worden, maar de artsen hadden geen idee wat de oorzaak van de ziekte was of hoe ze deze moesten genezen.

Bovendien wantrouwde de bevolking de artsen en geloofden de mensen dat de dokters opzettelijk patiënten lieten sterven, zodat ze hun lichaam in hun anatomische laboratoria konden ontleden. Er braken rellen uit. Als gevolg hiervan werden artsen en vrijwillige verpleegsters gedwongen te vluchten voor de menigte en moest de politie worden versterkt. Karren die slachtoffers naar het ziekenhuis brachten, werden vernietigd en artsen werd de toegang tot de huizen van cholera-patiënten ontzegd. De onrust duurde bijna twee weken.

CAMPAGNE

Het was bekend dat het koken van kleding, bedlinnen en ander huishoudelijk wasgoed met kalkchloride de cholerabacteriën doodde. Kitty nam het initiatief en nodigde haar burens uit om haar boiler te gebruiken en haar washuis en tuin te gebruiken om hun kleren te wassen en te drogen voor een penny per week.

Het nieuws over haar succes verspreidde zich snel en de autoriteiten begonnen haar campagnewerk te ondersteunen. Ook de familie Rathbone bood opnieuw haar hulp aan (zie *Een Ierse migrante*). Overtuigd dat

DE SANITARY MOVEMENT ontstond in de eerste helft van de 19e eeuw als reactie op het overal aanwezige afval, de overal aanwezige vuiligheid en uitwerpselen, het gebrek aan persoonlijke hygiënevoorzieningen en het uitbreken van epidemieën. De beweging was gelinkt aan de ontwikkeling van een volksgezondheidsconcept met straathygiëne, riolering, WC's en drinkwatervoorziening. In 1842 publiceerde de sociale hervormer Edwin Chadwick zijn *Rapport over de sanitaire omstandigheden van de werkende bevolking van Groot-Brittannië*, dat de aanzet gaf tot de oprichting van de *Health of Towns Association*, gevolgd door het aannemen van de *Public Health Act* (Wet op de openbare gezondheid) in 1848 en de oprichting van lokale Gezondheidsraden.

Bronnen: Wikipedia en Rosen, George (1958) *A History of Public Health* (Geschiedenis van de openbare gezondheid), Johns Hopkins University Press).

hygiëne van vitaal belang is voor de bestrijding van ziekten, drong ze ook aan op openbare baden voor arme mensen.

In 1842 werd in de Frederick Street in Liverpool het eerste openbare bad- en washuis van Groot-Brittannië geopend. In 1846 werd het beheer van deze baden toevertrouwd aan de Wilkinsons. Openbare wasplaatsen werden een belangrijke openbare dienst voor arbeidersgezinnen. Niet alleen maakten ze schonere levensomstandigheden mogelijk, maar ze boden ook een plek voor vrouwen om elkaar te ontmoeten tijdens het doen van de was. Daar konden ze hun problemen en zorgen delen en de gemeenschapszin ontwikkelen.

Als erkenning kreeg Kitty Wilkinson van Koningin Victoria een zilveren theepot voor haar prestaties als 'Heilige van de Sloppe-wijken'.

BILL LAWRENCE, EVA DETSCHER

Binnenkant van het washuis in Frederick Street (1914). Het werd gebouwd in 1842 en was het eerste openbare washuis in Groot-Brittannië.

EEN IERSE MIGRANTE

KITTY WILKINSON werd in 1786 als Catherine Seaward geboren in het graafschap Londonderry, Ierland (het huidige Noord-Ierland). Op 9-jarige leeftijd reisde ze met haar ouders naar Liverpool. Haar vader en zus verdronken toen hun schip aan de grond liep.

Toen ze 12 jaar werd, ging ze in de leer in een katoenfabriek bij Preston in Lancashire. Acht jaar later, na de beëindiging van haar contract, keerde ze terug naar Liverpool, waar ze trouwde met de Franse zeeman Emanuel Demontee.

Ze had twee kinderen en verloor dan haar man, die op zee verdronk. Ze werd toen een dienstmeisje voor de familie Rathbone, verwanten van de eigenaars van de fabriek waar ze als tiener gewerkt had. De familie gaf haar een wasmangel, zodat ze als wasvrouw kon werken.

In 1823 trouwde Kitty met Tom Wilkinson, die vroeger in dezelfde katoenfabriek had gewerkt. Hij was ook naar Liverpool verhuisd om in een magazijn te werken, dat ook verbonden was met de familie Rathbone.

EVA DETSCHER

KITTY WILKINSON-GEDENKBANK IN EVERTON PARK

Een bank in Everton Park toont de beelden van drie 'helden': Kitty, Molly Bushell, die beroemd was om haar toffees en die de Premier League voetbalclub Everton FC hun bijnaam *The Toffees* gaf, en een dokwerker uit Liverpool.

Tips voor verdere lectuur over het onderwerp:

Kelly, Michael (2000). *The Life of Kitty Wilkinson*. <http://www.michaelkelly.org.uk/page2.php>

Kitty's Launderette (the new project) <http://kittyslaunderette.org.uk/>

Pidd, Helen, *The Observer* (krant), 6 juni 2018: *Liverpool community launderette honours the Saint of the Slums*, <http://www.theguardian.com/uk-news-/2018/Jun/16/kitty-wilkinson>

GEMEENSCHAPSWASSERETTE EERT DE NALATENSCHAP VAN WERKENDE VROUWEN

De dagen van openbare baden en washuizen zijn misschien voorbij – de laatste in Liverpool werden in 1995 gesloten – maar nu zijn ze weer nodig. Kitty Wilkinson's erfenis leeft voort in de nieuwe *Kitty's Launderette*.

In 2010 herdacht de stad Liverpool Kitty met een standbeeld in de beroemde St. George's Hall – de enige vrouw die deze eer waardig werd geacht. Haar mouwen zijn opgerold, klaar om haar handen vuil te maken – terwijl de mannen om haar heen in al hun pracht en praal gevangen zitten, alsof ze klaar zijn om een preek te geven of een toespraak te houden.

Kitty wordt nu vereeuwigd, niet in marmer maar met zeepwater door de opening van een gemeenschapswasserette die haar naam draagt.

Kitty's Launderette, opgericht door een coöperatie van jonge activisten en lokale bewoners, zal gezinnen helpen in een van Europa's meest achtergestelde gemeenschappen, in een binnenstedelijk gebied waar bijna de helft van de kinderen in armoede opgroeit en het gemiddelde gezin met minder dan 17.597 GBP (20.000 EUR) per jaar moet rondkomen. Veel gezinnen kunnen het zich niet veroorloven om een wasmachine te kopen en moeten kiezen tussen een eigen elektriciteitsaansluiting en automatische wasserettes in de hoofdstraat. Uit een onderzoek van de overheidsinstantie *Financial Conduct Authority* is gebleken dat klanten van dergelijke winkels meer dan 1.500 GBP (1.700 EUR) betaalden voor apparaten die elders voor minder dan 300 GBP (350 EUR) werden verkocht.

De coöperatie zegt: "Deze bedrijven maken het leven van zoveel mensen ondraaglijk. Het is een van de verborgen gevolgen van de bezuinigingen, het eist echt zijn tol bij de gezinnen." De nieuwe wasserette wil haar prijzen lager houden dan haar concurrenten en alle winst gaat terug naar de gemeenschap. De coöperatie maakt van de wasserette ook een "warme en gastvrije ruimte voor kunst en sociale activiteiten" en organiseert tentoonstellingen, sociaal-historische projecten, activiteiten voor kinderen en filmavonden. Er zijn tal van stimulansen voor mensen om hier te vertoeven, met een kleine bar die lichte versnaperingen serveert en een uitstekende Wi-Fi verbinding aanbiedt.

EVA DETSCHER

Tijden en technologie veranderen, maar het washuis blijft een sociale voorziening voor hygiëne en een ontmoetingsplek

HET 'WAT' EN 'HOE' VAN DE PRODUCTIE loopt door de geschiedenis van de economische activiteit, zij het in wisselende constellaties. Waar een existentiële situatie alle vragen beantwoordt en opties uitsluit, is de situatie duidelijk: er is geen twijfel mogelijk over wat er moet gebeuren. Opties ontstaan wanneer de productiviteit hoog is en de industriële productie gecentraliseerd is. De *GREATER LONDON COUNCIL* richtte zich op het betrekken van burgers bij het bestuur en de economische planning van de stad. LUCAS AEROSPACE vertelt het verhaal van een soortgelijke inspiratie. Het verhaal van de BELGEN VAN BIRTLEY graaft wat dieper in de geschiedenis, waar het idee van omschakeling pas na beide wereldoorlogen een voet aan de grond kreeg.

EERSTE VERKIEZINGEN VOOR DE GREATER LONDON COUNCIL

De oprichting van de Greater London Council (GLC) was een structurele hervorming op initiatief van de conservatieve regering, ingegeven door de noodzaak van een holistische benadering van de stadsplanning.

Een bijkomend politiek motief voor de Conservatieve Partij was de mogelijkheid om zo de Labour Party elke verantwoordelijkheid voor de hoofdstad van het Verenigd Koninkrijk te ontfangen. Traditioneel genoot Labour van oudsher veel steun in de centrumwijken van Londen, maar de integratie van de buitenste, van oudsher conservatieve wijken, was bedoeld om de invloed van Labour te fnuiken. Het plan van de Conservatieven pakte echter anders uit, want Labour won de eerste verkiezingen voor de GLC.¹ Elk Londens stadsdistrict werd vertegenwoordigd door twee leden in de GLC. De wegenbouw, de verkeersplanning, de huisvesting, de lokale recreatie en het openbaar vervoer werden operationeel gecoördineerd door de GLC en er werden plannen opgesteld voor de groei van Greater London, gericht op de economische ontwikkeling van de stad. De GLC bestond van 1965 tot 1986, tot hij samen met andere Greater Councils in het hele land werd afgeschaft door de conservatieve regering onder Margaret Thatcher.²

De GLC was niet zomaar een andere administratieve eenheid, maar een instantie die was opgericht om kennis uit andere sociale subsystemen te benutten. In dit opzicht moest hij ook openstaan voor nieuwe vormen van burgerparticipatie. Het beslissende moment hiervoor bleken de gemeenteraadsverkiezingen van mei 1981 te zijn, die door Labour werden gewonnen. Daarbij werd Ken Livingstone benoemd tot voorzitter van de GLC. Ervoor had Livingstone vanuit een minderheidspositie gehandeld

en hij steunde het officiële verkiezingsprogramma niet. Afgezien van een korte onderbreking was Livingstone vanaf 1981 tot de afschaffing in 1986 voorzitter van de GLC.

Naast populaire maatregelen, zoals een verlaging van de tarieven voor het openbaar vervoer met 25%, waren het de programmadoelestellingen van de GLC en vooral de participatievormen die een verandering van de traditionele praktijken betekenden. In lijn met zijn programma voerde de GLC een beleid van erkenning van minderheden en bestrijding van homodiscriminatie en een beleid gericht op maatschappelijk nuttige productie. De GLC verklaarde onder meer Londen tot kernwapenvrije zone.

1964

Voor de betrokken actoren was burgerparticipatie essentieel om planingsprocessen succesvol te laten verlopen. De eenheid Populaire Planning zette hiervoor programma's op, waarvoor ook educatieve en organisatorische ondersteuning werd geboden. Met name tegen de achtergrond van de structurele crisis die de Britse economie trof, waren de maatregelen gericht op het revitaliseren van de lokale economische structuren, die zich niet beperkten tot de dienstensector, maar ook de productie van goederen omvatten. Er werd financiële steun verleend aan lokale werkgelegenheidsinitiatieven om de lokale economische structuren nieuw leven in te blazen, maar ook aan onderzoeksprojecten voor de evaluatie van de behoeften of voor voortgezette opleiding rond "economische processen". Het doel was om gebruik te maken van de

bestaande vaardigheden van mensen en een aanpak te volgen van "sociale goederen voor sociale behoeften". Daartoe werd ook de samenwerking met wetenschappers uitgebouwd (zie het artikel over Lucas Aerospace).

Het kader van de GLC voor het betrekken van mensen, voor het mogelijk maken dat zij een actieve rol spelen in lokale ontwikkelingsprocessen en voor het bieden van de formele en administratieve structuren die nodig zijn om dit mogelijk te maken, vond weerklank in het hele land. Op verschillende plaatsen, waaronder Tyne & Wear, waar de geschiedenis van de 'Belgen van Birtley' zich afspeelde, werden Greater Councils opgericht, samen met vakbondsstructuren die ook de regionale en lokale ontwikkeling omarmden. Ook in andere Europese landen zijn concepten ontwikkeld die gebaseerd zijn op het *Popular Planning*-model en de aanpak waarbij de nadruk wordt gelegd op regionale en/of lokale ontwikkelingsperspectieven.

ROLF GEHRING

1 De Conservatieven en Labour wisselden elkaar af als winnaar van de verkiezingen in Londen, waarbij de winnaar in de meeste gevallen de landelijke politieke oppositie was en niet de regeringspartij.

2 Na een referendum richtte Labour in 1999 de *Greater London Authority* (GLA) op, opgericht als overkoepelend bestuursorgaan voor Londen.

Bronnen: *The rise and fall of the GLC* – BBC News: <http://www.bbc.com/news/uk-england-london-35716693>

Titus Alexander. *Werte für Menschen – Erwachsenenbildung und Popular Planning* (Waarden voor mensen – Volwasseneneducatie en volksplanning); serie over lokale economie, nr. 13, Technologie-Netzwerk Berlin 1992.

Een straat in
Elizabethville, Birtley
tussen 1916 -1918

Artillerie-
en munitiefabriek

HET LANG VERGETEN VERHAAL VAN DE 'BELGEN VAN BIRTLEY'

Terwijl de grote mogendheden de oorlog in de zomer van 1914 planden, zetten de socialisten en arbeiders zich in voor de vrede. Daaronder bevonden zich ook de 'jongens van Seraing'.

Seraing is zowel een stad aan de Maas bij Luik, als de naam van een elektriciteitscentrale van het Belgische staalbedrijf Cockerill. De industrialisatie van Wallonië, het Franstalige deel van België, begon in de jaren 1820, toen goedkope steenkool beschikbaar kwam. Deze goedkope energiebron trok een aantal ondernemers aan, waaronder de in Engeland geboren John , wiens wapen- en artillerieproductiebedrijf aan het eind van de 19e eeuw een concurrent was van het Duitse Krupp en het Britse Armstrong.

In 1866 kregen de vakbonden in België wettelijke erkenning. In april 1869 werd een staking in de fabriek van Cockerill op brutale wijze onderdrukt door de Belgische burgerwacht, die talrijke arbeiders neerschoot. De maand erna schreef Karl Marx:

„Er bestaat in de beschaafde wereld maar één land waar elke staking gretig en vreugdevol wordt omgezet in een voorwendsel voor de officiële afslachting van de arbeidersklasse. Dat zaligmakende land is België!” In de daaropvolgende 30 jaar werden ook in Wallonië stakingen gehouden om politieke hervormingen te eisen. Tijdens die stakingen werden meer dan 90 Belgische stakers doodgeschoten. De strijdlust van de 'jongens van Seraing' was legendarisch: een vredesbijeenkomst met vooraanstaande sprekers die medio juli 1914 werd gehouden, zorgde voor een golf van geweld in heel Europa en eerde de nagedachtenis aan de omgekomen arbeiders. Het was de Duitse communist Karl Liebknecht die de term „het slachthuis van Seraing” bedacht.

Drie weken later verklaarde Duitsland de oorlog aan Servië en enkele dagen later sloten de Britten zich aan bij zijn tegenstanders, die onder meer op Belgisch grondgebied vochten. Maar nog eens drie weken later trokken de eenheden van het Britse leger zich terug na de Slag bij Bergen. Die

veroorzaakte meteen een uittocht van Belgische vluchtelingen. Duizenden mensen vluchtten over zee vanuit de haven van Antwerpen naar Engeland, al snel gevolgd door gewonde soldaten, waaronder de jongens uit Seraing', zoals de ingenieurs van Cockerill werden genoemd. Deze Belgen reisden naar een nieuw gebouwde wapeningsfabriek in een plaats genaamd Birtley aan de rivier Tyne in het noordoosten van Engeland.

De fabriek en haar gemeenschap in Elisabethstad – een nieuwe stad genoemd naar de Belgische koningin – werd tot het einde van de oorlog de thuishaven en werkplaats van 7.000 Belgen. Uniek is dat de fabriek werd beheerd door Belgisch burgerlijk en militair personeel en dat de fabriek werd gerund door Belgische ingenieurs. Deze vermoeide oorlogsmensen produceerden 2,75 miljoen obussen met een productiesnelheid die hoger lag dan die van welke andere fabriek in Groot-Brittannië. De Belgen brachten niet alleen hun kennis maar ook hun strijdlust mee.

In Elisabethstad waren de vakbonden zeer actief ondanks de *Defence of the Realm Act* (een wet die in het hele Verenigd Koninkrijk van toepassing was om de defensiecapaciteit van het land te vrijwaren), die alle vakbondsactiviteiten in het Verenigd Koninkrijk belemmerde. De Belgen wisten van hun gastland speciale concessies te bekomen. De Birtley-werknemers waren zo goed verenigd dat het in 1917 respectievelijk 1918 op het *Trades Union Congress* in Londen werd geschreven: „Birtley was de sterkste van allemaal in GB”.

De repatriëring van de arbeiders naar België begon enkele dagen na het einde van de oorlog. De laatste Belg verliet Elisabethstad op 5 februari 1919. Zijn verhaal verscheen in 1919 met een drietalig voorwoord als *„Hors-Combat” à Elisabethville-Birtley* van Camille Fabry in de serie *Pages Héroïques de la Grande Guerre*. Fabry werd later afgevaardigde in de Waalse Nationale Assemblée en was voorzitter van de Vereniging van Oorlogsveteranen. Hij was rekruteringsofficier voor het Verzet in de Tweede Wereldoorlog en was tevens de ondergrondse persredacteur en saboteur van het Verzet. In een ander essay uit 1920 gaf Fabry ook Karl Liebknecht en zijn oproep tot vrede voor de Belgische arbeiders van Seraing een plaats in de geschiedenis.

In de jaren 20 van de vorige eeuw deed de fabriek enkele jaren dienst als autofabriek, maar was niet altijd succesvol. Tot het einde van de jaren 1930 bleef de fabriek gesloten, voordat ze opnieuw werd gebruikt voor de productie van wapens. De fabriek diende immers als een productiefaciliteit tot 2012, toen er een nieuwe fabriek werd gebouwd. Het „historische” gebouw werd vervolgens gesloopt om plaats te maken voor nieuwe woningen.

BILL LAWRENCE

NB: Het verhaal van de „Belgen van Birtley” werd meer dan 80 jaar lang vergeten, maar de herinnering aan de „jongens van Seraing” wordt nu opnieuw leven ingeblazen – Bill Lawrence is van plan om er een boek over te publiceren. Een in België opgevoerde musical herdenkt ze ook.

HET OMSCHAKELINGSPLAN VOOR LUCAS AEROSPACE

In januari 1976 presenteerden de medewerkers van Lucas Aerospace in het Verenigd Koninkrijk een omschakelingsplan voor het hele bedrijf, gericht op de omschakeling van militaire naar civiele productie.

Het bedrijf werd opgericht in de jaren 1850 door Joseph Lucas en produceerde oorspronkelijk olielampen en later elektrische componenten voor de automobiellindustrie, maar het ontwikkelde zich steeds meer tot een wapeningsconcern. Tegen de achtergrond van deze oriëntatie en de aankondiging van de directie van haar voornemen om duizenden werknemers te ontslaan, werkten werknemers uit alle personeelscategorieën en binnen de bestaande vakbondsstructuren samen om alternatieve producten en productieconcepten te ontwikkelen.

Mike Cooley, een hoofdontwerper bij Lucas Aerospace die ook de lokale tak van de technische vakbond TASS voorzat, was in het bedrijf een drijvende kracht achter het streven naar omschakeling. Een jaar werd ook gewerkt aan concepten met externe deskundigen, waaronder de Britse Society for Social Responsibility in Science (BSSRS – https://en.wikipedia.org/wiki/British_Society_for_Social_Responsibility_in_Science).

Werknemers van de Shaftmoor Lane-vestiging van Lucas Industries in Birmingham, 1970

Het resultaat van dit werk werd gepresenteerd in zes delen van in totaal 1.000 bladzijden. Er werden zowat 150 alternatieve producten ontwikkeld die met behulp van de bestaande vaardigheden van het personeel en de bestaande technische infrastructuur hadden kunnen worden vervaardigd. Het personeelsinitiatief selecteerde 12 producten, die ze vervolgens aan de directie voorlegden. De directie verwierp echter al hun voorstellen.

Toch werd het door Lucas Aerospace ontwikkelde concept overgenomen door verschillende regionale vakbondsraden en de GLC en in veel Europese landen. De belangrijkste modewoorden die aan het concept verbonden zijn, zijn sociale productie voor sociale behoeften, de omschakeling van militaire naar civiele markten en de betrokkenheid van werknemers bij de productontwikkeling. De aanpak was een blijvende maatstaf voor productkritiek, medezeggenschap en zelforganisatie. In 2016 greep een conferentie in Birmingham de 40ste verjaardag van het „Lucas Plan” aan om terug te kijken en de balans op te maken.

ROLF GEHRING

<http://lucasplan.org.uk/>

Flyer voor de conferentie over een alternatief plan voor Lucas, die op 26 november 2016 plaatsvond bij BVSC in Birmingham

DE EUROPESE ONDERNEMINGSRAAD IS WETTELIJK VERANKERD

De Franse socioloog Robert Castel schreef* dat de erkenning van de zorgen van de werknemers een noodzakelijke voorwaarde is voor de erkenning van de werknemers als volwaardige burgers (kiesrecht). De waardigheid en ontvoogding worden bereikt door de wettelijke verankering van de beschermingsrechten, de handhaving van collectieve arbeidsovereenkomsten en, ten slotte, de oprichting van vertegenwoordigingsorganen. – Het is geen toeval dat de eerste Duitse wet op de ondernemingsraden tijdens de November-revolutie werd aangenomen.

Ook heeft elke staat in Europa een systeem van arbeidsverhoudingen ontwikkeld dat de vertegenwoordiging en participatie van werknemers in de economische en sociale zaken van bedrijven regelt. Deze systemen werken zeer verschillend en verlenen zeer verschillende rechten aan de werknemers. De praktijken op de werkvloer lopen eveneens sterk uiteen. De feitelijke kwesties die moeten worden aangepakt, zijn echter vergelijkbaar. De groei van internationale ondernemingen, de complexe internationale arbeidsverdeling, de grensoverschrijdende toeleveringsketens en de uitbreiding van de Europese interne markt, alsmede de grensoverschrijdende samenwerking tussen vakbonden, hebben een situatie gecreëerd waarin de behoefte aan transnationale vertegenwoordigende structuren en overeenkomsten toeneemt. Deze structuren en overeenkomsten zijn bedoeld om het eenvoudiger te maken om te reageren op de strategieontwikkeling van ondernemingen, op de steeds snellere herstructurering van ondernemingen, op de sluiting van fabrieken en op andere maatregelen. De eerste overeenkomsten over transnationale structuren voor werknemersvertegenwoordiging

werden in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw ten uitvoer gelegd.

De goedkeuring op 22 september 1994 van de Europese Richtlijn inzake voorlichting en raadpleging van de werknemers in multinationale ondernemingen creëerde een algemene rechtsgrond voor de vertegenwoordiging van de werknemers in Europa. Europese Ondernemingsraden kunnen nu worden opgericht in bedrijven met meer dan 1.000 werknemers (en ten minste in twee landen elk 150 werknemers).

Ondanks grote moeilijkheden werden veel EOR's opgericht. Het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV) meldde dat in 2015 1.071 EOR's actief waren. De Richtlijn maakte de weg vrij voor nieuwe vormen van samenwerking tussen werknemers en ook tussen vakbonden. De regelmatige ontmoetingen tussen werknemersvertegenwoordigers wekten de nieuwsgierigheid op naar andere landen, hun arbeidsverhoudingen en de arbeidsomstandigheden in die landen.

Welke problemen kunnen EOR's aanpakken? De in bijlage 1 van de Richtlijn genoemde subsidiaire bepalingen bevatten de minimale bevoegdheden van de EOR's. Deze hebben voornamelijk betrekking op economische aangelegenheden, maar de EOR's kunnen zich ook met andere vraagstukken bezighouden. In 2015 voorzag 28% van de EOR-overeenkomsten uitdrukkelijk in een uitbreiding van de bevoegdheden van de EOR. De EOR's houden zich vandaag de dag vaak bezig met thema's zoals veiligheid en gezondheid op het werk, bij- en nascholing, milieubescherming, gelijke behandeling en personeelszaken.

Met de oprichting van EOR's kwam het nieuw juridisch instrument van de transnationale bedrijfsovereenkomsten tot stand.

1994

Dergelijke overeenkomsten waren vóór 2000 vrijwel onbekend, maar zijn sindsdien aanzienlijk in aantal toegenomen. Uit een studie van het EVV blijkt dat er in 2011 244 van dergelijke overeenkomsten zijn gesloten, waarvan de helft een Europese en de helft een wereldwijde overeenkomst is. Uit een lijst van de Europese Commissie blijkt dat er in april 2015 ongeveer 282 overeenkomsten waren gesloten. Deze overeenkomsten mogen dan in veel opzichten gebaseerd zijn op IAO-verdragen, toch hebben ze hun eigen basis: verwijzing, vaststelling van eisen, onderhandeling en akkoord. Ze staan in zekere zin dicht bij de mensen. Hoewel er binnen de vakbonden kritisch werd gediscussieerd over het idee dat bedrijfsakkoorden de functie van cao's kunnen ondermijnen, kwam het er uiteindelijk op neer dat ze zonder vakbondsinmenging niet konden worden gesloten. Als zodanig wordt (potentieel) een praktijk ontwikkeld om normen, eisen en rechten van werknemers vast te leggen en toe te passen in overeenkomsten op Europese of zelfs mondiale schaal. Een andere opkomende trend: vandaag de dag fungeert ongeveer 2% van de EOR's als wereldwijde ondernemingsraden.

ROLF GEHRING

Bronnen:

Gegevensbank van de Europese Commissie:
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=978&langId=en>
European Works Councils and SE Works Councils in 2015. Facts and Figures; EVI, Brussel, 2015 – beschikbaar in verschillende talen: <https://www.etui.org/Publications2/Books/European-Works-Councils-and-SE-Works-Councils-in-2015.-Facts-and-figures>

* Robert Castel: *The Rise of Uncertainties* [De opkomst van onzekerheden].

Der Betriebsrat [De ondernemingsraad], 1927, door Jakob Steinhardt

DE RADENREPUBLIEK EN HET EINDE VAN DE DUITSE AUTORITAIRE STAAT

Hoewel de mensenrechten waren uitgeroepen en de arbeidersbeweging in volle gang was, waren de mensen die in het in 1871 opgerichte Duitse Rijk woonden in de eerste plaats subjecten. De principes van orde van de absolutistische staat – top-bottom, bevelen en gehoorzaamheid – overleefden in het leger, waar de daaruit voortvloeiende mechanisatie hun waarde bewees. Als gevolg daarvan namen de grote economische en overheidsorganen dezelfde beginselen aan. Overal werden commandoketens ingevoerd, van slagschepen tot spoorwegen en ijzer- en staalfabrieken. Goethes woorden vangen de heersende mentaliteit van dit nieuwe tijdperk: “Om het beste werk te beëindigen, hebben duizend handen maar één geest nodig.” (Faust II). Wat een ideaal was om naar te streven, was nu een realiteit.

In oktober 1918, toen de zeelieden hoorden dat de keizerlijke vloot naar Engeland zou varen voor een laatste gevecht, verbrokkelde de commandostructuur. De zeelieden benoemden vertegenwoordigers en eisten vrede. Hierdoor werden de Raden een politieke kracht in de wereld.

In de grote stedelijke gebieden was het publiek de oorlog beu en verlangde het naar vrede. Na een massale vredesbijeenkomst die op 6 november 1918 in München werd georganiseerd door figuren uit een breed partijspectrum, leidde de Onafhankelijke Sociaal-Democratische Partij (USPD) en wat we vandaag de dag linkse groeperingen zouden noemen, de protesten buiten de kazerne. Er werd een broederschap gevormd en er werden soldatenraden opgericht. Onder de oude wetten zou dit als muiterij zijn beschouwd en zou dit hebben geleid tot standrechtelijke executies en een schandelijke dood. Er moest dus een nieuwe politieke orde worden gecreëerd. Diezelfde avond nog leidden gesprekken tussen de Raden en de verschillende oppositiepartijen tot de vorming van een regering in Beieren, waarbij Kurt Eisner van de USPD tot premier

werd benoemd. De nieuwe regering combineerde een juridische, ordelijke en representatieve democratie met de macht van de raden. Dit betekende dat gespecialiseerde ambtenaren – vrijgesproken van hun eed van trouw aan de gedelegeerde en nu machteloze koning – hun ambt konden uitoefenen op basis van de toepasselijke wetten en, onder toezicht van de Raden, gedwongen konden worden om dringende taken uit te voeren, zoals demobilisatie en bevoorrading.

Het recht op informatie en raadpleging was het primaire recht dat volgens de statuten van de nieuwe regering aan de werknemers-, boeren- en soldatenraden werd toegekend. Eisner benadrukte bij vele gelegenheden dat informatie en raadpleging de massabeweging in staat zou stellen om een duidelijker inzicht te krijgen en te leren hoe om te gaan met publieke zaken.

Door de parlamentsverkiezingen die in januari 1919 onder algemeen en gelijkwaardig kiesrecht werden gehouden, verschoof het machtsverwicht echter van de raden naar de representatieve democratie. Volgens Eisner betekende dit echter niet dat het

revolutionaire proces voltooid was. Hij zag een unieke kans voor een wisselwerking tussen de raadsinstellingen, massamobilisatie en parlementair oppositiewerk, en was ook persoonlijk bereid om als eenvoudig parlamentslid deze strategie op het niveau van het staatsparlement te bepleiten.*

Toen Kurt Eisner op 21 februari 1919 op weg naar het Beierse staatsparlement werd vermoord, verloor de revolutionaire beweging alle hoop op erkenning. De aanhangers van de beweging, die met vernietiging werden bedreigd, namen de wapens op, eisten onvermijdelijk alle macht op en werden verslagen door een alliantie van extremistische reactionairen en vertegenwoordigers van de representatieve democratie. Op 1 mei 1919 marcheerden guerrilla- en regeringstroepen naar München, waarbij vreselijke verwoestingen werden aangericht.

Het politieke concept achter de Radenrepubliek – dat van een geïnstitutionaliseerd tegenwicht tegen de economische en politieke macht – verdween echter niet (zie artikel 165 van de Grondwet van Weimar). Toen de Nationaal-socialisten aan de macht kwamen, organiseerden zij de samenleving opnieuw als een commandostructuur (“de Führer beveelt, wij volgen”), waardoor zij alle overheidsinstellingen konden gebruiken als instrumenten om misdaden te plegen die voorheen ondenkbaar waren.

Tegenwoordig – mede dankzij deze ervaring – wordt het recht om zich te organiseren in bedrijven en in het civiele leven als vanzelfsprekend beschouwd.

Zonder wetten die het recht op participatie in bedrijven en de plicht tot openbaarheid van bestuur vastleggen, zijn transparantie en participatie slechts loze woorden. Dit zou ook het geval zijn als het stakingsrecht of het recht op een volksreferendum niet bestond om de arrogantie van de machtigen tegen te gaan wanneer er conflicten ontstaan over respectievelijk economische of burgerlijke zaken.

MARTIN FOCHLER

Een belangrijke verzameling bronnen: Franz J. Bauer, *Die Regierung Eisner 1918/1919: Ministerratsprotokolle und Dokumente*, p. 444

* Eisners toespraak tot de bijeenkomst van de arbeiders-, soldaten- en boerenraden in Beieren op 20 februari 1919

VOORKOMEN VAN CONCURRENTIE TUSSEN VESTIGINGEN: DE WERKZAAMHEDEN VAN DE EOR BIJ JUNGHEINRICH AG

JUNGHEINRICH AG is een van de drie grootste heftruckfabrikanten ter wereld en heeft directe verkoopactiviteiten in meer dan 30 landen wereldwijd. Voordat de EOR-Richtlijn in 1996 ten uitvoer werd gelegd, heeft het management van de onderneming elk mogelijk belachelijk excuus gebruikt om de uitwisseling van informatie tussen de werknemersvertegenwoordigers van Jungheinrich in verschillende Europese landen te voorkomen. Geen enkel voorwendsel was te min: zo beweerden zij dat de slechte transportverbindingen het te moeilijk maakten om naar de fabriek in Normandië te komen en dat “die communisten” van de CGT toch niet met vertegenwoordigers van IG Metall wilden praten. Sindsdien is het een normale EOR-praktijk geworden dat werknemers uit verschillende Europese landen elkaar ontmoeten en raadplegen.

Naast het wettelijke recht van de EOR op informatie, zijn de werknemersvertegenwoordigers van Jungheinrich er vooral op gericht de concurrentie tussen de vestigingen te voorkomen en de belangen van alle werknemers van de onderneming te behartigen. Hoewel de arbeidsvoorwaarden, kwalificaties en activiteiten van de werknemers van de onderneming sterk verschillen, hebben zij veel gemeenschappelijke belangen: het behoud en het creëren van arbeidsplaatsen, bijvoorbeeld, en een vaste baan na een stage. Uit welk land ze ook komen, ze hechten allemaal veel waarde aan interessant en gevarieerd werk en – omdat ze daar immers voor werken –

aan een stabiel, hoog inkomen en stabiele uitkeringen. Daarnaast willen de werknemers van Jungheinrich democratische rechten op de werkplek: ze willen gerespecteerd worden als mens en vrij zijn om lid te zijn van een vakbond. Het is de taak van de EOR van Jungheinrich om al deze voorwaarden te waarborgen.

Deze taak kan echter alleen worden volbracht als rekening wordt gehouden met de verschillen tussen de individuele werknemers, arbeiderscategorieën en culturen. In de loop der jaren is dit grotendeels bereikt doordat Duitse, Franse en Britse werknemers zowel officieel als persoonlijk hebben samengewerkt. Toch werd hun samenwerking in 2003 en 2004 op de proef gesteld. Twee keer werd de EOR geconfronteerd met nieuws over plannen om een Jungheinrich-fabriek in een ander Europees land te sluiten. De eerste keer kondigde de Raad van Bestuur zijn voornemen aan om een productielijn te verplaatsen van Leighton Buzzard, ten noorden van Londen, naar Moosburg bij München. De tweede keer was het de MIC-fabriek in Argentan, Normandië, die in de vuurlinie stond. De fabriek zou worden gesloten en de productieactiviteiten zouden naar China worden overgebracht.

Het verlies van de Franse productielocatie was een bijzonder harde klap voor de Franse werknemers. MIC behoorde al zowat 30 jaar tot Jungheinrich en was in die tijd nog steeds de grootste fabrikant van handpallettrucks ter wereld. De werknemers en de leden van de EOR werden overmand door woede en verdriet, vooral omdat een dreigend faillissement van MIC boven hun hoofd hing en hen onder enorme druk zette. Hevige protesten van de werknemers van het bedrijf in heel Europa dwongen de kapitalistische Raad van Bestuur van Jungheinrich om aan de onderhandelingsstafel te gaan zitten. Hoewel de fabriek uiteindelijk werd gesloten, was de ontslagvergoeding in ieder geval veel hoger dan normaal gesproken in Frankrijk het geval zou zijn geweest.

KARL-HELMUT LECHNER

In januari 2004 kon een delegatie van Jungheinrich-werknemers hun collega's van MIC in Argentan ondersteunen onder auspiciën van de EOR. Samen protesteerden ze tegen de sluitingsplannen en betuigden ze hun solidariteit.

EU-ANTIDISCRIMINATIERICHTLIJNEN – WETTELIJKE STEUN IN DE STRIJD TEGEN DISCRIMINATIE

De geschiedenis van Europa is ook een verhaal van migraties als gevolg van oorlogen en economische overwegingen, die leiden tot ontmoetingen tussen verschillende culturen, gewoonten, procedures en gebruiken. Als minderheden moesten immigranten die niet als overwinnaar uit de oorlog tevoorschijn kwamen (en waarschijnlijk ook degenen die dat wel deden) vechten voor erkenning van hun

'type', hun levensstijl en hun anders-zijn. Elke migratiebeweging, zoals die van Poolse werknemers die als mijnwerker in het Duitse Ruhrgebied komen werken, of de frequente

migratie binnen Europa als werknemers van het platteland een baan in de industrie kiezen, kan leiden tot aanpassings- en erkenningsprocessen, maar leidt ook tot discriminatie. De industriële samenleving, die wordt gekenmerkt door een wereldwijde arbeidsverdeling, heeft sociale verschillen gecreëerd, maar tegelijkertijd ook ruimte voor nieuwe levensstijlen en nieuwe vormen van socialisatie, die beide ook tot uitsluiting en discriminatie kunnen leiden.

Differentiatie tussen levensstijlen of traditionele rolverdelingen kan leiden tot hevige conflicten en onderdrukking door de meerderheid. Zo had de homobeweging meer dan een eeuw nodig om een zwakke erkenning in de samenleving te krijgen, en de strijd voor gelijke beloning voor vrouwen is al tientallen jaren aan de gang. Het antidiscriminatiebeleid, de bewegingen en de vormen van actie van Europa zijn sterk gebaseerd op hun tegenhangers in de VS. Bovendien drukten de Amerikaanse actie-vormen hun stempel op de Europese antidiscriminatiebewegingen. De brede en zeer veerkrachtige mobilisatie van de zwarte bevolking in de VS leidde tot de Civil Rights Act van 1964, die discriminatie op het werk op grond van ras, huidskleur, nationale afkomst, religie of geslacht – die in feite

kernthema's zijn in de Amerikaanse grondwet – verbiedt. De wet verankerde gelijke rechten niet alleen op de werkplek, maar ook in de openbare ruimte.

OMZETTING IN EU-WETGEVING

“Discriminatie op het werk” werd als onderwerp vastgelegd in de Europese Verdragen die in 1957 werden aangenomen. Sinds 1975 (Richtlijn 75/117/EEG) zijn de lidstaten van de EU wettelijk verplicht alle wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen die tot loondiscriminatie leiden, nietig te verklaren. Zij zijn ook verplicht maatregelen te nemen om elke discriminatie in cao's, loon- en salarisschalen en soortgelijke documenten nietig te verklaren. Destijds was Frankrijk de belangrijkste drijvende kracht achter deze veranderingen.

Bij FN in Herstal, nabij Luik, staakten in februari 1966 3.000 vrouwelijke werknemers. Overeenkomstig de Verdragen van Rome van 1957 riepen zij op tot “gelijk loon voor gelijk werk”. Hun stakingsactie duurde twaalf lange weken, een mijlpaal in de Europese geschiedenis van de strijd voor gelijke beloning voor gelijk werk en voor gendergelijkheid.

MATTHIAS PAYKOWSKI

DE STRIJD TEGEN HOMODISCRIMINATIE IN DUITSLAND

PARAGRAAF 175 (strafrechtelijke vervolging van homoseksualiteit) van het Duitse Wetboek van strafrecht dateert uit 1872. Veroordelingen kunnen ook leiden tot het ontnemen van burgerrechten (bv. stemrecht).

De strijd om het af te schaffen duurde bijna 100 jaar, hoewel het vanaf het begin werd gecontesteerd. Een van de pioniers van de gelijke behandeling van homo's was de arts en seksuoloog Magnus Hirschfeld, die in 1897 het Wetenschappelijk-Humanitair Comité oprichtte, dat zich inzette voor de rechten van homoseksuelen. Zelfs toen al werden er verschillende verzoekschriften ingediend waarin werd opgeroepen tot de afschaffing van deze paragraaf, evenwel zonder succes.

Tussen 1950 en 1965 liepen in de Bondsrepubliek Duitsland nog steeds zowat 45.000 mensen een veroordeling volgens paragraaf 175 op. Een eerste strafrechtelijke hervorming in 1969 en een tweede in 1973 verlaagden slechts de leeftijd voor "ontucht" tussen mannen. Pas in 1994 werd paragraaf 175 uit het Duitse Wetboek van strafrecht geschrapt.

Wettelijke bescherming van de vrije seksuele geaardheid leidt niet automatisch tot de sociale erkenning ervan. De openbare ruimte speelt hier een bijzondere rol, waarbij de flamboyante

Christopher Street Days van bijzonder belang zijn. De aanzet tot deze vorm van bezetting van de openbare ruimte kwam uit de VS, waar homo's in de Stonewall Inn, een bar in Christopher Street, New York, zich op 28 juni 1969 voor het eerst verdedigden tegen de gebruikelijke pesterijen en wreedheden van politieagenten. De eerste homodemonstratie in de Bondsrepubliek Duitsland vond plaats in 1972 in Münster.

ROLF GEHRING

De homobeweging in de Bondsrepubliek Duitsland combineert de strijd voor vrijheidsrechten met kritiek op het kapitalisme, de eerste homodemonstratie in 1972 in Münster

In het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, dat in 2000 door de Europese Raad is ondertekend, worden een aantal fundamentele rechten van burgers en personen vastgesteld, waaronder artikel 21, dat het recht op non-discriminatie afkondigt en een opsomming geeft van diverse uiteenlopende kenmerken ("discriminatie op welke grond dan ook, zoals geslacht, ras, huidskleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuigingen, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid"). Vervolgens hebben de EU-instellingen in 2000, 2002 en 2004 vier Richtlijnen aangenomen die dit algemene recht omzetten in specifieke regels. Dit was mogelijk omdat de bevoegdheid van de Gemeenschap bij het Verdrag van Amsterdam (1997) is uitgebreid tot de bestrijding van discriminatie.

In 2004 is de Richtlijn tot uitvoering van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen (2004/113/EG) aangenomen op niet-arbeidsgerelateerde gebieden, namelijk de toegang tot en het aanbod van op de markt beschikbare goederen en diensten (inclusief huisvesting). Hoewel deze EU-antidiscriminatiewetgeving beperkt is tot bepaalde gebieden, is zij ook verankerd in het nationale verbintenissenrecht (het fundamentele recht op contractvrijheid en de vrije keuze van aannemers), waardoor zij een kader heeft gekregen. De Richtlijnen voorzien in verplichte "ontrendende sancties", maar ook in positieve

maatregelen om discriminatie te voorkomen of te compenseren. Al deze Richtlijnen voorzagen in een gezamenlijke bewijslast en in de mogelijkheid voor organisaties en verenigingen om namens klagers juridische stappen te ondernemen.

De nationale omzetting van de antidiscriminatie-richtlijnen van de EU liet enige speelruimte toe. Dit was essentieel voor hun erkenning en praktische toepassing in de samenleving. De strijd tegen discriminatie blijft een voortdurende strijd, want de geschiedenis leerde ons dat deze strijd steeds weer in andere gedaanten opduikt. De instellingen die de inspanningen ter bestrijding van discriminatie ondersteunen en het Europees Hof van Justitie (HvJ) spelen in dit verband ook een belangrijke rol. Het Hof van Justitie heeft klachten over 'het quotum', d.w.z. tegen de bevordering van vrouwen met dezelfde kwalificaties, afgewezen en het juridische concept van indirecte discriminatie ontwikkeld dat zijn weg vond naar de EU-richtlijnen.

ROLF GEHRING

Van 2000 tot 15 maart 2017 heeft het Hof van Justitie in een aantal zaken uitspraak gedaan op de volgende gebieden: leeftijd: 22, handicap: 5, etnische afkomst: 2, seksuele geaardheid: 5, geslacht/zwangerschap: 12 en godsdienst/wereldbeschouwing: 1.

INSTITUTIONELE VERANKERING VAN HET NON-DISCRIMINATIE- BEGINSEL IN DE EU

BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN (FRA).

Het Bureau voor de grondrechten, opgericht in 2007 en gevestigd in Wenen, heeft tot taak "onafhankelijk, op feitenmateriaal gebaseerd advies over de grondrechten te verstrekken. Het Bureau draagt bij tot de bescherming van de grondrechten van de mensen die in de EU wonen."

Het FRA voert de volgende hoofdtaken uit:

- verzamelen en analyseren van informatie en gegevens over grondrechtenkwesties;
- netwerken met partnerorganisaties en verspreiden van onderzoeksresultaten, waarbij ervoor wordt gezorgd dat deze de relevante belanghebbenden bereiken; – aanbevelingen doen aan partnerorganisaties en het grote publiek.

EUROPEES NETWERK TEGEN RACISME (ENAR). Het ENAR bevordert de gelijkheid van alle mensen en vergemakkelijkt de samenwerking tussen actoren uit het maatschappelijk middenveld tegen racisme. De organisatie werd in 1998 opgericht om de wetgeving op Europees niveau te wijzigen en aanzienlijke vooruitgang te boeken op het gebied van de gelijkheid van rassen in alle lidstaten van de EU.

EU-CAMPAGNE: VOOR DIVERSITEIT. TEGEN DISCRIMINATIE. Op Europees niveau zijn inmiddels diverse activiteiten en programma's uitgevoerd, waaronder bijvoorbeeld het initiatief van de Europese Commissie "Voor diversiteit. Tegen Discriminatie". Zij heeft onder meer een reeks publicaties gepubliceerd (*de European Anti-Discrimination Review*), waarvan sommige in verschillende talen, waarin de wetgeving en jurisprudentie in de lidstaten van de EU worden onderzocht, en waarin bijvoorbeeld ook bijdragen over de situatie van de betrokken groepen zijn opgenomen.

ROLF GEHRING

Mars voor mensenrechten in 1963 in Washington, D.C., auteur James Baldwin met acteurs Marlon Brando en Charlton Heston

AANBEVOLEN FILM: *I AM NOT YOUR NEGRO* (IK BEN JE NEGER NIET)

Ter nagedachtenis aan zijn drie vermoorde vrienden, de mensenrechtenadvocaat Medgar Evers (vermoord in 1963), Malcolm X (vermoord in 1965) en Martin Luther King Jr. (vermoord in 1968), en vooral vanwege zijn eigen pijnlijke ervaringen, begon de schrijver James Baldwin (1924-1987, zie afbeelding) met een bezoek aan plaatsen die van belang zijn voor de antiracisme- en burgerrechtenbewegingen in de VS. Hij stierf voor hij zijn verslag van die reis af kon maken, een project getiteld *Remember This House*. De Haïtiaanse filmmaker Raoul Peck maakte van Baldwins manuscript een bijzondere film: een collage van archiefbeelden, filmfragmenten en nieuwsfragmenten, die Max Mohr in het ARD-programma *Titel, Thesen, Temperamente* omschreef als "een briljante en broodnodige tegenhanger van de Amerikaanse droom van de blanke mainstream".

"Het probleem hier is niet wat er met zwarte mensen gebeurt. Het echte probleem is wat er met dit land gebeurt."

James Baldwin, 1968

"Op deze manier brachten Raoul Peck en zijn redacteur Alexandra Strauss een eerbetoon aan de geschiedenis van de zwarte mensen die sinds hun ontvoering tot slavernij in de 17e eeuw, gevangen zitten in de sleur van het herhalen van dezelfde oude scenario's. Dit was precies de manier waarop Baldwin het beschreef, waardoor hij tot de conclusie kwam dat er geen reden tot hoop was, niet alleen niet voor zwarte mensen in Amerika, maar ook niet voor de hele mensheid. Tegelijkertijd was hij een man die een passie voor het leven uitstraalde, maar tegen onrechtvaardigheid, boosaardigheid, moord, apartheid en blanke suprematie was. Een passie die op de een of andere manier in elke zin die hij schreef, tot uiting kwam." (Verena Lueken in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* op 1 april 2017).

EVA DETSCHER

EU-ANTIDISCRIMINATIERICHTLIJNEN – De links leiden naar de Eur-Lex-database die toegang geeft tot de Europese wetgeving, waar de Richtlijnen beschikbaar zijn in alle officiële Europese talen:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A32000L0043> – Richtlijn 2000/43/EG van 29 juni 2000;
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A32000L0078> – Richtlijn 2000/78/EG van 27 november 2000;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A32002L0073> – Richtlijn 2002/73/EG van 23 september 2002;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex:32004L0113> – Richtlijn 2004/113/EG van 13 december 2004.

B E E L D R E C H T E N

- I Teaching situation in Thyborøn
<https://www.berlingske.dk/samfund/skolen-er-en-forslaaet-foedselar-med-en-lugt-af-sure-sokker>
- I Procession to the Hambach Festival
Historisches Museum der Pfalz, Speyer / Peter Haag-Kirchner, HMP Speyer [CC BY-NC-SA]
- I Demonstration Italy
Cisl, "Conquiste del lavoro", nn. 34-35, September 1969.
- I Hungary 1958
Archives of the General Workers' Union
- I Poster International Socialist Congress
Genossenschafts-Buchdruckerei Basel
- I Demonstration Finland 1968
Finnish National Archives
- I Painting Eugène Delacroix
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eugène_Delacroix_-_Le_28_Juillet_La_Liberté_guidant_le_peuple.jpg
- I Women workers 1914
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976.
- I Women activists 1930
Trade Union Budowlani Archive
- I Hungarian newspaper cover page
fortepan.hu
- I Painting Hans Tegner
Hans Tegner ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_\(Andersen,_Tegner\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_(Andersen,_Tegner).png))
- I Child labour
Nowy Kurjer / 18.04.1934 / Poznań / Year 45, No. 88: „Żyrardów is hell for a Polish worker"
- I Coron du Grand-Hornu
caracascom.com
- I Gay pride 2005
(Original uploader= Raystorm) (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gay_March_celebrating_2005_Pride_Day_and_Same-Sex_Marriage_Law_in_Spain.jpg), „Gay March celebrating 2005 Pride Day and Same-Sex Marriage Law in Spain", <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- I Frederick Street wash house
Berdwin (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1914_INTERIOR_OF_UPPER_FREDERICK_STREET_WASH_HOUSE.jpg), <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
- I Poster workplace safety
Filca-Cisl Historical Archive
- 2/3 Europe
iStock/denys
- 4 Grand-Hornu
caracascom.com
- 4 150-hours course
<http://www.hotpotatoes.it/2018/04/25/piu-polvere-in-casa-meno-polvere-nel-cervello-di-marcella-toscani/>
- 4 L'Aurore 1898
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J'accuse.jpg>
- 4 Poster International Socialist Congress
Genossenschafts-Buchdruckerei Basel
- 4 1936 strike
Carhop, www.carhop.be
- 5 Il Quarto Stato, Giuseppe Pellizza da Volpedo, 1901
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quarto_Stato.jpg
- 5 Demonstration Finland 1972
The People's Archives, Helsinki
- 5 TUC Pamphlet cover
http://www.unionhistory.info/timeline/1960_2000.php
- 5 Pram march in Bern
Regula Bühlmann / SGB | USS, <https://photos.sgb-uss.ch/alben/frauenstreik-greve-des-femmes-2019/inhalte/kinderwagen-demo-in-bern/>
- 5 2017 Same Sex marriage
GWU Archive, photographer Roger Azzopardi
- 6 Painting Robert Koehler
Robert Koehler artist QS:P170,Q1799631 (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Der_Streik_von_Robert_Koehler.jpg)
- 7 Rerum Novarum
KADOC
- 7 Poster eight hour working day
- 8 1936 strike
Carhop, www.carhop.be
- 8 Trade union action
KADOC
- 9 Women's rights
ACV bouw - industrie & energie, 125 Jahre ACV
- 9 Antidiscrimination
KADOC
- 10 Sculpture Constantin Meunier
- 12 Grand-Hornu complex
caracascom.com
- 12 Grand-Hornu postcard
caracascom.com
- 12 UNESCO World Heritage
caracascom.com
- 13 1 May celebration
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 13 Child labour
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 13 Union congress delegates
Trade union movement in Bulgaria 1878 - 1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 15 Strikes in Bulgaria (1901-1903)
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 15 Trade union flag
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 16 Strike Bulgaria 1906
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 16 Stamp
Trade union movement in Bulgaria 1878 - 1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 16 Women delegates
Trade union movement in Bulgaria 1878 - 1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 17 National strike 2004
25 years CITUB - history and assessment, CITUB, 2015
- 17 Teachers' strike 2007
25 years CITUB - history and assessment, CITUB, 2015
- 18 Painting Erik Henningsen
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:En_agitator_\(Henningsen\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:En_agitator_(Henningsen).jpg)
- 18 M. C. Lyngsie
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 18 Cartoon
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 18 Photo International Workers' Congress
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 19 Karl Kristian Steinke
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karl_Kristian_Steincke.jpg
- 19 Carlsberg workers
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 20 Workers in Ulvedalene
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 20 Bricklayers
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 21 Facsimile Overenskomst
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 21 Søren Kierkegaard
<http://www.kb.dk/en/nb/tema/webudstillinger/sk-mss/sk-portraetter/marstrand.html>
- 22 Illustration Hans Tegner
Hans Tegner ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_\(Andersen,_Tegner\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_(Andersen,_Tegner).png))
- 23 Teaching situation in Thyborøn
<https://www.berlingske.dk/samfund/skolen-er-en-forslaaet-foedselar-med-en-lugt-af-sure-sokker>
- 25 N. S. F. Grundtvig
<http://www.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/subject2251/da/>
- 26 First female members of parliament 1907
Workers Archive Werstas, Tampere
- 26 General Strike Committee, Tampere 1905
Finnish Labour Museum Werstas, Tampere
- 27 Protest Helsinki 1917
Workers Archive Werstas, Tampere
- 27 Poster 40 years of women's suffrage
The People's Archives, Helsinki
- 27 Poster workplace safety
The People's Archives, Helsinki
- 28 Strike 1991
Finnish Labour Museum Werstas, Tampere
- 28 Poster north pride
Finnish Labour Museum Werstas, Tampere
- 29 General strike 1905
The People's Archives, Helsinki
- 30 The Red Declaration
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Punainen_julistus.jpg

The list of references has been carefully prepared. However, we have not been able to find a source for all the individual illustrations. If we made a mistake while searching for the source, we kindly ask you to contact us.

- 31 Striking textile workers
Workers Archive Werstas, Tampere
- 31 Aura Kiiskinen
The People's Archives, Helsinki
- 32 Demonstration in Helsinki 1968
Finnish National Archives
- 33 Demonstration in Finland 1972
The People's Archives, Helsinki
- 34 Newspaper front page
Workers Archive Werstas, Tampere
- 35 Painting Eugène Delacroix
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eugène_Delacroix_-_Le_28_Juillet,_La_Liberté_guidant_le_peuple.jpg
- 36 Declaration of Human Rights
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Le_Barbier_Dichiarazione_dei_diritti_dell'uomo.jpg
- 36 Civil Code
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Code_civil_des_Français.jpg
- 36 Pierre Waldeck-Rousseau
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pierre_Waldeck-Rousseau_by_Nadar.jpg
- 37 Factory interior
Archives départementales de Loir-et-Cher, Fonds Borner. - 24 Fi 50. AD41
- 37 Sécurité sociale
<http://www.communcommune.com/2017/06/une-autre-histoire-de-la-securite-sociale-par-bernard-friot-et-christine-jakse.html>
- 38 Poster Occupational safety
Poster, Occupational safety, IISG, International Institute of Social History, Amsterdam – BG D38/986
- 39 Le Père Duchêne, 10 March 1871
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PereDuchene1871_4_1a.png
- 39 Le Cri du peuple, 28 Mars 1871
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Le_Cri_du_Peuple.jpg
- 40 Freedom of press
Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5657561d.textelimage>
- 40 Famous inventions
Private archive Rolf Gehring
- 41 L'Aurore, 13 January 1898
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J'accuse.jpg>
- 41 Facsimile, J'Accuse!, January 1898
Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8451622d/f13.image>
- 42 Théodore Géricault
Théodore Géricault, Quatre études de têtes coupées, inv. 2157, © Besançon, musée des beaux-arts et d'archéologie – Photographie P. Guenat
- 43 Cesare Beccaria cover
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beccaria_-_Dei_delitti_e_delle_pene_-_6043967_A.jpg
- 44 Robert Badinter
<http://abracadablog.canalblog.com/archives/2015/09/17/32639892.html>
- 45 Painting Adolph Menzel
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adolf_Friedrich_Erdmann_von_Menzel_005.jpg
- 45 Ferdinand Lassalle
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-R66693,_Ferdinand_Lassalle.jpg), „Bundesarchiv Bild 183-R66693, Ferdinand Lassalle“, als gemeinfrei gekennzeichnet, Details auf Wikimedia Commons: <https://commons.wikimedia.org/wiki/Template:PD-old>
- 45 August Bebel
Bundesarchiv, Bild 183-14077-0005 / CC-BY-SA 3.0 (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-14077-0005,_August_Bebel.jpg), „Bundesarchiv Bild 183-14077-0005, August Bebel“, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/de/legalcode>
- 46 Poster
Fritz Gottfried Kirchbach [1888-1942], (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:SPD-Plakat_1919.jpg)
- 46 Red Ruhr Army
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rote_Ruhrarmee_1920.jpg
- 47 Hans Böckler
www.boeckler.de
- 47 Campaign poster
DGB
- 47 Easter March
Konrad Tempel (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ostermarsch_1960.jpg)
- 48 Procession to the Hambach Festival
Historisches Museum der Pfalz, Speyer/Peter Haag-Kirchner, HMP Speyer [CC BY-NC-SA]
- 50 J. W. von Goethe: Tree of liberty
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Freiheitsbaum.jpg>
- 50 Frankfurt National Assembly
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frankfurt_Nationalversammlung_1848.jpg
- 51 Robert Blum
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_Robert_Blum_by_August_Hunger.jpg
- 52 Factory in the early 1900s
fortepan.hu
- 53 Demonstration 1930
fortepan.hu
- 53 Newspaper cover page
fortepan.hu
- 54 Demonstration, 1 May 1950
fortepan.hu
- 54 Activists 1956
fortepan.hu
- 54 Parade, 1 May 1983
fortepan.hu
- 55 Construction workers in Debrecen
EFEDOSZSZ
- 56 Poster
Politikátörténeti és Szakszervezeti Levéltár (Archives of Political History and Trade Unions)
- 56 Károly Peyer
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peyer_Károly.png
- 56 Bethlen István
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bethlen_István_1930s.jpg
- 57 Clashes 1930
Atheaneum Press, Budapest
- 57 Strike headquarters
EFEDOSZSZ
- 58 Photo Bricklayers from Milan
Filca-Cisl Lombardia, De Vecchi G., Treu C., The construction workers' organizations in Lombardy 1860-1914, Nuove edizioni operaie, 1979
- 58 Painting Emilio Longoni
Collection: Banca di Credito Cooperativo di Barlassina
- 59 Poster workplace safety
Filca-Cisl Historical Archive
- 60 Construction workers' strike 1969
Photo Ravagli, Fillea Cgil Archive
- 60 Demonstration 1973
Photo Ravagli, Fillea Cgil Archive
- 61 Manual „L'ambiente di lavoro“
<https://www.etui.org/Topics/Health-Safety-working-conditions/News-list/The-struggle-for-health-at-work-the-Italian-workers-model-of-the-1970s-as-a-source-of-inspiration>
- 64 Fabbrica e stato – Inchiesta
inchiestaonline.it
- 65 Photos 150-hours course
<http://www.hotpotatoes.it/2018/04/25/piu-polvere-in-casa-meno-polvere-nel-cervello-di-marcella-toscani/>
- 65 Pier Paolo Pasolini
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pier_Paolo_Pasolini.jpg
- 66 GWU Manifestation
Archives of the General Workers' Union
- 67 Agatha Barbara
Archives of the General Workers' Union
- 67 Independence Day celebrations
Archives of the General Workers' Union
- 68 Republic Day
Archives of the General Workers' Union
- 68 Improved social services
GWU Archive, photographer Roger Azzopardi
- 68 Divorce referendum
Archives of the General Workers' Union
- 69 General Workers' Union Building Monument
Ethan Doyle White (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Memorial_of_the_General_Workers'_Union_in_Valletta.jpg), <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
- 70 Reggie Miller
Archives of the General Workers' Union
- 70/71 Clashes 1958
Archives of the General Workers' Union
- 71 Freedom torch
Archives of the General Workers' Union
- 71 Last warship leaves
The National Archives of Malta, https://www.flickr.com/photos/national_archives_malta/4278176773

- 72 Painting Jan Matejko
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Konstytucja_3_Maja.jpg
- 73 Beginnings of Trade Unions
Trade Union Budowlani Archive
- 73 Child labour
Nowy Kurjer / 18.04.1934 / Poznań / Year 45, No. 88: „Zyrardów is hell for a Polish worker”
- 73 Women activists 1930
Trade Union Budowlani Archive
- 74 Facsimile
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PKWN_Manifest.jpg
- 74 Land reform
Polish Press Agency/Central Photo Agency
- 75 Martial law 1981
- 75 Round table 1989
Wikimedia Commons
- 76 Józef Piłsudski
Wikimedia Commons
- 78 Spanish constitution 1812
- 78 Barcelona-Mataró line 1848
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ImpulsorsTrenMataro.jpg>
- 78 Child labour
https://guillermoaramayona.wordpress.com/2011/06/18/trabajo_infantil/
- 78 Claudio Moyano
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Claudio_Moyano_en_La_Ilustración_Española_y_Americana.jpg
- 79 Facsimile Boletín de la Escuela Moderna
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Escuela_Moderna.jpg
- 79 Allegory of the republic
<https://www.flickr.com/photos/antoniomarinsegovia/19480195181>
- 79 Polling station 1977
Magica (<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ToledoElecciones15Jun77.jpg>), „ToledoElecciones15Jun77”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 80 Closing ceremony 1977
Nemo (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fiesta_del_PCE_003.jpg), „Fiesta del PCE 003”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 80 Facsimile Spanish Constitution of 1978
Infinauta (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Primera_página_de_la_Constitución_española_de_1978_con_escudo_de_1981.jpg)
- 80 Feminist demonstration
- 80 Celebration march 2005
[Original uploader= Raystorm] (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gay_March_celebrating_2005_Pride_Day_and_Same-Sex_Marriage_Law_in_Spain.jpg), „Gay March celebrating 2005 Pride Day and Same-Sex Marriage Law in Spain”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 81 Queuing for coal
Fondo Brangulí, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 81 Employers’ militia
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 81 Canadiense strike clashes
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 81 Military on the Ramblas
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 82 Military action
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 82 Canadiense plant
Fondo Brangulí, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 83 Salvador Seguí Rubinat
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salvador_Segui_\(CNT\).JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salvador_Segui_(CNT).JPG)
- 84 Facsimile Swiss Federal Constitution 1848
Swiss Federal Archives, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c5/Bundesverfassung_1848_-_CH-BAR_-_3529242.pdf
- 84 Poster International Socialist Congress
Genossenschafts-Buchdruckerei Basel
- 84 General strike 1918
Schweizerisches Sozialarchiv, F-Fb-0016-41
- 85 Poster anti-women’s suffrage
Schweizerisches Sozialarchiv, F-Pe-1594
- 86 SVP stand
keystone-SDA
- 86 Pram march in Bern
Regula Bühlmann / SGB | USS, <https://photos.sgb-uss.ch/alben/frauenstreik-greve-des-femmes-2019/inhalte/kinderwagen-demo-in-bern/>
- 87 Swiss 1848 Confederal Constitution
Burgerbibliothek Bern, GR.D.63
- 88 Facsimile Swiss Federal Constitution 1848
Swiss Federal Archives, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c5/Bundesverfassung_1848_-_CH-BAR_-_3529242.pdf
- 89 Banner Arosa Grütli Association
Adrian Michael (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grütliverein_Fahne.JPG), „Grütliverein Fahne”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 90 Illustration Hans Bachmann
Burgerbibliothek Bern, GR.C.780
- 91 The Condition and Treatment of the Children employed in the Mines and Colliers of the United Kingdom
<https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/child-labour>
- 91 Emblem and membership certificate
http://www.unionhistory.info/timeline/1850_1880.php
- 92 Annie Kenney and Christabel Pankhurst
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annie_Kenney_and_Christabel_Pankhurst.jpg
- 92 Leaflet National Health Service
<http://museum.hackney.gov.uk/object9232>
- 93 Poster Welcome
http://www.unionhistory.info/timeline/1960_2000.php
- 93 TUC pamphlet cover
http://www.unionhistory.info/timeline/1960_2000.php
- 94/95 Frederick Street wash house
Berdwin (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1914_INTERIOR_OF_UPPER_FREDERICK_STREET_WASH_HOUSE.jpg), <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
- 95 Kitty Wilkinson
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kitty_Wilkinson.jpg
- 95 Bench in Everton Park
Photo: James Ward
- 96 Kitty Wilkinson wash salon today
<https://kittyslaundrette.org.uk/>
- 98 Street in Elizabethville
Dirk Musschoot
- 98 Factory
Dirk Musschoot
- 99 Flyer Lucas Plan Conference
lucasplan.org.uk
- 99 Lucas workers
lucasmemories.co.uk
- 101 Painting Jakob Steinhardt
The Israel Museum, Jerusalem
- 102 European Works Council at Jungheinrich
Private archive Helmut Lechner
- 103 Female strike in Herstal/Belgium
Carhop, www.carhop.be
- 104 Gay rights march
Rosa Geschichten. Schwul-lesbisches Archiv Münster.
- 105 Civil rights march on Washington
U.S. Information Agency, Press and Publications Service. [ca. 1953 - ca. 1978] (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Heston_Baldwin_Brando_Civil_Rights_March_1963.jpg)

THE COMPLETION OF THIS BOOK would not have been possible without the active support of many people and institutions. We would especially like to thank archives, editors, museums, the (German) Association for Political Education, Left Criticism and Communication other institutions and supporters who helped us by providing material and approving the printing of illustrations.

VRAAGSTUKKEN op het vlak van rechtvaardigheid, vrijheid en gelijkheid hebben de mens al sinds het ontstaan van de eerste sociale gemeenschappen bezig gehouden. De manieren en stappen om deze algemene doelstellingen te bereiken, zijn net zo gevarieerd als de respectieve locaties en actoren. Samenvattend kan men stellen dat er niet echt een blauwdruk voor de sociale vooruitgang is.

Bewegingen in Europa die leiden en geleid hebben tot betere sociale omstandigheden, ontstonden op vele momenten en gingen diverse richtingen uit. Het humanisme, de verlichting, de arbeiders-, vrouwen- of algemene burgerrechtenbewegingen, de internationale vredesbeweging en talloze kleine en grote stromingen en initiatieven hebben hun aandeel in de sociale vooruitgang en emancipatie in de landen van Europa. De doelstellingen bleven dezelfde, maar de mensen en bewegingen gingen hun eigen weg.

Dit boek wil aan de hand van voorbeelden uit dertien Europese landen een beter inzicht geven in de ontwikkelingen in die landen. Het is bedoeld om van elkaar te leren en de verdere studie van de specifieke geschiedenis van de sociale vooruitgang in Europa aan te moedigen. Dit was en is de wens van alle betrokkenen bij dit project. De erkenning en aanvaarding van overeenkomsten en verschillen is een van de noodzakelijke voorwaarden voor de ontwikkeling van duurzame ideeën en programma's voor een sociaal, rechtvaardig en vreedzaam leven in en voor Europa.

European Federation
of Building
and Woodworkers

EFBH
Europese Federatie
van Bouw- en Houtarbeiders
Koningsstraat 45
1000 Brussel
België
Tel. +32 2 227 10 40
info@efbww.eu
www.efbww.eu